

Αλληλεγγύη

Αποδοχή των άλλων Επίεικεια

Σεβασμός στους κανόνες

Ίσες ευκαιρίες σε όλους Αξιοπρέπεια

Ισότητα Αυτοσεβασμός
Υπευθυνότητα

Ακεραιότητα Καλοσύνη

Τίμιο παιχνίδι

Δικαιοσύνη Γενναιοδωρία

**Από τα σπορ στην καθημερινή ζωή.
Όλοι διαφορετικοί όλοι ίσοι.**

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΜΕΤΡΟ 4.1	«ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΜΕ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΓΙΑ ΓΥΝΑΙΚΕΣ»
ΕΝΕΡΓΕΙΑ 4.1.1	«ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ»
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΡΑΞΕΩΝ 4.1.1.ζ	«ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΠΡΟΩΘΟΥΝ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ»

ΠΡΑΞΗ «ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΠΡΟΩΘΟΥΝ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ- ΚΑΛΛΙΠΑΤΕΙΡΑ»

ΕΡΓΟ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΗΜΟΣΙΟ

Φορέας Υλοποίησης:	Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής Προγραμμάτων Κ.Π.Σ. του Υπ.Ε.Π.Θ. Μονάδα Α1α – Υλοποίηση & Αξιολόγηση Προγραμμάτων Ε.Κ.Τ. Προϊσταμένη: Σαμπάνη Παναγιώτα.
Φορέας Πρότασης & Λειτουργίας:	Γραφείο Ολυμπιακής Παιδείας Υπ.Ε.Π.Θ. Προϊσταμένη: Παπαδοπούλου Αριστέα.
Επιμέλεια Έκδοσης:	Κέλλης Ηρακλής. Γραφείο Ολυμπιακής Παιδείας Υπ.Ε.Π.Θ.

Υποέργο 2 «Προγράμματα Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών»

Ανάδοχος:	Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
Επιστημονικός Υπεύθυνος:	Θεοδωράκης Γιάννης. Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού.

Επικεφαλής Ανάπτυξης Προγράμματος Σπουδών: Κιουμουρτζόγλου Ευθύμιος.

Συγγραφική ομάδα:

Αλμπανίδης Ευάγγελος, Αυγερινός Ανδρέας, Γούδας Μάριος, Δέρρη Βασιλική, Ζαχοπούλου Έρη, Ζήση Βασιλική, Θεοδωράκης Γιάννης, Κοσμίδου Ευδοξία, Κούλη Όλγα, Κουρτέσης Θωμάς, Νικοπούλου Μαρία, Χασάνδρα Μαίρη, Χατζηγεωργιάδης Αντώνης, Χρόνη Στυλιανή.

Επιμέλεια και αξιολόγηση ύλης:

Κιουμουρτζόγλου Ευθύμης, Κοκαρίδας Δημήτρης, Παπαϊωάννου Αθανάσιος.

Ομάδα επιμορφωτών:

Αλμπανίδης Ευάγγελος, Αυγερινός Ανδρέας, Αλιφέρη Ολυμπία, Αμπατζόγλου Γεώργιος, Αντωνίου Παναγιώτης, Βασιλειάδου Όλγα, Γραμματικόπουλος Βασίλειος, Γεροδήμος Βασίλειος, Γούδας Μάριος, Δέρρη Βασιλική, Διγγελίδης Νίκος, Εμμανουηλίδου Κική, Ζαχοπούλου Έρη, Ζέτου Ελένη, Ζήση Βασιλική, Καλογιάννης Περικλής, Κοκαρίδας Δημήτρης, Κολοβελώνης Αθανάσιος, Κοσμίδου Ευδοξία, Κουθούρης Χάρης, Κούλη Όλγα, Κουρτέσης Θωμάς, Κωφού Γεωργία, Μπεμπέτσος Ευάγγελος, Νάτσος Πέτρος, Νικοπούλου Μαρία, Παπαχαρίσης Βασίλειος, Πατσιαούρας Αστέριος, Πέρκος Στέφανος, Σίμου Θεοφάνης, Τζέτζης Γιώργος, Χασάνδρα Μαίρη, Χατζηγεωργιάδης Αντώνης, Χρόνη Στυλιανή.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΕΛΙΔΑ

Εισαγωγή

Θεοδωράκης Γιάννης

Λίγα λόγια για το εκπαιδευτικό υλικό	7
Εφαρμογή Προγραμμάτων που προωθούν την Ισότητα στην Κοινωνία «Καλλιπάτειρα»:	
Από τα σπορ στην καθημερινή ζωή. Όλοι διαφορετικοί, όλοι ίσοι	9
Ο ρόλος του αθλητισμού	9
Στόχοι του προγράμματος «Καλλιπάτειρα»	10
Συνοπτικά	11
Βιβλιογραφία	11

ΕΝΟΤΗΤΕΣ

Ενότητα 1 Ανθρώπινα Δικαιώματα

Δέρρη Βασιλική, Αυγερινός Ανδρέας

Περίληψη	15
Γενικές γνώσεις και πληροφορίες για τον εκπαιδευτικό	16
Δικαίωμα στην Εκπαίδευση και Εκπαίδευση στα Δικαιώματα	17
Σεβασμός και υπευθυνότητα	19
Ανθρώπινα δικαιώματα, αξίες και Φυσική Αγωγή	20
Διδακτικές προσεγγίσεις	20
Αξιολόγηση γνώσης και συμπεριφοράς	22
Το πρόγραμμα «Καλλιπάτειρα» και η διδασκαλία αξιών που αφορούν στα ανθρώπινα δικαιώματα	22
Προσωπική - κοινωνική υπευθυνότητα και ανθρώπινα δικαιώματα	23
Επιδιώξεις για την προσωπική και την κοινωνική υπευθυνότητα	24
Οδηγίες για τη διδασκαλία της προσωπικής και κοινωνικής υπευθυνότητας	25
Σεβασμός και ανθρώπινα δικαιώματα	26
Επιδιώξεις για το σεβασμό προς τον εαυτό μας και τους άλλους	26
Οδηγίες για τη διδασκαλία του σεβασμού	28
Ειδικές οδηγίες για το σεβασμό στην κινητική ικανότητα, τον πολιτισμό, την εθνικότητα	29
Μεταγνωστικές στρατηγικές και διδασκαλία αξιών: Παραδείγματα	30
Μέθοδοι για την προετοιμασία σχεδίων μαθήματος	31
Αξιολόγηση μαθητή/τριας	33
Βιβλιογραφία	38
Πρόσθετες πηγές	39
Υποστηρικτικό υλικό	39

Ενότητα 2 Πολυπολιτισμικότητα

Ζαχοπούλου Έρη, Κούλη Όλγα, Νικοπούλου Μαρία

Περίληψη	45
Ο πολυπολιτισμικός χαρακτήρας του σύγχρονου κόσμου και ο ρόλος της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης	46
Αιτίες δημιουργίας των σύγχρονων πολυπολιτισμικών κοινωνιών	46
Ορισμός Διαπολιτισμικής Αγωγής και Εκπαίδευσης	47
Μοντέλα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και η εφαρμογή τους στις ανεπτυγμένες χώρες	48
Εκπαιδευτικές στρατηγικές στη Διαπολιτισμική διδασκαλία	49
Καλλιέργεια Διαπολιτισμικού περιβάλλοντος στο σχολείο. Προώθηση ιδεών για τη δημιουργία ενός Διαπολιτισμικού περιβάλλοντος στο σχολείο	51
Ο ρόλος της Φυσικής Αγωγής και του αθλητισμού στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση.	
Ο αθλητισμός ως μέσο διαπολιτισμικό και ως εργαλείο προώθησης και προβολής πολιτισμών	51
Στρατηγικές διδασκαλίας της Φυσικής Αγωγής στα πλαίσια της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης	52
Προώθηση ιδεών για διδασκαλία χορών, παραδοσιακών παιχνιδιών και μουσικών διαφορετικής προέλευσης στο πλαίσιο του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής	54
Πρακτικές οδηγίες. Συμβουλές για Κ.Φ.Α.	54
Αξιολόγηση	55
Βιβλιογραφία	57

Διαπολιτισμική Εκπαίδευση	58
<i>Ταρατόρη Ελένη, Στραβάκου Πέλα</i>	
Εισαγωγή	58
Ιστορική εξέλιξη της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης	58
Έρευνες για τη Διαπολιτισμική Αγωγή στην Ελλάδα	59
Βιβλιογραφία	61
Υποστηρικτικό υλικό	61
Ενότητα 3 Ρατσισμός και Ξενοφοβία	65
<i>Αλμπανίδης Ευάγγελος, Κουρτέσης Θωμάς</i>	
Περίληψη	67
Ρατσισμός και Ξενοφοβία (Ορισμοί, Μηχανισμοί, εξάπλωση του φαινομένου στην Ελλάδα και την Ευρώπη)	68
Τα σημαντικότερα παραδείγματα ρατσισμού στην παγκόσμιο ιστορία	68
Πώς εκδηλώνεται ο ρατσισμός;	69
Ο ρατσισμός στη σύγχρονη Ευρώπη	69
Ο ρατσισμός στην Ελλάδα	70
Οι αλλοδαποί στην Ελληνική Εκπαίδευση	70
Υπάρχει ρατσισμός στην Ελληνική Εκπαίδευση;	71
Η Φυσική Αγωγή και ο αθλητισμός ως μέσα καταπολέμησης του ρατσισμού και της ξενοφοβίας	72
Ολυμπιακοί Αγώνες - Αθλητισμός και Ρατσισμός κατά το 19ο και 20ο αιώνα	72
Η Φυσική Αγωγή ως μέσο αντιρατσιστικής αγωγής	72
Σκοποί της αντιρατσιστικής εκπαίδευσης στο πλαίσιο της Φυσικής Αγωγής	73
Διαπολιτισμικές επιδιώξεις του Κ.Φ.Α. στο πλαίσιο της αντιρατσιστικής εκπαίδευσης	73
Στρατηγικές καλλιέργειας φιλικού κλίματος στην τάξη	74
Υποδείξεις για τον Κ.Φ.Α. - Αξιολόγηση παρεμβάσεων (Εντοπισμός συμπτωμάτων έλλειψης ανεκτικότητας και φαινομένων ρατσισμού στο σχολείο)	75
Αυτοαξιολόγηση των μαθητών και των μαθητριών	77
Παιδιά μέτριων και χαμηλών κινητικών ικανοτήτων & ρατσισμός	78
Υποδείξεις για τους εκπαιδευτικούς και τις παρεμβάσεις σχετικά με το σεβασμό σε παιδιά μέτριων ικανοτήτων	79
Βιβλιογραφία	80
Υποστηρικτικό υλικό	81
Υποστηρικτικό υλικό για τις δράσεις που σχετίζονται με τα παιδιά μετρίων κινητικών ικανοτήτων	82
Ενότητα 4 Φύλα και Ισότητα	85
<i>Χρόνη Στυλιανή, Χατζηγεωργιάδης Αντώνης</i>	
Περίληψη	87
Φύλα και ισότητα στην κοινωνία	88
Ορισμοί και δόμηση του κοινωνικού φύλου	88
Τα Φύλα στην Ελλάδα: Τι ισχύει;	90
Φύλο και Εκπαίδευση	91
Φύλα και ισότητα στη Φυσική Αγωγή και τον αθλητισμό	93
Φύλα και Σχολική Φυσική Αγωγή	93
Φύλα και αθλητισμός	95
Βιβλιογραφία	99
Υποστηρικτικό υλικό	101
Ενότητα 5 Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός	103
<i>Γούδας Μάριος, Χασάνδρα Μαίρη, Κοσμίδου Ευδοξία</i>	
Περίληψη	105
Ορισμοί	106
Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός	106
Το τρίγωνο της πρόνοιας	106
Η εξέλιξη των ανισοτήτων στην Ελλάδα	107
Εκπαίδευση και κοινωνικός αποκλεισμός	107
Κοινωνικές ανισότητες και αποκλεισμός στη Φυσική Αγωγή	108
Ενδυνάμωση	108
Ενδυνάμωση σε ατομικό επίπεδο	109
Ενδυνάμωση σε επίπεδο αυτονομίας κρίσης	110

Ενδυνάμωση σε επίπεδο κοινότητας	113
Βιβλιογραφία	114
Υποστηρικτικό υλικό	115
Επιθετικότητα και Βία στον Αθλητισμό	116
<i>Θεοδωράκης Γιάννης</i>	
Περίληψη	116
Ορισμοί	116
Ψυχολογικές θεωρίες για την επιθετικότητα	116
Ο ρόλος των Μ.Μ.Ε.	117
Οι θεατές και η παιδεία τους	117
Επιθετικότητα και υγεία	118
Επιθετικότητα και μαθητές/τριες	118
Πώς μπορούν να βοηθήσουν οι δημοσιογράφοι και τα Μ.Μ.Ε.	118
Τι πρέπει να διδάσκονται οι μαθητές/τριες	118
Βιβλιογραφία	119
ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΚΑΡΤΕΣ	
Οδηγός χρήσης διδακτικών καρτών	123
Ενότητα 1 Ανθρώπινα Δικαιώματα	124
<i>Δέρρη Βασιλική, Αυγερινός Ανδρέας, Ζήση Βασιλική</i>	
Διδακτικές κάρτες για την Α', Β' & Γ' Δημοτικού	124
Ο «κύριος Σεβασμός» έχει «Υπεύθυνα χέρια»	124
Δημιουργώ με ασφάλεια και υπευθυνότητα	126
Όλοι είμαστε «διαφορετικοί»	128
Διδακτικές κάρτες για την Δ', Ε' & ΣΤ' Δημοτικού	130
Κριτές και αθλητές	130
Σέβομαι συμπαίκτες και αντιπάλους	132
Ανθρώπινες έννοιες	134
Διδακτικές κάρτες για την Α', Β' & Γ' Γυμνασίου	136
Θέτουμε και πετυχαίνουμε τους στόχους μας	136
Το παιχνίδι του θησαυρού	138
Χοροί των λαών	140
Ενότητα 2 Πολυπολιτισμικότητα	142
<i>Ζαχοπούλου Έρη, Νικοπούλου Μαρία</i>	
Διδακτικές κάρτες για την Α', Β' & Γ' Δημοτικού	142
Η σκυταλοδρομία των φυλών της γης	142
Άνθρωποι της γης	143
Ο γύρος της γης	145
Διδακτικές κάρτες για την Δ', Ε' & ΣΤ' Δημοτικού	147
Ένας κώνος, μια γνωριμία	147
Μάζεψε τις εικόνες διαφορετικών χωρών	148
Το ναρκοπέδιο	150
Διδακτικές κάρτες για την Α', Β' & Γ' Γυμνασίου	151
Ένας κώνος, μια χώρα	151
Τροποποιημένο ποδόσφαιρο	152
Ποδόσφαιρο σε ζευγάρια	154
Ενότητα 3 Ρατσισμός και Ξενοφοβία	156
<i>Αλμπανίδης Ευάγγελος, Κουρτέσης Θωμάς</i>	
Διδακτικές κάρτες για την Α', Β' & Γ' Δημοτικού	156
Παιχνίδια ταυτότητας- γνωριμίας	156
Ο καλός λύκος	158
Πιο γρήγορα - πιο αργά	160
Διδακτικές κάρτες για την Δ', Ε' & ΣΤ' Δημοτικού	161
Αποκλεισμός των μη λευκών	161
Παιχνίδια συνεργασίας και επαφής	162

Όλοι μαζί	163
Διδακτικές κάρτες για την Α', Β' & Γ' Γυμνασίου	164
Το παιχνίδι της εξουσίας	164
Ένα βήμα εμπρός	166
Συμμετοχή ή νίκη;	169
Ενότητα 4 Φύλο και Ισότητα	170
<i>Χρόνη Στυλιανή, Χασάνδρα Μαίρη</i>	
Διδακτικές κάρτες για την Α', Β' & Γ' Δημοτικού	170
Ζωγραφίζω γυναίκες και άνδρες	170
Μ.Μ.Ε. & φύλο	171
Συνεργάζομαι με όλους!	172
Διδακτικές κάρτες για την Δ', Ε' & ΣΤ' Δημοτικού	173
Μπορείτε να τους ξεχωρίσετε;	173
Παίζουμε χόκεϊ;	174
Ποδόσφαιρο για όλους!	175
Διδακτικές κάρτες για την Α', Β' & Γ' Γυμνασίου	176
Αθλητές και αθλήτριες που θαυμάζω	176
Πώς μιλάω για τους άνδρες και πώς για τις γυναίκες;	177
Παρατηρώ κορίτσια και αγόρια μέσα στο μάθημα	179
Ενότητα 5 Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός	180
<i>Μάριος Γούδας, Χασάνδρα Μαίρη, Κοσμίδου Ευδοξία</i>	
Διδακτικές κάρτες για την Α', Β' & Γ' Δημοτικού	180
Μαθαίνω να γράφω και να διαβάζω	180
Όλοι χωράνε στο παιχνίδι μας	181
Ίσα δικαιώματα	182
Διδακτικές κάρτες για την Δ', Ε' & ΣΤ' Δημοτικού	183
Ένα σχολείο για όλους	183
Πλειονότητες - Μειονότητες	185
Μπορούν όλοι να τα καταφέρουν στα αθλήματα!	186
Διδακτικές κάρτες για την Α', Β' & Γ' Γυμνασίου	187
Σtereότυπα και προκαταλήψεις	187
Ευκαιρίες και ανισότητες	189
Κοινωνική κατασκευή του σώματος	190
Επιθετικότητα και βία	191
Διδακτικές κάρτες για την Α', Β' & Γ' Δημοτικού	192
Ο αθλητής/αθλήτρια που θαυμάζω	192
Οι κανόνες μας	193
Διδακτικές κάρτες για την Δ', Ε' & ΣΤ' Δημοτικού	194
Ο μικρός ρεπόρτερ	194
Παιχνίδι στην αυλή	195
Το χαμογελαστό παιχνίδι	196
Διδακτικές κάρτες για την Α', Β' & Γ' Γυμνασίου	197
Συζητάμε για την επιθετικότητα	197
Διδακτικές κάρτες (προτάσεις εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στα σεμινάρια)	199
<i>Εκπαιδευτικοί προγράμματος</i>	
Διδακτικές κάρτες	199
Σπέρνω - θερίζω	200
Τα ζιζάνια	201
Διαφορετικό ποδόσφαιρο	202
Χάντμπολ για όλους	203
Οι βασικές μας ανάγκες	204
Όλοι μαζί μπορούμε ψηλότερα	205
Κλωτσοβόλει	206

Λίγα λόγια για το εκπαιδευτικό υλικό

Το Έργο «Εφαρμογή Προγραμμάτων που προωθούν την Ισότητα στην Κοινωνία - ΚΑΛΛΙΠΑΤΕΙΡΑ» αναπτύσσεται με βάση τις αρχές του αθλητισμού και των ολυμπιακών ιδεωδών και δίνει έμφαση στην καλλιέργεια των ιδανικών της ισότητας στη σχολική κοινότητα βάσει μιας εντοπισμένης ανάγκης ενεργητικής συμμετοχής των μαθητών/τριών και εκπαιδευτικών σε προγράμματα προώθησης τέτοιων θεμάτων. Απώτερος σκοπός του Προγράμματος είναι η προαγωγή της ισότιμης συμμετοχής και εκπροσώπησης των δύο φύλων στο κοινωνικό και πολιτιστικό γίγνεσθαι.

Το εκπαιδευτικό υλικό του Προγράμματος «Καλλιπάτειρα» αποτελεί υλικό υποστηρικτικό του έργου των καθηγητών/τριών Φυσικής Αγωγής (Κ.Φ.Α.) και των μαθητών και μαθητριών, με σκοπό τον αποτελεσματικότερο προγραμματισμό των δράσεων και των θεματικών ενοτήτων που πραγματεύεται.

Το εκπαιδευτικό υλικό αποτελείται από:

- α.** βιβλίο για τον εκπαιδευτικό
- β.** τετράδιο δραστηριοτήτων για μαθητές και μαθήτριες (6-9 ετών), Α', Β', Γ' δημοτικού
- γ.** τετράδιο δραστηριοτήτων για μαθητές και μαθήτριες (10-12 ετών), Δ', Ε', ΣΤ' δημοτικού
- δ.** τετράδιο δραστηριοτήτων για μαθητές και μαθήτριες (13-15 ετών), Α', Β', Γ' γυμνασίου
- ε.** επιτραπέζιο παιχνίδι.

Οι θεματικές ενότητες που αναπτύσσονται στο εκπαιδευτικό υλικό πραγματεύονται θέματα σχετικά με α) τα ανθρώπινα δικαιώματα, β) την πολυπολιτισμικότητα, γ) το ρατσισμό και την ξενοφοβία, δ) την ισότητα των φύλων στην εκπαίδευση και την κοινωνία και ε) τις κοινωνικές ανισότητες και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Πρόθεση των συγγραφέων ήταν να διευκολύνουν, κατά το δυνατόν, τη μύηση των εκπαιδευτικών και των μαθητών και μαθητριών στην ενθάρρυνση δράσεων ενίσχυσης μιας υγιούς, ανοικτής και ανεκτικής κοινωνίας με καινοτόμα προσέγγιση μέσα από τη Φυσική Αγωγή και τον αθλητισμό.

Για την επίτευξη των στόχων του προγράμματος οι παραπάνω θεματικές ενότητες υλοποιούνται με εκπαιδευτικές προσεγγίσεις οι οποίες εμπλέκουν ενεργά τους μαθητές και τις μαθήτριες στη διαδικασία απόκτησης της γνώσης και προάγουν την αυτενέργεια και την ομαδική εργασία. Οι στόχοι αυτοί έχουν υψηλή θέση στις παιδαγωγικές προτεραιότητες της εκπαιδευτικής κοινότητας, δημιουργώντας βάσιμες προσδοκίες συνέχισης της σχετικής παρέμβασης, με το ίδιο ή προσαρμοσμένο περιεχόμενο, και μετά το πέρας αυτής.

Η πρόοδος των εθνών

«Θα έρθει εκείνη η μέρα που τα έθνη θα κριθούν
όχι από τη στρατιωτική ή την οικονομική τους δύναμη,
ούτε από το μεγαλείο των μητροπόλεων και των δημόσιων κτιρίων,
αλλά από την ευημερία των λαών τους,
από το επίπεδο της υγείας, της διατροφής, της εκπαίδευσής τους,
από τη δυνατότητα να αμείβονται δίκαια για την εργασία τους,
από την ικανότητα να συμμετέχουν στις αποφάσεις
που επηρεάζουν τη ζωή τους,
από το σεβασμό στις ατομικές και πολιτικές τους ελευθερίες,
από την πρόνοια για τους ευάλωτους και τους μη – ευνοημένους,
και από την προστασία που παρέχεται
στον αναπτυσσόμενο νου και σώμα των παιδιών τους»

UNICEF, Η πρόοδος των εθνών 2000.

ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΠΡΟΩΘΟΥΝ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ - ΚΑΛΛΙΠΑΤΕΙΡΑ

Από τα σπορ στην καθημερινή ζωή.
Όλοι διαφορετικοί, όλοι ίσοι.

Το συνεχώς αυξανόμενο πρόβλημα της ξενοφοβίας, του ρατσισμού και γενικότερα της μη ανοχής της διαφορετικότητας αποτελεί θέμα προτεραιότητας στις πολιτικές αποφάσεις όλων των μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πράγματι, η σύγχρονη Ευρώπη πλήττεται από την αύξηση φαινομένων ρατσισμού και μη ανοχής προς τις μειονότητες. Προσπάθειες για την αντιμετώπιση του προβλήματος γίνονται από κυβερνητικές και μη οργανώσεις. Καμπάνιες, νόμοι και εκπαιδευτικά προγράμματα αναπτύσσονται σε συνεργασία μεταξύ μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στοχεύουν στην ανάπτυξη της αποδοχής της διαφορετικότητας, της κατοχύρωσης της ισότητας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και της αξιοπρέπειας όλων των πολιτών. Για την επίτευξη των στόχων αυτών, όμως, χρειάζεται συνεχής και μακροχρόνια προσπάθεια (European Youth Center, 1995).

Ο καταστατικός χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα άρθρα 21 και 22 λέει χαρακτηριστικά ότι κάθε διάκριση η οποία βασίζεται σε οποιαδήποτε ομάδα, όπως φύλο, φυλή, χρώμα, εθνική ή κοινωνική προέλευση, γενετικά χαρακτηριστικά, γλώσσα, θρησκεία ή πίστη, πολιτική ή οποιαδήποτε άλλη άποψη, μέλη εθνικών μειονοτήτων, ανικανότητα, ηλικία ή σεξουαλικό προσανατολισμό, πρέπει να αποκλείεται. Η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να σέβεται τη διαφορετικότητα και την ποικιλία σε θέματα πολιτισμού, θρησκείας και γλώσσας. Σε γενικές γραμμές, για να επιτευχθούν τα παραπάνω, πρέπει να παραδεχτούμε ότι όλοι είμαστε στο ίδιο επίπεδο, να αποδεχτούμε ότι όλοι έχουμε ίσα δικαιώματα, αξίες και ικανότητες, να γνωρίσουμε ο ένας τον άλλο καλύτερα, να μαθαίνουμε στοιχεία από την κουλτούρα των άλλων ανθρώπων, να τους πλησιάζουμε, να προσπαθούμε να τους καταλάβουμε και να παρατηρούμε τι κάνουν, να συνεργαζόμαστε και να βοηθάμε ο ένας τον άλλο, να ανταλλάσσουμε εμπειρίες, ιδέες, πολιτιστικά χαρακτηριστικά, να αποδεχόμαστε την αμοιβαία κριτική, να συζητάμε, να συμφωνούμε και να συναποφασίζουμε (European Youth Center, 1995).

Ο ρόλος του αθλητισμού

Τα σπορ διαμορφώνονται μέσα από ποικίλες διαδικασίες αλληλεπίδρασης σε παγκόσμιο επίπεδο πλέον, ενώ την ίδια στιγμή συνεισφέρουν στην ανάπτυξη αυτών των διαδικασιών. Επίσης, η επαφή μεταξύ ατόμων διαφορετικών φυλών και εθνικοτήτων στα σπορ είναι συχνά τόσο έντονη και διαδεδομένη και, όταν μεθοδεύεται σωστά, μπορεί σταδιακά να μειώσει τις προκαταλήψεις και τις ιδεολογίες και μεταξύ αθλητών και μεταξύ θεατών. Με αυτόν τον τρόπο, η εικόνα αυτή μπορεί να γίνει αντιληπτή ως μία προσπάθεια ανάπτυξης συγκεκριμένων στοιχείων κοινού ήθους που παρατηρούνται σε άτομα με συναίσθηση της κοινής μοίρας και που πρέπει να μοιραστούν για την ανάπτυξη του αθλητισμού παγκόσμια. Γενικά, ο αθλητισμός προσφέρει σε πολλούς ανθρώπους ευκαιρία για επικοινωνία, συνύπαρξη και συνεργασία. Σε πολλούς αθλητές και αθλήτριες δημιουργεί ευκαιρίες για έντονες εμπειρίες και ενδιαφέροντα για τη ζωή, κοινωνική καταξίωση και αναγνώριση, ενώ για κάποιους άλλους αποτελεί μέσο ανάδειξης ή απομάκρυνσης του κοινωνικού στιγματισμού.

Μια λανθασμένη αντίληψη είναι να προσπαθούμε να εξηγήσουμε την αθλητική επίδοση σε πολλά αθλήματα, απλώς αναγνωρίζοντας ως κοινά ιδιαίτερα γνωρίσματα μιας ομάδας ατόμων ή βάζοντας με ευκολία ταμπέλες ή σχηματίζοντας συγκεκριμένες προκαταλήψεις για κάποιους άλλους. Όταν ένα άτομο της λευκής φυλής διακρίνεται σε ένα άθλημα, πολλοί μιλούν για το χαρακτήρα του, την αφοσίωσή του, την ηθικότητά του, την προσήλωση και την ευφυΐα του και όχι για τα σωματικά του προσόντα και τις ικανότητές του. Όταν, όμως, ένα άτομο της μαύρης φυλής διακρίνεται σε ένα άθλημα, πολλοί αναφέρονται σε αυτό ως φυσικό αθλητικό ταλέντο και παραλείπουν να αναφερθούν στα χαρακτηριστικά που προαναφέρθηκαν. Το να συμπεράνει κάποιος ότι διαφορετικοί μεταξύ τους άνθρωποι με διαφορετικές δεξιότητες (κινητικές και πνευματικές), οι οποίοι ήταν πολύ καλοί αθλητές ή προπονητές, σχετίζονταν με οποιονδήποτε τρόπο με φυλετικές θεωρίες ή το χρώμα του δέρματος δεν έχει νόημα. Αυτές οι απόψεις, τα στερεότυπα ή οι προκαταλήψεις είναι λανθασμένες και αγνοούν τη μοναδικότητα του κάθε αθλητή ή της αθλήτριας. Η επίδοση σε διαφορετικά αθλήματα εξαρτάται από ένα εύρος διαφορετικών κινητικών και πνευματικών χαρακτηριστικών και ικανοτήτων, που συνδέονται, κυρίως, με τις ευκαιρίες για την ανάπτυξη και εξάσκηση αυτών των ικανοτήτων-γνωρισμάτων.

Όταν άτομα από διαφορετικές φυλές και εθνικότητες είναι αντίπαλα σε έναν αγώνα, τότε τα αθλήματα μπορούν να γίνουν χώροι δημιουργίας ή ενίσχυσης των στερεοτύπων και των αρνητικών απόψεων για τις φυλές και τις εθνικότητες. Αυτό ισχύει και για τους θεατές. Τα αθλήματα μπορούν να εντείνουν τα συναισθήματα και την εκθρόνηση μεταξύ των ατόμων. Σε τέτοιες περιπτώσεις, οι προπονητές είναι οι μεσολαβητές και γι' αυτόν το λόγο θα πρέπει να έχουν την κατάλληλη εκπαίδευση. Ο αθλητισμός φέρνει τα άτομα κοντά, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι αυτόματα τα

βάζει να αναρρωτηθούν για τις προκαταλήψεις ή τις απόψεις που έχουν για τα άτομα διαφορετικών φυλών. Πολύ συχνά, όμως, οι θεατές μετατρέπουν τις κερκίδες σε κοινή γιορτή, πέρα από φυλές και εθνικότητες, γεγονός το οποίο πραγματικά αναδεικνύει τη μεγάλη δύναμη των σπορ για ειρηνική συνύπαρξη, ιδιαίτερα σε μεγάλα αθλητικά γεγονότα, όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες.

Υπάρχουν αρκετοί οι οποίοι εύκολα υποστηρίζουν ότι ένας υποβόσκων ρατσισμός αρνείται στις μειονότητες πλήρεις και ίσες ευκαιρίες μέσα και έξω από τους αγωνιστικούς χώρους. Η αλήθεια είναι ότι ο αθλητισμός, περισσότερο από κάθε άλλο κοινωνικό οικοδόμημα, αποτέλεσε πρόσφορο έδαφος στο να παρέχει ευκαιρίες και πρόσβαση σε φυλετικές και εθνικές μειονότητες. Ο αθλητισμός αποτέλεσε παράγοντα-κλειδί για τη διάδοση του αντιρατσιστικού κινήματος. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες, και κατ' επέκταση ο αθλητισμός, πολύ γρήγορα εξελίχθηκαν σε πεδίο όπου όλοι, ξεκινώντας από την ίδια αφετηρία, μπορούσαν να αποδείξουν τις ικανότητές τους. Τα νέα κοινωνικά κινήματα επέτρεψαν σε όλους να αναπτύξουν μία αίσθηση κοινωνίας μέσα από τον αθλητισμό, η οποία είναι ανεξάρτητη από τα εθνικά και πολιτικά συμφέροντα. Η κοινωνία πρέπει να αντιλαμβάνεται τυπικά τα σπορ ως ένα σημαντικό, δημοκρατικό κοινωνικό οικοδόμημα που κρίνει όχι με βάση το χρώμα του δέρματος ή της πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά με βάση τη συμμετοχή και την προσωπική βελτίωση (Breton & Jenson, 1992).

Ο μοντέρνος αθλητισμός είναι μέρος της πολιτισμικής εξέλιξης και, αν και κυριαρχείται παραδοσιακά από τους άνδρες, σταδιακά οι κοινωνίες αποδέχονται περισσότερο τη συμμετοχή των γυναικών αθλητριών, ακόμα και σε αθλήματα τα οποία θεωρούνται ανδρικά. Γυναίκες από όλο τον κόσμο έχουν ασκήσει πίεση στο Ολυμπιακό κίνημα, αλλά και στους αθλητικούς οργανισμούς σε τοπικό επίπεδο, με στόχο να βελτιώσουν την ισότητα στον αθλητισμό, ενώ έχουν ενεργά εμπλακεί στη δημιουργία εναλλακτικών προτάσεων των ανδρικών σπορ και δικτύων ανταλλαγής πληροφοριών, για να επιφέρουν τις επιθυμητές αλλαγές.

Το αυξανόμενο αίτημα των γυναικών για συμμετοχή στον αθλητισμό αντιπροσωπεύει ένα αυθεντικό αίτημα για ισότητα. Επιπλέον, αιτήματα τα οποία αφορούν στην καλύτερη προετοιμασία των αθλητριών, των προπονητών και των επίσημων εκπροσώπων και την παροχή καλύτερης υλικοτεχνικής υποδομής και ιατροφαρμακευτικής υποστήριξης αποτελούν σημαντικές πλευρές του αγώνα των γυναικών για «νομιμοποίηση» στον κόσμο των σπορ. Ο αθλητισμός οφείλει να συνεχίσει την προσπάθεια να σταματήσει να βασίζεται σε μία ιδεατή μορφή βασισμένη στο φύλο (Theberse, 1997).

Στόχοι του προγράμματος «Καλλιπάτειρα»

Στόχος του Προγράμματος είναι η ενεργητική συμμετοχή των μαθητών και των μαθητριών, καθώς και των εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής-Ολυμπιακής Παιδείας σε προγράμματα άσκησης, τροποποιημένα έτσι, ώστε να προβάλλουν και να προωθούν την ισότητα στην κοινωνία, την ανάδειξη του σεβασμού στα ανθρώπινα δικαιώματα, την ανοχή στη διαφορετικότητα και την επικοινωνία των πολιτισμών. Το Πρόγραμμα επιδιώκει να συμβάλει στην ενεργητική συμμετοχή των μαθητών και των μαθητριών σε προγράμματα άσκησης μέσα από το πρίσμα των οικουμενικών και διαχρονικών αξιών του Ολυμπισμού και του αθλητισμού. Στοιχεί στην αξιοποίηση της μεταολυμπιακής τεχνολογίας και της εμπειρίας της χώρας μας και την ενίσχυση του δημοκρατικού και ανεκτικού χαρακτήρα ο οποίος θα πρέπει να διέπει τη σύγχρονη κοινωνία, σε μια εποχή στην οποία τα κράτη-έθνη εθελουσίως εισέρχονται σε υπερεθνικές και διαπολιτισμικές συνενώσεις και η διάχυση των ιδεών και του πολιτισμού είναι περισσότερο από ποτέ επιβεβλημένη. Αποσκοπεί στην ενθάρρυνση δράσεων ενίσχυσης μιας υγιούς, ανοικτής και ανεκτικής κοινωνίας με καινοτόμα προσέγγιση μέσα από τη Φυσική Αγωγή και τον αθλητισμό. Η Φυσική Αγωγή είναι το μόνο γνωστικό αντικείμενο στο σχολείο που απαιτεί από τους μαθητές/τριες μέσα από το παιχνίδι, συνεργασία, ομαδικότητα, αλληλοσεβασμό, αλληλοϋποστήριξη και αποδοχή, ανεξάρτητα από φύλο, καταγωγή, κοινωνική και πολιτισμική προέλευση, και λειτουργεί ως ιδιαίτερα αποτελεσματικό διαπολιτισμικό μέσον που διευκολύνει τη γνώση των πολιτισμών άλλων λαών.

Το πρόγραμμα «Καλλιπάτειρα» προάγει τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Διαπολιτισμική Εκπαίδευση σημαίνει αλληλεπίδραση, ανταλλαγή, αποδυνάμωση των ορίων-περιορισμών, αμοιβαιότητα, ανταποδοτικότητα και αλληλεγγύη. Μέσα από το Πρόγραμμα πρέπει να ικανοποιούνται οι βασικές ανάγκες των μειονοτικών μαθητών και μαθητριών στο να εδραιώσουν και να κερδίσουν την αναγνώρισή τους μέσα στο κοινωνικό σύνολο. Ταυτόχρονα, οι μαθητές και οι μαθήτριες των πλειονοτήτων πρέπει να μάθουν πώς να ζουν ειρηνικά, θετικά, δημιουργικά με τις μειονότητες χωρίς προκαταλήψεις, στερεότυπα και διακρίσεις (European Youth Center, 1996). Το Πρόγραμμα, για να είναι πετυχημένο, πρέπει μέσα από αθλητικές κινητικές δραστηριότητες και παιχνίδια μέσα στο σχολικό περιβάλλον να εδραιώσει νέες γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις, αντιλήψεις, συναισθήματα, αξίες και εμπειρίες. Να εδραιώσει το σεβασμό στη διαφορετικότητα με ότι και αν σχετίζεται αυτή, θρησκεία, φυλή, μειονότητα, πολιτισμό, φύλο, κοινωνική θέση, ικανότητα ή ανικανότητα και να μεταδώσει την αλληλεγγύη, το σεβασμό και την αποδοχή της διαφορετικότητας.

Για πολλούς νέους η βία είναι ο μοναδικός τρόπος να λύνουν τις μεταξύ τους διαφορές και τα προβλήματα. Η βία δεν τους προσφέρει κάποια ευχαρίστηση, αλλά τη βλέπουν σαν τη μοναδική λύση στις διαφορές τους. Τα παιδιά μέσα από τη συμμετοχή στο πρόγραμμα «Καλλιπάτειρα» και μέσω των σπορ πρέπει να διδαχθούν τη διαχείριση των συγκρούσεων, να μάθουν να ζουν χωρίς βίαιες συνήθειες και να λύνουν μόνα τους τις μεταξύ τους συγκρούσεις και

διαφορές ειρηνικά, χωρίς προσφυγή στη βία. Ταυτόχρονα, στους αθλητικούς χώρους πρέπει να μάθουν να παίζουν τίμια και χωρίς να εκδηλώνουν βίαιες συμπεριφορές είτε μέσα στους αγωνιστικούς χώρους είτε στις κερκίδες.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες μέσα από το πρόγραμμα «Καλλιπάτειρα», όταν συμμετέχουν στα σπορ, θα μάθουν να σέβονται τα άτομα του άλλου φύλου, τον αντίπαλο, το συμπαίκτη, τους κανόνες του παιχνιδιού, τις αποφάσεις των διαιτητών ή κριτών, να δίνουν ίσες ευκαιρίες σε όλους να συμμετέχουν, να ελέγχουν τον εαυτό τους, να μην παραφέρονται, να προσπαθούν όσο καλύτερα μπορούν, αλλά τίμια. Ανεξάρτητα, λοιπόν, από το φύλο, την εθνότητα, τις αθλητικές ικανότητες και τα ιδιαίτερα ατομικά χαρακτηριστικά των συμμαθητών/τριών, να δίνουν σε όλους και όλες το δικαίωμα να συμμετέχουν, προσαρμόζοντας το παιχνίδι ανάλογα, έτσι ώστε όλοι να μπορούν να παίξουν, να μάθουν και να διασκεδάσουν.

Με βάση τα παραπάνω, το πρόγραμμα «Καλλιπάτειρα» είναι η συνέχεια του προγράμματος της Ολυμπιακής Παιδείας. Στοχεύει στη διεύρυνση του ρόλου, των ορίων και επιδιώξεων του μαθήματος Φυσικής Αγωγής, στην εξέλιξή του, όχι στην αντικατάστασή του. Στοχεύει να συνεισφέρει στο εκπαιδευτικό γίγνεσθαι και τα προβλήματα των σύγχρονων κοινωνιών μέσα από το παιχνίδι και να δημιουργήσει μία νέα οπτική γωνία στην προσέγγιση των κινητικών δραστηριοτήτων.

Το Πρόγραμμα εστιάζεται αποκλειστικά στη συνεισφορά και τις επιδράσεις της Φυσικής Αγωγής στην υπόθεση της ισότητας στην κοινωνία, την ανάδειξη του σεβασμού στα ανθρώπινα δικαιώματα, την ανοχή στη διαφορετικότητα και το σεβασμό των άλλων πολιτισμών. Είναι Πρόγραμμα που στηρίζεται σε θεωρητικές διαλέξεις στην τάξη, αλλά κυρίως σε κινητικές δραστηριότητες στην αυλή του σχολείου και το γυμναστήριο. Μέσα από την κίνηση και το παιχνίδι τα παιδιά βιώνουν τις αξίες του προγράμματος και, όταν τις κατανοήσουν μέσα από το παιχνίδι, θα τις μεταφέρουν στην καθημερινή τους ζωή.

Συνοπτικά

Οι μαθητές και οι μαθήτριες μέσα από τη συμμετοχή στο πρόγραμμα «Καλλιπάτειρα» θα μάθουν:

- Να έχουν λόγο στη δημιουργία μιας κοινωνίας πιο δίκαιης και ανεκτικής.
- Να μπορούν να λύνουν τα προβλήματα που τους απασχολούν ειρηνικά.
- Να έχουν περισσότερη αυτοπεποίθηση και να είναι πιο θετικοί.
- Να βελτιώνουν τις δεξιότητες επικοινωνίας.
- Να γίνουν θετικά πρότυπα στην κοινωνία για άλλους νέους.
- Να αποκτούν νέους φίλους.
- Να διασκεδάζουν.
- Να κατανοούν ότι στον αθλητισμό και τη ζωή όλοι είμαστε διαφορετικοί, αλλά και όλοι είμαστε ίσοι, ή ισότιμοι.

Βιβλιογραφία

- Breton, G., & Jenson, J. (1992). Globalization and citizenship: Some contemporary issues. In C. Andrew, L. Cardinal, et al. (Eds.), *Ethnicity in the age of globalization* (pp. 537-546). Ottawa, ON: ACFAS-Outaouais.
- European Youth Center (1995). *All Different All Equal*. Education Pack. www.coe.int/ecri/
- European Youth Center (1996). *All Different All Equal*. Domino. www.coe.int/ecri/
- Theberge, N. (1997). It's part of the game: Physicality and the production of gender in women's ice hockey. *Gender and Society*, 11, 69-87.

Ενότητα 1

Ανθρώπινα δικαιώματα

15. Περίληψη
16. Γενικές γνώσεις και πληροφορίες για τον εκπαιδευτικό
17. Δικαίωμα στην Εκπαίδευση και Εκπαίδευση στα Δικαιώματα
19. Σεβασμός και υπευθυνότητα
20. Ανθρώπινα δικαιώματα, αξίες και Φυσική Αγωγή
20. Διδακτικές προσεγγίσεις
22. Αξιολόγηση γνώσης και συμπεριφοράς
22. Το πρόγραμμα «Καλλιπάτειρα» και η διδασκαλία αξιών που αφορούν στα ανθρώπινα δικαιώματα
23. Προσωπική - κοινωνική υπευθυνότητα και ανθρώπινα δικαιώματα
24. Επιδιώξεις για την προσωπική και την κοινωνική υπευθυνότητα
25. Οδηγίες για τη διδασκαλία της προσωπικής και κοινωνικής υπευθυνότητας
26. Σεβασμός και ανθρώπινα δικαιώματα
26. Επιδιώξεις για το σεβασμό προς τον εαυτό μας και τους άλλους
28. Οδηγίες για τη διδασκαλία του σεβασμού
29. Ειδικές οδηγίες για το σεβασμό στην κινητική ικανότητα, τον πολιτισμό, την εθνικότητα
30. Μεταγνωστικές στρατηγικές και διδασκαλία αξιών: Παραδείγματα
31. Μέθοδοι για την προετοιμασία σχεδίων μαθήματος
33. Αξιολόγηση μαθητή/τριας
38. Βιβλιογραφία
39. Πρόσθετες πηγές
39. Υποστηρικτικό υλικό

Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται
ελεύθεροι.

Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ίσοι
κι έχουν τα ίδια δικαιώματα.

Ο καθένας έχει το δικαίωμα
να δικάζεται δίκαια

Όλοι έχουν δικαίωμα στην
εργασία και ο καθένας έχει
το δικαίωμα να επιλέγει
το επάγγελμα που θέλει
να ασκήσει

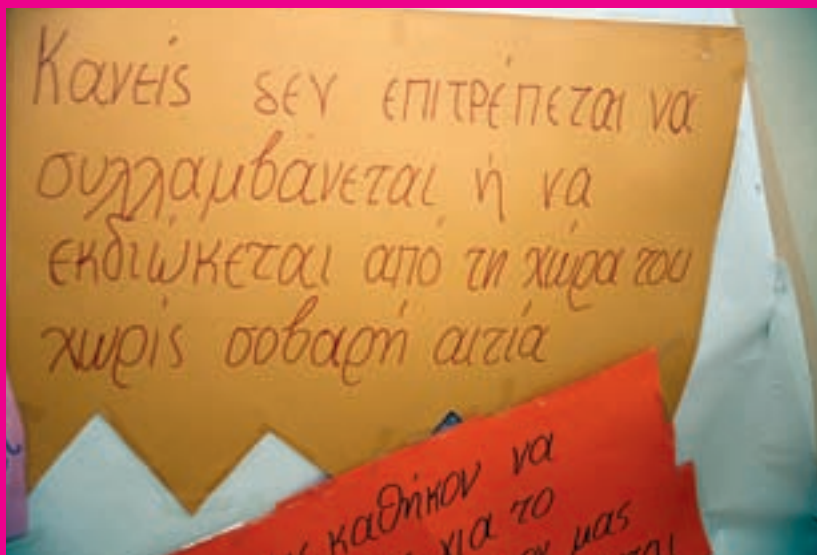
Περίληψη

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται γενικές πληροφορίες για τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα δικαιώματα των παιδιών και τη σχέση των αξιών με την ανάπτυξη της γνώσης, την εκπαίδευση και την υπεράσπισή τους. Οι βασικές αξίες οι οποίες αναπτύσσονται στο πλαίσιο αυτό είναι ο σεβασμός προς τον εαυτό τους και τους άλλους και η προσωπική και κοινωνική υπευθυνότητα. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται ειδικότερες πληροφορίες για τον εκπαιδευτικό της Φυσικής Αγωγής, επιδιώξεις ανά τάξη ή τάξεις και ειδικές οδηγίες διδασκαλίας με παραδείγματα, σχετικά με τις δύο προαναφερθείσες αξίες.

Ενσωματώνονται, επίσης, αναλυτικά οι μέθοδοι για τη δημιουργία σχεδίων μαθημάτων, θεωρητικών και πρακτικών, και πληροφορίες για την αξιολόγηση των μαθητών/τριών. Όλα τα παραπάνω, σε συνδυασμό με τις σχετικές πηγές και το υποστηρικτικό υλικό, μπορούν να καθοδηγήσουν και να διευκολύνουν το έργο του εκπαιδευτικού της Φυσικής Αγωγής τόσο στο σχεδιασμό, όσο και στην υλοποίηση μαθημάτων με στόχο πρωτίστως την κοινωνικο-ηθική ανάπτυξη και τη διαμόρφωση της συμπεριφοράς των παιδιών.

Λέξεις-Κλειδιά: Ανθρώπινα δικαιώματα, δικαιώματα του παιδιού, αξίες, σεβασμός, υπευθυνότητα, εκπαίδευση, Φυσική Αγωγή.

<http://kallipateira.sch.gr>

Γενικές γνώσεις και πληροφορίες για τον εκπαιδευτικό

Κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα να ζει σ' ένα ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο το οποίο θα του διασφαλίζει την υγεία και την ευημερία του, καθώς και την τροφή, την ένδυση, τη στέγαση, την ιατρική περίθαλψη και άλλες απαραίτητες κοινωνικές παροχές, όπως κοινωνική ασφάλεια, εκπαίδευση κ.ά. Οποιοσδήποτε άνθρωπος έχει δικαίωμα, επίσης, να ζει σε ένα περιβάλλον απαλλαγμένο από διακρίσεις, ρατσισμό, ξενοφοβία, αντισημιτισμό και μισαλλοδοξία.

Σκοπός της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα (UN Commission on Human Rights) είναι η προστασία της σωματικής, πνευματικής και ψυχολογικής υγείας του ανθρώπου, καθώς και του δικαιώματός του στην εκπαίδευση (Otiemo, 2004). Μέλη της είναι 53 χώρες, οι οποίες αντιπροσωπεύουν όλες τις περιοχές του κόσμου. Η πρώτη Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων από τα Ηνωμένα Έθνη έγινε στις 10 Δεκεμβρίου το 1948 στο Palais de Chaillot του Παρισιού στη Γαλλία. Στη σύνταξη των 30 άρθρων της διακήρυξης, η οποία αποτελεί ορόσημο στην ιστορία της ανθρωπότητας, συμμετείχαν οι Eleanor Roosevelt (ΗΠΑ), Reni Cassin (Γαλλία), Charles Malik (Λίβανος), Peng Chun Chang (Κίνα), Hernan Santa Cruz (Χιλή), Alexandre Bogomolov/Alexei Pavlov (Σοβιετική Ένωση), Lord Dukeston/Geoffrey Wilson (Ηνωμένο Βασίλειο), William Hodgson (Αυστραλία) και John Humphrey (Καναδάς) (United Nations, 2006a).

Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα είναι σταθερές που αναγνωρίζουν την αξία όλων των ανθρώπων και στοχεύουν στην προστασία της ατομικότητας. Καθορίζουν τη ζωή των ατόμων στην κοινωνία, τις μεταξύ τους σχέσεις και τις σχέσεις των ίδιων με την κρατική εξουσία. Ο άνθρωπος ως άτομο και οι κυβερνήσεις έχουν δικαίωμα να ενεργούν βάσει αυτών των σταθερών, ενώ, ταυτόχρονα, έχουν υποχρέωση να σέβονται τα δικαιώματα των άλλων. Γεννιόμαστε με δικαιώματα, δεν μας παρέχονται ως δώρο και δεν μεταβιβάζονται. Τα δικαιώματα αυτά είναι παγκόσμια και εφαρμόζονται εξίσου σε όλους, ανεξάρτητα από προσωπικά, φυλετικά, εθνικά, θρησκευτικά ή κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά. Όλα τα δικαιώματα είναι, επίσης, ίσης σημασίας, αδιαίρετα, αλληλοσχετιζόμενα και αλληλοεξαρτώμενα, παρόλο που συνήθως διακρίνονται σε: α) αστικά και πολιτικά, καθώς και β) κοινωνικά και πολιτιστικά (Unicef, 2006a).

Για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, υπό το πρίσμα κοινωνικών, επιστημονικών και τεχνολογικών αλλαγών, υπεγράφη στη Νίκαια στις 7 Δεκεμβρίου 2000 «ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης», ο οποίος προσανατολίζεται σε όλες τις προϋπάρχουσες κοινές αξίες (δικαιώματα και ελευθερίες) των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Eurora, 2004). Τα 54 άρθρα του αφορούν κυρίως σε έξι συνολικά αξίες.

- **Αξιοπρέπεια:** «ανθρώπινη αξιοπρέπεια, δικαίωμα στη ζωή, δικαίωμα στην ακεραιότητα του προσώπου, απαγόρευση των βασανιστηρίων και των απάνθρωπων εξευτελιστικών ποινών ή μεταχείρισης, απαγόρευση της δουλείας και της καταναγκαστικής εργασίας».
- **Ελευθερία:** «δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια, σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, δικαίωμα γάμου και δικαίωμα ίδρυσης οικογένειας, ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας, ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης, ελευθερία του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι, ελευθερία των τεχνών και των επιστημών, δικαίωμα εκπαίδευσης, επαγγελματική ελευθερία και δικαίωμα στην εργασία, ελευθερία ίδρυσης επιχείρησης, δικαίωμα ιδιοκτησίας, δικαίωμα ασύλου, προστασία σε περίπτωση απομάκρυνσης, επαναπροώθησης και απέλασης».
- **Ισότητα:** «ισότητα έναντι του νόμου, μη διάκριση, πολιτισμική, θρησκευτική και γλωσσική πολυμορφία, ισότητα ανδρών και γυναικών, δικαιώματα του παιδιού, δικαιώματα των ηλικιωμένων, ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες».
- **Αλληλεγγύη:** «δικαίωμα στην πληροφόρηση και τη διαβούλευση με τους εργαζομένους στο πλαίσιο της επιχείρησης, δικαίωμα διαπραγματεύσεων και συλλογικών ενεργειών, δικαίωμα πρόσβασης στις υπηρεσίες εύρεσης εργασίας, προστασία έναντι αδικαιολόγητης απόλυσης, δίκαιοι και ισότιμοι όροι εργασίας, απαγόρευση της παιδικής εργασίας και προστασία των νέων εργαζομένων, οικογενειακή και επαγγελματική ζωή, κοινωνική ασφάλεια και κοινωνική αρωγή, προστασία της υγείας, πρόσβαση σε υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος, προστασία του περιβάλλοντος, προστασία των καταναλωτών».
- **Ιθαγένεια:** «δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι κατά τις εκλογές του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου, δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι κατά τις δημοτικές εκλογές, δικαίωμα χρηστής διαχείρισης, δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα, δικαίωμα διαμεσολάβησης, δικαίωμα αναφοράς, ελεύθερη κυκλοφορία και διαμονή, διπλωματική και προξενική προστασία».
- **Δικαιοσύνη:** «δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου, τεκμήριο αθωότητας και δικαιώματα υπεράσπισης, αρχές νομιμότητας και αναλογικότητας αξιόποινων πράξεων και ποινών, δικαίωμα του ατόμου να μη δικάζεται ή να μην τιμωρείται ποινικά δύο φορές για την ίδια αξιόποινη πράξη».

Τα δικαιώματα του Χάρτη, καθοδηγούν τις κεντρικές, περιφερειακές και τοπικές αρχές των κρατών-μελών, όταν εφαρμόζουν την κοινοτική νομοθεσία. Παρόλο που ο Χάρτης δεν έχει νομική ισχύ συχνά επικαλείται και βοηθά σε πολλές περιπτώσεις δικαστικών υποθέσεων. Το σημαντικό είναι, πάντως, ότι τα Έθνη διακήρυξαν για ακόμη μία φορά πίστη στα βασικά δικαιώματα του ανθρώπου, στην προσωπικότητά του, την ισότητα των δικαιωμάτων του, τη φιλία μεταξύ των ανθρώπων, συμβάλλοντας στην κοινωνική πρόοδο και τη βελτίωση της ζωής. Το 2002 συστάθηκε, μάλιστα, ένα δίκτυο ειδικών στα ανθρώπινα δικαιώματα, προκειμένου να διαπιστωθεί η εφαρμογή του Χάρτη. Ήδη έχει υποβληθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση η σχετική έκθεση και έχουν γίνει ανάλογες συστάσεις στα κράτη μέλη.

Δικαίωμα στην Εκπαίδευση και Εκπαίδευση στα Δικαιώματα

Η πολυπολιτισμική και ποικιλόμορφη σημερινή κοινωνία έρχεται αντιμέτωπη με τα απαρχαιωμένα στερεότυπα, τον εθνοκεντρισμό, την προκατάληψη, τις διακρίσεις, την απουσία κατάλληλης ενημέρωσης και ειδικής εκπαίδευσης. Αναπόφευκτα, πυροδοτούνται εξεγέρσεις και βίαιες συμπεριφορές, εξαιτίας του ότι συχνά περιφρονούνται και παραβιάζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα. Όλα τα παραπάνω έχουν αντίκτυπο και στη σχολική ζωή με τη μορφή της ανησυχητικής αύξησης της επιθετικής και παραβατικής συμπεριφοράς των μαθητών/τριών. Η εκπαίδευση είναι δικαίωμα όλων και πρέπει να στοχεύει στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας, την προαγωγή, τη διατήρηση και τη βελτίωση της σωματικής, της πνευματικής και της ψυχολογικής υγείας των παιδιών και των εφήβων. Ενώ όλες οι κυβερνήσεις έχουν αναλάβει την ευθύνη να παρέχουν δωρεάν εκπαίδευση σε όλα τα παιδιά, ορισμένες από αυτές στερούνται πόρων για την επίτευξη αυτού του σκοπού. Σε αυτήν την περίπτωση, μπορούν να ζητήσουν υποστήριξη από τα γραφεία των Ηνωμένων Εθνών στις χώρες τους (π.χ. πρόγραμμα Ανάπτυξης, UNDP ή United Nations Children's Fund, UNICEF). Τα Ηνωμένα Έθνη βοηθούν, επίσης, τις κυβερνήσεις αυτές στην εκπαίδευση των δασκάλων. Ακόμη, μη κυβερνητικές οργανώσεις βοηθούν τις κυβερνήσεις και τα τοπικά σχολεία στη λειτουργία του εκπαιδευτικού τους συστήματος, μέσω ανταλλαγής εκπαιδευτικών ή παρέχοντας εκπαιδευτικούς χωρίς οικονομική επιβάρυνση (Stamatorouli, 2006).

Η εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα αφορά στη μετάδοση των σχετικών ιδεών και πληροφοριών, καθώς και στην ανάπτυξη αξιών και στάσεων που οδηγούν στην υποστήριξη των δικαιωμάτων. Τα βήματα, λοιπόν, τα οποία πρέπει να ακολουθηθούν είναι: α) απόκτηση γνώσης για τα δικαιώματα και τις ευθύνες, β) καλλιέργεια του σεβασμού, γ) μετάδοση και δ) υπεράσπιση των δικαιωμάτων.

Δικαιώματα των παιδιών

Τα ανθρώπινα δικαιώματα βρίσκουν εφαρμογή σε όλες τις ηλικιακές κατηγορίες. Τα παιδιά, όμως, είναι ιδιαίτερα ευαίσθητη ομάδα και γι' αυτό τους ανήκουν ειδικά δικαιώματα που αναγνωρίζουν την ανάγκη τους για προστασία. Η σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (the United Nation Convention on the Rights of the Child) περιλαμβάνει οικουμενικές οδηγίες και καθορίζει τα δικαιώματα του παιδιού, για να μεγαλώσει χωρίς πείνα και ελλείψεις, παραμέληση ή εκμετάλλευση. Το παιδί αντιμετωπίζεται ως άτομο, ως μέλος της οικογένειας και της κοινωνίας με δικαιώματα και ευθύνες, ανάλογες της ηλικίας και της κατάστασής του (Unicef, 2006b). Το 1965 τα Ηνωμένα Έθνη, για να προστατεύσουν τα δικαιώματα των νέων ανθρώπων, υιοθέτησαν την Διακήρυξη της Προαγωγής των Ιδανικών της Ειρήνης, του Αμοιβαίου Σεβασμού και της Κατανόησης μεταξύ των Ανθρώπων (The Declaration on the Promotion among Youth of the Ideals of Peace, Mutual Respect and Understanding between Peoples).

Σε απλή γλώσσα, τα δικαιώματα των παιδιών είναι τα παρακάτω (United Nations, 2006b):

1. «Όλα τα παιδιά έχουν το δικαίωμα σε ό,τι ακολουθεί, ανεξάρτητα από τη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη γλώσσα, τη θρησκεία, την πολιτική ή άλλη πεποίθηση, τον τόπο ή από το πού γεννήθηκαν».
2. «Κάθε παιδί έχει το ξεχωριστό δικαίωμα να μεγαλώσει και να αναπτυχθεί φυσικά και πνευματικά με υγιή και φυσιολογικό τρόπο, ελεύθερο και με αξιοπρέπεια».
3. «Έχει δικαίωμα να έχει όνομα και να είναι πολίτης κάποιας χώρας».
4. «Έχει δικαίωμα φροντίδας και προστασίας, καλής διατροφής, στέγασης και ιατρικής περίθαλψης».
5. «Έχει δικαίωμα ειδικής φροντίδας, εάν είναι άτομο με κάποιας μορφής αναπηρία».
6. «Έχει δικαίωμα στην αγάπη και την κατανόηση, κυρίως από τους γονείς και την οικογένεια, αλλά και από το κράτος, όταν οι προαναφερθέντες δεν μπορούν να βοηθήσουν».
7. «Έχει δικαίωμα να φοιτήσει στο σχολείο δωρεάν, να παίζει, να έχει ίσες ευκαιρίες ανάπτυξης του εαυτού του και να μάθει να είναι υπεύθυνο και χρήσιμο. Οι γονείς του έχουν ιδιαίτερη ευθύνη για την εκπαίδευση και την καθοδήγησή του».
8. «Έχει το δικαίωμα να είναι πάντα ανάμεσα στους πρώτους που παρέχεται βοήθεια».
9. «Έχει το δικαίωμα να είναι προστατευμένο από ανάρμοστες ενέργειες ή βιομηχανική εκμετάλλευση (π.χ. δεν πρέπει να υποχρεώνεται να δουλεύει, επειδή εμποδίζεται η ανάπτυξή του τόσο φυσικά, όσο και πνευματικά».
10. «Έχει το δικαίωμα να του διδαχθεί η ειρήνη, η κατανόηση, η ανεκτικότητα και η φιλία μεταξύ των ανθρώπων».

Ενδεικτικά, όμως, βάσει στοιχείων τα οποία συνέλεξαν τα Ηνωμένα Έθνη (United Nations, 2006c) από οργανισμούς, όπως Unicef, Unesco κτλ., η πραγματικότητα δείχνει ότι:

- α) Περισσότερα από 1.000.000 παιδιά, κυρίως κορίτσια εξαναγκάζονται στην πορνεία ετησίως.
- β) Περίπου 250.000.000 παιδιά μεταξύ 5 και 14 ετών εργάζονται ενώ 120.000.000 από αυτά έχουν πλήρες ωράριο. Περίπου το 61% (153.000.000) των εργαζόμενων παιδιών βρίσκεται στην Ασία, το 32% στην Αφρική και το 7% στη Λατινική Αμερική.
- γ) Περίπου 160.000.000 παιδιά είναι μέτρια ή σοβαρά υποσιτισμένα.
- δ) Περίπου 110.000.000 παιδιά δεν πηγαίνουν στο σχολείο.
- ε) Τουλάχιστον 5.000.000 παιδιά το χρόνο μένουν ορφανά από μητέρα, λόγω θανάτου κατά τη γέννα.

Ένα παιδί, ο David, ερμήνευσε με το δικό του τρόπο τα Δικαιώματα του Παιδιού τα οποία διατυπώθηκαν από τα Ηνωμένα Έθνη. Γράφει, λοιπόν, μεταξύ άλλων, τις σκέψεις του, απευθυνόμενος στους συνομήλικούς του, με

τίτλο: «Τι θα πρέπει να μαθαίνεις» ότι η εκπαίδευση πρέπει: 1) να αναπτύσσει την προσωπικότητα, το ταλέντο, τις νοητικές και τις φυσικές σου ικανότητες, 2) να σου διδάσκει τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, 3) να σου διδάσκει το σεβασμό προς τους γονείς σου, την πολιτισμική σου ταυτότητα, τις αξίες της χώρας στην οποία ζεις και της χώρας από την οποία προέρχεσαι, 4) να σε προετοιμάζει για μία ελεύθερη κοινωνία, διδάσκοντάς σου αξίες, όπως κατανόηση, ειρήνη, ανεκτικότητα, ισότητα και φιλία μεταξύ όλων των ανθρώπων, ανεξαρτήτως θρησκείας, εθνικότητας κ.ά., 5) να σου διδάσκει το σεβασμό προς το φυσικό περιβάλλον». Σε άλλο απόσπασμα με τίτλο: «Το δικαίωμα να είσαι αυτός που είσαι» αναφέρει ότι δεν θα πρέπει να υπάρχουν διακρίσεις σε βάρος των μειονοτήτων και ότι τα άτομα αυτών των ομάδων δεν θα πρέπει να κρύβουν τον εαυτό τους (Human Rights Internet; HRI, 2006).

Αξίες και Ανθρώπινα Δικαιώματα: Ένας από τους καλύτερους τρόπους βοήθειας των παιδιών και των νέων, για να υπερασπιστούν τα δικαιώματά τους, είναι να τους βοηθήσουμε να καταλάβουν ότι έχουν δικαιώματα. Αυτή η γνώση, σε συνδυασμό με την εκπαίδευση, είναι το κλειδί για την προστασία των δικαιωμάτων τους. Η γνώση των δικαιωμάτων θα αυξήσει, επίσης, τον αμοιβαίο σεβασμό και την ανεκτικότητα μεταξύ τους, αξίες οι οποίες αποτελούν προϋπόθεση για την προστασία και την προαγωγή των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Έτσι, το δικαίωμα στην εκπαίδευση και η εκπαίδευση στα δικαιώματα είναι έννοιες άρρηκτα συνδεδεμένες.

Δεδομένου ότι η έρευνα έδειξε περιορισμένη γνώση για τα ανθρώπινα δικαιώματα αλλά και για τις σχετικές μ' αυτά αξίες, η εκπαίδευση σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο κρίνεται άκρως απαραίτητη. Οι αξίες θεωρούνται συνειδητά υποκειμενικοί, προσωπικά και πολιτισμικά καθιερωμένοι οδηγοί συμπεριφοράς. Στη βιβλιογραφία συναντώνται διάφοροι όροι, όπως ηθική εκπαίδευση, εκπαίδευση αξιών, ηθική ανάπτυξη, κοινωνική ανάπτυξη, εκπαίδευση χαρακτήρα κτλ. Όλοι, όμως, αυτοί οι όροι στοχεύουν στην ανάπτυξη της γνώσης και τη βελτίωση της συμπεριφοράς στη σχολική και την καθημερινή ζωή. Σχετική έρευνα της USA Weekend έδειξε ότι 32.000 στους 40.000 εφήβους (80%) πιστεύουν ότι οι αξίες πρέπει να διδάσκονται στο σχολείο. Την άποψη αυτή τη στηρίζουν στο γεγονός ότι οι γονείς τους δεν συμβάλλουν σε αυτή την εκπαίδευση, επειδή τη θεωρούν ευθύνη του σχολείου. Σχεδόν οι μισοί από αυτούς πιστεύουν, επίσης, ότι η εκπαίδευση πρέπει να ξεκινά, από τη στιγμή που το παιδί πηγαίνει στο σχολείο - το ίδιο άλλωστε υποστηρίζει και ο Hoge (1996) - και όχι στην εφηβεία (Suh & Traiger, 1999). Σύμφωνα με τους ίδιους συγγραφείς, αξίες, όπως φροντίδα, ειλικρίνεια, υπευθυνότητα και σεβασμός στα δικαιώματα των άλλων, πρέπει να διδάσκονται συστηματικά στα μικρά παιδιά. Γενικότερα, οι αξίες που μπορούν να αναπτυχθούν στο πλαίσιο του σχολικού προγράμματος είναι πολλές. Μεταξύ αυτών αξίζει να αναφέρουμε τις εξής:

- 1) σεβασμός στον εαυτό μας και τους άλλους,
- 2) υπευθυνότητα και προστασία της ιδιοκτησίας,
- 3) ειλικρίνεια,
- 4) αυτοέλεγχος/πειθαρχία,
- 5) ακεραιότητα,
- 6) συνεργασία,
- 7) συμπόνια,
- 8) καλοσύνη,
- 9) συγχώρεση,
- 10) επιείκεια,
- 11) γενναιοδωρία,
- 12) ευγένεια,
- 13) καλή αθλητική συμπεριφορά,
- 14) ταπεινότητα κτλ.

Σύγχρονοι θεωρητικοί, ωστόσο, έχουν ασκήσει κριτική για τα παλαιότερα σχολικά προγράμματα και τις μεθόδους υλοποίησής τους, η οποία αφορά στην αδυναμία α) ανάπτυξης ηθικών αξιών, β) κατανόησης και ανεκτικότητας του διαφορετικού (κοινωνικού, εθνικού, φυλετικού κτλ.) (MacDonald, 1995; Slattery, 1995; Sockett, 1993) και επομένως της προάσπισης του δικαιώματος στην εκπαίδευση και την υγεία. Το νέο πρόγραμμα που προτείνουν αποτελεί μία οικουμενική και πνευματική προσέγγιση η οποία στοχεύει στην καλλιέργεια των αξιών και την ανάπτυξη της ηθικής σκέψης των παιδιών (Slattery, 1995). Οι δυσκολίες που μπορούν να εμφανιστούν, λόγω της σχετικότητας της ηθικής από τη μία μεριά και της πολυπολιτισμικής κοινωνίας από την άλλη (Sockett, 1993), μπορούν να αντιμετωπιστούν με την εφαρμογή ειδικών διδακτικών μεθόδων. Οι κοινωνικές επιστήμες και η φιλολογία μπορούν να πετύχουν τον παραπάνω σκοπό, μέσω των ακόλουθων προσεγγίσεων: α) διδάσκοντας αξίες και ενισχύοντας τις επιθυμητές συμπεριφορές (νοητική εγχάραξη), β) βοηθώντας τους μαθητές/τριες να αναγνωρίσουν τις αξίες τους (αποσαφήνιση), γ) αναπτύσσοντας ηθικές αρχές, για να καθοδηγούν τις πράξεις τους (ηθική λογική) και δ) αναπτύσσοντας προσεκτική ικανότητα ανάλυσης, για να εξετάζουν οι μαθητές/τριες ερωτήματα, αναφορικά με τις αξίες (ανάλυση αξιών) (Suh & Traiger, 1999). Παρόμοια συμβολή έχει και η Φυσική Αγωγή, αφού το σύγχρονο πλέον μοντέλο υλοποίησής της επιτυγχάνει την κινητική, γνωστική, συναισθηματική και κοινωνικο-ηθική ανάπτυξη του παιδιού. Εξάλλου, η κίνηση ως έμφυτο και αγαπητό μέσο στα παιδιά έχει αποδειχθεί αποτελεσματική στη μάθηση, την κοινωνικοποίηση και την ηθική ανάπτυξη. Αναλυτικότερες πληροφορίες παρουσιάζονται παρακάτω στο αντίστοιχο κεφάλαιο το οποίο αφορά στη Φυσική Αγωγή, τις αξίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Για να είναι, όμως, πιο αποτελεσματική η κοινωνικο-ηθική εκπαίδευση, είναι αναγκαίο: α) να αναδιαρθρωθεί το

εκπαιδευτικό σύστημα, β) να αλλάξει ή να τροποποιηθεί ανάλογα το σχολικό πρόγραμμα, γ) να εμπλακεί ενεργά όλο το εκπαιδευτικό προσωπικό, η διοίκηση του σχολείου, οι γονείς και η κοινωνία στο νέο σχολικό πρόγραμμα, δ) να διδάσκονται διαφορετικές αξίες σε κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα, ε) να έχει ενεργό ρόλο η διεύθυνση του σχολείου, έτσι ώστε όλοι οι διδάσκοντες να ενσωματώνουν και να προάγουν τις ίδιες αξίες στο μάθημά τους και στ) να παραλληλίζονται οι ιδιαιτερότητες και οι ανάγκες της κοινωνίας με τις αξίες που ενσωματώνονται στο σχολικό πρόγραμμα (Bulach, 2002). Γενικά, οι γονείς, οι εκπαιδευτικοί, οι θρησκευτικοί και οι πολιτικοί ηγέτες και όσοι διαμορφώνουν ρόλους-πρότυπα πρέπει να αντιλαμβάνονται τον αντίκτυπο των μηνυμάτων τους και την ευθύνη που έχουν ως «παραδείγματα» στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς των παιδιών και των νέων.

Σεβασμός και υπευθυνότητα

Είναι γνωστό ότι τα δικαιώματα σχετίζονται με τις ευθύνες. Κάθε άνθρωπος ζει στο δικό του μικρόκοσμο και πρέπει να εξισορροπεί τα δικαιώματα με τις ευθύνες/υποχρεώσεις του, για να έχει θετική επίδραση στη ζωή του. Επομένως, στην Ενότητα «Ανθρώπινα Δικαιώματα» επιλέχθηκαν να αναπτυχθούν δύο βασικές, παγκόσμιες αξίες, σχετικές μεταξύ τους, αλλά και με άλλες σημαντικές στη ζωή αξίες, όπως η ισότητα, η ελευθερία, η συναισθηματική κατανόηση, η ανεξαρτησία, η προσωπική και κοινωνική υπευθυνότητα και ο σεβασμός προς τον εαυτό μας και τους άλλους. Η ανάπτυξη αυτών των αξιών θα βοηθήσει τα παιδιά να κατανοήσουν και να υπερασπιστούν τα δικαιώματά τους, να σεβαστούν τα δικαιώματα όλων των παιδιών στο μάθημα και εκτός αυτού, να συμπεριφερθούν υπεύθυνα, να βοηθήσουν και να βοηθηθούν μέσω μίας συνεργασίας «χωρίς σύνορα» και να επιδείξουν κατάλληλες συμπεριφορές εντός και εκτός του σχολικού περιβάλλοντος.

Προσωπική και Κοινωνική Υπευθυνότητα

Οι συνθήκες, οι ανάγκες και οι επιλογές τοποθετούν τους ανθρώπους σε συγκεκριμένες θέσεις και τους αναθέτουν ρόλους. Η ηθική υπευθυνότητα σχετίζεται με τη σωστή διαχείριση του χρόνου και των πηγών, ώστε να επιτευχθεί το καλύτερο αποτέλεσμα. Προϋποθέτει την αποδοχή του ζητούμενου, την εκτίμηση του ρόλου και τη συνειδητή, μέγιστη προσπάθεια για την εκτέλεση του καθήκοντος με ακεραιότητα (LIVE, 2006).

Υπεύθυνο, λοιπόν, θεωρείται ένα άτομο, όταν είναι αξιόπιστο, ειλικρινές προς τον εαυτό του και τους άλλους, άκραιο και προσπλωμένο στον προς επίτευξη στόχο. Κατανοεί τι πρέπει να γίνει και παραμένει ουδέτερο και είναι ευέλικτο με το ρόλο του. Όταν παίζει σωστά το ρόλο του, αισθάνεται ικανό, αποτελεσματικό και ικανοποιημένο από τη συνεισφορά. Το υπεύθυνο άτομο αναγνωρίζει, επίσης, ότι το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα επέρχεται από τη συνεργασία (όλοι οι συμμετέχοντες έχουν κάτι ουσιαστικό να προσφέρουν) και όχι από ένα άτομο, μία ομάδα ή ένα έθνος. Η υπευθυνότητα συχνά απαιτεί ταπεινότητα, για να υπερνικηθούν τα εμπόδια που δημιουργούνται από το «εγώ».

Η προσωπική υπευθυνότητα αφορά στη συμμετοχή, την προσπάθεια, την αυτορύθμιση, τη δέσμευση και τη συνεργασία, ενώ η κοινωνική υπευθυνότητα περιλαμβάνει, παράλληλα με τα παραπάνω, και επίδειξη ενδιαφέροντος, σεβασμό στα δικαιώματα και τα συναισθήματα των άλλων, δικαιοσύνη, χωρίς διακρίσεις. Η υπευθυνότητα δεν πρέπει να εκλαμβάνεται ως υποχρέωση. Η αποφυγή των ευθυνών και το υπερβολικά υψηλό αίσθημα ευθύνης, το οποίο οδηγεί σε ανησυχία ή φόβο, μπορούν να επιδράσουν αρνητικά στη λήψη αποφάσεων και να οδηγήσουν σε καταστροφικά αποτελέσματα (www.livingvalues.net).

Οι δραστηριότητες υπευθυνότητας πρέπει να εκτελούνται τακτικά και επιτυχημένα, έτσι ώστε να αναπτύσσεται στο άτομο το συναίσθημα της αναγνώρισης και της εκτίμησης από τους άλλους. Οι δραστηριότητες αυτές συναντώνται σε όλα τα περιβάλλοντα: στο σπίτι (π.χ. πλύσιμο πιάτων, μάζεμα φύλλων, βάψιμο κτλ.), στο σχολείο ή το περιβάλλον εξάσκησης (π.χ. ασφάλεια εξοπλισμού, βοήθεια σε νεότερα άτομα και τον εκπαιδευτικό) και στην κοινωνία (π.χ. βοήθεια απόρων, ηλικιωμένων, ατόμων με αναπηρία).

Σεβασμός προς τον εαυτό μας και τους άλλους

Ο σεβασμός σχετίζεται με την αναγνώριση της αξίας και των δικαιωμάτων του ατόμου και της ομάδας και τη δέσμευση για έναν υψηλότερο σκοπό στη ζωή του κάθε ανθρώπου. Είναι μία παγκόσμια αξία, η οποία περιλαμβάνει γνώση και κατανόηση των διαφορών στην κουλτούρα, τη γλώσσα, το φύλο, τη θρησκεία, την ικανότητα κτλ. Σχετίζεται δε με άλλες αξίες, όπως ανεξαρτησία, ισότητα, ελευθερία, ενσυναίσθηση κτλ. (Gonzalez Arranz, 1999), τις οποίες κάθε άνθρωπος πρέπει να προασπίζεται, λόγω του ότι είναι σημαντικές για τη συμβίωση σε μία δημοκρατική και πλουραλιστική κοινωνία. Αυτό βασίζεται στο γεγονός ότι καμία κουλτούρα, έθνος, θρησκεία ή άτομο δεν κατέχει το μονοπώλιο της γνώσης ή της αλήθειας. Σεβασμός, λοιπόν, σημαίνει α) αναγνώριση και αποδοχή των ατομικών διαφορών, β) εκτίμηση της κοινωνικής ποικιλομορφίας του κόσμου, γ) υπέρβαση της επιφυλακτικότητας για το διαφορετικό και απόκρουση των συμπεριφορών περιφρόνησης, δ) σεβασμός στα δικαιώματα και τις ελευθερίες των άλλων και ε) προσεκτική ακρόαση και κατανόηση των άλλων για μία ισότιμη και αμοιβαία σχέση.

Η αρχική κατάσταση σεβασμού βασίζεται στη συνειδητοποίηση του εαυτού μας ως μοναδικής πνευματικής οντότητας με εσωτερική δύναμη ζωής. Έτσι, διαμορφώνεται η πίστη στον εαυτό μας, η εσωτερική πληρότητα και η ολοκλήρωση και αναπτύσσεται αληθινός αυτοσεβασμός. Αντίθετα, όταν το άτομο δεν συνειδητοποιεί την αρχική (πραγματική) φύση του εαυτού του και των άλλων, δημιουργεί συγκρούσεις, οι οποίες χαρακτηρίζονται μάλλον από

αίσθηση ανωτερότητας, παρά από σεβασμό. Η επίτευξη του ανώτερου σταδίου του εαυτού μας συνδέεται με γνήσιο σεβασμό προς και από τους άλλους, λόγω της αναγνώρισης της έμφυτης αξίας των άλλων και της επίδειξης ανάλογης συμπεριφοράς (LIVE, 2006).

Ο σεβασμός του εαυτού μας είναι προϋπόθεση για το σεβασμό προς τους άλλους. Μέσω αυτού, μπορούμε να εκτιμούμε την προσωπικότητα και την ποικιλομορφία, να αντιλαμβανόμαστε το καθήκον, να παρέχουμε ανιδιοτελή υπηρεσία και να μην απαιτούμε, αλλά να κερδίζουμε το σεβασμό των άλλων. Όταν εξαρτώμαστε από εξωτερικές, παρά από εσωτερικές, δυνάμεις σχετίζουμε το σεβασμό με φυσικούς και υλικούς παράγοντες, όπως η φυλή, η εθνικότητα, το φύλο, η θρησκεία, η θέση και η δημοτικότητα. Όμως, ο «σεβασμός» που στηρίζεται σε τάσεις εντυπωσιασμού, εξουσίας ή περιορισμού της ελευθερίας των άλλων επιβεβαιώνει προσωρινά τον εαυτό μας εις βάρος της εσωτερικής αξίας, της ειρήνης και της αξιοπρέπειας και τελικά χάνεται, καθώς οι άλλοι αντιλαμβάνονται ότι δεν είμαστε αυθεντικοί. Κατά συνέπεια, πρωταρχικός στόχος είναι να αναπτυχθεί η αξία του σεβασμού προς τον εαυτό μας και να εκφραστεί τούτο πρακτικά στην καθημερινή ζωή (LIVE, 2006).

Ανθρώπινα δικαιώματα, αξίες και Φυσική Αγωγή

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η εκπαίδευση αποτελεί προϋπόθεση για την ανάπτυξη του σεβασμού και της υπευθυνότητας, αλλά και γενικότερα για την εμφάνιση όλων των αξιών στη συμπεριφορά των ατόμων. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να έχουν τεθεί αντίστοιχοι στόχοι και επιδιώξεις και να έχουν σχεδιαστεί προγράμματα, η ύλη των οποίων θα αναπτύσσει τα παραπάνω στοιχεία. Νοητικά προβλήματα, μαθησιακές δυσκολίες, αντικοινωνική συμπεριφορά, κατάθλιψη, απομόνωση και εγκληματικότητα είναι ορισμένες μόνο από τις επιπτώσεις της έλλειψης ηθικής εκπαίδευσης (Down & Tierney, 1995). Η Φυσική Αγωγή είναι ίσως το καταλληλότερο μάθημα για την έναρξη της διδασκαλίας αξιών, επειδή αφενός είναι πολύ αγαπητή στα παιδιά και αφετέρου η συνεργασία μεταξύ των παιδιών, με ό,τι αυτή προϋποθέτει και συνεπάγεται, είναι αναγκαία για τη διεξαγωγή της. Ο εκπαιδευτικός είναι, λοιπόν, το πρόσωπο που θα προκαλέσει το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών και θα δημιουργήσει το κατάλληλο περιβάλλον μάθησης, ώστε να καλλιεργηθούν καλές διαπροσωπικές σχέσεις (π.χ. Loza Olave & Derri, 2006).

Η ανάθεση ευθυνών ή καθηκόντων στα παιδιά αποτελεί προϋπόθεση για την ανάπτυξη της υπευθυνότητάς τους. Τα παιδιά από την άλλη μεριά είναι αναγκαίο να αντιληφθούν και να αποδεχθούν την ευθύνη για τις πράξεις τους. Αυτό απαιτεί στρατηγικές διδασκαλίας οι οποίες δίνουν έμφαση στο διαμερισμό «της δύναμης» με τους μαθητές/τριες, δηλαδή τη μεταβίβαση μέρους των αποφάσεων και τη συνεργασία μαζί τους. Η αμοιβαία συνεργασία εκπαιδευτικού-μαθητή/τριας είναι καθοριστικός παράγοντας για την πετυχημένη διαχείριση της τάξης. Αναλυτικότερα, ο έλεγχος της συμπεριφοράς, ο σεβασμός στα συναισθήματα των άλλων, η ειρηνική επίλυση διαφωνιών και προβλημάτων και η συνεργασία με όλους (ανεξαρτήτως φυλής, επιδεξιότητας, γένους κτλ.) θα πρέπει να αποτελούν αρχικές επιδιώξεις της Φυσικής Αγωγής (Δέρρη, 2007). Στη συνέχεια, η διδασκαλία θα πρέπει να εστιάζεται στην ανάπτυξη υπευθυνότητας για την προσωπική πρόοδο, μέσω του σχεδιασμού και της υλοποίησης ατομικών καθηκόντων, ενώ αργότερα οι επιδιώξεις θα αφορούν στην επίδειξη αληθινού ενδιαφέροντος και υπεύθυνης κοινωνικής συμπεριφοράς, τη συνεργασία και την παροχή ουσιαστικής βοήθειας εντός και εκτός σχολικού περιβάλλοντος (Harrison, 2003). Ο εκπαιδευτικός μπορεί να προκαλέσει το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών, να δημιουργήσει καλές σχέσεις μεταξύ τους και να διαμορφώσει το κατάλληλο σχολικό κλίμα, ώστε να καλλιεργηθούν καλές διαπροσωπικές σχέσεις.

Όσον αφορά στην ανάπτυξη του σεβασμού, ο εκπαιδευτικός καλείται α) να ενδυναμώσει την αυτοεικόνα μαθητών/τριών διαφορετικών πολιτισμών, β) να αποδομήσει τους μύθους για την υπεροχή ή υστέρηση ενός λαού σε σχέση με τους άλλους σε σωματικό, νοητικό και συμπεριφορικό επίπεδο και γ) να βοηθήσει τους μαθητές και μαθήτριες να επικοινωνούν, να συνεργάζονται με όλους και να αναλαμβάνουν ευθύνες ως «καλοί» πολίτες μίας δημοκρατικής κοινωνίας με ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις για όλους (Harrison & Templin, 1991).

Διδακτικές προσεγγίσεις

Γενικά, οι μέθοδοι οι οποίες θα χρησιμοποιηθούν προς αυτήν την κατεύθυνση πρέπει να είναι σχετικές με την ειδικότερη αξία που πρόκειται να αναπτυχθεί. Άλλες μέθοδοι χρειάζονται, για παράδειγμα, για την ανάπτυξη του σεβασμού προς τα άτομα με αναπηρία και άλλες για τα άτομα προερχόμενα από διαφορετική κουλτούρα ή εθνικότητα. Κάποιες γενικές ιδέες για τη διδασκαλία του σεβασμού και της υπευθυνότητας είναι οι παρακάτω (Lickona, 1991):

- Δημιουργία ενός θετικού περιβάλλοντος μάθησης με παροχή υποστήριξης, συναισθηματικής ασφάλειας, και ενσωμάτωση δραστηριοτήτων μη αποκλεισμού. Επομένως, εάν είναι απαραίτητο να χρησιμοποιηθούν παραδοσιακά παιχνίδια, θα πρέπει να τροποποιούνται, ώστε να μην αποκλείονται παιδιά από αυτά, αλλά και να μη μειώνεται ο χρόνος ενεργητικής συμμετοχής τους στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής.
- Καθιέρωση κανόνων συμπεριφοράς (π.χ. συμπεριφέρομαι στους άλλους, όπως θέλω να μου συμπεριφέρονται, δεν μιλάω, όταν μιλάει κάποιος άλλος, υπακούω στις οδηγίες του διδάσκοντα). Οι κανόνες αυτοί πρέπει να είναι

- συγκεκριμένοι, να γνωστοποιούνται στα παιδιά και να καθορίζονται και οι συνέπειες της παραβίασής τους.
- Σύγκριση της επίδοσης με τον εαυτό μας παρά με τους άλλους και έμφαση στη βελτίωση της συμπεριφοράς και της γνώσης, παρά στην επιτυχία ή την αποτυχία.
  - Εξατομίκευση δράσεων, ανάλογα με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών, παροχή ανατροφοδότησης, πρωτίστως για τη συμπεριφορά.
  - Ενσωμάτωση δραστηριοτήτων εξερεύνησης, καθοδηγούμενης ανακάλυψης, επίλυσης προβλημάτων και ενίσχυση των παιδιών να δημιουργήσουν δικές τους δραστηριότητες για να αποκτήσουν αυτονομία ως μαθητές/τριες.
  - Διδασκαλία για την ανάπτυξη της συνεργασίας.
  - Διδασκαλία για την επίλυση διαφωνιών.
  - Διατήρηση θετικών προσδοκιών.
  - Λειτουργία εκπαιδευτικού ως υπόδειγμα (μοντέλο) για τους μαθητές/τριες.
  - Συνεργασία με γονείς, δασκάλους, συγγενείς κτλ.

Ειδικότερα, στην εκπαίδευση μπορούν να χρησιμοποιηθούν ατομικές και ομαδικές τεχνικές. Οι ατομικές τεχνικές περιλαμβάνουν: εισαγωγή στην κοινωνική δεξιότητα/παράθεση παραδείγματος, περιγραφή των στοιχείων της κοινωνικής δεξιότητας, λογική αιτιολόγηση των επιδράσεων της, αναγνώριση της αξίας από τα παιδιά, εξάσκηση, ανατροφοδότηση (έπαινος, περιγραφή της παρουσίας, θετικά επακόλουθα, παρακίνηση για μελλοντική εξάσκηση, έπαινος). Οι ομαδικές τεχνικές περιλαμβάνουν: σύσταση ομάδας, εισαγωγή στην προς μάθηση κοινωνική δεξιότητα, ορισμό της δεξιότητας, «παιχνίδι ρόλων», θετικές επιπτώσεις, γενίκευση και παρακίνηση (Dowd & Tierney, 1995). Οι εκπαιδευτικοί αποφασίζουν πού θα εστιάσουν την προσοχή, αναλύοντας τις σχέσεις των συμπεριφορών με το περιβάλλον στο οποίο εκδηλώνονται ή ενισχύονται (συνθήκες και προηγηθέντα γεγονότα), και αρχίζουν τη διδασκαλία εναλλακτικών συμπεριφορών, αντίθετων προς τις προβληματικές, αλλά υπό τις ίδιες συνθήκες που αυτές εκδηλώθηκαν.

Επιπρόσθετα, κρίνεται αναγκαία και η εφαρμογή μεταγνωστικών στρατηγικών. Συγκεκριμένα, ο Campoy (1997) προτείνει τέσσερις ηθικές μεταγνωστικές στρατηγικές για τη διδασκαλία αξιών στα παιδιά οι οποίες μπορούν να εφαρμοστούν και στη Φυσική Αγωγή. Οι στρατηγικές αυτές είναι οι ακόλουθες:

α) Η «Αιτία/ Αποτέλεσμα/ Μακροχρόνιο Αποτέλεσμα». Ο εκπαιδευτικός αναφέρει, συνήθως, μία αιτία η οποία γράφεται στην αρχή και μετά από συζήτηση εξάγει από τα παιδιά τις πιθανές συνέπειες. Για παράδειγμα, για αυτόν το σκοπό μπορεί να δημιουργηθεί ένας πίνακας με τρεις στήλες, ώστε να αναπτυχθεί ένα σχέδιο για τη νίκη σε έναν αγώνα. Μέσω αυτής της στρατηγικής, καλλιεργείται η υπευθυνότητα, με επικέντρωση της προσοχής στη σχέση μεταξύ πράξεων και συνεπειών, άμεσων και μακροχρόνιων.

β) Η «Προοπτική των Παραθύρων» η οποία ενθαρρύνει τα παιδιά να σκεφτούν πώς ένα γεγονός μπορεί να αντιμτωπιστεί από τις πλευρές πολλών διαφορετικών χαρακτήρων.

γ) «Το Ηθικό Δίλημμα», στρατηγική η οποία απευθύνεται άμεσα σε ηθικά θέματα. Τα παιδιά αναγνωρίζουν ένα ηθικό δίλημμα, διερευνούν πώς ο χαρακτήρας χειρίστηκε το πρόβλημα σε αντιπαράθεση με το πώς εκείνα θα μπορούσαν να το κάνουν και μετά εξετάζουν το συλλογισμό τους. Ο Gallahue (1996) αναφέρει τα εξής στάδια στην προκειμένη περίπτωση: τα παιδιά περιγράφουν το δίλημμα, τον τρόπο και την αιτία της εμφάνισής του, καθορίζουν τις κατάλληλες λέξεις που σχετίζονται με αυτό, τη σημασία και τις επιπτώσεις των λέξεων και τέλος συζητούν για τη σημασία αυτών σε διαφορετικά περιβάλλοντα.

δ) «Ποια είναι η άποψή σου;». Εδώ η ικανότητα πρόβλεψης της οπτικής των άλλων, ίσως, είναι μία από τις σημαντικότερες προς απόκτηση δεξιότητες σε μία ποικιλόμορφη κοινωνία. Περιλαμβάνει την αναγνώριση ενός θέματος, τις οπτικές διάφορων χαρακτήρων και έπειτα σκέψη για τις αξίες που παράγει η οπτική του κάθε χαρακτήρα.

Η διαλεκτική μέθοδος του Σωκράτη ενδείκνυται, γιατί προκαλεί τη σκέψη των μαθητών/τριών με ερωτήσεις «γιατί» (Arnold, 2000). Η «προσέγγιση κοινωνικής δράσης και συμμετοχής» είναι μία ακόμη στρατηγική, σύμφωνα με την οποία η στοχαστική αντιμετώπιση των θεμάτων, η συζήτηση των αξιών, που γίνονται αντιληπτές με τη δράση, και η ανάλυση των γεγονότων, που σχετίζονται με την ευκαιρία συμμετοχής, προηγούνται της κοινωνικής δράσης και συμμετοχής. Η πράξη θεωρείται πιο σημαντική από την απλή νοητική συμμετοχή (Hoge, 1996). Αυτή η προσέγγιση θεωρείται πιο αποτελεσματική από την απλή συζήτηση των ηθικών διλημάτων, η οποία ήταν δημοφιλής στο 1970 και συνέχισε να υπάρχει στα σχολεία ως το 1980. Η έρευνα έδειξε ότι αυτές οι συζητήσεις από μόνες τους, όταν εφαρμόζονται για μεγάλη χρονική περίοδο από έναν εκπαιδευτικό, ειδικό σε ένα γνωστικό αντικείμενο, έχουν μέτρια επίδραση στην ηθική λογική των μαθητών/τριών (Leming, 1993). Ο Hellison (2003) προτείνει στρατηγικές για την ανάπτυξη της υπευθυνότητας, ανάλογες με το επίπεδο των παιδιών. Οι προτάσεις του μπορούν να αποτελέσουν ένα βοηθητικό εργαλείο στο έργο του εκπαιδευτικού και ειδικότερα του εκπαιδευτικού της Φυσικής Αγωγής.

Μπορούν, ακόμη, για την ανάπτυξη της υπευθυνότητας και του σεβασμού να χρησιμοποιηθούν: λογοτεχνία, βιβλία επιστημονικού ενδιαφέροντος, ιστορία, βιογραφίες, καθώς και παραδείγματα προσωπικοτήτων οι οποίες έπαιξαν σημαντικό ρόλο με τη στάση ζωής τους σε διάφορα έθνη (Suh & Traiger, 1999) με σκοπό την εφαρμογή του διαλόγου για την ανάπτυξη της ηθικής σκέψης, αλλά και την κινητική έκφραση των παιδιών. Τα ζεύγη λέξεων, όπως «κοινό και προσωπικό συμφέρον», «δίκαιο παιχνίδι και τραυματισμός», «φροντίδα για τους άλλους και μικροπρέπεια», «εμπιστοσύνη και ψέμα-εκδίκηση», βοηθούν, επίσης, στην ανάπτυξη της συζήτησης, την έρευνα (στο σπίτι) και την πρακτική εφαρμογή.

Οι στρατηγικές που παρουσιάστηκαν είναι διαφορετικές από τις συμπεριφορικές μεθόδους στο ότι, αντί της δασκαλοκεντρικής μεθόδου, όπου εξάγεται μία σωστή απάντηση από τα παιδιά, στην προκειμένη περίπτωση επιτρέπονται διαφορετικές απαντήσεις και αναλύονται διαφορετικές καταστάσεις και πιθανές λύσεις σε προβλήματα. Τα παιδιά μαθαίνουν τις στρατηγικές και, στη συνέχεια, τις χρησιμοποιούν, για να εξερευνήσουν προβλήματα της σχολικής και της καθημερινής ζωής. Οι εν λόγω στρατηγικές επιδρούν στη σκέψη και έτσι μεταφέρονται σε πολλές διαφορετικές συνθήκες και περιβάλλοντα. Μπορούν δε να χρησιμοποιηθούν σε όλες τις τάξεις, ηλικίες ή επίπεδα, από το νηπιαγωγείο - λύκειο έως το πανεπιστήμιο, για να προαγάγουν διδακτικές αποφάσεις και σχεδιασμούς βασισμένους στην ηθική. Ο τρόπος εφαρμογής τους, όμως, θα πρέπει να σχετίζεται και με την ηλικία και το επίπεδο των παιδιών.

Αξιολόγηση γνώσης και συμπεριφοράς

Η αξιολόγηση που αφορά στα ανθρώπινα δικαιώματα και τις αξίες θα πρέπει να είναι ανάλογη των στρατηγικών διδασκαλίας. Γενικά, για την αξιολόγηση των απόψεων, των συναισθημάτων και των συμπεριφορών μπορούν να χρησιμοποιηθούν: α) αυτοαναφορές (συνεντεύξεις, ερωτηματολόγια, λίστες ελέγχου, κλίμακες, επίπεδα με κριτήρια κτλ.), β) παρατήρηση και αξιολόγηση από συμμαθητή/τρια, γ) συστηματική παρατήρηση από τον εκπαιδευτικό. Η αξιολόγηση γνώσεων μπορεί να περιλαμβάνει γραπτά αντικειμενικά τεστ, όπως πολλαπλής επιλογής, αντιστοίχισης ή σύζευξης, σωστού-λάθους ή εναλλακτικής απάντησης, συμπλήρωσης κενών και σύντομης απάντησης (Ταρατόρη-Τσαλκατίδου, 2001) και επιλογή εικόνων, κρυπτόλεξα, σταυρόλεξα κτλ. Περισσότερες πληροφορίες για αυτό το θέμα παρουσιάζονται παρακάτω στο κεφάλαιο της αξιολόγησης του μαθητή/τριας.

Το πρόγραμμα «Καλλιπάτειρα» και η διδασκαλία αξιών που αφορούν στα ανθρώπινα δικαιώματα

Το Πρόγραμμα «Καλλιπάτειρα» είναι στην ουσία η εξέλιξη της Φυσικής Αγωγής, η έμφαση που δίνεται διεθνώς στην επίτευξη του κοινωνικο-ηθικού σκοπού της. Πρωταρχικός σκοπός σε αυτή την περίπτωση είναι η ανάπτυξη της γνώσης των παιδιών για τις επιθυμητές συμπεριφορές και η εμφάνισή τους στην πράξη με χρήση της κίνησης ως μέσου παρά ως αυτοσκοπού. Ένα παράδειγμα ερμηνείας των Δικαιωμάτων των παιδιών, που προαναφέρθηκαν για το Πρόγραμμα «Καλλιπάτειρα», είναι το παρακάτω:

1. Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα να συμμετέχουν σε αυτό το μάθημα και σε οποιοδήποτε άλλο, ανεξάρτητα από τη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη γλώσσα, τη θρησκεία, τις πεποιθήσεις, την καταγωγή ή το επίπεδό τους.
2. Έχουν δικαίωμα να αναπτυχθούν φυσικά, πνευματικά και κοινωνικο-ηθικά.
3. Έχουν δικαίωμα να συμμετέχουν ως άτομα αλλά και ως μέλη σε οποιαδήποτε σχολική ομάδα.
4. Έχουν δικαίωμα να συμμετέχουν με ασφάλεια.
5. Έχουν δικαίωμα εξατομικευμένης εκπαίδευσης.
6. Έχουν δικαίωμα στην αγάπη και την κατανόηση από τον εκπαιδευτικό και όλα τα άλλα παιδιά.
7. Έχουν δικαίωμα σε ίσες ευκαιρίες ανάπτυξης του εαυτού τους και έχουν δικαίωμα να μάθουν να είναι υπεύθυνα και χρήσιμα.
8. Έχουν δικαίωμα σε βοήθεια από τον εκπαιδευτικό και από τα άλλα παιδιά.
9. Έχουν δικαίωμα να είναι προστατευμένα από άσχημες ενέργειες (π.χ. παιδιών, εξωσχολικών ατόμων, κ.ά).
10. Έχουν δικαίωμα να διδαχθούν αξίες για την ειρήνη, την κατανόηση, την ανεκτικότητα και τη φιλία.

Στον τομέα, λοιπόν, των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων του προγράμματος «Καλλιπάτειρα» ο εκπαιδευτικός θα γνωστοποιήσει στα παιδιά τα δικαιώματα και τις ευθύνες τους και θα επικεντρώσει τη διδασκαλία του σε δύο έννοιες (αξίες):

- α) στην προσωπική και κοινωνική υπευθυνότητα και
- β) στο σεβασμό προς τον εαυτό μας και τους άλλους.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω, αυτές οι αξίες δεν αναπτύσσονται με τυχαίο τρόπο, αλλά βρίσκονται σε άμεση συνάφεια με τη γενικότερη ψυχο-κοινωνική και σωματική ανάπτυξη του παιδιού. Πρόκειται για μια μακρόχρονη διαδικασία ανάπτυξης και εξέλιξης, η οποία θα αποβεί επιτυχημένη, μόνο αν οι γονείς του παιδιού και οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι ασχολούνται μαζί του το εμπλέκουν ενεργά και με συνέπεια σε στοχευμένες και αναπτυξιακά κατάλληλες δράσεις μέσα σε ένα υποστηρικτικό κοινωνικό περιβάλλον.

Έχει αποδειχθεί, ωστόσο, ότι η παραδοσιακή διδασκαλία δεν συμβάλλει σημαντικά στην ηθική ανάπτυξη των παιδιών. Εναλλακτικές, λοιπόν, μορφές προσχεδιασμένης διδασκαλίας και αξιολόγησης είναι απαραίτητες σε αυτήν την περίπτωση. Ανάλογες στρατηγικές παρουσιάστηκαν παραπάνω και ορισμένες φαίνονται στα σχέδια εργασίας.

Η ανάπτυξη της γνώσης των παιδιών, αλλά και η βελτίωση της συμπεριφοράς τους μπορεί να επιτευχθεί τόσο θεωρητικά (στην αίθουσα), όσο και μέσω της κίνησης, εφόσον η επιτυχημένη διεξαγωγή των κινητικών δραστηριοτήτων είναι συνυφασμένη με ηθικές αξίες. Ο συνδυασμός θεωρίας και πράξης ή η πράξη από μόνη της έχουν αποδειχθεί καλύτεροι τρόποι από την απλή θεωρητική παρέμβαση στην ανάπτυξη της γνώσης των παιδιών (Τσακιράκη, Δέρρη & Πατεράκης, 2005). Στη συνέχεια, παρουσιάζονται ειδικότερες επιδιώξεις για τους μαθητές/τριες, καθώς και οδηγίες για τη διδασκαλία της υπεύθυνης ατομικής (προσωπικής) και κοινωνικής συμπεριφοράς και του σεβασμού στη διαφορετικότητα.

Προσωπική - κοινωνική υπευθυνότητα και ανθρώπινα δικαιώματα

Μέσα από την παρατήρηση της δράσης και της συμπεριφοράς των παιδιών σήμερα στο περιβάλλον του σχολείου, διαπιστώνεται μια μειωμένη αίσθηση ευθύνης για τις ατομικές ενέργειες, την ασφαλή συμμετοχή και τη χρήση και διαχείριση του εξοπλισμού του σχολείου. Αυτό το γεγονός δείχνει ότι τα παιδιά αδυνατούν να διαχωρίσουν τις κατάλληλες από τις ακατάλληλες συμπεριφορές και να αντιληφθούν τις συνέπειες της συμπεριφοράς τους στον εαυτό τους και την ασφάλεια ή τα δικαιώματα των άλλων. Σκοπός λοιπόν, είναι οι μαθητές και οι μαθήτριες να αναπτύξουν προοδευτικά όλες εκείνες τις δεξιότητες, ώστε στο τέλος να δείχνουν υπεύθυνη προσωπική και κοινωνική συμπεριφορά, δηλαδή να:

- αναγνωρίζουν, να περιγράφουν και να ενεργούν βάσει κανόνων και διαδικασιών σχετικών με την ασφάλεια σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων της ζωής τους και σε όλες τις διαστάσεις της φυσικής δραστηριότητας και των σπορ
- έχουν εμπιστοσύνη στις ατομικές τους ικανότητες και στις αξίες
- επιδεικνύουν υπεύθυνη συμπεριφορά, όταν αναλαμβάνουν συγκεκριμένους ρόλους ή ευθύνες σε φυσικές δραστηριότητες, αθλήματα και άλλους τομείς της σχολικής και της καθημερινής ζωής.

Αυτό θα γίνει στην πορεία εφαρμογής του προγράμματος και σε σχέση με την εξελικτική ανάπτυξη των παιδιών. Ο Hellison (2003) αναφέρει πέντε επίπεδα ανάπτυξης της προσωπικής και κοινωνικής υπευθυνότητας.

Στο Επίπεδο 1 τα παιδιά πρέπει να υπακούουν στον εκπαιδευτικό και να μην ενοχλούν τους άλλους, χωρίς να τους γίνονται ιδιαίτερες παρατηρήσεις. Ωστόσο, δεν αναμένεται να συμμετέχουν ενεργά στο μάθημα ή να έχουν ορατή βελτίωση. Αναλυτικότερα, σ' αυτό το επίπεδο πρέπει να υπάρχουν τα ακόλουθα στοιχεία: α) αυτοέλεγχος: έλεγχος της εγωιστικής συμπεριφοράς (χωρίς παρακίνηση) με σεβασμό στα συναισθήματα των άλλων, β) δικαίωμα ειρηνικής επίλυσης διαφωνιών, γνώση της ύπαρξης διαφορετικών απόψεων, διαπραγμάτευση και επίλυση των διαφωνιών και προβλημάτων, γ) συμμετοχή όλων, ανεξάρτητα από τις διαφορές μεταξύ τους (φυλής, επιδεξιότητας, γένους κτλ.).

Στο Επίπεδο 2 τα παιδιά, δείχνοντας τον ελάχιστο σεβασμό, συμμετέχουν δραστήρια, δείχνουν ενδιαφέρον και προσπαθούν πολύ υπό την επίβλεψη του εκπαιδευτικού. Αναλυτικότερα, τα στοιχεία αυτού του επιπέδου είναι α) εξερεύνηση της προσπάθειας: προσπάθεια και επιμονή μέσω της συμμετοχής, β) εμπειρία νέων δραστηριοτήτων και προσεγγίσεων, γ) εξερεύνηση του προσωπικού ορισμού της επιτυχίας με εσωτερικά, κυρίως, κριτήρια. Η βελτίωση, η επίτευξη, οι προσωπικοί στόχοι, και η προσπάθεια παρατηρούνται και εκτός του συναγωνισμού.

Στο Επίπεδο 3 τα παιδιά αναπτύσσουν υπευθυνότητα για την προσωπική ευεξία (σεβασμός αλλά και συμμετοχή χωρίς άμεση επίβλεψη). Αναγνωρίζουν τις προσωπικές τους ανάγκες (γνώση του εαυτού τους), αρχίζουν να σχεδιάζουν και να ολοκληρώνουν ατομικά προγράμματα άσκησης, δείχνοντας αυτοπειθαρχία. Το επίπεδο αυτό περιλαμβάνει: α) αυτοκαθορισμό, με την εξάρτηση από το διδάσκοντα να αντικαθίσταται από την ανεξαρτησία και τη δημιουργία προσωπικού σχεδιασμού από το μαθητή/τρια, κάτι που απαιτεί αυτοπειθαρχία και γνώση του εαυτού μας, β) εξισορρόπηση τωρινών και μελλοντικών αναγκών στην προαγωγή της ευεξίας, καθορισμό στόχων, μάθηση επιλογής δεξιοτήτων από το παρόν και για το μέλλον, γ) αντιμετώπιση των εξωτερικών πιέσεων (π.χ. πίεση συνομηλίκων, έλλειψη πίστης στον εαυτό μας, καλή εμφάνιση κτλ.), αποδοχή του αληθινού εαυτού μας, ανάπτυξη των δυνατοτήτων και σχεδιασμός για βελτίωση. Για τα παιδιά των πρώτων τάξεων του δημοτικού σχολείου η απόκτηση των χαρακτηριστικών των πρώτων επιπέδων αποτελεί τον πρωταρχικό στόχο. Ειδικότερα τα παιδιά της Α' και της Β' τάξης θα πρέπει να προσπαθούν να φθάσουν στο 2ο επίπεδο, ενώ τα παιδιά της Γ' τάξης στο 3ο επίπεδο.

Στο Επίπεδο 4 τα παιδιά επιδεικνύουν σεβασμό προς τους άλλους, συμμετοχή, αυτοκατεύθυνση αλλά και επέκταση αυτών εκτός του εαυτού τους, δηλαδή συνεργασία, ενδιαφέρον, βοήθεια. Σε αυτό το επίπεδο απαιτούνται διαπροσωπικές δεξιότητες: προσεκτική ακρόαση των απόψεων των άλλων, συζήτηση χωρίς κριτική, βοήθεια χωρίς υπεροψία, βοήθεια στην επίλυση διαφορών, κοινωνική συμβολή. Το 4ο επίπεδο υπευθυνότητας πρέπει να επιτευχθεί στη Δ' και Ε' τάξη δημοτικού.

Στο Επίπεδο 5 τα παιδιά μεταφέρουν όλες τις γνώσεις σε άλλα περιβάλλοντα (π.χ. στο σπίτι, το χώρο άσκησης κτλ.). Οι συναισθηματικές και κοινωνικές συμπεριφορές έχουν σταθεροποιηθεί και μπορούν να αποτελέσουν μέρος του χαρακτήρα και της προσωπικότητας του ατόμου. Ανάλογες συμπεριφορές αναμένεται να δείξουν μαθητές και μαθήτριες της ΣΤ' δημοτικού και του Γυμνασίου. Αυτό δεν σημαίνει, ωστόσο, ότι οι συμπεριφορές που μαθαίνονται στα προηγούμενα στάδια δεν μπορούν να μεταφερθούν και εκτός του σχολικού περιβάλλοντος με την κατάλληλη διδασκαλία.

Η Masser (1990) προσάρμοσε τα χαρακτηριστικά κάθε επιπέδου σε αντίστοιχες παρατηρούμενες συμπεριφορές τόσο στο σχολείο, όσο και εκτός αυτού. Ειδικότερα:

- Επίπεδο 1 (Σεβασμός): α) ο μαθητής ή η μαθήτρια στο σπίτι δεν διαπληκτίζεται με τα αδέρφια του/της, ακόμη και όταν είναι πολύ θυμωμένος/η, β) στο παιχνίδι παρακολουθεί άλλους να παίζουν, γ) στην τάξη περιμένει την κατάλληλη στιγμή, για να μιλήσει, δ) στη Φυσική Αγωγή εξασκείται, αν και όχι συνέχεια.
- Επίπεδο 2 (Συμμετοχή και προσπάθεια): α) στο σπίτι βοηθά στο πλύσιμο των πιάτων, β) στο παιχνίδι παίζει με τους άλλους, γ) στην τάξη ακούει και ολοκληρώνει την εργασία του/της, δ) στη Φυσική Αγωγή δεν αποφεύγει να επιχειρεί νέες δεξιότητες και τις εκτελεί, χωρίς να παραπονιέται ότι δεν θα τα καταφέρει.
- Επίπεδο 3 (Σεβασμός και συμμετοχή χωρίς άμεση επίβλεψη): α) στο σπίτι καθαρίζει το δωμάτιο του/της χωρίς να του/της το ζητήσουν, β) επιστρέφει ένα παιχνίδι χωρίς να του/της το ζητήσουν, γ) στην τάξη αναλαμβάνει μια μη υποχρεωτική εργασία και θα χρειαστεί να δουλέψει αρκετά στο σπίτι, για να την ολοκληρώσει, δ) στη Φυσική Αγωγή μαθαίνει μια καινούργια δεξιότητα εκτός σχολείου.
- Επίπεδο 4 (Ενδιαφέρον, ευαισθησία και υπευθυνότητα για τους άλλους): α) στο σπίτι φροντίζει ένα ζώα ή τα μικρότερα αδέρφια, β) στο παιχνίδι ενθαρρύνει κάποιους (όχι μόνο φίλους) να συμμετέχουν, γ) στην τάξη βοηθά κάποιο συμμαθητή/τρια του/της που αντιμετωπίζει δυσκολίες σε κάποιο μάθημα, δ) στη Φυσική Αγωγή συνεργάζεται πρόθυμα με όλους.
- Επίπεδο 5 (Εφαρμογή όλων στην καθημερινή ζωή): καθημερινή πρακτική σε όλους τους τομείς της ζωής εντός και εκτός σχολείου.

Επιδιώξεις για την προσωπική και την κοινωνική υπευθυνότητα

Ανάλογα λοιπόν με την ηλικία των παιδιών, ο/η εκπαιδευτικός πρέπει να επιλέγει και να οργανώνει αναπτυξιακά κατάλληλες μαθητοκεντρικές δραστηριότητες και να προσαρμόζει ανάλογα τις στρατηγικές διδασκαλίας, στοχεύοντας στην προοδευτική ανάπτυξη της υπεύθυνης συμπεριφοράς. Επειδή η πορεία ανάπτυξης της υπευθυνότητας είναι μακροπρόθεσμη, είναι σημαντικό να τίθενται από την αρχή ρεαλιστικοί και μικρο-μεσοπρόθεσμοι στόχοι και επιδιώξεις, ώστε να είναι δυνατός ο έλεγχος και η ομαλή μετάβαση από το ένα επίπεδο στο επόμενο. Έτσι, σε αδρές γραμμές, κατά τάξη μπορούν να θεωρηθούν ως ρεαλιστικές επιδιώξεις οι ακόλουθες:

Στην Α' δημοτικού οι μαθητές και μαθήτριες...

- Ακούνε πρόθυμα τις οδηγίες και τις απλές επεξηγήσεις.
- Εξασκούνται με ασφάλεια.
- Έχουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους κατά την εκτέλεση ποικιλίας δεξιοτήτων.
- Συμμετέχουν ενεργητικά και συνεργάζονται πρόθυμα με άλλους.
- Αναγνωρίζουν διαφορετικούς ρόλους στην εκτέλεση των δραστηριοτήτων.
- Αναγνωρίζουν τη σχέση εργασίας και ελεύθερου χρόνου.

Στη Β' και Γ' δημοτικού οι μαθητές και μαθήτριες...

- Ακούνε τις οδηγίες, ακολουθούν τους κανόνες και τις ρουτίνες και συμμετέχουν ενεργητικά και με ασφάλεια σ'αυτές.
- Επιδεικνύουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους και μοιράζονται πρόθυμα τις ιδέες, το χώρο και το υλικό, καθώς συμμετέχουν σε συνεργατικές δραστηριότητες.
- Αποδέχονται την ευθύνη συνεργασίας με άλλους συμμαθητές και συμμαθήτριες διαφορετικής ικανότητας, ενδιαφερόντων, πολιτισμού κτλ.
- Αναγνωρίζουν τη σχέση της εργασίας και του ελεύθερου χρόνου.

Στη Δ' δημοτικού οι μαθητές και μαθήτριες...

- Αναγνωρίζουν και ακολουθούν κανόνες, ρουτίνες και διαδικασίες σε ένα ευρύ φάσμα διαφορετικών δραστηριοτήτων.
- Επιδεικνύουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους.
- Αναγνωρίζουν και ακολουθούν κανόνες ευγένειας και δίκαιου παιχνιδιού.
- Αναλαμβάνουν την ευθύνη διαφορετικών ρόλων, καθώς συμμετέχουν σε παιχνίδια ή άλλες ομαδικές δραστηριότητες.
- Αναγνωρίζουν και επιδεικνύουν συμπεριφορά η οποία φανερώνει σεβασμό στις ατομικές ιδιαιτερότητες, τα ενδιαφέροντα και το πολιτιστικό υπόβαθρο.

Στην Ε' & ΣΤ' δημοτικού και το γυμνάσιο οι μαθητές και μαθήτριες...

- Επιδεικνύουν, ως μέρος της καθημερινής πρακτικής, όλα τα παραπάνω σ' όλους τους τομείς δράσης εντός και εκτός σχολείου, ενώ παράλληλα επιδεικνύουν ηγετικές ικανότητες και αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, όταν διαχειρίζονται συναφείς καταστάσεις ή προβλήματα.

Οδηγίες για τη διδασκαλία της προσωπικής και κοινωνικής υπευθυνότητας

Στην Α' δημοτικού:

- Διδάξτε ρουτίνες και απλούς κανόνες συμπεριφοράς και ασφάλειας για διάφορα περιβάλλοντα (π.χ. παιδική χαρά, σχολείο, σπίτι κτλ.) και καθορίστε τις συνέπειες της παραβίασής τους, σε συνεργασία με τους μαθητές/τριες.
- Επιδείξτε ασφαλείς τρόπους κίνησης και χρήσης του εξοπλισμού.
- Καθιερώστε αποτελεσματικούς τρόπους διανομής και συλλογής του εξοπλισμού.
- Βοηθήστε τα παιδιά να ανακαλύψουν τον προσωπικό και γενικό χώρο και τις ευθύνες τους μέσα σε αυτούς.
- Δώστε θετική ανατροφοδότηση και τονίστε τη σχετική με τη συμπεριφορά επίδοση των παιδιών.
- Μάθετε στα παιδιά να παρακολουθούν τους άλλους και να παρέχουν θετική ανατροφοδότηση και ενθάρρυνση ως συμπαίχτες και ως θεατές.
- Ενσωματώστε διάφορες συνεργατικές δραστηριότητες, δημιουργικά παιχνίδια ή προκλήσεις (π.χ. δραστηριότητες με αλεξίπτωτο) και ζητήστε από τα παιδιά να αναγνωρίσουν συνεργατικές συμπεριφορές.
- Χρησιμοποιήστε εικόνες από περιοδικά ή ζητήστε από τα παιδιά να ζωγραφίσουν τις δικές τους δραστηριότητες και ασχολίες στο σχολείο και το σπίτι.

Στην Β' & Γ' δημοτικού:

- Συνοψίστε τις διαδικασίες ασφάλειας και τις ρουτίνες.
- Παρέχετε ίσες ευκαιρίες, ενθαρρύνετε και δώστε έμφαση στην προσωπική και την ομαδική βελτίωση, για να καταστήσετε τους μαθητές/τριες ικανούς να αποδεχθούν ποικιλία προκλήσεων και να αναπτύξουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους.
- Συμπεριλάβετε δραστηριότητες για ζευγάρια, μικρές και μεγαλύτερες ομάδες και επιτρέψτε σε μεγαλύτερους ή πιο ικανούς μαθητές/τριες να βοηθήσουν τους μικρότερους ή λιγότερο ικανούς να μάθουν νέες δεξιότητες, αναγνωρίζοντας τις διαφορετικές δυνατότητες και τα ενδιαφέροντά τους.
- Επιτρέψτε στους μαθητές/τριες να δημιουργήσουν, να τροποποιήσουν, να εφαρμόσουν και να αξιολογήσουν συνεργατικές δραστηριότητες και παιχνίδια για όλους. Παρέχετε βοήθεια, όταν χρειάζεται.
- Χρησιμοποιήστε ποικιλία δραστηριοτήτων που αντανακλούν στις ατομικές διαφορές.
- Λειτουργήστε ως μοντέλο (υπόδειγμα).
- Αναθέστε διαφορετικούς ρόλους στους μαθητές και μαθήτριες.
- Συζητήστε τις κατάλληλες στάσεις και συμπεριφορές (π.χ. ενεργητική συμμετοχή, καλή συμπεριφορά θεατή, παροχή θετικής ανατροφοδότησης).
- Συζητήστε την δυνατότητα και τον τρόπο συμμετοχής σε κοινωνικές δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου.
- Αναθέστε στους μαθητές/τριες να συζητήσουν ή να γράψουν τρόπους με τους οποίους δείχνουν υπευθυνότητα για τους άλλους.

Στην Δ' δημοτικού:

- Συνεχίστε την εφαρμογή διαδικασιών ασφάλειας και ρουτινών και ενθαρρύνετε τους μαθητές και τις μαθήτριες να ηγηθούν για την εφαρμογή τους.
- Ορίστε αρχηγούς υπο-ομάδων για τη διανομή και συλλογή υλικού.
- Ορίστε δραστηριότητες συνεργασίας.
- Δημιουργήστε έναν κατάλογο (αναρτημένο πίνακα, «poster») με κανόνες «τίμιου παιχνιδιού» χρησιμοποιώντας λέξεις οι οποίες θα δημιουργήσουν συνειρμούς (για παράδειγμα «Τιμιότητα», «Συνεργασία», «Σεβασμός», «Δίκαιο Παιχνίδι» κ.ά.).
- Αναθέστε στους μαθητές και μαθήτριες να δημιουργούν πίνακες που θα αναρτηθούν (αναρτημένο poster) με τρόπους υπεύθυνης συμπεριφοράς.
- Ενθαρρύνετε τους μαθητές και μαθήτριες να παρέχουν θετική ανατροφοδότηση και να ενισχύουν τους συμμαθητές/τριες τους κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων.
- Συζητήστε τις αρνητικές συνέπειες από κοινωνικά στερεότυπα (π.χ. «Οι γυναίκες δεν είναι δυνατές», «Φοβάται σα γυναίκα» κ.ά.) και συσχετίστε τις με ανάλογες συνέπειες στο σχολικό περιβάλλον.

Στην Ε' & ΣΤ' δημοτικού:

- Ενθαρρύνετε τους μαθητές και μαθήτριες στη συνέχιση χρησιμοποίησης των ρουτινών σχετικές με την ασφάλεια (χρήση οργάνων, είσοδος-έξοδος σε κλειστούς χώρους κ.ά.).
- Δημιουργήστε έναν κατάλογο (αναρτημένο poster) με αξίες σχετικές με τα ανθρώπινα δικαιώματα και ζητήστε από τα παιδιά να τις συσχετίσουν με την υπεύθυνη συμπεριφορά.
- Συζητήστε για τους κινδύνους που εγκυμονούν διάφορες νέες δραστηριότητες και για εναλλακτικούς τρόπους εκτέλεσής τους με σκοπό την αύξηση της ασφάλειας.
- Ενθαρρύνετε τους μαθητές και μαθήτριες να συνεργαστούν με την ομάδα τους για τη δημιουργία και εφαρμογή ρουτινών υπεύθυνης συμπεριφοράς.

- Συζητήστε με τους μαθητές και μαθήτριες για τη σχέση των δεξιοτήτων συμμετοχής σε μια ομαδική εργασία ή της επίλυσης κάποιου προβλήματος με την καθημερινή ζωή.
- Συζητήστε για τις επιπτώσεις των κοινωνικών στερεοτύπων στη σχολική και την καθημερινή ζωή και αναθέστε στους μαθητές/τριες την εύρεση και την επίδειξη υπεύθυνων συμπεριφορών οι οποίες θα βοηθήσουν στην ανατροπή τους.

Στο γυμνάσιο:

- Ανακεφαλαιώστε τις διαδικασίες και τις ρουτίνες σχετικές με την ασφάλεια (χρήση οργάνων, είσοδος-έξοδος σε κλειστούς χώρους κ.ά.).
- Προσκαλέστε εξωτερικούς ομιλητές, για να παρουσιάσουν θέματα σχετικά με την υπεύθυνη συμπεριφορά στο χώρο τους.
- Ανακεφαλαιώστε τους κανόνες του «τίμιου παιχνιδιού» και της ευπρέπειας.
- Ενισχύστε την υποστήριξη και τη θετική ανατροφοδότηση στην προσπάθεια όλων.
- Συζητήστε με τους μαθητές και μαθήτριες τη σπουδαιότητα της γνώσης, των δυνατοτήτων τους στην εμπλοκή, την αποφυγή ή το χειρισμό διαφόρων καταστάσεων.
- Υποστηρίξτε την προσπάθεια όλων των μαθητών και μαθητριών.
- Συζητήστε και δείξτε πώς μπορεί κάποιος να είναι επιτυχημένος στις φυσικές δραστηριότητες και τα σπορ, τροποποιώντας ή προσαρμόζοντας τις δραστηριότητες, δείχνοντας με αυτόν τον τρόπο σεβασμό στα ενδιαφέροντα και τις δυνατότητες των άλλων.
- Ενθαρρύνετε τους μαθητές και τις μαθήτριες να δημιουργήσουν πίνακες (αναρτημένα posters) με τρόπους και συμπεριφορές που δείχνουν υπευθυνότητα και σεβασμό προς τους άλλους και με παραμέτρους που συμβάλλουν θετικά στην ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης.
- Συζητήστε τις επιδράσεις κοινωνικών στερεοτύπων και αναθέστε στους μαθητές/τριες εργασία που θα αποδεικνύει ότι συμπεριφέρονται υπεύθυνα εντός και εκτός του σχολικού περιβάλλοντος.

Σεβασμός και ανθρώπινα δικαιώματα

Συχνά οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί ενθαρρύνουν με τη συμπεριφορά τους τις διαφορές μεταξύ των ατόμων. Για παράδειγμα, έχουν υψηλότερες προσδοκίες από τους ικανότερους μαθητές και μαθήτριες, τους προσέχουν περισσότερο, τους παρέχουν περισσότερη ανατροφοδότηση και ενίσχυση. Αντίθετα, θεωρούν τις συνεργατικές δεξιότητες καταλληλότερες για τους λιγότερο ικανούς, στους οποίους παρέχουν λιγότερη ανατροφοδότηση και περισσότερη κριτική για ακατάλληλη συμπεριφορά. Παρόμοια, διαφορετική συμπεριφορά παρατηρείται σε σχέση με το φύλο, προς όφελος των αγοριών, καθώς και σε σχέση με την εθνικότητα και το κινητικό επίπεδο. Τα παιδιά, έχοντας ως μοντέλο εκπαιδευτικούς και οικογένεια, υιοθετούν τις συμπεριφορές αυτές με αποτέλεσμα να έχουν χαμηλό επίπεδο σεβασμού.

Ο σεβασμός στο πρόγραμμα «Καλλιπάτερα» αφορά: α) στον εαυτό μας, β) στους άλλους (φίλους, συμπαίχτες, αντιπάλους, διαιτητές, κοινωνικό περίγυρο), γ) στους κανόνες και στους κανονισμούς, δ) στον εξοπλισμό.

Επομένως, μέσω των περιεχομένων του προγράμματος, οι μαθητές και μαθήτριες θα πρέπει να κατανοήσουν ότι σεβασμός σημαίνει:

- Κατανόηση του εαυτού μας.
- Εφαρμογή κανόνων ασφαλείας, συμπεριφοράς και δραστηριότητας.
- Προσεκτική ακρόαση, κατανόηση και αποδοχή όλων στο παιχνίδι.
- Εκτίμηση της πολιτισμικής ποικιλομορφίας του κόσμου μας.
- Υπέρβαση της έλλειψης εμπιστοσύνης στο διαφορετικό.
- Κατανόηση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων και επίδειξη καλής συμπεριφοράς.

Επιδιώξεις για το σεβασμό προς τον εαυτό μας και τους άλλους

Όπως στη διδασκαλία της υπευθυνότητας, έτσι και στη διδασκαλία του σεβασμού οι διδάσκοντες πρέπει να επιλέγουν και να οργανώνουν αναπτυξιακά κατάλληλες εκπαιδευτικές δραστηριότητες και να προσαρμόζουν ανάλογα τις στρατηγικές διδασκαλίας, στοχεύοντας στην προοδευτική ανάπτυξη του σεβασμού. Είναι σημαντικό να τίθενται από την αρχή ρεαλιστικοί και βραχυ-μεσοπρόθεσμοι στόχοι και επιδιώξεις, ώστε να είναι δυνατός ο έλεγχος και η ομαλή μετάβαση προς την ενσυνείδητη έκφραση του σεβασμού. Κατά τάξη μπορούν να θεωρηθούν ως ρεαλιστικές επιδιώξεις οι ακόλουθες:

Στην Α' δημοτικού οι μαθητές και μαθήτριες...

- Ακούνε πρόθυμα τις οδηγίες και τις απλές επεξηγήσεις, χωρίς να μιλούν μεταξύ τους.

- Μαθαίνουν και ακολουθούν απλές ρουτίνες και πρωτόκολλα συμπεριφοράς (είσοδος-έξοδος από το χώρο άσκησης, ζητούν το λόγο πριν μιλήσουν, ρωτούν, πριν χρησιμοποιήσουν κάτι που δεν τους ανήκει).
- Ακολουθούν απλούς κανόνες συμπεριφοράς (περιμένουν στη σειρά τους, δεν παρεμποδίζουν την κίνηση των άλλων).
- Συνεργάζονται πρόθυμα με άλλους.
- Διατηρούν το χώρο στον οποίο κινούνται καθαρό και τακτοποιημένο.
- Δεν διαπληκτίζονται μεταξύ τους, σε περίπτωση διαφωνίας.
- Προσέχουν τα όργανα που χειρίζονται (μπάλες, κορύνες, στεφάνια κ.ά.) και τα επιστρέφουν χωρίς διαμαρτυρίες μόλις τους ζητηθεί.

Στη Β' και Γ' δημοτικού οι μαθητές και μαθήτριες ...

- Ακούνε πρόθυμα τις οδηγίες, ακολουθούν τους κανόνες και τις ρουτίνες χωρίς διαμαρτυρίες.
- Μαθαίνουν και ακολουθούν πιο σύνθετες ρουτίνες (χωρισμός σε ομάδες, διαχείριση εξοπλισμού).
- Συνεργάζονται σε ζεύγη ή μικρές ομάδες με όλους, παρά τις όποιες διαφορές σε ικανότητα, ενδιαφέροντα, φύλο, κουλτούρα κτλ.
- Συζητούν, χωρίς να διακόπτει ο ένας τον άλλο.
- Χειρίζονται με σεβασμό τα προσωπικά τους αντικείμενα και τα αντικείμενα των άλλων.
- Αντιλαμβάνονται τις συμπεριφορές και τις καταστάσεις που μπορούν να στεναχωρήσουν ή να πληγώσουν κάποιον.
- Κατανοούν βασικές ηθικές αρχές μέσα από ιστορίες ή διηγήσεις σε σχέση με το καλό-κακό, δίκαιο-άδικο, τίμιο παιχνίδι.

Στη Δ' δημοτικού οι μαθητές και μαθήτριες ....

- Έχουν κατανοήσει ότι ο σεβασμός των κανόνων, ως άτομα αλλά και το πλαίσιο της ομάδας, αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο της εύρυθμης λειτουργίας της τάξης και του σχολείου.
- Σέβονται τους κανόνες ευπρέπειας και του δίκαιου παιχνιδιού.
- Συμμορφώνονται σε συνθήκες ρόλων και σέβονται την ευθύνη που απορρέει από το δικό τους ρόλο.
- Επιδεικνύουν συμπεριφορά που φανερώνει σεβασμό στις ατομικές ιδιαιτερότητες, τα ενδιαφέροντα και το πολιτιστικό υπόβαθρο των συμμαθητών/τριών τους και φροντίζουν να εντοπίζουν και να αποφεύγουν καταστάσεις που οδηγούν σε τριβές και ρίξεις.
- Σέβονται τα αντικείμενα άλλων.
- Συζητούν, αναπτύσσοντας και συγκρίνοντας επιχειρήματα χωρίς εντάσεις και χωρίς να διακόπτει ο ένας τον άλλο, δείχνοντας σεβασμό στη διαφορετικότητα των απόψεων.
- Κατανοούν σε απλοϊκές ρεαλιστικές συνθήκες το καλό-κακό, δίκαιο-άδικο, τίμιο παιχνίδι και λειτουργούν ανάλογα.

Στην Ε' & ΣΤ' δημοτικού οι μαθητές και μαθήτριες ....

- Επιδεικνύουν ως μέρος της καθημερινής πρακτικής όλα τα παραπάνω στοιχεία τα οποία αφορούν στον εαυτό τους, τους άλλους, τους κανόνες και τον εξοπλισμό σ' όλους τους τομείς δράσης τους εντός και εκτός σχολείου.
- Έχουν αναπτύξει έναν προσωπικό κώδικα αξιών που αντανακλά σε συγκεκριμένες συμπεριφορές, ανάλογα με τα εξωτερικά ερεθίσματα.
- Συμπεριφέρονται βάσει των κανόνων των δραστηριοτήτων.
- Ακούν και κατανοούν τους άλλους αποδεχόμενοι / αποδεχόμενες μία ισότιμη και αμοιβαία σχέση.
- Αξιολογούν την πολιτισμική ποικιλομορφία του κόσμου μας ως θετικό σημείο για τον πολιτισμό μας.
- Δείχνουν εμπιστοσύνη στο διαφορετικό και κατανοούν τα δικαιώματα, τις ελευθερίες των άλλων, δείχνοντας ανάλογη συμπεριφορά.
- Επιχειρηματολογούν και υπερασπίζονται αξίες, όπως ανεκτικότητα, ισότητα και ελευθερία.

Στο γυμνάσιο οι μαθητές και μαθήτριες ....

- Επιδεικνύουν ως μέρος της καθημερινής πρακτικής όλα τα παραπάνω στοιχεία που αφορούν στον εαυτό τους, τους άλλους, τους κανόνες και τον εξοπλισμό σ' όλους τους τομείς δράσης τους εντός αλλά και εκτός σχολείου.
- Εφαρμόζουν έμπρακτα τον προσωπικό κώδικα αξιών ο οποίος αντανακλά σε συγκεκριμένες συμπεριφορές, δείχνοντας αληθινό ενδιαφέρον για τους άλλους και υπεύθυνη κοινωνική συμπεριφορά.
- Συμπεριφέρονται βάσει των κανόνων όχι μόνο στις κινητικές δραστηριότητες, αλλά και σε όλους τους άλλους τομείς της σχολικής ζωής.
- Αποδέχονται τις αμοιβαίες και ισότιμες σχέσεις για όλους τους ανθρώπους.
- Αποδέχονται και αξιολογούν θετικά την πολιτισμική ποικιλομορφία του κόσμου μας ως θετικό σημείο για τον πολιτισμό μας.
- Δείχνουν εμπιστοσύνη στο διαφορετικό, κατανοούν τα δικαιώματα, τις ελευθερίες των άλλων και συμπεριφέρονται ανάλογα εντός και εκτός του σχολικού περιβάλλοντος.
- Επιχειρηματολογούν και υπερασπίζονται αξίες, όπως ανεκτικότητα, ισότητα και ελευθερία, σε όλα τα περιβάλλοντα στα οποία συμμετέχουν.

Οδηγίες για τη διδασκαλία του σεβασμού

1. Ενσωματώστε κανόνες συμπεριφοράς κατά την εξάσκηση (π.χ. με τους μαθητές/τριες ως παίχτες/τριες, θεατές, διαιτητές κτλ.).
2. Χρησιμοποιήστε τεχνικές διδασκαλίας που να αναδεικνύουν την αξία της ισότητας στο πλαίσιο του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής.
3. Συνδέστε το σεβασμό στους κανόνες με άλλες αξίες, όπως ειλικρίνεια, υπευθυνότητα, δικαιοσύνη, ισότητα κτλ.
4. Διδάξτε βιωματικά στους μαθητές/τριες την αποδοχή των άλλων, ανεξάρτητα από το φύλο, την εθνικότητα, τη θρησκεία κτλ. (κινητικό παιχνίδι, παιχνίδι ρόλων, θεατρικό παιχνίδι, σχολιασμός ταινίας, σχολιασμός γεγονότος από τον ημερήσιο τύπο κ.ά.).
5. Επαινέστε την κατάλληλη συμπεριφορά.
6. Δημιουργήστε ένα πίνακα με φράσεις-κλειδιά για το σεβασμό και τοποθετήστε τον σε σημείο ορατό για όλους τους μαθητές/τριες. Εξηγήστε τους λόγους και τις συνέπειες για κάθε θέμα ή κάντε ερωτήσεις και αφήστε τα παιδιά να αλληλεπιδράσουν και να βρουν τις απαντήσεις (κινητικές και προφορικές). Για παράδειγμα, ο πίνακας μπορεί να έχει τις παρακάτω οδηγίες:
  - Δεν παραβαίνω ή δεν παρακινώ άλλους να παραβούν τους κανόνες.
  - Δεν ενοχλώ και δεν κοροϊδεύω τους άλλους.
  - Σέβομαι τον προσωπικό χώρο και χρόνο του καθενός.
  - Χρησιμοποιώ πράγματα άλλων, μόνο αφού ρωτήσω και μου το επιτρέψουν.

Ειδικότερα, ισχύουν οι παρακάτω αρχές για την διδασκαλία του σεβασμού κατά τάξη:

Στην Α' δημοτικού:

- Διδάξτε ρουτίνες και απλούς κανόνες συμπεριφοράς σχετικές με τον αυτοσεβασμό (όπως, μιλώ, αφού ζητήσω το λόγο, δεν διακόπτω κάποιον που μιλά, περιμένω τη σειρά μου, για να εκτελέσω μια δεξιότητα, χωρίς να διαμαρτύρομαι κ.ά.).
- Διδάξτε βασικές ρουτίνες επίλυσης διαφωνιών (για παράδειγμα, δε χτυπώ, σπρώχνω, ή διαπληκτίζομαι, όταν διαφωνώ, αλλά ζητώ τη βοήθεια του δασκάλου μου, για να λύσω ήρεμα τη διαφωνία).
- Παράσχετε θετική ανατροφοδότηση και επιβραβεύστε την επίδοση των παιδιών, όταν επιδεικνύουν συμπεριφορές που δείχνουν σεβασμό στον εαυτό τους και τους άλλους.
- Μάθετε στα παιδιά να αναγνωρίζουν συμπεριφορές που δείχνουν σεβασμό στον εαυτό τους μέσα από συνεργατικές δραστηριότητες και δημιουργικά παιχνίδια.
- Διδάξτε στα παιδιά βασικούς κανόνες σεβασμού προς τον εξοπλισμό και το περιβάλλον του σχολείου (αυλή, αίθουσα, γυμναστήριο κ.ά.).

Στη Β' & Γ' δημοτικού:

- Διδάξτε πιο σύνθετες ρουτίνες και κανόνες συμπεριφοράς σχετικές με τον αυτοσεβασμό και το σεβασμό προς τους άλλους (συναισθήματα, επιθυμίες κ.ά.).
- Διδάξτε τη σημασία των κανόνων, του διαιτητή και του διδάσκοντα για την ειρηνική επίλυση των διαφωνιών.
- Συνεχίστε να παρέχετε θετική ανατροφοδότηση στην επίδειξη συμπεριφορών των μαθητών/τριών που δείχνουν σεβασμό προς τον εαυτό τους και τους άλλους.
- Συμπεριλάβετε δραστηριότητες για ζευγάρια, μικρές και μεγαλύτερες ομάδες, ενθαρρύνοντας τη συνεργασία των μαθητών και των μαθητριών μέσα σε πλαίσιο σεβασμού και αλληλοκατανόησης.
- Λειτουργήστε ως μοντέλο.
- Αναθέστε διαφορετικούς ρόλους στους μαθητές και μαθήτριες που δείχνουν σεβασμό ή έλλειψη σεβασμού.
- Αναθέστε στους μαθητές/τριες να συζητήσουν ή να γράψουν τρόπους με τους οποίους δείχνουν σεβασμό για τον εαυτό τους και για τους άλλους.
- Εμβαθύνετε στους κανόνες σεβασμού προς τον εξοπλισμό και το περιβάλλον του σχολείου (αυλή, καθαριότητα, αίθουσα, γυμναστήριο κ.ά.).
- Χρησιμοποιήστε προοδευτικά πιο μαθητοκεντρικά συλ διδασκαλίας και δώστε στα παιδιά τη δυνατότητα της συνδιάλεξης και της συναπόφασης για την επίλυση διαφωνιών ή την επίτευξη ενός ομαδικού στόχου.

Στη Δ' δημοτικού:

- Ολοκληρώστε την διδασκαλία ρουτινών και κανόνων συμπεριφοράς που σχετίζονται με τον αυτοσεβασμό και το σεβασμό προς τους άλλους (συναισθήματα, επιθυμίες κ.ά.). Επιδιώξτε την εφαρμογή τους και σε άλλες διαστάσεις της σχολικής ζωής και του ελεύθερου χρόνου των παιδιών ενθαρρύνοντας τους μαθητές και τις μαθήτριες να λάβουν πρωτοβουλίες στην εφαρμογή τους.
- Ορίστε δραστηριότητες συνεργασίας με συντονιστές ή ομαδάρχες και προτρέψτε τα παιδιά να αναλάβουν ευθύνες.
- Αναθέστε στους μαθητές/τριες να δημιουργήσουν έναν κατάλογο (αναρτημένο πίνακα) με κανόνες «αυτοσεβασμού» και σεβασμού των άλλων, χρησιμοποιώντας λέξεις οι οποίες θα δημιουργήσουν συνειρμούς (για παράδειγμα «Υπομονή, Συνεργασία, Σεβασμός, Ειρηνική επίλυση διαφωνιών» κ.ά.).

- Χρησιμοποιήστε ρόλους μοντέλων για τα παιδιά με συμπεριφορές που δείχνουν σεβασμό, ενδιαφέρον για τους άλλους και αλτρουισμό.
- Εμβαθύνετε περισσότερο σε συμπεριφορές που δείχνουν σεβασμό προς τον εξοπλισμό, το περιβάλλον του σχολείου και τη φύση.
- Επιβραβεύστε και επιδοκιμάστε επιθυμητές συμπεριφορές.
- Δώστε περισσότερες ευθύνες στα παιδιά στην οργάνωση και διαχείριση του μαθήματος, ώστε να έχουν το περιθώριο να δείξουν τις επιθυμητές συμπεριφορές.

Στην Ε' & ΣΤ' δημοτικού:

- Ολοκληρώστε τη διδασκαλία ρουτινών και κανόνων συμπεριφοράς που σχετίζονται με το σεβασμό προς τους άλλους (συναισθήματα, επιθυμίες, ενδιαφέροντα, ικανότητες κ.ά.). Επιδιώξτε την εφαρμογή τους και σε άλλες διαστάσεις της σχολικής ζωής και του ελεύθερου χρόνου των παιδιών, ενθαρρύνοντάς τα να αναλάβουν πρωτοβουλίες στην εφαρμογή τους.
- Δείξτε στα παιδιά τρόπους οι οποίοι δείχνουν υπευθυνότητα για την προσωπική τους πρόοδο.
- Δώστε έμφαση στους τρόπους διαχείρισης κρίσεων οι οποίοι πηγάζουν από διαφωνίες ή αντίθετες απόψεις (π.χ. συζήτηση χωρίς χαρακτηρισμούς, παρουσίαση του προβλήματος, παρουσίαση απόψεων, επιλογή συμπεριφορών, δέσμευση για την εφαρμογή τους).
- Συνεχίστε τις δραστηριότητες συνεργασίας εντός και εκτός σχολείου για την εκπόνηση εργασιών ώστε τα παιδιά να μάθουν να συνεργάζονται και να σέβονται τις οδηγίες του συντονιστή ή του ομαδάρχη.
- Ενθαρρύνετε τα παιδιά να αναλάβουν ευθύνες και αρμοδιότητες.
- Ενθαρρύνετε τη συνεργασία με όλους, αναθέτοντας συγκεκριμένους και διακριτούς ρόλους σε κάθε παιδί.
- Επιμείνετε στην εφαρμογή των κανόνων αυτοσεβασμού που δημιούργησαν στην προηγούμενη τάξη στο αναρτημένο πίνακα και ενθαρρύνετε την ανανέωσή τους, βάσει των αλλαγών που παρατηρήθηκαν στη συμπεριφορά.
- Συζητήστε για τη συμπεριφορά επωνύμων στα Μ.Μ.Ε. που δείχνουν σεβασμό, κατανόηση, συμπάθεια, ευγένεια, καλοσύνη, ταπεινότητα, ακεραιότητα χαρακτήρα (αθλητών, πολιτικών, παρουσιαστών κ.ά.).
- Εμβαθύνετε περισσότερο σε συμπεριφορές που δείχνουν σεβασμό προς τους άλλους, το περιβάλλον και τη φύση.
- Συνεχίστε να επιδοκιμάζετε επιθυμητές συμπεριφορές.

Στο γυμνάσιο:

- Ανακεφαλαιώστε τις διαδικασίες που δείχνουν σεβασμό των μαθητών/τριών προς τον εαυτό τους και τους άλλους.
- Δώστε έμφαση σε τρόπους που δείχνουν υπευθυνότητα για προσωπική πρόοδο.
- Συνεχίστε την διδασκαλία στρατηγικών για τη διαχείριση κρίσεων που πηγάζουν από διαφωνίες ή αντίθετες απόψεις.
- Ενθαρρύνετε τους μαθητές και τις μαθήτριες να δείχνουν αληθινό και έμπρακτο ενδιαφέρον για κοινωνικά ζητήματα στα οποία δείχνουν έλλειψη σεβασμού και αλαζονεία.
- Ενθαρρύνετε τους μαθητές και τις μαθήτριες για ουσιαστική συνεργασία στο περιβάλλον του σχολείου και εκτός αυτού και την παροχή βοήθειας, όπου απαιτείται.
- Ανακεφαλαιώστε τους κανόνες ευπρέπειας.
- Ενισχύστε την υποστήριξη και τη θετική ανατροφοδότηση σε επιθυμητές συμπεριφορές.
- Συζητήστε, εμβαθύνοντας, για τη συμπεριφορά επωνύμων στα Μ.Μ.Ε. που δείχνουν σεβασμό, κατανόηση, συμπάθεια, ευγένεια, καλοσύνη, ταπεινότητα, ακεραιότητα χαρακτήρα (αθλητών, πολιτικών, παρουσιαστών κ.ά.).
- Δώστε έμφαση στο σεβασμό προς το περιβάλλον και τη φύση.

Ειδικές οδηγίες για το σεβασμό στην κινητική ικανότητα, τον πολιτισμό, την εθνικότητα

- Σχεδιάστε το μάθημα σύμφωνα με τους στόχους και τις επιδιώξεις που έχετε θέσει.
- Να έχετε θετικές προσδοκίες και να ενισχύετε την προσπάθεια όλων των μαθητών/τριών.
- Αποδεχθείτε τον τρόπο με τον οποίο εκφράζονται τα παιδιά διαφορετικών εθνικοτήτων, φυλών ή πολιτισμών και βοηθήστε τα να αναπτύξουν θετικά συναισθήματα για τον εαυτό τους και για την κουλτούρα τους.
- Χρησιμοποιήστε μαθητοκεντρικές στρατηγικές διδασκαλίας και αποφύγετε την ομαδοποίηση, σύμφωνα με το φύλο, την εθνικότητα κτλ., όταν δεν το απαιτεί η φύση του παιχνιδιού.
- Διδάξτε στα παιδιά να επιλύουν διαφωνίες δίκαια και να συνεργάζονται αποτελεσματικά με διαφορετικές ομάδες παιδιών (φύλου, εθνικότητας κτλ.).
- Βοηθήστε τους μαθητές και μαθήτριες να καταλάβουν ότι είμαστε όλοι άνθρωποι και όλοι διαφορετικοί και ότι η προκατάληψη εμποδίζει την πρόοδο όλων.

Μεταγνωστικές στρατηγικές και διδασκαλία αξιών που αφορούν στα ανθρώπινα δικαιώματα: Παραδείγματα.

Σε προηγούμενο υποκεφάλαιο αναφέρθηκαν διάφορες τεχνικές και στρατηγικές διδασκαλίας αξιών στα παιδιά, οι οποίες μπορούν να εφαρμοστούν και στο πρόγραμμα «Καλλιπάτειρα» για την επίτευξη των γνωστικών και των κοινωνικοηθικών επιδιώξεων. Παρακάτω παρουσιάζονται, σχετικά με το πρόγραμμά μας, παραδείγματα μεταγνωστικών στρατηγικών. Υπενθυμίζεται ότι αυτές οι στρατηγικές προάγουν το στοχασμό σε όλες τις ηλικίες γύρω από ηθικά ζητήματα (σχολικά και εξωσχολικά), που σχετίζονται με την ίδια τη διαδικασία της σκέψης, χωρίς να περιορίζονται σε μονολεκτικές ή σε «σωστές» και «λανθασμένες» απαντήσεις. Η απουσία μίας σωστής απάντησης (κινητικής ή προφορικής) συναντάται, εξάλλου, στις περισσότερες στρατηγικές οι οποίες στοχεύουν στην κοινωνικοηθική ανάπτυξη των παιδιών. Πρέπει να τονιστεί, ωστόσο, ότι στο πρόγραμμα «Καλλιπάτειρα», πέρα από την ανάπτυξη της σκέψης των παιδιών για ηθικά ζητήματα που σχετίζονται με το πρόγραμμα, οι παραπάνω στρατηγικές πρέπει να πηγάζουν πρωτίστως από το κινητικό περιβάλλον, αλλά και να σχετίζονται με τη διαμόρφωση της συμπεριφοράς, την εφαρμογή, δηλαδή, των σκέψεων και των αποφάσεων σε αυτό. Ένα παράδειγμα της στρατηγικής «Αιτία/άμεσο αποτέλεσμα/μακροχρόνιο αποτέλεσμα» φαίνεται στον επόμενο Πίνακα:

Αιτία-γεγονός:	Άμεσο αποτέλεσμα:	Μακροχρόνιο αποτέλεσμα:
<p>Φανή Χαλκιά: Χρυσό μετάλλιο στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας</p> <ul style="list-style-type: none"> - Δούλεψε σκληρά και με επιμέλεια για μεγάλο διάστημα. - Θυσίασε προσωπική ζωή και καθημερινές χαρές. - Αντιμετώπισε με αισιοδοξία τραυματισμούς και αντιξοότητες. - Πίστευε ότι μπορεί να νικήσει. - Ετοιμάστηκε όσο καλύτερα μπορούσε σωματικά και ψυχικά για τη μέρα του αγώνα. - Δεν φοβήθηκε τις αντιπάλους. 	<ul style="list-style-type: none"> - Νίκησε και κέρδισε τη μεγαλύτερη διάκριση. - Αισθάνθηκε ότι οι θυσίες και οι κόποι της δικαιώθηκαν. - Έκανε ευτυχισμένους τους γονείς, συγγενείς και εκατομμύρια Έλληνες. - Έγινε πρώτη είδηση στον έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο. 	<ul style="list-style-type: none"> - Έχει εξασφαλίσει μία θέση στο πάνθεον των Ολυμπιονικών. - Έχει αποκατασταθεί επαγγελματικά. - Κατέχει μια περίοπτη θέση στη συνείδηση των συναθλητών της και των νέων αθλητών και λειτουργεί ως ίνδαλμα.

Παράδειγμα για τη στρατηγική «Η Οπτική του καθενός» θα μπορούσαμε να αντλήσουμε με αφορμή τους διαλόγους και τις συμπεριφορές των πρωταγωνιστών σε ένα αθλητικό παιχνίδι (συμπαίχτες, αντίπαλοι, φίλαθλοι κτλ.) ή των πρωταγωνιστών του ζωϊκού βασιλείου (λιονταριού, ζέβρας, καμπλοπάρδαλης, ιπποπόταμου και πιγκουϊνών) της πρόσφατης κινηματογραφικής ταινίας με τίτλο «Μαδαγασκάρη». Οι διάλογοι και οι συμπεριφορές μπορούν να σκιαγραφήσουν τους χαρακτήρες των μελών μιας ομάδας και να δώσουν ενδείξεις για το σεβασμό, τη φιλία, την αφοσίωση, το ενδιαφέρον, την ισχύ του ισχυρού κ.ά. Στη συνέχεια, οι μαθητές και μαθήτριες θα προσπαθήσουν να ερμηνεύσουν τη συμπεριφορά των πρωταγωνιστών από διαφορετικές οπτικές αντιμετώπισης της κατάστασης.

Ένα παράδειγμα «Ηθικού Διλήμματος» θα μπορούσε να είναι η καταγραφή ψεύτικων σκορ σε μία δραστηριότητα ή η χρήση των αναβολικών από τους αθλητές και αθλήτριες για την επίτευξη της νίκης. Στην τελευταία περίπτωση, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν τα αποτελέσματα μιας έρευνας η οποία διεξήχθη σε εκατοντάδες αθλητές και αθλήτριες με χρήση των στοιχείων του παρακάτω Πίνακα.

Ηθικό δίλημμα	«Θα δεχόσαστε να χρησιμοποιήσετε απαγορευμένες ουσίες οι οποίες θα σας εξασφάλιζαν την πρώτη θέση στην Ολυμπιάδα στο αγώνισμά σας και όλες τις ωφέλειες που απορρέουν από αυτή με αντίτιμο, ωστόσο, έναν πρόωρο θάνατο;»
Διαχείριση του διλήμματος από τους πρωταγωνιστές:	Η απάντηση της πλειοψηφίας ήταν «Ναι».
Διαχείριση του διλήμματος από σένα τον ίδιο. Τι θα απαντούσες; Με ποια επιχειρήματα;	
Σύγκριση της ηθικής πλευράς των προσωπικών επιλογών και των επιλογών των αθλητών.	

Για τη μεταγνωστική-ηθική στρατηγική: «Ποια είναι η Άποψή σου;» θα μπορούσε να συζητηθεί με τους μαθητές/τριες η αντιμετώπιση των παιδιών από διαφορετικές χώρες στο σχολικό και το εξωσχολικό περιβάλλον.

Μέθοδοι για την προετοιμασία σχεδίων μαθήματος

Η προετοιμασία ενός μαθήματος είναι αποτελεσματική, όταν ο εκπαιδευτικός προσπαθεί να απαντήσει στα ερωτήματα:

1. Σε ποια τάξη θα διδάξω; (Η ερώτηση έχει σχέση με τους μαθητές/τριες, την ηλικία, το νοητικό επίπεδο κτλ.).
2. Ποια ύλη θα διδάξω; (Αφορά στο θέμα και το περιεχόμενο).
3. Για ποιο σκοπό θα διδάξω το μάθημα; (Αφορά τους αντικειμενικούς σκοπούς).
4. Πώς θα διδάξω το μάθημα; (Στρατηγικές και μέσα διδασκαλίας).
5. Πώς θα ελέγξω αν δίδαξα σωστά το μάθημα; (Αφορά στα τεστ, διάφορες ασκήσεις, επανάληψη κτλ.).

Το σχέδιο μαθήματος περιλαμβάνει: την έναρξη, το σκοπό, το στόχο, τις επιδιώξεις, την παρουσίαση του θέματος (γνωστή ως παράδοση του μαθήματος), την εφαρμογή ή εμπέδωση, την αξιολόγηση ή έλεγχο της αποτελεσματικότητας της διδασκαλίας και τα συμπεράσματα ή λήξη της διδασκαλίας.

Σχέδιο μαθήματος πρέπει να υπάρχει για όλα τα μαθήματα, θεωρητικά και πρακτικά, και σε καθημερινή βάση.

Πρακτικά μαθήματα

Γενικά, μπορείτε να συνδέετε τα πρακτικά μαθήματα με τις κινητικές αλλά και τις θεωρητικές δράσεις στο τετράδιο των μαθητών/τριών (θα βρείτε ανάλογες συνδέσεις στα υποδείγματα μαθημάτων). Επειδή, όμως, στο τετράδιο αυτό υπάρχουν δράσεις για τρεις τάξεις, είναι απαραίτητο:

- Να αυξομειώνετε τη δυσκολία τους, ανάλογα με το επίπεδο και την ηλικία των μαθητών/τριών και να υποστηρίζετε ανάλογα την προσπάθειά τους.
- Να επιλέγετε τις αντίστοιχες για την ηλικία τους ασκήσεις, αλλά και να επιδιώκετε κλιμάκωση στη μάθηση.
- Να αναθέτετε στους μαθητές και μαθήτριες αναπτυξιακά (ανάλογες με την ηλικία τους) κατάλληλες δράσεις τις οποίες θα επισυνάπτουν στο τετράδιό τους, ώστε να μαθαίνουν καλύτερα. Για την ανάπτυξη των μαθημάτων, αλλά και του τετραδίου του μαθητή και της μαθήτριας θα βοηθηθείτε από τις γενικές και ειδικότερες οδηγίες διδασκαλίας των δικαιωμάτων και των αξιών, τις διδακτικές επιδιώξεις για την υπευθυνότητα και το σεβασμό, που παρουσιάστηκαν παραπάνω, καθώς και από τις «Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις» και τα «Διδακτικά σχόλια» στα σχέδια μαθημάτων που αφορούν στην ενότητα αυτή.

Υπόδειγμα ενός σχεδίου ωριαίου μαθήματος

- Ο Σκοπός στο πρόγραμμα «Καλλιπάτειρα» είναι πάντα ο κοινωνικο-ηθικός. Επομένως, ως Στόχος μπορεί να τίθεται μία από τις ενότητές του ή ένα ευρύτερο θέμα της (π.χ. Ανθρώπινα δικαιώματα, σεβασμός).
- Κατ'επέκταση, Ειδικότερος Στόχος ή Επιδίωξη είναι ό,τι πρόκειται να διδαχθεί σε κάθε μάθημα (π.χ. σεβασμός, ανεξάρτητα από το επίπεδο κινητικής επίδοσης), ανάλογα με την ηλικία/τάξη.
- Εκτός από τις κοινωνικές επιδιώξεις, πρέπει να ορίζουμε και επιδιώξεις άλλου είδους (π.χ. γνωστική, κινητική) και ίσως μία επιμέρους κοινωνική επιδίωξη (π.χ. προσωπική υπευθυνότητα).

- Σε κάθε μάθημα καταγράφονται, επίσης, συγκεκριμένες προσδοκίες από τους μαθητές/τριες, ανάλογα πάντα με τις επιδιώξεις του κάθε μαθήματος (π.χ. θα γνωρίζουν τι σημαίνει σεβασμός προς άτομα με χαμηλότερο κινητικό επίπεδο και θα συνεργάζονται σε μικρές ανομοιογενείς ομάδες, βοηθώντας τους συμμαθητές/τριες τους στην εκτέλεση δεξιοτήτων χειρισμού). Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι η προοδευτικότητα από μάθημα σε μάθημα και από βαθμίδα σε βαθμίδα είναι σημαντική.
- Σημειώνεται, επίσης, το Υλικό/εξοπλισμός που θα χρειαστεί σε κάθε μάθημα, καθώς και ο Χώρος άσκησης. (Φροντίστε ώστε το υλικό να υπάρχει περιμετρικά στο χώρο πριν από την έναρξη του μαθήματος. Αναθέστε αυτήν τη δράση σε διαφορετικά παιδιά κάθε φορά).
- Αρχικά (στην Εισαγωγή) συγκεντρώνουμε τους μαθητές/τριες, αναφέρουμε πολύ συνοπτικά τι θα ακολουθήσει και ενσωματώνουμε μία άσκηση σχετική με τις επιδιώξεις που έχουμε θέσει.
Παρουσίαση θέματος: καταγράφουμε σχετικές και με προοδευτική συνθετότητα ασκήσεις, καθώς και τον ειδικότερο τρόπο διδασκαλίας τους. Εκτός από τη διδασκαλία της αποτελεσματικής συνεργασίας, της επίλυσης διαφωνιών, την ανάπτυξη της δημιουργικής και της κριτικής σκέψης, μπορείτε, επίσης, α) να αναθέσετε ρόλους (κάποιοι θα είναι οι αθλητές, άλλοι οι διαιτητές, οι φίλαθλοι κτλ.) και μέσα από αυτούς να διδάξετε στα παιδιά πώς πρέπει να συμπεριφέρονται με υπευθυνότητα και σεβασμό σε κάθε περίπτωση, β) να ενσωματώσετε ερωτήσεις μεταξύ των προσπαθειών ή των δραστηριοτήτων στις οποίες οι μαθητές/τριες ατομικά ή ομαδικά θα πρέπει να απαντήσουν (κινητικά ή προφορικά), για να συνεχίσουν ή να προχωρήσουν σε άλλη δραστηριότητα, γ) να έχετε υποθετικά ή πραγματικά ηθικά διλήμματα τα οποία οι μαθητές/τριες θα συζητήσουν και πάνω στα οποία θα αναπτύξουν τις απόψεις τους μετά από μία δραστηριότητα. Επίσης, ανεξάρτητα από τους τρόπους διδασκαλίας που θα επιλεγούν, είναι σημαντικό να συνδυάζονται και με αντίστοιχα γεγονότα της καθημερινής ζωής, ώστε να επιταχύνεται η μάθηση, αλλά και η μεταφορά των γνώσεων και των συμπεριφορών εκτός του σχολικού περιβάλλοντος (π.χ. υπευθυνότητα στο σχολείο, το σπίτι, το παιχνίδι κτλ). Στο κύριο μέρος μπορούν, επίσης, να παρουσιάζονται κινητικές δράσεις από το τετράδιο των μαθητών/τριών.
- Στα Διδακτικά σχόλια γράφονται πληροφορίες, οι οποίες θα βοηθήσουν τον εκπαιδευτικό στην υλοποίηση των μαθημάτων του.
- Στα Καθήκοντα εκτός τάξης σημειώνονται στοιχεία προς διερεύνηση ή εξάσκηση από τους μαθητές/τριες εκτός σχολείου. Αυτές οι δράσεις μπορεί να είναι μικρής ή μεγαλύτερης έκτασης και να προηγούνται ή να έπονται ενός μαθήματος. Σε κάθε περίπτωση, ο εκπαιδευτικός καθοδηγεί την προσπάθεια των παιδιών, οι δράσεις επιστρέφονται στο επόμενο μάθημα ή σε μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, αξιολογούνται και κάποιες φορές παρουσιάζονται ή εφαρμόζονται επιλεκτικά στο μάθημα.
Συμπεράσματα/επίλογος/λήξη διδασκαλίας: Γίνεται σύνοψη του μαθήματος και δημιουργείται π.χ. ένας τίτλος από τον εκπαιδευτικό με τη συμμετοχή των μαθητών/τριών ή μόνο από τους μαθητές/τριες (ατομικά ή σε ομάδες) και επιγραμματικά γίνεται ανακεφαλαίωση και, όποτε είναι αναγκαίο, ανατίθεται εργασία για το σπίτι.
- Στην Αξιολόγηση απαντώνται τα ανάλογα με τις επιδιώξεις ερωτήματα που τίθενται από τον εκπαιδευτικό σε κάθε μάθημα, με αξιολόγηση κατά τη διάρκεια του μαθήματος ή στα τελευταία 2-3 λεπτά του μαθήματος (ζητώντας ο καθηγητής/τρια από τους μαθητές/τριες να γράψουν ή/και να πουν κάτι σχετικό με το μάθημα).
- Για παράδειγμα, σε ένα μάθημα τίθεται το ερώτημα α) εάν γνωρίζουν τι σημαίνει σεβασμός προς το άλλο φύλο και β) αν στο κινητικό τους παιχνίδι συμπεριφέρονται ανάλογα. Για το (β) ερώτημα μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε κατά τη διάρκεια του μαθήματος μία καρτέλα η οποία θα περιλαμβάνει τα ονόματα των μαθητών/τριών και τα σημαντικά για τη συμπεριφορά σημεία, όπου θα σημειώνουμε τη συμπεριφορά του καθενός ή ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος μαθητών/τριών. Επίσης, μπορούμε να εφαρμόσουμε το αμοιβαίο στυλ διδασκαλίας. Θα έχουμε, δηλαδή, ετοιμάσει καρτέλες με την αξία «σεβασμός προς τους άλλους» και τα σημαντικά για την ύπαρξή της σημεία και ίσως εικόνες. Τα παιδιά θα ασκούνται σε μικτές ομάδες: το ένα θα αξιολογεί και θα παρέχει ανατροφοδότηση, ενώ τα άλλα θα συμμετέχουν σε μία δραστηριότητα. Στη συνέχεια, θα αλλάξουν ρόλους. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται και η γνωστική και η κοινωνική ανάπτυξη. Επίσης, όσον αφορά στην αξιολόγηση γνώσεων, μπορούμε στο τέλος του μαθήματος να τους δώσουμε μία ερώτηση για το τι σημαίνει σεβασμός προς το άλλο φύλο. Η ερώτηση θα είναι ανοιχτή, με πολλαπλή επιλογή, επιλογή του σωστού κτλ. Ανάλογα με το επίπεδο των παιδιών, μπορούμε να τους ζητήσουμε να γράψουν μόνοι τους 1-2 τρόπους. Περισσότερες πληροφορίες για την αξιολόγηση παρουσιάζονται στη συνέχεια. Σ' αυτό το χρονικό διάστημα μπορούμε, ακόμη, να τους αναθέσουμε μία δράση για το σπίτι, ώστε να συνδέσουμε τη γνώση και τη συμπεριφορά στο σχολείο και έξω από αυτό. Πάντα, όμως, η αξιολόγηση πρέπει να συνδέεται με το περιεχόμενο και τον τρόπο διδασκαλίας.
- Στις Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις καταγράφονται παραλλαγές του περιεχομένου του μαθήματος ή του τρόπου εφαρμογής του, ανάλογα με τη φύση του, τις ανάγκες και τις προτιμήσεις των μαθητών/τριών, καθώς και στρατηγικές και μέθοδοι διδασκαλίας, για να βοηθήσουν τόσο στο σχεδιασμό, όσο και στη μετέπειτα μελέτη όλων αυτών και τη σύνδεσή τους με τα αποτελέσματα των μαθητών/τριών.

Θεωρητικά μαθήματα

Σε ορισμένες περιπτώσεις ενδέχεται να υλοποιηθούν κάποια μαθήματα εντός αίθουσας (π.χ. λόγω καιρικών συνθηκών). Σε αυτή την περίπτωση, οι στόχοι και οι επιδιώξεις θα πρέπει να είναι σχετίζονται με τα πρακτικά μαθήμα-

στική κατανόηση των θεμάτων και την κοινωνικο-ηθική ανάπτυξη εντός αίθουσας και ο εκπαιδευτικός θα τις χρησιμοποιήσει ως μεθόδους διδασκαλίας. Οι σύγχρονες μέθοδοι διδασκαλίας που προτείνονται σήμερα από τους Παιδαγωγούς είναι η μέθοδος Project, διότι προσφέρεται για διαθεματική προσέγγιση των γνωστικών αντικειμένων, η ομαδική διδασκαλία ή συνεργατική, η διδασκαλία ανά δύο των μαθητών/τριών κτλ. (Ταρατόρη-Τσαγκατίδου, 2003). Οι μέθοδοι αυτές είναι μαθητοκεντρικές, διότι πλέον ο μαθητής/τρια είναι πρωταγωνιστής της εκπαιδευτικής διαδικασίας και ο ρόλος του δεν είναι δευτερεύων. Αντίθετα, στην παραδοσιακή παιδαγωγική, η οποία έχει παραγκωνιστεί, η διδασκαλία ήταν δασκαλοκεντρική και προφανώς οι μέθοδοι δασκαλοκεντρικές. Ο εκπαιδευτικός σήμερα δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στη μύηση της νέας γενιάς σε τρόπους και μεθόδους προσέγγισης της γνώσης και σε αυτενεργό και διερευνητική μάθηση (Ξωχέλλης, 2005).

Οι σύγχρονες μέθοδοι και στρατηγικές οι οποίες συναντώνται στην ενότητα «Ανθρώπινα Δικαιώματα», αλλά και στα σχέδια μαθημάτων μπορούν να τροποποιηθούν, να συνδυαστούν ή να εφαρμοστούν μεμονωμένα σε κάθε μάθημα. Γενικά, όπως τα πρακτικά, έτσι και τα θεωρητικά μαθήματα μπορείτε να τα συνδέετε με τις θεωρητικές, αλλά και τις κινητικές δράσεις στο τετράδιο των μαθητών/τριών, ακολουθώντας τις προαναφερθείσες μεθόδους διαφοροποίησης και ενεργητικής συμμετοχής των παιδιών στη μάθηση. Για παράδειγμα, στην Α' τάξη θα χρειαστεί να διαβάσετε τις ερωτήσεις, να έχετε λίστα αντιγραφής των επιλογών, να χρησιμοποιείτε πρόσωπα (χαρούμενο, λυπημένο, ή ανέκφραστο), για να κυκλώνουν τα παιδιά ανάλογα με τη συμπεριφορά κατά περίπτωση, να επιλέγετε ασκήσεις στις οποίες πρέπει να ζωγραφίσουν, να κυκλώσουν ή να απαντήσουν προφορικά κτλ. Ανάλογη των διδακτικών μεθόδων θα πρέπει να είναι και η αξιολόγηση και στα θεωρητικά μαθήματα.

Αξιολόγηση μαθητή/τριας

Η αξιολόγηση θα πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος κάθε ωριαίου μαθήματος και κάθε ενότητας (Ανθρώπινα Δικαιώματα, Ισότητα, Ρατσισμός κ.ά.) του προγράμματος «Καλλιπάτειρα». Είναι σημαντική, λόγω της ανατροφοδοτικής της σημασίας τόσο για το μαθητή/τρια όσο και για τον εκπαιδευτικό (Safrit & Wood, 1995). Ωστόσο, πρέπει να διευκρινιστεί ότι διαφορετικό στόχο έχει η αξιολόγηση που πραγματοποιείται στο τέλος κάθε ωριαίου μαθήματος και διαφορετικό στόχο έχει η αξιολόγηση που πραγματοποιείται με την ολοκλήρωση κάθε ενότητας του Προγράμματος.

Η αξιολόγηση στο τέλος του μαθήματος διαρκεί περιορισμένο χρόνο (2-4 λεπτά) και μέσα απ' αυτή αξιολογείται ο βαθμός επίτευξης των επιδιώξεων του συγκεκριμένου μαθήματος (π.χ. κοινωνικο-ηθική, γνωστική, κινητική). Αν, για παράδειγμα, γνωστική επιδίωξη σε ένα μάθημα είναι να κατανοήσουν οι μαθητές και μαθήτριες ποια είναι τα δικαιώματα των παιδιών και πώς αυτά παραβιάζονται, τότε στο τέλος του μαθήματος θα χρησιμοποιηθεί μια σύντομη διαδικασία αξιολόγησης των γνώσεων που αποκόμισαν (για παράδειγμα με προφορικές ερωτήσεις, με την συμπλήρωση ερωτήσεων πολλαπλών επιλογών κ.ά.). Με αυτή την αξιολόγηση ο/η εκπαιδευτικός αξιολογεί ουσιαστικά την αποτελεσματικότητα της ωριαίας διδασκαλίας του (σε σχέση με τα μέσα, τις στρατηγικές, τα περιεχόμενα και την οργάνωση που εφάρμοσε) στη μάθηση των μαθητών/τριών του (Allen, 1997).

Αντίθετα, η αξιολόγηση στο τέλος μιας ενότητας είναι πιο σύνθετη και διαρκεί συνθήτως περισσότερο χρόνο. Πληροφορεί τον εκπαιδευτικό για την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας στη μάθηση, την ευαισθητοποίηση και τη συμπεριφορά του μαθητή/τριας, που είναι απόρροια ενός κύκλου μαθημάτων. Μπορεί να αφορά, για παράδειγμα, στη συμπεριφορά των μαθητών/τριών σε συνθήκες πεδίου (με άμεση παρατήρηση της συμπεριφοράς των μαθητών/τριών σε συνθήκες παιχνιδιού στο μάθημα, το διάλειμμα κ.ά.-αυθεντική αξιολόγηση) ή στις γνώσεις και την ευαισθητοποίησή τους σε ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματά τους, την υπεύθυνη συμπεριφορά κτλ. κατά τη διάρκεια του μαθήματος και εκτός αυτού.

Η αξιολόγηση των μαθητών/τριών από τον εκπαιδευτικό στην ενότητα των «Ανθρώπινων Δικαιωμάτων» μπορεί να εφαρμοστεί με την παρακάτω διαδικασία:

1. Καθορισμός των προς αξιολόγηση στοιχείων (για παράδειγμα, γνώσεις, συμπεριφορά, και στάσεις).
2. Καθορισμός των επιμέρους δεικτών επίδοσης (κριτηρίων) για κάθε στοιχείο.
3. Καθορισμός των επιθυμητών επιπέδων επίδοσης, ώστε να είναι δυνατή η αξιόπιστη αποτίμηση.
4. Έγκυρη και αξιόπιστη αξιολόγηση (ποσοτικά και ποιοτικά) κάθε κριτηρίου, ανάλογα με την τάξη του μαθητή ή της μαθήτριας.

Ο καθορισμός των προς αξιολόγηση στοιχείων αφορά στον καθορισμό των γνώσεων, της συμπεριφοράς του μαθητή ή της μαθήτριας και των στάσεων στις αξίες που σχετίζονται με το σεβασμό και την υπεύθυνη προσωπική και κοινωνική συμπεριφορά.

Οι δείκτες επίδοσης κατά στοιχείο δείχνουν ποιες δεξιότητες-κριτήρια πρέπει να επιδεικνύουν οι μαθητές και οι μαθήτριες στο τέλος της ενότητας και σε ποιο βαθμό. Αυτές οι δεξιότητες σχετίζονται με την αποτελεσματική συμμετοχή τους σε ομαδικές εργασίες, την επικοινωνία με άλλους, το δίκαιο παιχνίδι και την επίλυση προβλημάτων. Οι δείκτες επίδοσης είναι διαφορετικοί για κάθε τάξη. Προσδεδυτικά, οι εκπαιδευόμενοι πρέπει να δείχνουν ένα υψηλότερο επίπεδο αυτονομίας λήψης αποφάσεων και ενσυνείδητης εφαρμογής των αξιών στην καθημερινή τους ζωή. Γενικά, οι μαθητές και οι μαθήτριες πρέπει να αναπτύξουν δεξιότητες που δείχνουν:

α) Σεβασμό προς τους άλλους, ήτοι: να επιδεικνύουν θετική συμπεριφορά, η οποία δείχνει σεβασμό στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ατόμου, τα ενδιαφέροντα και το πολιτισμικό του υπόβαθρο. Να συμπεριφέρονται με ευπρέπεια και δικαιοσύνη, όταν παίζουν ή βρίσκονται με άλλους συνομηλίκους.

β) Υπεύθυνη προσωπική και κοινωνική συμπεριφορά, ήτοι: να αναγνωρίζουν, να περιγράφουν και να ενεργούν βάσει κανόνων και διαδικασιών σχετικών με την ασφάλεια σε ένα εύρος δραστηριοτήτων της ζωής τους και στη Φυσική Αγωγή. Να έχουν εμπιστοσύνη στις ατομικές τους ικανότητες και τις αξίες. Να επιδεικνύουν υπεύθυνη συμπεριφορά, όταν αναλαμβάνουν συγκεκριμένους ρόλους ή ευθύνες: α) στη Φυσική Αγωγή και β) σε άλλους τομείς της σχολικής και της καθημερινής ζωής.

Ειδικά κριτήρια - επιδιώξεις τόσο για την υπεύθυνη συμπεριφορά, όσο και για το σεβασμό τον οποίο πρέπει να δείχνουν οι μαθητές/τριες ανά τάξη έχουν ήδη αναφερθεί παραπάνω. Ανώτερη επιδίωξη της αξιολόγησης είναι η έγκυρη και αξιόπιστη πληροφόρηση του εκπαιδευτικού και του μαθητή/τριας για το βαθμό επίτευξης των επιδιώξεων του εκάστοτε μαθήματος, της διδακτικής ενότητας και του Προγράμματος γενικότερα. Η «εγκυρότητα» αναφέρεται στο βαθμό στον οποίο η δοκιμασία «μετρά» αυτό που υποτίθεται ότι μετρά, ενώ η «αξιοπιστία» αναφέρεται ουσιαστικά στη σταθερότητα της μέτρησης όταν αυτή εφαρμόζεται από έναν ή περισσότερους αξιολογητές.

Η αξιολόγηση του μαθητή/τριας από τον εκπαιδευτικό στον τομέα των «Ανθρώπινων Δικαιωμάτων» μπορεί να γίνει με την εξής διαδικασία: Αρχικά καθορίζονται οι στόχοι και οι επιδιώξεις της διδασκαλίας για κάθε τάξη, καθώς και τα κριτήρια επίδοσης (στον κοινωνικοηθικό, το γνωστικό και τον κινητικό τομέα). Αυτά τα στοιχεία γνωστοποιούνται στους μαθητές/τριες που συμμετέχουν στο μάθημα. Στη συνέχεια, επιλέγονται οι μέθοδοι και τα μέσα συλλογής δεδομένων (για παράδειγμα, ερωτηματολόγια, συνέντευξη, παρατήρηση, λίστες ελέγχου συμπεριφοράς κ.ά. Βλ. παρακάτω). Ανάλογα με τα αντικείμενα διδασκαλίας και τις αντίστοιχες επιδιώξεις, πραγματοποιείται αρχική, ενδιάμεση και τελική αξιολόγηση των μαθητών και μαθητριών με έγκυρες και αξιόπιστες δοκιμασίες (tests), οι οποίες είναι προγνωστικές για την αρχική αξιολόγηση, διαγνωστικές για τη σταδιακή αξιολόγηση και τελικής φάσης για την τελική αξιολόγηση (Ταρατόρη-Τσαλκατίδου, 2001). Εκτός από αυτές τις πιο επίσημες αξιολογήσεις, η αξιολόγηση για την επίτευξη των προσδοκιών σε κάθε μάθημα είναι, επίσης, καθοριστικής σημασίας, όπως αναφέρθηκε παραπάνω.

Τα κριτήρια επιλογής της μεθόδου αξιολόγησης για κάθε ξεχωριστή διδακτική ώρα εξαρτώνται από:

- α) Τις επιδιώξεις του μαθήματος και το αντικείμενο διδασκαλίας (π.χ. σεβασμός στους κανόνες ή υπεύθυνη συμπεριφορά όσον αφορά στην ασφάλεια κατά την εξάσκηση).
- β) Τη διδακτική προσέγγιση (κινητική προσέγγιση στην αυλή ή στο γυμναστήριο, θεωρητική προσέγγιση, διαθεματική προσέγγιση κ.ά.).
- γ) Τις πρωτοβουλίες που θα πρέπει να αναλάβει ο μαθητής/τρια κατά την πορεία της διδασκαλίας και την ολοκλήρωση της ενότητας.
- δ) Τον αριθμό των εμπλεκόμενων μαθητών/τριών (ατομικά, ζευγάρια, ολιγομελείς ή διευρυμένες ομάδες).

Μέθοδοι συλλογής δεδομένων

Ο εκπαιδευτικός έχει στη διάθεσή του ένα πλήθος μεθόδων για τη συλλογή δεδομένων που θα βοηθήσουν στην αξιολόγηση της μάθησης και των επιτευγμάτων των μαθητών/τριών (Schiemer, 1999). Κάθε μέθοδος, ωστόσο, έχει διαφορετικό βαθμό ακρίβειας και εγκυρότητας και δίνει συνήθως διαφορετική πληροφορία για την ποσότητα, την ποιότητα ή το είδος της επιτυχίας του εκπαιδευόμενου (Safrit & Wood, 1995). Γενικά, η αξιολόγηση του γνωστικού και του κινητικού μέρους του μαθήματος μπορεί να γίνει σχετικά πιο εύκολα και αξιόπιστα από ό,τι του κοινωνικοηθικού μέρους και της συμπεριφοράς των μαθητών/τριών σε συνθήκες πεδίου. Επίσης, ορισμένες διαδικασίες έχουν σε μεγάλο βαθμό το στοιχείο του υποκειμενισμού του αξιολογητή. Είναι σημαντικό, λοιπόν, ο/η εκπαιδευτικός να μπορεί να χρησιμοποιήσει όλο το φάσμα των διαθέσιμων μεθόδων, για να μορφοποιήσει μια πλήρη και όσο το δυνατόν πιο ακριβή εικόνα της επίδρασης του μαθήματος στη μάθηση και τη συμπεριφορά των μαθητών ή μαθητριών του (Cone & Cone, 1999).

Η παρατήρηση του μαθητή/τριας από τον εκπαιδευτικό κατά τη διάρκεια του μαθήματος αποτελεί μια αρκετά αξιόπιστη μορφή αξιολόγησης που μπορεί να εφαρμοστεί και στην ενότητα των «Ανθρώπινων Δικαιωμάτων». Η αξιολόγηση των μαθητών και μαθητριών με σκοπό τη συλλογή δεδομένων για την απόδοσή τους ως προς την επίδειξη σεβασμού και υπεύθυνης συμπεριφοράς μπορεί να γίνει με:

Άτυπη αξιολόγηση. Ο εκπαιδευτικός κρατά σημειώσεις για οτιδήποτε συμβαίνει σε σχέση με τη συμπεριφορά που εξετάζεται κατά τη διάρκεια μιας στοχευμένης εκπαιδευτικής δραστηριότητας. Για παράδειγμα: α) Πώς συμπεριφέρονται οι συμπαίχτες μεταξύ τους και προς τους αντιπάλους σε ένα ομαδικό παιχνίδι; (επίδειξη σεβασμού στους άλλους). β) Σε ποιο βαθμό ένας μαθητής/τρια ενεργεί, σύμφωνα με τους κανόνες ενός ομαδικού παιχνιδιού; (επίδειξη υπεύθυνης συμπεριφοράς).

Λίστα Ελέγχου. Η καταγραφή της επίδειξης επιθυμητών και ανεπιθύμητων συμπεριφορών από τους μαθητές και μαθήτριες κατά τη διάρκεια μιας κινητικής δραστηριότητας, εκπόνησης μιας ομαδικής εργασίας, αντιμετώπισης μιας διαφωνίας κ.ά.

Κλίμακες. Η καταγραφή του βαθμού ή της συχνότητας επίδειξης των παραπάνω συμπεριφορών. Για παράδειγμα, η συνεργασία των μαθητών και μαθητριών σε μία δραστηριότητα που απαιτεί επίδειξη ομαδικού πνεύματος,

όπως στο παιχνίδι του θησαυρού, μπορεί να είναι (1) πολύ φτωχή, (2) φτωχή, (3) μέτρια, (4) καλή, (5) πολύ καλή. **Επίπεδα με κριτήρια.** Συνήθως δημιουργούμε 4-5 επίπεδα (1=χαμηλότερο έως 5=υψηλότερο) με ανάλογα κριτήρια σε κάθε ένα από αυτά. Ένα παράδειγμα φαίνεται παρακάτω στη βαθμολόγηση του μαθητικού πλάνου.

Συστηματική Παρατήρηση με χρήση βίντεο. Καταγράφεται η συμπεριφορά των μαθητών ή μαθητριών μετά τη βιντεοσκόπηση του μαθήματος (για παράδειγμα ανάλυση της λεκτικής συμπεριφοράς, των πράξεων κ.ά.) και αξιολογείται με λίστες ελέγχου, κλίμακες αξιολόγησης ή επίπεδα με κριτήρια.

Αυθεντική και Εναλλακτική Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση, όπως προαναφέρθηκε, πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος κάθε διδακτικής ώρας, μεμονωμένης δράσης ή ενότητας του Προγράμματος (Schiemer, 1999). Ο εκπαιδευτικός μπορεί να αξιολογήσει τους μαθητές/τριες, χρησιμοποιώντας ένα συνδυασμό αυθεντικής και εναλλακτικής αξιολόγησης.

Η αυθεντική αξιολόγηση παρέχει στον εκπαιδευτικό πολύτιμες πληροφορίες για την επίδραση του περιεχομένου του μαθήματος στη συμπεριφορά των μαθητών/τριών σε πραγματικές συνθήκες. Για παράδειγμα, παρατηρώντας τη συμπεριφορά των μαθητών/τριών κατά τη διάρκεια μιας αθλοπαιδιάς στο πλαίσιο του μαθήματος ή παρατηρώντας άτυπα τη συμπεριφορά τους κατά την διάρκεια του διαλείμματος, όταν αλληλεπιδρούν με άλλα άτομα ή όταν δε γνωρίζουν ότι παρατηρούνται (Schiemer, 2000).

Ο εκπαιδευτικός στο πλαίσιο αξιολόγησης των μαθητών/τριών στις αξίες που αφορούν στα ανθρώπινα δικαιώματα, έχει, επίσης, στη διάθεσή του πολλές και διαφορετικές επιλογές εναλλακτικής αξιολόγησης. Για παράδειγμα, μπορεί να αξιολογήσει τους μαθητές και τις μαθήτριές του μέσα από τις ατομικές ή ομαδικές εργασίες που εκπονούν, τα μαθητικά αρχεία, τις γραπτές γνωστικές δοκιμασίες, τη συλλογή στοιχείων, την απόδοσή τους στο παιχνίδι ρόλων, τις πρωτοβουλίες που λαμβάνουν, την οργάνωση μιας δράσης κ.ά. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται ορισμένες ενδεικτικές μορφές εναλλακτικής αξιολόγησης οι οποίες μπορούν να εφαρμοστούν στο πρόγραμμα «Καλλιπάτειρα» στην ενότητα των «Ανθρώπινων Δικαιωμάτων».

1. Μαθητικό Πλάνο: Οι μαθητές και οι μαθήτριες δημιουργούν ένα σενάριο στη βάση ενός πραγματικού ή υποθετικού προβλήματος, καθορίζουν στόχους, διαμορφώνουν ένα σχέδιο δράσης και εφαρμόζουν μια σειρά δραστηριοτήτων και ενεργειών για την επίλυσή του. Για παράδειγμα, μπορούν να ασχοληθούν με τα δικαιώματα των ανθρώπων με σωματικές αναπηρίες, καταγράφοντας την προσβασιμότητα των ατόμων αυτών στην κοινωνική ζωή της πόλης τους. Στο τέλος, προτείνουν λύσεις και προβαίνουν σε ανάληψη πρωτοβουλιών.

Κριτήρια Αξιολόγησης:

1. Εάν ο μαθητής/τρια αναλύει με ακρίβεια, αμεροληψία και πληρότητα το πρόβλημα.
2. Εάν χρησιμοποιεί με δημιουργικότητα τις πληροφορίες που έχει συγκεντρώνει για να αξιολογήσει και να επίλυσει το πρόβλημα.
3. Εάν προτείνει ρεαλιστικές λύσεις για την επίλυση του προβλήματος.

Βαθμολόγηση:

Βαθμός: Άριστα

- Πλήρης, ακριβής και αμερόληπτη έκθεση ανάλυσης του προβλήματος.
- Δημιουργική χρήση των πληροφοριών που συγκεντρώσε για τη λύση του προβλήματος.
- Σύνταξη έκθεσης με ιεραρχημένες και ρεαλιστικές λύσεις για την επίλυσή του.

Βαθμός: Αρκετά Καλά

- Αρκετά εμπεριστατωμένη και ακριβής έκθεση ανάλυσης του προβλήματος.
- Αρκετά δημιουργική χρήση των πληροφοριών που συγκεντρώσε για τη λύση του προβλήματος.
- Σύνταξη έκθεσης με λύσεις για την επίλυση του προβλήματος οι οποίες δεν είναι οι καταλληλότερες ή είναι πρακτικά ελάχιστα εφαρμόσιμες.

Βαθμός: Καλά

- Απαιτούνται περισσότερες γνώσεις στο σχεδιασμό, την εφαρμογή του πλάνου και την επίλυση του προβλήματος.

Βαθμός: Μη Αποδεκτό

- Η ανάλυση του προβλήματος και ο σχεδιασμός του πλάνου δράσης για την επίλυσή του είναι ατελής ή πρόχειρος.

2. Μαθητικό Αρχείο: Οι μαθητές και οι μαθήτριες δημιουργούν ένα αρχείο, καταγράφοντας συγκεκριμένα γεγονότα, σκέψεις, κρίσεις ή σχόλια και το παρουσιάζουν, γραπτά ή προφορικά, στον εκπαιδευτικό ή την ολομέλεια της τάξης. Για παράδειγμα, οι μαθητές/τριες μπορούν να καταγράψουν την εφαρμογή ή την καταστράτηγηση των δικαιωμάτων α) κατά τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα «Καλλιπάτειρα», β) μέσα από τις ειδήσεις του έντυπου τύπου για ένα διάστημα μιας εβδομάδας. Στη συνέχεια, κατασκευάζουν έναν πίνακα, παρουσιάζοντας το είδος της καταπάτησης των δικαιωμάτων, με βάση τα δικαιώματά τους στο μάθημα ή τον Καταστατικό Χάρτη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, «το δράστη», τους αποδέκτες, τις συνέπειες και τις αντιδράσεις, αν υπάρχουν, καθώς και

προσωπικές σκέψεις και συναισθήματα. Κριτήρια αξιολόγησης και οριοθέτηση της βαθμολόγησης πρέπει να υπάρχουν για κάθε προτεινόμενη διαδικασία εναλλακτικής αξιολόγησης (όπως στο Μαθητικό Πλάνο παραπάνω).

3. Μαθητικό Ημερολόγιο: Οι μαθητές και οι μαθήτριες καταγράφουν για ένα περιορισμένο χρονικό διάστημα σε ένα ημερολόγιο συγκεκριμένα γεγονότα, τα συναισθήματα που τους προκαλούν και τις αντιλήψεις τους σχετικά με συμπεριφορές που δείχνουν σεβασμό και υπευθυνότητα. Για παράδειγμα, μπορούν να καταγράψουν σε ποιο βαθμό οι συμμαθητές/τριες τους δείχνουν υπεύθυνη ατομική και συλλογική συμπεριφορά στα διαλείμματα. Περιγράφονται τα θετικά ή αρνητικά συναισθήματα από την συμμετοχή στις δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στο διάλειμμα (επίπεδο συμπεριφοράς και συνεργασίας στα παιχνίδια, σεβασμός στην ασφάλεια των άλλων και στην καθαριότητα του αύλειου χώρου κ.ά.), το κυλικείο και σε άλλες διαστάσεις της σχολικής ζωής, συγκρίνονται οι εμπειρίες και συσχετίζονται με άλλες συνθήκες που δημιουργούν ή αποτρέπουν ανάλογες καταστάσεις.

4. Έκθεση γονέων: Είναι ιδιαίτερα κατάλληλη μορφή αξιολόγησης για παιδιά ηλικίας μέχρι εννέα ετών, τα οποία έχουν δυσκολία να συμπληρώσουν ερωτηματολόγια ή άλλες φόρμες εναλλακτικής αξιολόγησης. Ζητείται από τους γονείς του παιδιού, αφού συζητήσουν μαζί του, να σχολιάσουν ή να περιγράψουν τις εντυπώσεις και τις αντιδράσεις του μετά τη συμμετοχή του σε μία ή περισσότερες από τις δράσεις του προγράμματος «Καλλιπάτειρα» και να παρατηρήσουν τη συμπεριφορά του στους αντίστοιχους τομείς. Για παράδειγμα, μπορεί να καταγραφεί ο τρόπος που τα παιδιά αντιλαμβάνονται την υπευθυνότητα και το σεβασμό προς τον εαυτό τους και τους άλλους και η συμπεριφορά τους στο σπίτι τόσο ατομικά όσο και σε σχέση με τα ίδια και τα αδέρφια τους ή τους φίλους τους. Με αφορμή αυτά που παρατήρησαν συζητούν μαζί τους τη συμπεριφορά και τις επιλογές του και στη συνέχεια, προβαίνουν σε γραπτή περιγραφή των παρατηρήσεων και των εντυπώσεών τους και την καταθέτουν στον εκπαιδευτικό.

5. Συνέντευξη: Σε αυτή τη μορφή αξιολόγησης ο/η εκπαιδευτικός οργανώνει μια δομημένη ή ελεύθερη συνέντευξη με το μαθητή ή τη μαθήτρια (ή με μικρές ομάδες μαθητών/τριων) για την αξιολόγηση των σκέψεων, των συναισθημάτων, των στάσεων, των γνώσεων ή των συμπεριφορών του/της. Για παράδειγμα, η συνέντευξη μπορεί να αφορά στο σεβασμό προς τα παιδιά τα οποία προέρχονται από διαφορετικές χώρες μέσα στο σχολικό ή στο εξωσχολικό περιβάλλον.

6. Παρατήρηση συμμαθητών/τριών: Ορισμένοι μαθητές/τριες παρατηρούν τη συμπεριφορά των συμμαθητών/τριών τους και, στη συνέχεια, τους παρέχουν ανατροφοδότηση σχετικά με την απόδοσή τους σε συγκεκριμένους τομείς της σχολικής ζωής. Για παράδειγμα, διεξάγεται ένας αγώνας σε μια αθλοπαιδιά στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής στον οποίο συμμετέχουν συμμαθητές/τριες. Ένας αριθμός παρατηρητών καταγράφει και αξιολογεί τις θετικές και αρνητικές συμπεριφορές των δύο αντίπαλων ομάδων. Μετά το πέρας του αγώνα, συζητούν ομαδικά μαζί τους για τις παρατηρήσεις τους και τις επιπτώσεις των αρνητικών συμπεριφορών.

7. Αυτοαξιολόγηση: Η αυτοαξιολόγηση των μαθητών/τριών πραγματοποιείται βάσει λίστας με σημεία προς παρατήρηση με χρήση, για παράδειγμα, κλιμάκων {π.χ. από 1 (καθόλου καλά) έως 5 (πολύ καλά)} με σκοπό τον καθορισμό του βαθμού επιτυχίας, της εμφάνισης επιθυμητών ή ανεπιθυμητών συμπεριφορών, της τεχνικής εκτέλεσης κτλ. Για παράδειγμα, μαγνητοσκοπείται από τον εκπαιδευτικό μια αγωνιστική δραστηριότητα και, στη συνέχεια, οι συμμετέχοντες, παρατηρώντας τους εαυτούς τους, αξιολογούν την συμπεριφορά που επέδειξαν κατά τη διάρκεια του αγώνα.

8. Γραπτή δοκιμασία: Η γραπτή δοκιμασία μπορεί να χρησιμοποιηθεί κυρίως για την αξιολόγηση του γνωστικού τομέα. Ο/Η μαθητής/τρια καλείται να απαντήσει σε ερωτήσεις οι οποίες μπορεί να έχουν τη μορφή των πολλαπλών απαντήσεων, επιλογής της σωστής ή της λάθος πρότασης, να απαιτούν απαντήσεις συσχετισμού ή συμπλήρωση λέξεων ή φράσεων που λείπουν κ.ά. Οι γραπτές δοκιμασίες αξιολογούν επιπλέον την αντίληψη, την ικανότητα εφαρμογής των γνώσεων σε άλλους τομείς, τη συνθετική και την αναλυτική ικανότητα των μαθητών/τριών.

9. Ομαδική εργασία: Για τη διεκπεραίωση της εργασίας απαιτείται η συνεργασία μιας ομάδας μαθητών/τριών. Η «Ομαδική Εργασία» μοιάζει με το «Μαθητικό Πλάνο» που ολοκληρώνεται, συνήθως, μέσα σε μια διδακτική ώρα, αλλά αυτή χρειάζεται περισσότερο χρόνο, για να ολοκληρωθεί. Είναι πολύ χρήσιμη μορφή εναλλακτικής αξιολόγησης, ειδικά όταν απαιτείται η ένταξη ορισμένων μαθητών/τριών σε ομάδες και η ανάπτυξη ομαδικού πνεύματος και κοινωνικοποίησης των μελών (π.χ. σε πολυπολιτισμικές τάξεις). Μπορεί, επομένως, να δημιουργηθεί ένα πίνακα για τα ανθρώπινα δικαιώματα ή τα δικαιώματα των παιδιών, ένα παιχνίδι με άτομα διαφορετικών ικανοτήτων, εθνικότητας κ.ά.

10. Συλλογή στοιχείων (Portfolio): Περιλαμβάνει τη συλλογή συγκεκριμένων στοιχείων σχετικών με ένα ή περισσότερα θέματα (για παράδειγμα, ανθρώπινα δικαιώματα, θέματα ισότητας των δύο φύλων, ξενοφοβία, ρατσισμός, δικαιώματα παιδιών ή ατόμων που μειονεκτούν κτλ.). Έχει συγκεκριμένη χρονική διάρκεια στην οποία οι μαθητές/τριες θα πρέπει να συλλέξουν τα σχετικά με την εργασία τους στοιχεία και δεδομένα (για παράδειγμα 3 ή

μαθητές/τριες θα πρέπει να συλλέξουν τα σχετικά με την εργασία τους στοιχεία και δεδομένα (για παράδειγμα 3 ή περισσότερες εβδομάδες). Μετά, πρέπει να τα αξιολογήσουν και να επιλέξουν τα πιο σχετικά και αντιπροσωπευτικά. Στο συνοδευτικό σημείωμα που διανέμει σε όλους τους μαθητές/τριες ο/η εκπαιδευτικός περιγράφεται η χρήση των συγκεκριμένων στοιχείων και ο τρόπος που αυτά καλύπτουν τους στόχους που τέθηκαν στο μάθημα. Για παράδειγμα, στοιχεία που θα μπορούσαν να συγκεντρωθούν ως μέρος της εργασίας του μαθητή ή της μαθήτριας στα «Ανθρώπινα δικαιώματα» είναι φωτογραφίες, συνεντεύξεις, αναφορές ανθρωπιστικών φορέων ή οργανισμών και οπτικο-ακουστικό υλικό από το κινητικό ή από άλλα περιβάλλοντα για το συγκεκριμένο θέμα.

11. Παρουσίαση ρόλου: Οι μαθητές και οι μαθήτριες αναλαμβάνουν να υποδηθούν ένα ρόλο σε ένα υποθετικό σενάριο όπου επιχειρηματολογώντας προσπαθούν να τεκμηριώσουν αυτά που πιστεύουν, να επιλέξουν το πώς θα αντιδράσουν σε ένα συγκεκριμένο γεγονός αλλά και το πώς θα συμπεριφερθούν τελικά. Για παράδειγμα, ο/η εκπαιδευτικός αναθέτει σε ένα μαθητή/τρια το ρόλο του μετανάστη μαθητή/τριας, που δέχτηκε ακατάλληλη συμπεριφορά από τους συμμαθητές/τριες του ή του μαθητή/τριας που κατέγραψε ψευδή στοιχεία για την απόδοσή του.

12. Οργάνωση μιας δραστηριότητας: Ο/Η εκπαιδευτικός περιγράφει μια δραστηριότητα η οποία θα πρέπει να οργανωθεί και να υλοποιηθεί από τους μαθητές/τριες σε συγκεκριμένη χρονική διάρκεια. Για παράδειγμα, οι μαθητές/τριες θα μπορούσαν να οργανώσουν τις δράσεις στις οποίες θα λάβει μέρος το σχολείο τους για την προώθηση των δικαιωμάτων των παιδιών ή των ατόμων της πόλης που κινούνται σε αναπηρικό καροτσάκι.

Γενικά ο/η εκπαιδευτικός πρέπει να έχει υπ' όψιν του ότι η επιλογή των παραπάνω μορφών αξιολόγησης εξαρτάται από το επίπεδο της τάξης, την ηλικία των μαθητών και μαθητριών, το σκοπό του μαθήματος και της αξιολόγησης, την ακρίβεια των στοιχείων που πρέπει να συγκεντρωθούν και τα κριτήρια αξιολόγησης (Melogran, 1994). Πρέπει να λαμβάνεται, επίσης, υπ' όψιν ότι από την εκπαίδευση και την ανάπτυξη της γνώσης μέχρι την εμφάνιση ή την αλλαγή της συμπεριφοράς απαιτείται χρόνος.

Βιβλιογραφία

- Allen, V. (1997, November). Assessment: What to do with it after you 've done it. *Teaching Elementary Physical Education*, 12-15.
- Arnold, P.J. (2000). Sport, moral development, and the role of the teacher: implications for research and moral education. *Quest*, 53, 135-143.
- Bulach, C.R. (2002). Implementing a character education curriculum and assessing its impact on student behavior. *Character Education*, 76, 79-83.
- Campoy, R.W. (1997). Creating moral curriculum: how to teach values using children's literature and metacognitive strategies. *Reading Improvement*, 34, 54-65.
- Cone, T.P., & Cone, S.L. (1999). Standards, assessment, and interdisciplinary education. Discovering and creating new links. *Teaching Elementary Physical Education*, 12-14.
- Dowd, T., & Tierney, J. (1995). *Teaching social skills to youth. A curriculum for child care providers*. Boys Town, Neb.: Boys Town Press.
- Europa (2004). *Θεμελιώδη δικαιώματα στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο Χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων*. <http://europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/l33501.htm>.
- Gallahue, D. (1996). *Developmental physical education for today's children*. USA: Brown and Benchmark.
- Gonzalez Arranz, F.J. (1999). *Education para la paz III. Educaci_n en valores a través del deporte*. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Madrid.
- Hellison, D. (2003). *Teaching responsibility through physical activity*. USA: Human Kinetics.
- Hellison, D., & Templin, T. (1991). *A reflective approach to teaching physical education*. Champaign IL: Human Kinetics.
- HRI (2006). *Youth Centre. Want to know what your rights are? My Version of The United Nations Convention on the Rights of the Child*. <http://hri.ca/children/youth/writeon/david/>
- Hoge, J. (1996). *Effective elementary social studies*. Wadsworth Pub.
- Leming, J. (1993). *In search of effective character education*. *Educational Leadership*, 51, 63-71.
- Lickona, T. (1991). *Educating for character: how our schools can teach respect and responsibility*. Bantam Books.
- Loza Olave, E. & Derri, V. (2006). *Developing social values through physical and sport activities*. Comenius 2.1 (2003-2006) «Les activites Physiques et Spotives: Media de la Culture Generale et Scientifique».
- LIVE (2006). *Values education for children and young adults*. <http://www.livingvalues.net>.
- MacDonald, B.J. (Ed.). (1995). *Theory as a prayerful act: The collected essays of James B. Mcdonald*. New York: Peter Lang.
- Masser, J. (1990). Teaching for affective learning in elementary physical education. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*, 61, 18-19.
- Melograno, V. (1994, October). Portfolio assessment: Documenting authentic student learning. *Journal of Physical Education Recreation & Dance*, 50-61.
- Otieno, A. (2004). *The role of education in promoting health and human rights*. *UN Chronicle*, June-August. http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1309/is_2_41/ai_n6363949/pg_4.
- Safrit, M.J., & Wood, T.M. (1995). *Introduction to measurement in physical education and exercisescience (3rd ed)*. St. Louis, MO: Mosby-Year Book.
- Slattery, P. (1995). *Curriculum development in the postmodern era*. New York: Garland Publishing.
- Stamatopoulou, E. (2006). *United Nations cyberschoolbus. Human rights. Questions and answers*. <http://www.un.org/cyberschoolbus/humanrights/qna.asp>.
- Schiemer, S. (1999, January). Designing student assessments. *Teaching Elementary Physical Education*, 36-37.
- Schiemer, S. (2000). *Assessment strategies for elementary physical education*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Socket, H. (1993). *The moral base for teacher professionalism*. New York: Teachers College.
- Suh, B.K. & Traiger, J. (1999). Teaching values through elementary social studies and literature curricula. *Education*, 119, 723-727.
- Unicef (2006a). *Convention on the Rights of the Child. Background on human rights*. http://www.unicef.org/crc/index_30196.html.
- Unicef (2006b). *Convention on the Rights of the Child. Protecting and realizing children's rights*. http://www.unicef.org/crc/index_30166.html.
- United Nations (2006a). *Frequently asked questions about the universal declaration of human rights*. <http://www.un.org/cyberschoolbus/humanrights/qna/faqudhr.asp>.
- United Nations (2006b). *A simplified version of the Declaration of the Rights of the Child*. <http://www.un.org/cyberschoolbus/humanrights/resources.asp>.
- United Nations (2006c). *Human rights factsheet*. <http://www.un.org/cyberschoolbus/humanrights/resources/factsheet.asp>.
- Δέρρη, Β. (2007). *Η Φυσική Αγωγή στην αρχή του 21ου αιώνα. Σκοποί, στόχοι και επιδιώξεις στην πρωτοβάθμια εκπαί-*

δευση. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Χριστοδουλίδη.

Τσακίρακη, Σ., Δέρρη, Β., & Πατεράκης, Α. (2005). *Διαθεματικές προσεγγίσεις για την ολυμπιακή εκπαίδευση μαθητών/τριών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης*. 2ο Forum Φυσικής Αγωγής, 28-29 Μαΐου, Καλλιθέα-Χαλκιδική.

Ταρατόρη-Τσαλκατίδου, Ε. (2001). *Η αξιολόγηση της σχολικής επίδοσης του μαθητή/τριας (με παραδείγματα από τα βιβλία του Δημοτικού Σχολείου)*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη.

Ταρατόρη- Τσαλκατίδου, Ε. (2003), *Η μέθοδος Project στη θεωρία και την πράξη*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη.

Ξωχέλλης, Π. (2005). *Ο εκπαιδευτικός στο σύγχρονο κόσμο*. Αθήνα: Δαρδανός.

Πρόσθετες Πηγές

Beauchamp, T.L. & Childress, J.F. (2001). *Principles of biomedical ethics* (5th ed.) N.Y: Oxford University.

Harter, S. (1999). *The construction of self: a developmental perspective*. N.Y: Guilford.

Hoffman, M.L. (2000). *Empathy and moral development: implication for caring and justice*. Cambridge, UK: Cambridge University.

Kirschenbaum, H. (1994). *100 Ways to enhance values and morality*. USA: Allyn & Bacon.

Kohlberg, L. (1976). *Moral stages and moralization: the cognitive developmental approach*. In T. Lickona (Ed.), *Moral development and behavior* (pp 31-53). New York: Holt, Rinehart & Winston..

Nichols, B. (1994). *Moving and learning. The elementary school physical education experience*. USA: Mosby.

Pearson, Q. (2000). Comprehensive character education in the elementary school: strategies for administrators, teachers, and counsellors. *Journal of Humanistic Counselling, Education, and Development*, 38, 243-251.

Piaget, J. (1971). The theory of stages in cognitive development (S. Oppen, Trans.). In D.R. Green, M.P. Ford, & G.B. Flamer (Eds.), *Measurement and Piaget* (pp 1-11) New York: McGraw-Hill. (original work published in 1951).

Piaget, J. (1965). *Moral judgment of the child* (M. Gabain, Trans.). New York: Free Press. (original work published in 1932).

Rayburn, C. (2004). Assessing students for morality education. A new role for school counselors. *Professional School Counseling*, 7(5), 356-362.

Δέρρη, Β., Σαμαρά, Γ., Παπαδοπούλου, Μ., & Κιουμουρτζόγλου, Ε. (2003). *Πολύπλευρη ανάπτυξη παιδιών: πώς επιδρά ένα ετήσιο πρόγραμμα βασισμένο στις επιδιώξεις της Φυσικής Αγωγής για την Α΄ δημοτικού*. Αδημοσίευτη έρευνα.

Υποστηρικτικό υλικό

Μηχανές αναζήτησης/Βάσεις Δεδομένων

Στις μηχανές αναζήτησης ή βάσεις δεδομένων, που αναφέρονται παρακάτω, η πρόσβαση είναι ελεύθερη και κάποιος μπορεί να αναζητήσει επιστημονικές πληροφορίες. Φυσικά, αναζήτηση για σχετικές πληροφορίες μπορεί να γίνει και στις άλλες γνωστές βάσεις δεδομένων: google, yahoo κτλ.

Προτεινόμενες λέξεις-κλειδιά: human rights, physical education, children, education, curriculum, values

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/query.fcgi> (Entrez PubMed)

Εδώ μπορεί κανείς να εντοπίσει περιλήψεις επιστημονικών εργασιών. Σε ορισμένες περιπτώσεις υπάρχει σύνδεση με το πλήρες κείμενο της εργασίας, εφόσον η πρόσβαση είναι ελεύθερη. Σε πολλές περιπτώσεις το κείμενο της εργασίας μπορεί να αναζητηθεί και να εντοπιστεί στις βάσεις δεδομένων στις οποίες έχουν πρόσβαση (μετά από συνδρομή) οι βιβλιοθήκες των ιδρυμάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης της χώρας μας. Υπάρχουν επιλογές προχωρημένης αναζήτησης στις οποίες δίνεται η δυνατότητα να βρεθεί εύκολα μια συγκεκριμένη αναφορά ή να περιοριστεί το εύρος της αναζήτησης σε συγκεκριμένη θεματική περιοχή, είδος δημοσίευσης (π.χ. βιβλίο), ηλικία συμμετεχόντων κτλ.

<http://scholar.google.com/> (Google Scholar)

Πρόκειται για την ακαδημαϊκή έκδοση της γνωστής μηχανής αναζήτησης Google. Μπορεί κανείς να βρει πληροφορίες όχι μόνο για επιστημονικές εργασίες, αλλά, επίσης, για πανεπιστήμια, ερευνητές και ό,τι άλλο μπορεί να αφορά στην ακαδημαϊκή κοινότητα. Η προχωρημένη αναζήτηση δίνει τη δυνατότητα για συγκεκριμένους συνδυασμούς των λέξεων-κλειδιών, ενώ η αναζήτηση μπορεί να περιοριστεί σε συγκεκριμένη θεματική περιοχή.

Διαδικτυακοί τόποι

Παρακάτω προτείνονται ορισμένοι δικτυακοί τόποι στους οποίους μπορεί κανείς να βρει στην αγγλική, κυρίως, γλώσσα χρήσιμες πληροφορίες για τα ανθρώπινα δικαιώματα, υποδείξεις για τη διδασκαλία των εννοιών που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα σε όλες τις τάξεις του σχολείου, καθώς και υποδείγματα για την οργάνωση και τον σχεδιασμό μαθημάτων Φυσικής Αγωγής.

PECENTRAL-The Premier Website for Health and Physical Education <http://www.pecentral.org>

Σ' αυτόν το δικτυακό τόπο υπάρχουν πολλές πληροφορίες σχετικά με το μάθημα της Φυσικής Αγωγής στο σχολείο σε αρκετές διαφορετικές διαστάσεις. Από την κεντρική ιστοσελίδα υπάρχουν σύνδεσμοι για ανεύρεση πληροφοριακού και επιμορφωτικού υλικού (άρθρα, επιστημονικά περιοδικά, βιβλία, άλλοι δικτυακοί τόποι). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν:

<http://www.pecentral.org/climate/index.html>

Ο σύνδεσμος αναφέρεται στη δημιουργία θετικού κλίματος κατά τη διδασκαλία του μαθήματος Φ.Α., και στον οποίο μπορεί κανείς να βρει, εκτός από επιστημονική βιβλιογραφία, κανόνες και ρουτίνες πειθαρχίας στο μάθημα της Φ.Α., καθώς και δραστηριότητες για τη διδασκαλία αυτών των κανόνων.

<http://www.pecentral.org/lessonideas/pelessonplans.html>

Ο σύνδεσμος αφορά σε πλάνα μαθήματος Φ.Α. Αφού επιλέξει κάποιος την κατηγορία δραστηριοτήτων που τον ενδιαφέρει (π.χ. ηλικία, θέματα υγιεινών συνθηκών, ανάπτυξη συνεργασίας), στη συνέχεια, μπορεί είτε να επιλέξει το πλάνο ενός μαθήματος από τη λίστα που παρατίθεται

(π.χ. <http://www.pecentral.org/lessonideas/searchresults.asp?subcategory=cooperative+learning>) είτε να αναζητήσει ένα πλάνο, ανάλογα με την κατηγορία δεξιοτήτων που θέλει ή το υλικό που διαθέτει. (π.χ. http://www.pecentral.org/lessonideas/elementary/3_5lessonideas.asp).

BRITISH COLUMBIA MINISTRY OF EDUCATION

Curriculum Subject Areas <http://www.bced.gov.bc.ca/irp/irp.htm>

Παρέχονται πληροφορίες για το σχεδιασμό μαθημάτων σε όλες σχεδόν τις θεματικές περιοχές του σχολείου και σε όλες τις ηλικίες. Μπορεί κανείς να βρει ιδέες δραστηριοτήτων και πλάνα μαθημάτων, καθώς και επιμορφωτικό υλικό για τις μεθόδους διδασκαλίας.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ www.hape.gr

Παρέχονται στην ελληνική γλώσσα πληροφορίες που καλύπτουν τις ανάγκες του καθηγητή/τριας Φυσικής Αγωγής για ενημέρωση σχετικά με επιστημονικές δράσεις (π.χ. συνέδρια), αλλά και άλλες εκδηλώσεις στο χώρο της Φυσικής Αγωγής. Στο Ηλεκτρονικό Περιοδικό της υπάρχουν επιστημονικά άρθρα με διάφορα θέματα Φυσικής Αγωγής που μπορούν να βοηθήσουν στη βελτίωση του έργου του εκπαιδευτικού. Επίσης, παρέχεται σημαντικό πληροφοριακό υλικό, αλλά και ιδέες δραστηριοτήτων για τη δημιουργία μαθημάτων Φυσικής Αγωγής σε όλες τις σχολικές βαθμίδες.

JOURNALISTS FOR HUMAN RIGHTS <http://www.jhr.ca/>

Πρόκειται για το δικτυακό τόπο ενός οργανισμού που χρησιμοποιεί τη δύναμη του τύπου και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, για να αντιμετωπίσει την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Εδώ μπορεί κανείς να βρει πολλούς συνδέσμους (links), οι οποίοι παραπέμπουν σε δικτυακούς τόπους μέσων μαζικής ενημέρωσης που συνδέονται με τις δραστηριότητες του οργανισμού, αλλά και συνδέσμους με τους δικτυακούς τόπους άλλων οργανισμών σχετικών με τα ανθρώπινα δικαιώματα.

ABC, TEACHING HUMAN RIGHTS <http://www.unhchr.ch/html/menu6/2/abc.htm>

Επικεντρώνεται στη διδασκαλία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Προτείνονται διάφορες στρατηγικές διδασκαλίας και δραστηριότητες, θεωρητικές και πρακτικές. Οι προτεινόμενες δραστηριότητες κατηγοριοποιούνται, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών, ενώ είναι αναρτημένες και οι αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αφορούν στα παιδιά.

THE HUMAN RIGHTS PATHWAY WEBSITE -TE ARA TIKANGA TANGATA <http://www.pathway.hrc.co.nz/>

Παρέχονται πληροφορίες για τις έννοιες που συνδέονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα, οδηγίες για τη δομή ενός θεωρητικού μαθήματος που αφορά στα ανθρώπινα δικαιώματα, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών στα οποία απευθυνόμαστε, και έτοιμα πλάνα μαθημάτων για παιδιά της Νέας Ζηλανδίας. Τα πλάνα μαθημάτων αφορούν κυρίως στην περιοχή της κοινωνιολογίας, ενώ αντίστοιχα μαθήματα Φυσικής Αγωγής είναι στα μελλοντικά σχέδια των υπευθύνων του δικτυακού τόπου (βλέπε <http://www.hrc.co.nz/index.php?p=14055>).

YOUTH CHALLENGE-TEACHING HUMAN RIGHTS AND RESPONSIBILITIES

<http://www.hreoc.gov.au/youthchallenge/text/index.html>

Βασικός σκοπός αυτού του δικτυακού τόπου είναι να συμβάλει στην ένταξη της επιμορφωτικής διαδικασίας σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του σχολείου. Εδώ παρέχονται πληροφορίες όχι μόνο αναφορικά με έννοιες σχετικές με τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά και με τη σχετική νομοθεσία. Υπάρχουν, ακόμη, αρκετοί σύνδεσμοι οι οποίοι οδηγούν σε νέους δικτυακούς τόπους στους οποίους υπάρχει υποστηρικτικό, αλλά και πληροφοριακό υλικό για την κατασκευή μαθημάτων, καθώς και έγγραφα που υποδεικνύουν τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να ενταχθούν αυτά τα μαθήματα στο αναλυτικό πρόγραμμα των σχολείων σε όλες τις περιοχές της Αυστραλίας.

Πρόσθετοι δικτυακοί τόποι

<http://www.amnesty.gr/campaigns/hre/>

<http://www.amnestyusa.org/>

<http://www.geocities.com/>

<http://www.hrc.org/>

<http://www.un.org/>

<http://www.unesco.org/>

<http://www.youthforhumanrights.org/>

<http://www.witness.org/>

Ενότητα 2

Πολυπολιτισμικότητα

45. Περίληψη
46. Ο πολυπολιτισμικός χαρακτήρας του σύγχρονου κόσμου και ο ρόλος της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης. Αιτίες δημιουργίας των σύγχρονων πολυπολιτισμικών κοινωνιών
47. Ορισμός Διαπολιτισμικής Αγωγής και Εκπαίδευσης
48. Μοντέλα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και η εφαρμογή τους στις ανεπτυγμένες χώρες
49. Εκπαιδευτικές στρατηγικές στη Διαπολιτιστική διδασκαλία
51. Καλλιέργεια Διαπολιτισμικού περιβάλλοντος στο σχολείο. Προώθηση ιδεών για τη δημιουργία ενός Διαπολιτισμικού περιβάλλοντος στο σχολείο
51. Ο ρόλος της Φυσικής Αγωγής και του αθλητισμού στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Ο αθλητισμός ως μέσο διαπολιτισμικό και ως εργαλείο προώθησης και προβολής πολιτισμών
52. Στρατηγικές διδασκαλίας της Φυσικής Αγωγής στα πλαίσια της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης
54. Προώθηση ιδεών για διδασκαλία χορών, παραδοσιακών παιχνιδιών και μουσικών διαφορετικής προέλευσης στα πλαίσια του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής
54. Πρακτικές οδηγίες. Συμβουλές για Κ.Φ.Α.
55. Αξιολόγηση
57. Βιβλιογραφία
58. Διαπολιτισμική Εκπαίδευση
58. Εισαγωγή
58. Ιστορική εξέλιξη της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης
59. Έρευνες για τη Διαπολιτισμική Αγωγή στην Ελλάδα
61. Βιβλιογραφία
61. Υποστηρικτικό υλικό

Περίληψη

Οι συνεχείς αλλαγές στην πολιτισμική σύνθεση των σύγχρονων κοινωνιών οδηγούν στην αναζήτηση τρόπων αντιμετώπισης αυτού του φαινομένου, το οποίο δημιούργησε μία νέα κατάσταση στον ευαίσθητο χώρο των εκπαιδευτικών θεσμών. Έτσι η κάθε κοινωνία καλείται να εντάξει στο εκπαιδευτικό της σύστημα στρατηγικές αντιμετώπισης των πολιτισμικών και κοινωνικών διαφορών. Απόρροια της προσπάθειας αυτής είναι η καθιέρωση των μοντέλων Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, τα οποία βασίζονται σε εκπαιδευτικές πολιτικές διαφορετικών προσεγγίσεων. Τα μοντέλα αυτά είναι δυνατό να εφαρμοστούν και στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής, δημιουργώντας ένα περιβάλλον μάθησης που θα υποστηρίζει, θα σέβεται και θα ενισχύει τη διαφορετικότητα, θα δίνει ίσες ευκαιρίες μάθησης και θα αναπτύσσει την προσωπική και κοινωνική υπευθυνότητα όλων των μαθητών και μαθητριών. Τα μη ανταγωνιστικά παιχνίδια, τα παιχνίδια συνεργασίας, οι δραστηριότητες απόκτησης εμπιστοσύνης, τα παραδοσιακά παιχνίδια, μουσικές και χοροί από κάθε χώρα είναι κάποια από τα εργαλεία για την επίτευξη των στόχων της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης.

<http://kallipateira.sch.gr>

Ο πολυπολιτισμικός χαρακτήρας του σύγχρονου κόσμου και ο ρόλος της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης

Αιτίες δημιουργίας των σύγχρονων πολυπολιτισμικών κοινωνιών

Το φαινόμενο της «πολυπολιτισμικότητας» υπήρχε από την αρχαιότητα. Ο όρος σημαίνει ύπαρξη περισσότερων και πολιτισμικά ετερόκλητων ανθρώπινων κοινωνιών ή ομάδων. Με την έννοια αυτή, η πολυπολιτισμικότητα απασχόλησε την ανθρωπότητα από παλιά. Οι «Ιστορίες» του Ηρόδοτου μπορούν να θεωρηθούν ως έργο που αποσκοπεί να καταγράψει, να συγκρίνει και να κρίνει διάφορους πολιτισμούς και τα έθιμά τους (Παπαρρηγόπουλος, 1999).

Ο πολυπολιτισμικός χαρακτήρας των σύγχρονων κοινωνιών ενισχύεται, ενώ ολοένα και συνεχώς προκύπτουν νέες συνθέσεις, που δοκιμάζουν την αντοχή και την αποτελεσματικότητά τους σε διαφορετικά πλέον πολιτισμικά περιβάλλοντα. Κοινωνίες που μέχρι πρόσφατα ήταν σχετικά ομοιογενείς βρίσκονται σήμερα μπροστά σε πρωτόγνωρα προβλήματα, στην αντιμετώπιση των οποίων ελάχιστα ωφελούν οι παραδοσιακές πρακτικές.

Γενικά, η έντονη αντίδραση των πολιτών σε θέματα που με την πρώτη ματιά φαίνονται επουσιώδη, άπτονται όμως, του καθημερινού τρόπου, αλλά και των αντιλήψεων της ζωής, δείχνει ότι ο κίνδυνος να ξεσπάσει μια «διάμαχη των πολιτισμών» μέσα στις ίδιες τις πολυπολιτισμικές κοινωνίες της Ευρώπης δεν είναι κάτι που μπορεί πια να αγνοεί κανείς (Παπαρρηγόπουλος, 1999).

Η συγκρότηση των πολυφυλετικών και πολυπολιτισμικών κοινωνιών εξηγείται από το φαινόμενο της «εισβολής» των ξένων πολιτισμών στις ευρωπαϊκές χώρες σε μεγάλη κλίμακα. Η μετανάστευση γενικά μεταφέρει στη χώρα υποδοχής νέα λειτουργικά στοιχεία. Είναι φυσικό να μεταφέρουν οι μετανάστες στοιχεία του πολιτισμού τους και γενικότερα του τρόπου ικανοποίησης των αναγκών τους. Δημιουργείται, επομένως, νέος τρόπος καταναλωτικών συνθηθειών, συμπεριφοράς, προσδοκιών και επικοινωνίας, σύμφωνα με τον οποίο η κοινωνία καλείται να συγχρονιστεί, και να ανταπεξέλθει στον αγώνα επιβίωσης και διεκδίκησης των στοιχειωδών ανθρώπινων δικαιωμάτων. Στην ιστορία των μεταναστευτικών ρευμάτων οι μετακινήσεις οφείλονται σε διαφορετικούς λόγους κάθε φορά. Το φαινόμενο αυτό με τα επακόλουθά του δημιούργησε μία νέα κατάσταση στην εκπαίδευση και αποτελεί ισχυρό κίνητρο για αναζήτηση νέων εκπαιδευτικών προσεγγίσεων. Η εκπαιδευτική αυτή πραγματικότητα υπαγορεύει στις Κυβερνήσεις των χωρών υποδοχής των μεταναστών να οργανώσουν και να ανασυγκροτήσουν την εκπαίδευση αναλόγως. Ένα τέτοιο σύστημα εκπαίδευσης πρέπει να στοχεύει στο να διαπαιδαγωγεί πολίτες, οι οποίοι θα μπορούν να ενσωματωθούν αρμονικά στην κοινωνία και θα είναι κατάλληλα εφοδιασμένοι, ώστε να ασκούν τα δικαιώματά τους και να αναλαμβάνουν τις ευθύνες τους, όπως κάνουν και οι άλλοι πολίτες. Αν οι γονείς ανατράφηκαν με διαφορετική κουλτούρα και παράδοση, τα παιδιά μπορεί να ενθαρρύνονται στο να σέβονται αυτό το γεγονός, αλλά ένα εθνικό σύστημα δεν είναι σωστό να διαιωνίζει τις διαφορετικές αξίες των μεταναστευτικών ομάδων (Παππάς, 1998).

Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα πολυπολιτισμικής κοινωνίας είναι η ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το 1977 έγινε για πρώτη φορά, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, μνεία συνεργασίας ανάμεσα στις χώρες προέλευσης των μεταναστών και τις χώρες υποδοχής. Δημοσιεύθηκε η πρώτη κοινοτική οδηγία που περιελάμβανε την πρώτη αναφορά στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Τα κύρια σημεία αυτής της κοινοτικής οδηγίας ανέφεραν ότι:

- Οι χώρες υποδοχής υποχρεούνται να παρέχουν δωρεάν εκπαίδευση (διδασκαλία της επίσημης γλώσσας του κράτους υποδοχής, προσαρμοσμένης, όμως, στις ιδιαίτερες ανάγκες των παιδιών των μεταναστών).
- Οι χώρες υποδοχής οφείλουν να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για την εκπαίδευση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών που διδάσκουν στα παιδιά των μεταναστών.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, στην προσπάθειά της να υποστηρίξει και να ενισχύσει τους στόχους της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, χρηματοδότησε και χρηματοδοτεί Ευρωπαϊκά προγράμματα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης. Παραδείγματα τέτοιων προγραμμάτων είναι:

- Εκπαίδευση των τσιγγανοπαίδων (B' ΚΠΣ).
- Εκπαίδευση των παιδιών των μεταναστών και των παλιννοστούντων (B' ΚΠΣ).
- Εκπαίδευση των ομογενών (B' ΚΠΣ).
- Εκπαίδευση των μουσουλμανοπαίδων (B' ΚΠΣ).
- 2005- «Ευρωπαϊκό Έτος Ενεργών Πολιτών μέσω της Εκπαίδευσης» (Πρόγραμμα του Συμβουλίου της Ευρώπης «Παιδεία της Δημοκρατίας»).

Όσον αφορά στην Ελλάδα, ο αριθμός των μεταναστών έχει αυξηθεί σημαντικά. Η Ελλάδα από χώρα εξαγωγής μεταναστών μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '70 μετετράπη σε χώρα υποδοχής. Την πλειοψηφία των μεταναστών κατέχουν οι Αλβανοί. Οι περισσότεροι είναι λαθρομετανάστες και, από τα στοιχεία που υπάρχουν φαίνεται ότι την πενταετία 1993-1998 πολλοί από αυτούς έχουν απελαθεί (Παππάς, 1998). Έτσι, η Ελλάδα, η οποία αργά αλλά σταθερά μεταβάλλεται σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία, θα αντιμετωπίσει την πρόκληση των φορέων διαφορετικών πολιτισμών και κουλτούρας που εγκαθίστανται στο έδαφός της και οι οποίοι προς το παρόν γίνονται αποδεκτοί μόνο ως φτηνή εργατική δύναμη (Παπαρρηγόπουλος, 1999).

Τα νέα δεδομένα που επιφέρει η κλιμάκωση του μεταναστευτικού κύματος προς την Ελλάδα τείνουν, μεταξύ άλλων, να μεταβάλουν την εικόνα της ανεκτικότητας που, ίσως, αυτάρεσκα είχε σχηματίσει ο Έλληνας για τον εαυτό

του, όταν η Ελλάδα θεωρούνταν χώρα κυρίως εξαγωγής και όχι υποδοχής μεταναστών. Τα δεδομένα αυτά ισχυροποίησαν σίγουρα τις λανθάνουσες τάσεις ξενοφοβίας, οι οποίες όμως, δεν δημιούργησαν από μόνες τους το κλίμα της εσωστρέφειας και του εθνοκεντρισμού (Καρύδης, 1996).

Επιπλέον, στη μετανάστευση, μεταξύ των άλλων προβλημάτων, αναδύεται και το πρόβλημα της εκπαίδευσης των παιδιών των μεταναστών. Και το σημαντικότερο πρόβλημα στην εκπαίδευση των παιδιών των μεταναστών συνίσταται στη διγλωσσική και διαπολιτισμική διάσταση των βιωμάτων και τις επιπτώσεις που μπορεί να έχει η κατάσταση αυτή στη μάθηση των παιδιών. Οι δυσκολίες ένταξης προσκρούουν και στην πολιτική που εφαρμόζει μια χώρα υποδοχής ή αφετηρίας. Έτσι, οι διάφορες χώρες μπορούν να πάρουν θετικά μέτρα για την υποδοχή των μεταναστών και παλιννοστούντων, όπως η ομαλή ένταξη και η παροχή καλής εκπαίδευσης από τη χώρα υποδοχής. Τέλος, επειδή τα παιδιά των μεταναστών που εκπαιδεύονται σε χώρες του εξωτερικού ακολουθούν το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας εγκατάστασης και τις συνθήκες που συνιστούν μία νέα σχολική πραγματικότητα, οι μορφές εκπαίδευσης των μεταναστών είναι διάφορες (Παππάς, 1998). Έτσι, η Ελλάδα, όπως και άλλες ευρωπαϊκές χώρες, βρίσκεται στη δίνη αυτών των εξελίξεων και βιώνει και αυτή τις συνέπειές τους. Στον ευαίσθητο χώρο των εκπαιδευτικών θεσμών η ένταση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι «μειονοτικοί» μαθητές/τριες καθιστά επιτακτική την ανάγκη ριζικών αλλαγών σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης, για τις οποίες, όμως, δε φαίνεται ότι η χώρα είναι επαρκώς προετοιμασμένη.

Ορισμός Διαπολιτισμικής Αγωγής και Εκπαίδευσης

Ο όρος «Πολυπολιτισμικότητα» αντιστοιχεί σε μια περιγραφική αντίληψη της πραγματικότητας που αναφέρεται στην απλή διαπίστωση και παραδοχή της συνύπαρξης ποικίλων πολιτισμικών στοιχείων στην ίδια κοινωνία. Ο όρος «Διαπολιτισμικότητα» ετυμολογικά και εννοιολογικά παραπέμπει στην επικοινωνία, την αλληλεπίδραση τη διάδραση ανάμεσα στους πολιτισμούς που συναντώνται στον ίδιο χώρο.

Η Katz (1982) συνηγορεί υπέρ ενός σαφούς ορισμού της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, την οποία ορίζει ως εξής: «Διαπολιτισμική Εκπαίδευση είναι η προετοιμασία για τις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές πραγματικότητες που τα άτομα βιώνουν σε πολιτισμικά ποικίλες και περίπλοκες ανθρώπινες συγκεντρώσεις. Η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση περιλαμβάνει εμπειρίες οι οποίες: (α) προάγουν αναλυτικές και αξιολογικές ικανότητες για την αντιμετώπιση προβλημάτων, όπως είναι η συμμετοχική δημοκρατία, ο ρατσισμός και ο σεξισμός και η ισότητα της ισχύος, (β) αναπτύσσουν ικανότητες για διευκρίνιση των αξιών, συμπεριλαμβανομένης της μελέτης της εμφανούς μεταβίβασης των αξιών, (γ) εξετάζουν τη δυναμική των ποικίλων πολιτισμών και τις επιπτώσεις στην ανάπτυξη διδακτικών στρατηγικών και (δ) εξετάζουν τις γλωσσικές αποκλίσεις και τις διάφορες μορφές μάθησης ως βάση για την ανάπτυξη των κατάλληλων διδακτικών στρατηγικών.

Αντιθέτως, ο Bullivant (1986) αναφέρει ότι η Διαπολιτισμικότητα δεν μπορεί να πραγματευτεί επαρκώς ζητήματα ρεαλισμού, ισχύος και συγκρούσεων που προκύπτουν λόγω των διαφορών στη φυλή, την κοινωνική τάξη και ακόμη στο φύλο, δηλαδή όλα εκείνα που χρήζουν αντιμετώπισης στη ζωή των παιδιών από μειονοτικές ομάδες. Αυτό συμβαίνει εν μέρει, γιατί η διαπολιτισμικότητα τείνει να τονίζει τα ουτοπικά οράματα της κοινωνίας με την υιοθέτηση ορισμών του πολιτισμού που ευνοούν την εθνο-πολιτισμική διατήρηση των τρόπων ζωής.

Μπορεί, ακόμη, ο όρος «Διαπολιτισμική Εκπαίδευση» να θεωρηθεί ως γίγνεσθαι με συνεχή διεκδίκηση αυτονότου γνωστικού, αξιακού, πολιτισμικού και οικονομικού στόχου, αλλά όχι ανταγωνιστικά. Γενικότερα, η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στοχεύει στην καθιέρωση μίας κοινωνίας με αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση, με πνεύμα αμοιβαιότητας, ισότητας και με αλληλοαποδοχή των εκατέρωθεν αξιών και των βασικών δικαιωμάτων που έχουν τα κοινωνικά όντα, σύμφωνα με το χάρτη των ανθρώπινων δικαιωμάτων (Παππάς, 1998).

Πιο συγκεκριμένα, ο σκοπός της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, σύμφωνα με έρευνα του Triandis (1986), είναι να αυξάνει: α) την επίγνωση σε ποια έκταση, οι σκέψεις, οι αξίες και η συμπεριφορά μας είναι προϊόντα του δικού μας πολιτισμού, β) την ικανότητα και δεξιότητα για αλληλεπίδραση με ανθρώπους οι οποίοι έχουν διαφορετικούς κανόνες, αξίες, τρόπους σκέψης και προοπτικές και γ) την ικανότητα να ελέγχουμε τη συμπεριφορά μας, ώστε να είναι στο μέγιστο βαθμό αποτελεσματική στις σχέσεις μας με άτομα διαφορετικών πολιτισμών.

Η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση πρωτοεμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του '60 στα εκπαιδευτικά συστήματα της Αμερικής και του Καναδά. Οι χώρες αυτές εφαρμόσαν τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση προκειμένου να αντιμετωπίσουν τα υψηλά ποσοστά σχολικής αποτυχίας τα οποία παρουσίαζαν τα παιδιά των μειονοτήτων. Σύμφωνα με έρευνες, το κυριότερο αίτιο της σχολικής αποτυχίας δεν ήταν η ελλιπής γνώση της επίσημης γλώσσας, όπως θεωρήθηκε αρχικά, αλλά η αδυναμία των εκπαιδευτικών και του εκπαιδευτικού συστήματος γενικότερα να αντεπεξέλθουν και να αντιμετωπίσουν τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των αλλοδαπών μαθητών/τριών. Έτσι, ενώ αρχικά η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση έδινε έμφαση μόνο στη διδασκαλία της επίσημης γλώσσας με την ίδρυση τμημάτων ενισχυτικής διδασκαλίας, στη συνέχεια, έστρεψε την προσοχή της στην αποδοχή της διαφορετικότητας και την αναγνώριση της κουλτούρας των μαθητών/τριών αυτών.

Μοντέλα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και η εφαρμογή τους στις ανεπτυγμένες χώρες

Τα προβλήματα που δημιούργησαν τα μεταναστευτικά κύματα στο δυτικό κόσμο προς την Αυστραλία, τις ΗΠΑ και τη Δυτική Ευρώπη μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν ποικίλα για τους μειονοτικούς πληθυσμούς. Πιο συγκεκριμένα, αρκετά σχετίζονταν με την ομαλή ένταξή τους στις χώρες υποδοχής, όπως προβλήματα γλώσσας, εκπαίδευσης, κοινωνικής αποδοχής και ενσωμάτωσης. Από τη δεκαετία του 1960 δημιουργήθηκαν εκπαιδευτικά μοντέλα, προκειμένου να επιτευχθεί η ομαλότερη ένταξη και προσαρμογή των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών/τριών στο σχολικό και κατ' επέκταση κοινωνικό περιβάλλον (Μάρκου, 1997).

Στην Ευρώπη, τα πρώτα θεσμικά μέτρα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης ελήφθησαν το 1977, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της εκπαίδευσης των παιδιών των οικονομικών μεταναστών. Αρχικά, έγινε μια προσπάθεια αφομοίωσης των μαθητών/τριών αυτών, ενώ αργότερα επιχειρήθηκε η ενσωμάτωσή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα με την εισαγωγή γλωσσικών και πολιτισμικών στοιχείων της χώρας προέλευσης των μαθητών/τριών στο αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου. Το μοντέλο που ακολουθήθηκε ήταν κατά βάση μαθητοκεντρικό και ως πληθυσμιακό στόχος ήταν οι πιο αδύναμοι μαθητές/τριες που θα ωφελούνταν από ένα νέο διδακτικό υλικό και από ένα πολιτισμικά ευαίσθητο πρόγραμμα (Δραγώνα, 2004).

Σύμφωνα με τον Γεωργιογιάννη (1997), αναπτύχθηκαν τα ακόλουθα πέντε μοντέλα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, βασισμένα σε εκπαιδευτικές πολιτικές διαφορετικών προσεγγίσεων:

1. Το Αφομοιωτικό μοντέλο. Γενικά, με τον όρο «αφομοίωση» εννοείται η διαδικασία με κυριότερο χαρακτηριστικό τη γρήγορη απορρόφηση των εθνοτικών και πολιτισμικών ομάδων από τον κυρίαρχο πολιτισμό. Ειδικότερα, στην εκπαίδευση το αφομοιωτικό μοντέλο σήμαινε πως όλοι οι μαθητές/τριες, ανεξάρτητα από την εθνική και πολιτισμική τους προέλευση, πρέπει να αποκτήσουν γνώσεις και ικανότητες που θα τους επιτρέψουν να συμμετάσχουν στον κοινό εθνικό πολιτισμό και πως το μόνο μέσο γι' αυτόν το σκοπό είναι η γρήγορη εκμάθηση της επίσημης γλώσσας (η γλώσσα της χώρας υποδοχής) και του εθνικού πολιτισμού της.

2. Το μοντέλο Ενσωμάτωσης. Ο όρος «ενσωμάτωση» υποδηλώνει την αναγνώριση ότι κάθε μεταναστευτική ομάδα είναι φορέας ενός πολιτισμού, που δέχεται, βέβαια, τις επιδράσεις από τη χώρα υποδοχής, ταυτόχρονα, όμως, ασκεί επίδραση σ' αυτήν και συμμετέχει στην αναδιαμόρφωσή της. Έτσι, ενώ με την αφομοίωση σημειώνεται αποκοπή από τις ρίζες του παρελθόντος, αντίθετα με την ενσωμάτωση η υπάρχουσα παράδοση της εθνικής ομάδας αποτελεί μέρος της νέας εθνικής ταυτότητας. Πιστεύεται ακόμη ότι η γνώση από τα παιδιά των μεταναστών των πολιτισμικών και ιστορικών στοιχείων θα βοηθήσει στην αναγνώριση της διαφοροποίησης στον τρόπο ζωής, τη θρησκεία κτλ., κάτι που θα διευκολύνει πολύ τη διαδικασία ενσωμάτωσης και θα αποτρέψει λάθη από άγνοια (Bolton, 1979).

3. Το Πολυπολιτισμικό μοντέλο. Οι υποστηρικτές του συγκεκριμένου μοντέλου θεωρούν ότι η κοινωνική συνοχή προωθείται με την αναγνώριση των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων των μεταναστευτικών ομάδων και την διαμόρφωση ενός κοινωνικού πλαισίου, μέσα στο οποίο θα μπορούν να συνυπάρχουν και να αναπτύσσονται όλοι οι πολιτισμοί, χωρίς να τίθεται σε κίνδυνο η ενότητα και η συνοχή τους (Lynch, 1986). Το συγκεκριμένο μοντέλο δημιουργήθηκε, επειδή η αφομοίωση και η ενσωμάτωση δεν έδιναν ουσιαστική λύση στα προβλήματα που αντιμετώπιζαν τα παιδιά στο σχολείο. Γι' αυτό έγινε μια μετατόπιση από τα εθνοκεντρικά μοντέλα προς τον πολιτισμικό πλουραλισμό, ο οποίος είναι γνωστός στην παιδαγωγική με τον όρο «πολυπολιτισμική εκπαίδευση».

4. Το Αντιρατσιστικό μοντέλο. Το μοντέλο αυτό υποστηρίζει ότι, πέρα από τις στάσεις των ατόμων, πρέπει να αλλάξουν και οι δομές της εκπαίδευσης της κοινωνίας, ώστε να εξαλειφθούν οι φυλετικές διακρίσεις σε βάρος των μεταναστών μαθητών/τριών. Το αντιρατσιστικό μοντέλο εκπαίδευσης έχει ως βασικούς στόχους:

- Την ισότητα για όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από την εθνική/φυλετική τους προέλευση, κάτι το οποίο προϋποθέτει το μετασχηματισμό των δομών και των συστημάτων που ευνοούν την ανισότητα.
- Τη δικαιοσύνη, που το κράτος οφείλει να παρέχει σε όλους, δίνοντας ίσες ευκαιρίες ζωής, ανάπτυξης και συμμετοχής σε όσα η κοινωνία προσφέρει.
- Τη χειραφέτηση και απελευθέρωση από ρατσιστικά πρότυπα των καταπιεζόμενων και των καταπιεστών (Brandt, 1986).

5. Το Διαπολιτισμικό μοντέλο. Ενώ ο όρος «πολυπολιτισμικός» χρησιμοποιείται, για να εκφράσει μια συγκεκριμένη κοινωνική πραγματικότητα και τη διαδικασία εξέλιξής της, ο όρος «Διαπολιτισμικός» δηλώνει μια διαλεκτική σχέση, μια δυναμική διαδικασία αλληλεπίδρασης και αμοιβαίας αναγνώρισης και συνεργασίας ανάμεσα σε άτομα διάφορων εθνικών μεταναστευτικών ομάδων (Μάρκου, 1995). Σύμφωνα με την τελική έκθεση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την εκπαίδευση και την πολιτισμική ανάπτυξη των μεταναστών (Council of Europe, 1986), βασικά χαρακτηριστικά της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης είναι τα εξής: α) έχει ως πεδίο αναφοράς την άμεση εμπειρία των παιδιών στις χώρες υποδοχής, β) προκαλεί την αμοιβαία επίδραση των πολιτισμών των χωρών καταγωγής και υποδοχής, γ) προκαλεί επανεξέταση και αναθεώρηση των κοινωνικοκεντρικών και εθνοκεντρικών κριτηρίων του σχολείου, δ) αποτελεί μέσο για την αξιολόγηση των ευκαιριών στη ζωή και την επίτευξη της μέγιστης δυνατής κοινωνικής και οικονομικής ένταξης κτλ. Επίσης, σύμφωνα με τον Essinger (1988), το Διαπολιτισμικό μοντέλο εκπαίδευσης διέπεται από τέσσερις βασικές αρχές:

- Την ενσυναίσθηση, δηλαδή την κατανόηση των προβλημάτων των άλλων και της διαφορετικότητάς τους.
- Την αλληλεγγύη, η οποία ξεπερνά τα όρια των ομάδων, των κρατών και των φυλών και παραμερίζει την κοινωνική ανισότητα και αδικία.
- Το σεβασμό στην πολιτισμική ετερότητα, που πραγματοποιείται με το άνοιγμά μας στους άλλους πολιτισμούς και τη συμμετοχή αυτών στο δικό μας πολιτισμό.
- Την εξάλειψη του εθνικιστικού τρόπου σκέψης και την απαλλαγή από εθνικά στερεότυπα και προκαταλήψεις, ώστε οι διαφορετικοί λαοί να μπορέσουν να επικοινωνήσουν μεταξύ τους.

Εξετάζοντας αναλυτικά όλα τα παραπάνω εκπαιδευτικά μοντέλα, σύμφωνα με τον Γεωργογιάννη (1997), προκύπτει ότι το αφομοιωτικό μοντέλο υποχρεώνει το μαθητή/τρια να αγνοήσει εντελώς τον πολιτισμό του, να αποκοπεί από τις ρίζες του και του δίνει ως μόνη δυνατότητα ικανοποιητικής βελτίωσης την απόλυτη προσαρμογή του στον πολιτισμό, τη γλώσσα και τις κοινωνικές συνθήκες της χώρας υποδοχής. Δεν λαμβάνει καθόλου υπ' όψιν την επίδραση που μπορούν να έχουν οι ιδέες, το ταλέντο και οι ελπίδες του μετανάστη στη νέα κοινωνία (Borrie, 1959).

Το μοντέλο ενσωμάτωσης αφήνει στα ίδια τα παιδιά τη δυνατότητα να αλλάξουν και να προσαρμοστούν στα νέα κοινωνικά και εκπαιδευτικά δεδομένα, χωρίς να παρεμβαίνει ουσιαστικά στην αλλαγή των σχετικών στάσεων και πρακτικών. Όμως, όταν κάποια πολιτισμικά στοιχεία των μεταναστών εισάγονται στα σχολικά προγράμματα, δεν αξιολογούνται σύμφωνα με την αξία και τα πρότυπα αυτών, αλλά με βάση τα πρότυπα του κυρίαρχου πολιτισμού (Verma, 1983).

Το πολυπολιτισμικό μοντέλο χωλαίνει σε βασικά σημεία, αφού με τα συγκεκριμένα σχολικά προγράμματα τα οποία λαμβάνουν υπ' όψιν τις γλωσσικές και πολιτισμικές δραστηριότητες των μεταναστών, δημιουργείται κίνδυνος να καλλιεργηθούν προκαταλήψεις και στερεότυπα που μπορεί να τα χαρακτηρίσουν ως ρατσιστικά (Γεωργογιάννης, 1997).

Από την άλλη μεριά, με το αντιρατσιστικό μοντέλο υπάρχει το ενδεχόμενο πολιτικής εκμετάλλευσης της εκπαίδευσης, γεγονός που θα έχει αρνητική επίδραση στην αποτελεσματικότητα της εκπαιδευτικής διαδικασίας, αφού το σχολείο θα αποτελέσει πεδίο ανταγωνισμού ανάμεσα σε κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις (Γεωργογιάννης, 1997).

Σε αντίθεση με τα παραπάνω μοντέλα, το διαπολιτισμικό μοντέλο είναι ένα ολοκληρωμένο μοντέλο εκπαίδευσης βασισμένο στην αλληλεπίδραση και την αμοιβαία συνεργασία ανάμεσα σε άτομα διάφορων μεταναστευτικών ομάδων και έχει ως στόχο τη δημιουργία ανοιχτών κοινωνιών, που θα χαρακτηρίζονται από ισονομία, αλληλοκατανόηση και αλληλοαποδοχή. Το σχολείο, με συγκεκριμένα προγράμματα, θα αποτελεί χωνευτήρι όλων των πολιτισμών, αφού θα λαμβάνει υπ' όψιν του και τις ιδιαιτερότητες κάθε πολιτισμού χωριστά. Έτσι, θα μπορέσει να καλλιεργήσει στα παιδιά την κριτική σκέψη και παράλληλα να ανταποκριθεί στις εκπαιδευτικές, κοινωνικές, πολιτισμικές και πολιτικές προσδοκίες όλων των εθνικών ομάδων (Γεωργογιάννης, 1997).

Στην Ελλάδα, ενώ από το 1970 παρατηρήθηκε το πρώτο κύμα μεταναστών, μόλις το 1996 θεσπίστηκε το νομικό πλαίσιο ιδρύσεως και λειτουργίας των σχολείων Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης. Η ελληνική εκπαιδευτική πολιτική, στην προσπάθειά της να θέσει τις βάσεις για ένα σύστημα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, ίδρυσε τμήματα ενισχυτικής διδασκαλίας και τμήματα υποδοχής για τη διδασκαλία της Ελληνικής γλώσσας. Η θέσπιση των αξόνων της εφαρμογής της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης στο Ελληνικό σχολείο είναι ένα θέμα που βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη, καθώς υπάρχουν πολλές διαφορετικές προσεγγίσεις και δεν είναι ακόμη πλήρως καθορισμένο το πλαίσιο της οργάνωσής της.

Σύμφωνα με τον Μπερερή (2006), βασικά μοντέλα που έχουν εφαρμοστεί, προκειμένου να ανταποκριθεί το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών των ελληνικών σχολείων στις διαφορετικές απαιτήσεις των αλλοδαπών μαθητών/τριών, είναι:

- Το *συμπληρωματικό μοντέλο*, με βάση το οποίο το υπάρχον παραδοσιακό αναλυτικό πρόγραμμα εμπλουτίζεται με πολιτισμικά στοιχεία διαφορετικών χωρών.
- Το *δεκτικό μοντέλο*, το οποίο, διατηρώντας την αρχική του μορφή εμπλουτίζεται με περιεχόμενα, αντιλήψεις και ιδέες που χαρακτηρίζουν τις διαφορετικές κουλτούρες.
- Το *μοντέλο της μεταμόρφωσης*, που επιχειρεί την αλλαγή του παραδοσιακού αναλυτικού προγράμματος τόσο στους στόχους, όσο και στο περιεχόμενό του, ενισχύοντας την ένταξη και την ενσωμάτωση των αλλοδαπών μαθητών/τριών.
- Το *μοντέλο της κοινωνικής πράξης*, που δίνει στους μαθητές/τριες τη δυνατότητα να διαμορφώσουν τη δική τους άποψη και ενθαρρύνει την κριτική σκέψη.

Εκπαιδευτικές στρατηγικές στη διαπολιτισμική διδασκαλία

Όπως αναφέρουν οι Sparks και Wayman (1993), η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση είναι βασισμένη στην αποδοχή της αξίας κάθε πολιτισμού ενώ ο κάθε μαθητής/τρια έχει μοναδική αξία και προσωπικότητα. Το σημαντικό σημείο κάθε διαπολιτισμικού εκπαιδευτικού προγράμματος είναι το ότι κάθε άτομο έχει το δικαίωμα να διατηρεί την εθνική του ταυτότητα μέσα σε μια διαφοροποιημένη κοινωνία. Η σημερινή κοινωνία είναι μια πλουραλιστική κοινωνία η οποία έχει διαφορετικές κουλτούρες, συστήματα αξιών και τρόπους ζωής. Συμπεριλαμβάνονται, λοιπόν, μέσα σε αυτήν άτομα και από τα δύο φύλα, άτομα με πνευματικές και φυσικές αναπηρίες και μετανάστες με πολλές διαφο-

ρετικές θρησκευτικές ιδεολογίες και διαφορετικών κοινωνικών τάξεων. Έτσι, ο στόχος μιας διαπολιτισμικής κοινωνίας είναι να δημιουργηθεί ένα περιβάλλον στο οποίο διαφορετικοί άνθρωποι και κουλτούρες θα μπορέσουν να ζήσουν αρμονικά, με αλληλοσεβασμό και γνώση της μοναδικής ποιότητας της κάθε μίας. Συνεπώς, αυτός πρέπει να είναι και ο στόχος των σχολείων, τα οποία αντικατοπτρίζουν αυτήν την κοινωνία.

Όμως, η διδασκαλία σε μία διαπολιτισμική κοινωνία δεν είναι εύκολη. Το να υπάρχει επιτυχία και αμεροληψία είναι δύσκολο, όταν εκπαιδευτικοί και μαθητές/τριες έχουν διαφορετικό τρόπο επικοινωνίας, διαφορετικά πρότυπα συμμετοχής και διαφορετική άποψη για τον κόσμο. Διαπολιτισμική Εκπαίδευση σημαίνει να γίνονται κατανοητές οι ανάγκες κάθε παιδιού και να υπάρχει ίση μεταχείριση απέναντι σε κάθε ένα παιδί με ευαισθησία και αποτελεσματικότητα κατά την ώρα της διδασκαλίας (Banks, 1991). Μια τέτοια, επίσης, διδασκαλία απελευθερώνει τα παιδιά από τα μορφωτικά τους σύνορα και τους προσφέρει ένα μη προκατειλημμένο εκπαιδευτικό περιβάλλον. Οι εκπαιδευτικοί παίζουν σημαντικό ρόλο στη ζωή των παιδιών. Βοηθάνε στη μορφοποίηση των απόψεων και αντιδράσεων που έχουν τα παιδιά στον κόσμο. Για να είναι, λοιπόν, οι εκπαιδευτικοί μέσα στα όρια της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, πρέπει να βοηθάνε τα παιδιά να καταλάβουν ότι είναι ικανά (Butt & Pahnos, 1995).

Η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση εμπλέκει εκπαιδευτικές μεθόδους οι οποίες δίνουν κατεύθυνση προς την κατανόηση και εκτίμηση των πολιτισμικών διαφορών μέσα σε μια πλουραλιστική κοινωνία (Banks, 1993). Το κύριο σημείο, σύμφωνα με τους Cordona και Love (1987), στο οποίο πρέπει να εστιάζει ένα διαπολιτισμικό πρόγραμμα εκπαίδευσης, είναι ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν το δικαίωμα να διατηρήσουν τη μορφωτική, κοινωνική και εθνική ταυτότητά τους μέσα στο κοινωνικό σύνολο. Ως αντανάκλαση της κοινωνίας τα σχολεία πρέπει να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον στο οποίο τα άτομα διαφορετικών εθνικοτήτων θα μπορούν να ζήσουν αρμονικά και θα είναι ευχαριστημένα με τις εθνικές ιδιαιτερότητες που το καθένα τους «φέρνει» μέσα στο κοινωνικό σύνολο.

Σύμφωνα με διάφορους ερευνητές (Burnette, 1999; Menchaca, 1995; Sparks, 1994; Wessinger, 1994), οι εκπαιδευτικοί πρέπει να εφαρμόσουν συγκεκριμένες στρατηγικές, προκειμένου να βοηθήσουν τους μαθητές/τριες τους να προσαρμοστούν στο σχολικό περιβάλλον. Οι στρατηγικές αυτές είναι:

- **Δημιουργία ενός θετικού περιβάλλοντος.** Οι αλλοδαποί μαθητές/τριες συνήθως αισθάνονται απομόνωση και μοναξιά. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να τους βοηθήσουν να ξεπεράσουν αυτά τα συναισθήματα, αναπτύσσοντας το σεβασμό και περιορίζοντας τις φοβίες τους. Ακόμη, πρέπει να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον ασφάλειας και εμπιστοσύνης, μοιραζόμενοι με τους μαθητές/τριες τις δικές τους εμπειρίες και δίνοντας στους μαθητές/τριες με περισσότερα χρόνια διαμονής στην Ελλάδα το ρόλο του βοηθού στους νεότερους, προκειμένου αυτοί να προσαρμοστούν ευκολότερα.
- **Δόμηση του περιεχομένου του μαθήματος** πάνω στη γνώση που έχουν αποκτήσει οι μαθητές/τριες από τις διαφορετικές χώρες στις οποίες έχουν ζήσει, ταξιδέψει και αποκτήσει εμπειρίες. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να εντάξουν στο μάθημά τους τις διαφορετικές εμπειρίες των μαθητών/τριών και τον πλούτο του πολιτισμού και της γλώσσας τους. Τα παιδιά θα συνειδητοποιήσουν τις γνώσεις τους και θα τις μεταφέρουν στο νέο σχολικό περιβάλλον. Ο εκπαιδευτικός καλεί τους μαθητές/τριες να γράψουν ή να πουν τις εμπειρίες τους και, στη συνέχεια, τις συνδυάζει με τις δικές του. Όπως, για παράδειγμα, τη γνώση τους στη γεωγραφία των περιοχών από τις οποίες προέρχονται, τις συνθήκες διαβίωσης και άλλα. Έτσι, ενισχύεται η γνώση των μαθητών/τριών, ενώ παράλληλα αυξάνεται η αυτο-εικόνα και η αίσθηση αυτοεκτίμησής τους.
- **Ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και αυτοεκτίμησης.** Οι αλλοδαποί μαθητές/τριες πρέπει να πιστέψουν στις δυνατότητές τους, έτσι ώστε να επιμείνουν και να πετύχουν στο σχολικό περιβάλλον, ξεπερνώντας τις δυσκολίες προσαρμογής που συναντούν. Πρέπει να χρησιμοποιηθούν δραστηριότητες για την προαγωγή της αυτοπεποίθησης και αυτοεκτίμησής τους, οι οποίες θα αξιολογούνται από τους ίδιους τους μαθητές/τριες.
- **Ανάπτυξη περιεχομένου σχετικού με την κουλτούρα των μαθητών/τριών.** Ο εμπλουτισμός του περιεχομένου του μαθήματος με στοιχεία των πολιτισμών των διαφορετικών χωρών ενισχύει το αίσθημα της υπερηφάνειας για τη χώρα τους και παράλληλα εμπλουτίζει τις γνώσεις τους για άλλους πολιτισμούς. Οι εκπαιδευτικοί δίνουν πληροφορίες στους μαθητές/τριες τους για τους διαφορετικούς πολιτισμούς, συζητούν με αυτούς και στη συνέχεια, τους χωρίζουν σε μικρές, αριθμητικά, ομάδες προκειμένου να διαπιστώσουν τις ομοιότητες και τις διαφορές που εντόπισαν.
- **Ενθάρρυνση της εθνικής αναγνώρισης** που επηρεάζει την ανάπτυξη των αξιών, των συνθηκών, των επιλογών στον τρόπο ζωής και των προσεγγίσεων στη διδασκαλία. Η καλλιέργεια της εθνικής αναγνώρισης βοηθάει τους μαθητές/τριες να κατανοήσουν και να σεβαστούν την πολιτισμική κληρονομιά, την ιστορία των διαφορετικών εθνικοτήτων, διατηρώντας παράλληλα την αξία της δικής τους κληρονομιάς στο μυαλό και την ψυχή τους.
- **Εφαρμογή της συνεργατικής μεθόδου διδασκαλίας** σε μικρές ομάδες για τη βελτίωση των σχέσεων, την αύξηση της παρακίνησης, τη μείωση των επιπέδων του άγχους. Με τη μέθοδο αυτή, οι μαθητές/τριες αναλαμβάνουν την ευθύνη για τη δική τους μάθηση και τη μάθηση των συμμαθητών/τριών τους, παρέχονται ισότιμες ευκαιρίες μάθησης και βελτιώνεται η καθοδήγηση και η ακολουθία.
- **Ανάπτυξη μιας γνωστικής βάσης των αντικειμένων του μαθήματος.** Με τη στρατηγική αυτή οι μαθητές/τριες ενθαρρύνονται για ανεξάρτητη εξάσκηση, μαθαίνουν να αναγνωρίζουν τα λάθη τους και να τα διορθώνουν και καταγράφουν την επιτυχία τους.

Καλλιέργεια διαπολιτισμικού περιβάλλοντος στο σχολείο. Προώθηση ιδεών για τη δημιουργία ενός διαπολιτισμικού περιβάλλοντος στο σχολείο

- Ανάρτηση χαρτών που έχουν σχεδιάσει τα παιδιά, σύμφωνα με τη χώρα προέλευσής τους (ίσως σε μικτές ομάδες με παιδιά διαφορετικών πολιτισμών) τα οποία παιδιά ψάχνουν να βρουν κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ των χωρών με βάση το χάρτη και τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά (ήπειρο που βρίσκονται, πέλαγος που βρέχονται κτλ.).
  - Το ίδιο, με βάση τη θέση της χώρας στο γεωγραφικό χάρτη.
  - Το ίδιο, με βάση τις χώρες που συνορεύει η κάθε χώρα.
  - Το ίδιο, με βάση τις οροσειρές, τα ποτάμια και τις λίμνες της κάθε χώρας.
  - Το ίδιο, με βάση το κλίμα και το τι παράγει η κάθε χώρα και τα προϊόντα από τα οποία ζει.
  - Το ίδιο, με βάση τον πληθυσμό της κάθε χώρας.
  - Δημιουργία ημερολογίου, όπου για κάθε μήνα θα υπάρχουν φωτογραφίες απ' όλες τις χώρες. Με φωτογραφίες από χαρακτηριστική πόλη κάθε χώρας για κάθε εποχή και μήνα αντίστοιχα. Με αναφορά στο πιο ωραίο χαρακτηριστικό της κάθε πόλης τον συγκεκριμένο μήνα και σε ένα γεγονός που συμβαίνει στην καθεμία αντίστοιχα τη συγκεκριμένη περίοδο (κλίμα, γιορτή-πανηγύρι, προϊόντα παραγωγής κτλ.).
- Αφίσες από τις διάφορες χώρες με συγκεκριμένα τοπία ή αξιοθέατα της κάθε χώρας (αφίσες έτοιμες / με κολάζ ή ζωγραφική, φτιαγμένες από τα ίδια τα παιδιά).
- Ρολόγια που το καθένα να δείχνει την ώρα της κάθε χώρας αντίστοιχα.
- Προβολή ντοκιμαντέρ/ταινιών/φωτογραφικού και γενικότερα οπτικοακουστικού υλικού και οργάνωση διαλέξεων/ομιλιών και παραστάσεων με την ενεργό συμμετοχή των ίδιων των μαθητών και των μαθητριών για την παρουσίαση και προβολή του τόπου/πόλης/χώρας τους, καθώς και την ιστορία και εξέλιξη/ανάπτυξη του πολιτισμού τους (ήθη, έθιμα, παραδόσεις, χορούς κτλ.).
- Συγγραφή εργασιών από ομάδες μαθητών/τριών, στις οποίες περιλαμβάνονται άτομα διαφορετικών εθνικοτήτων, όσον αφορά σε ιστορικά, γεωγραφικά, πολιτισμικά και λαογραφικά στοιχεία από μια χώρα της επιλογής τους και παρουσίαση της εργασίας μέσα στη σχολική αίθουσα. Μπορεί να ακολουθήσει συζήτηση για τις ομοιότητες και τις διαφορές που παρατήρησαν ανάμεσα στους διαφορετικούς πολιτισμούς.
- Έκθεση με φωτογραφίες από τις χώρες προέλευσης των παιδιών.
- Έκθεση με φωτογραφίες από αθλήματα διάφορων χωρών και εντοπισμός των διαφορών και ομοιοτήτων τους στις διάφορες χώρες.

Ο ρόλος της Φυσικής Αγωγής και του αθλητισμού στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Ο αθλητισμός ως μέσο διαπολιτισμικό και ως εργαλείο προώθησης και προβολής πολιτισμών

Η Φυσική Αγωγή, λόγω της επιρροής στην κοινωνικοποίηση και τον κοινωνικό προσανατολισμό των μαθητών/τριών, μπορεί να βοηθήσει στον περιορισμό των εθνικών διακρίσεων και την προαγωγή της διαπολιτισμικής κατανόησης (Cheryator-Thomson, 1994). Μπορεί να προαγάγει την ευρύτερη εκτίμηση και κατανόηση των ιδιαιτεροτήτων των διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων και να οδηγήσει στην επίτευξη καλής διαπροσωπικής επικοινωνίας (Nissami, 1993; Sparks, 1994) μέσα και έξω από το σχολικό περιβάλλον.

Επίσης, η Φυσική Αγωγή μπορεί να αποτελεί ένα περιβάλλον μάθησης που υποστηρίζει, σέβεται και ενισχύει τη διαφορετικότητα, δίνει ίσες ευκαιρίες μάθησης και ομαδικής επίλυσης προβλημάτων και αναπτύσσει την προσωπική και κοινωνική υπευθυνότητα των αλλοδαπών μαθητών/τριών για την ομαλότερη ένταξή τους στην κοινωνία. Επιπλέον, μπορεί να παρέχει ευκαιρίες για συνεργασία, ομαδική επίλυση τυχόν προβλημάτων και διαφωνιών, να ενθαρρύνει τη λήψη αποφάσεων, όπως και την ανάπτυξη του ενδιαφέροντος προς τους άλλους. Ακόμα, να εστιάζεται στην απόκτηση μιας βαθύτερης εκτίμησης για τη διαφορετικότητα και τη μοναδικότητα του κάθε πολιτισμού (Wuest & Lombardo, 1994). Το πρόγραμμα της Φυσικής Αγωγής μπορεί, επιπρόσθετα, να δίνει τη δυνατότητα δέσμευσης των μαθητών/τριών για το μάθημα και κατά επέκταση για το σχολικό περιβάλλον και συνειδητοποίησης των επιλογών που έχουν και να τους μαθαίνει να παίρνουν αποφάσεις και να σχεδιάζουν το μέλλον τους.

Τέλος, το περιεχόμενο του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής με τις διά βίου δραστηριότητες και τα μη συναγωγιστικά παιχνίδια, τις δραστηριότητες που δεν απαιτούν υψηλού βαθμού αθλητική ικανότητα, τα παιχνίδια συνεργασίας, τις δραστηριότητες απόκτησης εμπιστοσύνης και τα άγνωστα ή νέα παιχνίδια, στα οποία κανένα από τα παιδιά δεν έχει προηγούμενη εμπειρία, δημιουργεί τις κατάλληλες προϋποθέσεις για ισότιμη συμμετοχή όλων των μαθητών/τριών, ανεξαρτήτως εθνικότητας και ικανότητας. Ακόμα, μέσα από τη διδασκαλία παραδοσιακών χορών και την εφαρμογή διαπολιτισμικών δραστηριοτήτων και παιχνιδιών τονώνεται η αίσθηση της υπερηφάνειας για τη χώρα από την οποία προέρχονται οι μαθητές/τριες και δίνεται τη δυνατότητα και στους υπόλοιπους μαθητές/τριες να αποκτήσουν περισσότερες γνώσεις και εμπειρίες για άλλους πολιτισμούς (Wessinger, 1994).

Στρατηγικές διδασκαλίας της Φυσικής Αγωγής στο πλαίσιο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης

Στο χώρο του σχολείου, και της Φυσικής Αγωγής ειδικότερα, η ανάγκη για Διαπολιτισμική Εκπαίδευση έχει επισημανθεί πριν από αρκετά χρόνια (Greendorfer, 1983). Εάν η Φυσική Αγωγή θέλει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες του κάθε παιδιού, θα πρέπει να λαμβάνει υπ' όψιν της την κουλτούρα των μαθητών/τριών. Οι μαθητές και μαθήτριες που συμμετέχουν στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής έχουν διαφορετικό παρελθόν, διαφορές σε κοινωνικό, εθνικό και οικονομικό περιβάλλον, ατομικές και οικογενειακές αρχές, απαιτήσεις και υποχρεώσεις, καθώς και στις εμπειρίες τους από το μάθημα της Φυσικής Αγωγής και άλλα αθλητικά προγράμματα. Αυτό συμβαίνει, διότι οι μαθητές και μαθήτριες προέρχονται από διαφορετικούς πολιτισμούς με διαφορετικές εθνικές ταυτότητες.

Η Φυσική Αγωγή ως ιδιαίτερο κομμάτι γνώσης δεν εστιάζεται μόνο στον ψυχοκινητικό τομέα, αλλά προσανατολίζεται και προς τους γνωστικούς και συναισθηματικούς τομείς. Η υγιής κοινωνική ανάπτυξη, μέσω σχεδιασμένων ομαδικών ενεργειών, είναι το επίκεντρο ενός καλού ποιοτικά προγράμματος Φυσικής Αγωγής (Buchner & Wuest, 1987; Hellison, 1985; Jewett & Bain, 1985; Lawson & Placek, 1981; Siedentop, 1980). Η προώθηση της υγιούς κοινωνικής ανάπτυξης, μέσω συνασκουμένων, μικρών ομάδων ή ομαδικών εμπειριών, θα συνεχίσει να αποτελεί ένα σπουδαίο κομμάτι της Φυσικής Αγωγής. Η Φυσική Αγωγή δίνει σημαντική έμφαση στο συναισθηματικό τομέα και παρουσιάζεται ως μια μοναδική ευκαιρία για την προαγωγή της πολυπολιτισμικής ευαισθησίας. Οι Swisher και Swisher (1986) προσδιορίζουν ότι οι διαπολιτισμικές έννοιες που χρησιμοποιούνται σε ένα πρόγραμμα Φυσικής Αγωγής είναι κάτι παραπάνω από μια απλή παρουσίαση παιχνιδιών, γιατί βοηθάνε στην απόκτηση ενός κοινωνικού υποβάθρου μέσω της δημιουργίας μιας βάσης γνώσεων, οι οποίες πληροφορούν ότι η διαφοροποίηση στα παιχνίδια, αλλά και την κουλτούρα των μαθητών και μαθητριών, είναι επιθυμητή.

Στην έρευνα των Sparks, Butt και Pahnos (1996) παρουσιάστηκαν θετικές στάσεις των καθηγητών/τριών Φυσικής Αγωγής ως προς τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Το αποτέλεσμα της συγκεκριμένης έρευνας συμβαδίζει με αυτό της έρευνας του Banks (1993), ο οποίος, επίσης, προσδιόρισε τη σπουδαιότητα των μορφωτικών μεθόδων, οι οποίες προάγουν την κατανόηση και εκτίμηση της κοινωνικής διαφοροποίησης μέσα στην κοινωνία. Από την ίδια έρευνα, επίσης, των Sparks κ.ά. (1996) προκύπτει και η σημαντικότητα της διαπολιτισμικής γνώσης στο σχεδιασμό ενός αναλυτικού προγράμματος, καθώς και η συσχέτισή της με τις προθέσεις των μαθητών/τριών σχετικά με το πώς θα ενεργήσουν σε θέματα που αφορούν στις διαφορές που φαίνονται μέσα στην κοινωνία. Οι διαπολιτισμικές εμπειρίες, όπως, επίσης, προκύπτει από την παραπάνω έρευνα, επηρεάζουν τη γνώμη των μαθητών/τριών και βοηθούν στη δημιουργία μιας διαπολιτισμικής διδασκαλίας. Κατά συνέπεια, το αναλυτικό πρόγραμμα που είναι βασισμένο στη διαπολιτισμική μόρφωση των μαθητών/τριών και τους οδηγεί στο να έχουν προθέσεις και εμπειρίες θετικές προς την πολυπολιτισμικότητα βοηθά στη διαπολιτισμική διδασκαλία (Sparks, Butt & Pahnos, 1996).

Για να δημιουργηθούν πολυπολιτισμικές ενότητες στη διδασκαλία, οι οποίες περιλαμβάνουν στοιχεία που έχουν θετική επιρροή στις πρακτικές διδασκαλίας, είναι σημαντικό οι μαθητές και οι μαθήτριες να καταλάβουν, να αποδεχθούν και να εκτιμήσουν τη διαφοροποίηση στην κουλτούρα και την εθνότητα. Το εκπαιδευτικό υλικό και οι στρατηγικές διδασκαλίας σε όλα τα μαθήματα, όπως και στο χώρο της Φυσικής Αγωγής, πρέπει να είναι έτσι σχεδιασμένα, ώστε να εξαλειφθούν όλες οι προκαταλήψεις και να προωθηθεί η πολυπολιτισμική κατανόηση. Οι δάσκαλοι πρέπει να δημιουργήσουν ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον εντός των τάξεών τους όπου: (α) θα διδάσκουν τα παιδιά να σέβονται τις κουλτούρες και τις αρχές των άλλων, (β) θα βοηθούν όλους τους μαθητές/τριες να μάθουν να λειτουργούν με επιτυχία σε μια πολυπολιτισμική και πολυφυλετική κοινωνία, (γ) θα προωθούν την ανάπτυξη ενός θετικού κλίματος ιδέας για τον εαυτό τους σε εκείνα τα παιδιά που επηρεάζονται περισσότερο από το ρατσισμό, από διακρίσεις φύλου, από αναπηρία ή άλλες προκατειλημμένες απόψεις, οι οποίες ξεχωρίζουν κάποια παιδιά από τα άλλα και (δ) θα ενθαρρύνουν τα παιδιά να βλέπουν τους ανθρώπους διαφορετικών εθνοτήτων ως άτομα με μοναδικό ρόλο σε μια κοινότητα (Sparks & Verner, 1995).

Για το λόγο αυτό, εάν η Φυσική Αγωγή είναι υπεύθυνη να καλύπτει κάποιες από τις ανάγκες κάθε παιδιού, θα πρέπει να αντικατοπτρίζει την κουλτούρα του ή τουλάχιστον ένα μέρος αυτής. Οι μαθητές και οι μαθήτριες που έρχονται στις τάξεις της Φυσικής Αγωγής έχουν διαφορετικό παρελθόν, που αποκαλύπτει τις κοινωνικές, τις εθνικές και οικονομικές διαφορές, τις προσωπικές και οικογενειακές αρχές, τις απαιτήσεις και τις ευθύνες που τους αποδίδονται και, επίσης, τη συμμετοχή τους στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής και σε άλλα αθλητικά προγράμματα. Τα παιδιά μαθαίνουν και αντιδρούν στις διάφορες αρχές και θέσεις του αθλητισμού στην κοινωνία και ακόμα μαθαίνουν το ρόλο τους μέσα σ' αυτό το κοινωνικό σύνολο (Greendorfer, 1983).

Σύμφωνα με τους Shade, Kelly και Oberg (1997), οι στόχοι που πρέπει να θέσει ένας καθηγητής/τρια Φυσικής Αγωγής είναι:

- **Στόχος 1:** να αποκτήσει βασικές γνώσεις σχετικά με πολιτισμικούς προσανατολισμούς από τις κοινότητες από τις οποίες προέρχονται οι μαθητές και μαθήτριες.
- **Στόχος 2:** να υιοθετήσει υποδείξεις για προαγωγή πολιτισμικά εναρμονισμένων παρακινητικών στρατηγικών.
- **Στόχος 3:** να εξετάσει τη σχέση της κουλτούρας με τους τρόπους μάθησης.
- **Στόχος 4:** να προτείνει τρόπους δημιουργίας πολιτισμικά ανταποκρινόμενων τάξεων.
- **Στόχος 5:** να παράσχει πρακτικές ιδέες και παραδείγματα βάσει της θεωρίας, τα οποία ο μαθητής και η μαθήτρια μπορεί να χρησιμοποιήσει μέσα και έξω από την τάξη.

Οι στρατηγικές που ακολουθούν μπορούν να βοηθήσουν τους καθηγητές/τριες να προετοιμαστούν, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες των παιδιών διαφορετικών εθνικοτήτων. Με αυτές τις στρατηγικές τα σχολεία θα περιλάβουν τις αρχές της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, προκειμένου να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις μιας δυναμικής κοινωνίας.

1. Ανάπτυξη της εμπιστοσύνης μεταξύ καθηγητών/τριών και μαθητών/τριών. Προσπαθήστε να δώσετε στους αλλοδαπούς μαθητές/τριες να καταλάβουν ότι η προσπάθειά τους αναγνωρίζεται και επιβραβεύεται. Μάθετε τα ονόματα όλων των παιδιών και πώς να τα προφέρετε σωστά. Έτσι, θα δείξετε ότι ενδιαφέρεστε και θέλετε να αναπτύξετε θετικές σχέσεις. Στη Φυσική Αγωγή οι μαθητές και οι μαθήτριες μέσα από τα παιχνίδια και τις δραστηριότητες καταρρίπτουν τα κοινωνικά όρια και αισθάνονται ασφαλείς και επιτυχημένοι. Εντάξτε στο μάθημα ένα παιχνίδι από άλλη χώρα για την ανάπτυξη της περηφάνιας των μαθητών/τριών και την ενδυνάμωση της σχέσης καθηγητή/τριας-μαθητή/τριας.

2. Μάθετε το υπόβαθρο των αλλοδαπών μαθητών/τριών σας. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει πληροφορίες για την παράδοση, τα είδη αλληλεπίδρασης και τις κοινωνικές αξίες των αλλοδαπών μαθητών και μαθητριών. Χρησιμοποιήστε τις πληροφορίες αυτές για συζήτηση στη σχολική αίθουσα. Ακόμα, μπορείτε να μάθετε μερικές λέξεις από το λεξιλόγιο των αλλοδαπών μαθητών και μαθητριών δείχνοντας έτσι την επιθυμία να τους/τις κατανοήσετε. Εφαρμόστε διαπολιτισμικά παιχνίδια.

3. Χρησιμοποιήστε διαφορετικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις. Μάθετε για τις διαφορετικές μεθόδους μάθησης στις οποίες έχουν εμπειρία οι αλλοδαποί μαθητές/τριες. Χρησιμοποιήστε την οπτική διδασκαλία, μέσω επεξήγησης, επίδειξης και χρησιμοποίησης οπτικών μέσων, όπως βίντεο, υπολογιστές και άλλα. Δώστε στους μαθητές/τριες σας τη δυνατότητα παροχής βοήθειας στους συμμαθητές/τριες τους για την εκμάθηση και την εξάσκηση μιας δεξιότητας. Δώστε παραγγέλματα για την ανάπτυξη δεξιοτήτων προσοχής.

Στο δημοτικό, χρησιμοποιήστε ένα σύστημα επιβράβευσης, προκειμένου να ενθαρρύνετε την προσοχή και την ικανότητα να ακούνε και να ακολουθούν τις οδηγίες, όπως χαμογελαστά πρόσωπα, ή σημειώστε τα ονόματα αυτών που ήταν καλοί ακροατές στον πίνακα.

Στο γυμνάσιο, επιβραβεύστε την προσοχή, παρέχοντας στους μαθητές/τριες που ήταν πιο προσεκτικοί και υπάκουοι μέρες, για τις οποίες θα επιλέξουν τις δραστηριότητες του μαθήματος ή θα οριστούν ως αρχηγοί της ομάδας ή καθοδηγητές σε μια δραστηριότητα.

Θυμηθείτε ότι οι μαθητές και οι μαθήτριες μαθαίνουν με διαφορετικούς τρόπους. Γι' αυτό, χρησιμοποιήστε διαφορετικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις που θα ανταποκρίνονται στα ατομικά είδη μάθησης.

4. Χρησιμοποιήστε κατάλληλες ερωτήσεις, για να προαγάγετε την κριτική σκέψη. Η κριτική σκέψη και η επίλυση διαφωνιών είναι δεξιότητες σημαντικές για όλους τους μαθητές/τριες, και ιδιαίτερα για τους αλλοδαπούς, που θα τους βοηθήσουν να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις καθημερινές προκλήσεις της ζωής σε μια κοινωνία τόσο διαφορετική από τη δική τους. Στη Φυσική Αγωγή βάλτε τους μαθητές/τριες να αναπτύξουν νοητικές εικόνες των φυσικών δεξιοτήτων κατά την εκμάθηση και εξάσκησή τους. Αναπτύξτε την αναλυτική και αξιολογική κριτική σκέψη, για να αυξήσετε τα επίπεδα αυτοπεποίθησης και να προαγάγετε την ανεξάρτητη εξάσκηση. Οι μαθητές και οι μαθήτριες θα αποκτήσουν αυτοπεποίθηση, όταν έχουν καλύτερη αίσθηση της δεξιότητας την οποία διδάχθηκαν και της δραστηριότητας στην οποία έλαβαν μέρος. Η διαδικασία κριτικής σκέψης προάγει την ιδέα ότι η γνώση δεν πρέπει να εξαρτάται από τους άλλους, αλλά να είναι εσωτερική. Χρησιμοποιήστε προσεγγίσεις επίλυσης διαφωνιών, προκειμένου να εξασκηθούν οι μαθητές/τριες.

Στο δημοτικό, χρησιμοποιήστε εμπόδια, ημερήσια πλάνα με δραστηριότητες περιπέτειας ή νοητική απεικόνιση. Αφήστε τους μαθητές/τριες να αποφύγουν τους κροκόδιλους ή να περπατήσουν σε μια ετοιμόρροπη γέφυρα και να περάσουν στην απέναντι όχθη, διασχίζοντας ένα ποτάμι, προκειμένου να αποφύγουν μια αγέλη λύκων. Χρησιμοποιήστε κώνους, στεφάνια, κορύνες και άλλο εξοπλισμό, για να σκαρφαλώσουν οι μαθητές/τριες σε ένα λόφο, να διασχίσουν μια στενή και χαμηλοτάβερνη σπηλιά ή ένα φαράγγι. Με αυτές τις δραστηριότητες, οι μαθητές/τριες θα αποκτήσουν εμπειρία στη νοητική και κριτική σκέψη και ο συνδυασμός τους θα τους βοηθήσει να αντιμετωπίσουν τις φυσικές προκλήσεις.

Στο γυμνάσιο, βάλτε τους καλούς αθλητές να παίξουν, για παράδειγμα, χωρίς να χρησιμοποιήσουν το κυρίαρχο χέρι ή πόδι. Μπορείτε, επίσης, να τους βάλετε να παίξουν κάποιο ομαδικό άθλημα με πατίνια ή με διαφορετική μπάλα.

5. Παράσχετε αποτελεσματική ανατροφοδότηση. Η ανατροφοδότηση πρέπει να είναι ακριβής και συγκεκριμένη. Κατά τη διδασκαλία μιας δεξιότητας εστιάστε την προσοχή σας στα εξειδικευμένα χαρακτηριστικά της και βεβαιωθείτε ότι όλοι οι μαθητές/τριες πήραν ακριβή ανατροφοδότηση, δίνοντάς τους τις κατάλληλες και ισότιμες ευκαιρίες μάθησης. Καθορίστε ατομικούς στόχους για κάθε μαθητή/τρια και αξιολογήστε τους στόχους αυτούς, με βάση την πορεία επιτυχίας του.

6. Αναλύστε το διδακτικό υλικό. Κατά την παρουσίαση μιας δραστηριότητας αναφέρετε πολιτιστικά στοιχεία της χώρας προέλευσής της, ενδυναμώνοντας έτσι το αίσθημα της περηφάνιας στους μαθητές/τριες, και τονίστε τις ομοιότητες με παρόμοιες δραστηριότητες άλλων χωρών, γεφυρώνοντας έτσι το κενό των διαφορετικών πολιτισμών.

7. Καθιερώνστε θετικές σχέσεις με τις οικογένειες των αλλοδαπών μαθητών και μαθητριών. Καλέστε τους γονείς των μαθητών/τριών από τις πρώτες σχολικές μέρες, προκειμένου να τους γνωρίσετε και να σας ενημερώσουν για τις δυνατότητες, τις αδυναμίες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών τους.

Πρωτόθση ιδεών για διδασκαλία χορών, παραδοσιακών παιχνιδιών και μουσικών διαφορετικής προέλευσης στο πλαίσιο του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής

- Παιχνίδια γνωριμίας μεταξύ όλων των παιδιών σε μικτές ομάδες, ανεξαρτήτως της χώρας προέλευσής τους.
- Παιχνίδια με βασικές απλές λέξεις από τις διαφορετικές χώρες αντίστοιχα.
  - Με λέξεις που έχουν τον ίδιο ήχο / άκουσμα / προφορά.
  - Με λέξεις που σημαίνουν το ίδιο πράγμα ή έχουν το ίδιο νόημα.
  - Το ίδιο με προτάσεις ή εκφράσεις.
- Παιχνίδια με παραδοσιακές παροιμίες, χαρακτηριστικές από κάθε χώρα.
- Παραδοσιακά / χαρακτηριστικά παιχνίδια από κάθε χώρα (ομοιότητες, διαφορές και εκμάθησή τους).
- Παραδοσιακές και σύγχρονες μουσικές και τραγούδια από κάθε χώρα, με εύρεση και ανάλυση των κοινών και διαφορετικών μουσικών μοτίβων και ακουσμάτων κάθε χώρας από παλιότερες εποχές, αλλά και με την πάροδο των χρόνων και των καιρών.
- Χοροί παραδοσιακοί και σύγχρονοι από κάθε χώρα, αναγνώριση κοινών ή διαφορετικών κινητικών μοτίβων μεταξύ των χορών και των χωρών αντίστοιχα και εκμάθηση των χορών αυτών.

Πρακτικές οδηγίες. Συμβουλές για Κ.Φ.Α.

Σκοπός του προγράμματος «Καλλιπάτεια»:

- Η κατανόηση και ο σεβασμός των ανθρώπινων διαφορών και η συνεργασία με όλους τους άλλους, ανεξαρτήτως προέλευσας.

Στόχος του Κ.Φ.Α. και του Προγράμματος:

- Η ανάπτυξη σεβασμού για τις διαφορές μεταξύ των μαθητών/τριών, λόγω διαφορετικής καταγωγής (προέλευση, φυλή, εθνικότητα, κοινωνικο-οικονομική κατάσταση, εκπαιδευτική υποδομή/υπόβαθρο, περιβάλλον που μεγάλωσαν κτλ.) και συνεργασία μεταξύ ατόμων διαφορετικής καταγωγής.

Βασικές επιδιώξεις του Κ.Φ.Α. (σύμφωνα και με το ανάλογο μάθημα):

- Γνώση διαφορετικών στοιχείων που χαρακτηρίζουν και διαφοροποιούν τους διαφορετικούς πολιτισμούς.
- Κατανόηση από τα οφέλη που αποκομίζουν οι μαθητές/τριες από τη συνεργασία τους με παιδιά διαφορετικών πολιτισμών.
- Γνώση για να μπορούν οι μαθητές και οι μαθήτριες να εξερευνούν το εθνικό υπόβαθρο διάφορων δραστηριοτήτων.

Επιμέρους επιδιώξεις του Κ.Φ.Α. (σύμφωνα και με το ανάλογο μάθημα):

- Ανάπτυξη σεβασμού για άτομα διαφορετικών πολιτισμών και κουλτούρας.
- Ανάπτυξη συνεργασίας με άτομα διαφορετικών πολιτισμών και κουλτούρας.
- Ανάπτυξη επιθυμίας / θέλησης του μαθητή/τριας να μαθαίνει στοιχεία διαφορετικών πολιτισμών.
- Ευχαρίστηση και διασκέδαση με την εκμάθηση χορών και παιχνιδιών διαφορετικών πολιτισμών.
- Κατανόηση τρόπων και ανάπτυξη πρωτοβουλίας για την ενασχόληση και την εξερεύνηση του εθνικού υποβάθρου διάφορων δραστηριοτήτων.

Στο τέλος οι μαθητές και μαθήτριες (σύμφωνα και με το ανάλογο μάθημα):

- Θα γνωρίζουν στοιχεία που διαφοροποιούν διαφορετικούς πολιτισμούς και κουλτούρες.
- Θα μπορούν να σέβονται και να συνεργάζονται με άτομα διαφορετικών πολιτισμών.
- Θα μπορούν να μαθαίνουν στοιχεία διαφορετικών πολιτισμών.
- Θα γνωρίζουν τα οφέλη που μπορούν να αποκομίσουν από τη συνεργασία με παιδιά διαφορετικών πολιτισμών.
- Θα μπορούν να ευχαριστιούνται και να διασκεδάζουν, μαθαίνοντας χορούς και παιχνίδια διαφορετικών πολιτισμών.
- Θα γνωρίζουν πώς και πού να ψάξουν-απευθυνθούν, όταν θέλουν να ερευνήσουν και να συλλέξουν στοιχεία και πληροφορίες για το εθνικό υπόβαθρο διάφορων δραστηριοτήτων, άλλα και στοιχεία για τους διαφορετικούς πολιτισμούς γενικότερα.
- Θα θέλουν να συνεργάζονται οικειοθελώς με μαθητές και μαθήτριες διαφορετικών πολιτισμών.

Από τον Κ.Φ.Α. προς τα παιδιά:

- Πριν από τη δραστηριότητα τονίστε ότι δεν υπάρχει σωστός και λανθασμένος τρόπος με τον οποίο εκτελείται μια δραστηριότητα, απλά διαφορετικός.
- Τονίστε ότι σκοπός είναι η διασκέδαση, η ευχαρίστηση και η ενεργή συμμετοχή όλων των μαθητών και μαθητριών.
- Πριν από τη συνεργασία τονίστε ότι μέσα από τα παιχνίδια και τις τροποποιήσεις αλλά και τη συνεργασία μεταξύ μαθητών και μαθητριών σκοπός είναι να ωφεληθούμε όλοι από τις γνώσεις που αποκτάμε για τις διαφορές των πολιτισμών.

- Προτείνετε και δείξτε στα παιδιά τους τρόπους και τις δυνατότητες που έχουν, για να συλλέγουν πληροφορίες για θέματα που τα ενδιαφέρουν, σε σχέση με τους διαφορετικούς πολιτισμούς.
- Τονίστε το όφελος που έχουν από τη γνώση της σωστής και αποδοτικής συλλογής πληροφοριών, ώστε να αποφεύγονται οι παρανοήσεις και παρεξηγήσεις για θέματα που αναφέρονται και αφορούν στους διαφορετικούς πολιτισμούς.
- Υπενθυμίστε στα παιδιά ότι μπορούν να ωφεληθούν, γνωρίζοντας το εθνικό υπόβαθρο των διάφορων δραστηριοτήτων.

Σημεία έμφασης στη διδασκαλία

Χρήση φράσεων

Το κυρίαρχο ερώτημα που τίθεται κατά τη διεξαγωγή των δραστηριοτήτων είναι το αν ο εκπαιδευτικός θα τονίζει τις ομοιότητες ή τις διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των διάφορων πολιτισμών, χωρών, εθνοτήτων. Θα πρέπει πάντα να λαμβάνεται υπ' όψιν ότι ο απώτερος στόχος δραστηριοτήτων Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης είναι:

- η κατανόηση και αποδοχή της διαφορετικότητας και
- η κατανόηση του ότι η διαφορετικότητα είναι απαραίτητη.

Απαραίτητο εργαλείο για την επιτυχή επίτευξη αυτών των στόχων είναι η οργάνωση δραστηριοτήτων που θα οδηγήσουν τα παιδιά να κατανοήσουν και να αποδεχτούν τη διαφορετικότητα, διατυπώνοντας φράσεις, όπως:

- Τι βαρετό θα ήταν να ήμασταν όλοι ίδιοι...
- Μ' αρέσει η ποικιλία στο χρώμα, στην ενδυμασία, τα χαρακτηριστικά του προσώπου, τη διατροφή, τη φύση...

Ένας αποτελεσματικός τρόπος επίτευξης αυτού του στόχου είναι να θέσει ο εκπαιδευτικός τα παιδιά σε συνθήκες οι οποίες τονίζουν και επισημαίνουν τη χρησιμότητα και την αναγκαιότητα της διαφορετικότητας. Παραδείγματα τέτοιων συνθηκών είναι:

- Φανταστείτε να ήμασταν όλοι ίδιοι (τα παιδιά μαζί με τον εκπαιδευτικό κατασκευάζουν όμοιες μάσκες και τις φορούν). Στη συνέχεια ο εκπαιδευτικός θέτει το ερώτημα Πώς θα ξεχωρίζαμε μεταξύ μας...
- Φανταστείτε να είχαμε όλοι το ίδιο χρώμα μαλλιών...κτλ.

Χρήση εικόνων

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει ποικίλες εικόνες και φωτογραφίες από διάφορες χώρες στις δραστηριότητες, οι οποίες διεξάγονται είτε στην αυλή του σχολείου είτε στην αίθουσα διδασκαλίας. Ο στόχος χρήσης αυτών των εικόνων είναι η έμφαση στα χαρακτηριστικά άλλων πολιτισμών που αρέσουν στα παιδιά. Θα πρέπει να δίνεται έμφαση στο ότι κάθε χώρα έχει τα δικά της χαρακτηριστικά και αυτά είναι διαφορετικά όχι μόνο από τα χαρακτηριστικά της χώρας υποδοχής, αλλά και από όλες τις άλλες χώρες. Τέτοιες εικόνες και φωτογραφίες μπορούν να αναπαριστούν :

- Φυσικά τοπία άλλων χωρών.
- Κτήρια και μνημεία που υπάρχουν στις διάφορες χώρες.
- Ενδυμασίες διάφορων χωρών.
- Εικόνες από την καθημερινή ζωή διάφορων πολιτισμών.

Αξιολόγηση

- Αξιολόγηση για μαθητές και μαθήτριες που κατά τη διάρκεια του μαθήματος γνώρισαν διαφορετικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν και διαφοροποιούν τους διαφορετικούς πολιτισμούς.

Παράδειγμα αξιολόγησης (τύπου ερωτηματολογίου):

• Δείχνει ενδιαφέρον για δραστηριότητες άλλων πολιτισμών;	NAI	OXI
• Δείχνει θέληση να δουλέψει με τα παιδιά διαφορετικών πολιτισμών;	NAI	OXI
• Έχει τη θέληση να δουλέψει με παιδιά διαφορετικών πολιτισμών;	NAI	OXI
• Είναι ευγενής με τους συμμαθητές/τριες και όλους τους καθηγητές/τριες του, ανεξαρτήτως του πολιτισμού από τον οποίο προέρχονται;	NAI	OXI

Σημείωση: Όσα περισσότερα NAI, τόσο επιτυχέστερη είναι η αξιολόγηση

- Αξιολόγηση για μαθητές και μαθήτριες που κατά τη διάρκεια του μαθήματος γνώρισαν τα οφέλη που αποκομίζουν από τη συνεργασία τους με παιδιά διαφορετικών πολιτισμών.

Παράδειγμα αξιολόγησης (τύπου έκθεσης ή ανοιχτή συνέντευξη):

Κάθε μαθητής και μαθήτρια γράφει αν ευχαριστήθηκε από τη δραστηριότητα. Τι νομίζει ότι κέρδισε από αυτή, αν

ήθελε να την ξανακάνει και αν θα άλλαζε κάτι την επόμενη φορά που θα την έκανε και γιατί.

- Αξιολόγηση για μαθητές και μαθήτριες που κατά τη διάρκεια του μαθήματος γνώρισαν πώς να εξερευνούν το εθνικό υπόβαθρο των διάφορων εθνικοτήτων.

Παράδειγμα αξιολόγησης:

Κάθε μαθητής και μαθήτρια αναφέρει πώς του/της φάνηκε η εμπειρία, κατά πόσο ήταν ενδιαφέροντα τα όσα έμαθε μέσα από τη δραστηριότητα που δίδαξε αλλά και διδάχθηκε, αλλά και γενικότερα πώς του/της φάνηκε η συνεργασία με τους συμμαθητές/τριες διαφορετικών πολιτισμών.

- Πρωτόκολλο αξιολόγησης για το περιβάλλον της τάξης που προωθεί τη Διαπολιτισμικότητα

Παράδειγμα αξιολόγησης:

Ο εκπαιδευτικός αξιολογεί τα μαθήματά του, απαντώντας σε ερωτήσεις, όπως :

- Οι δραστηριότητες των μαθημάτων τονίζουν τη θετική εικόνα της διαφορετικότητας;
- Στα μαθήματά μου υπάρχουν παιχνίδια άλλων χωρών;
- Υπάρχουν στοιχεία άλλων πολιτισμών στα μαθήματά μου;
- Προωθείται η συνεργασία όλων των παιδιών;
- Διεξάγονται δραστηριότητες που αυξάνουν την κατανόηση και αποδοχή των στάσεων ή των αξιών που τα παιδιά δεν είναι οικεία;

Βιβλιογραφία

- Banks, J.A. (1991). Multicultural education: For freedom's sake. *Educational Leadership*, 49, 32-35.
- Banks, J.A. (1993). Multicultural education: Development, dimensions and challenges. *Phi Delta KAPPAN*, 75, 22-28.
- Bolton, E.J. (1979). Education in a Multi-racial Society. *Trends in Education*.
- Borrie, W. (1959). *The Cultural Integration of Immigrants*, Paris, UNESCO.
- Brandt, G. (1986). *The realization of Anti-racist Teaching*. London: The Palmer Press.
- Bucher, C.A., & Wuest, D.A. (1987). *Foundations of physical education and sport*. St. Louis, M.O: C.V. Mosby.
- Bullivant, B. (1986). Towards radical multiculturalism: Analysis of curriculum and educational design tendencies. In S. Modgil, G. Verma, K. Mallick, & C. Modgil (Eds.) *Multicultural Education, The interminable debate*, 65-89.
- Burnette, J. (1999). *Critical Behavior and Strategies for Teaching Culturally Diverse Students*. Retrieved from http://www.ed.gov/databases/ERIC_Digests/ed435147.html.
- Butt, L.K. & Pahnos, L.M. (1995). Why We Need a Multicultural Focus in Our Schools. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*, 66, 48-53.
- Chepyator-Thomson, J. R. (1994). Multicultural Education. Culturally Responsive Teaching. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*, 61, 33-36.
- Cordova, I.R., & Love, R. (1987). Multicultural education: Issues, concerns and commitments. *North Central Association Quarterly*, 61, 391-398.
- Council of Europe (1986). *The CDCC's Project No 7: The Education and Cultural Development of Migrants* (Final Report). Strasbourg.
- Essinger, H. (1988). Interkultureller Erziehung in multiethnischen Gesellschaften. In G. Pommerin (Ed.) *Und im Ausland sind die Deutschen auch Fremde*, Frankfurt.
- Greendorfer, S. (1983). A challenge for sociocultural sport studies. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*, 54, 18-20.
- Hellison, D.R. (1985). *Goals and strategies for teaching physical education*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Jewett, A.E., & Bain. L.L. (1985). *The curriculum process in Physical education*. Dubuque, IA: Wm. C. Brown.
- Katz, J. (1982). Multicultural education: Games educators play. *Multiracial Education*, 10, 11-18.
- Lawson, H.A., & Placek, J.H. (1981). *Physical education in the secondary schools*. Boston: Allyn & Bacon.
- Lynch, J. (1986). *Multicultural Education, Principles and Practices*, London: Routledge an Kegan Paul.
- Menchaca, V., & Ruiz-Escalante, J. (1995). *Instructional Strategies for Migrant Students*. Retrieved from http://www.ed.gov/databases/ERIC_Digests/ed435147.html.
- Nissami, H. (1993). *Early Childhood Programs for Language Minority Students*. *Eric Digest*. Washington D.C.: Eric Clearinghouse on Languages & Linguistics.
- Shade, B.J., Kelly, C., & Oberg, M. (1997). *Creating Culturally Responsive Classrooms*. Washington, DC. American Psychological Association.
- Siedentop, D. (1980). *Physical Education: Introductory analysis*. Palo Alto, CA: Mayfield.
- Sparks, III G.W., Butt, L.K., & Pahnos, M. (1996). Multicultural Education in Physical Education: A Study of κ Knowledges, Attitudes and Experiences. *The Physical Educator*, 53, 73-86.
- Sparks, W. (1994, November/December). Culturally Responsive Pedagogy. A Framework for Addressing Multicultural Issues. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*, 33-36.
- Sparks, G.W., & Verner E.M. (1995). Intervention Strategies in Multicultural Education: A Comparison of Pre-Service Models. *The Physical Educator*, 52, 170-180.
- Swisher, K., & Swisher, C. (1986). A multicultural physical education approach: An attitude. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*, 57, 35-39.
- Triandis, C.H. (1986). Towards pluralism in education. In S. Modgil, G. Verma, K. Mallick, & C. Modgil (Eds.) *Multicultural Education, The interminable debate*, 130-166.
- Verma, G.K. (1983). *The Democratization of Test Construction: A Response to the Problems of Measurement in a Multi-ethnic Society*, University of Bradford, International Center of Intercultural Studies.
- Wessinger, N. P. (1994, November/December). Celebrating our Differences: Fostering Ethnicity in Homogenous Settings. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*, 62-68.
- Wuest, D., & Lombardo, B. (1994). *Curriculum and Instruction. The Secondary School Physical Education Experience*. Mosby YearBook.
- Γεωργογιάννης, Π. (1997). Μοντέλα εκπαίδευσης μειονοτικών παιδιών και μετακινούμενων πληθυσμών. Ειδικές προτάσεις για βαλκανικές χώρες. *Εκπαίδευση και Δια-Πολιτισμική Επικοινωνία, 1ο Διαβαλκανικό Συνέδριο, Πάτρα, 3-5 Μαΐου 1996*, 125-135. Αθήνα: Gutenberg,.
- Δραγώνα, Θ. (2004). *Η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*. Retrieved from <http://www.e21.gr/articles>.
- Καρύδης Β. (1996). *Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Μάρκου, Γ. (1997). *Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*. Τόμος Ι. Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- Παπαρρηγόπουλος, Ι., Ξ. (1999). Η πολυπολιτισμικότητα ως σύγχρονο πρόβλημα. *Επιστήμη και Κοινωνία. Επιθεώρηση πολιτικής και ηθικής θεωρίας*, 2-3, 1-27. Αθήνα.
- Παππάς, Ε., Α. (1998). *Διαπολιτισμική Παιδαγωγική και Διδακτική, τόμος Α'*. Αθήνα.

Διαπολιτισμική Εκπαίδευση

Εισαγωγή

Διαπολιτισμική είναι η εκπαίδευση που προσφέρεται σε άτομα με διαφορετική εθνοπολιτισμική ταυτότητα, προσπαθώντας να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις που απορρέουν από την πολιτισμική ανομοιογένειά της σε επίπεδο γλωσσικό, θρησκευτικό και εθνικής ιδιαιτερότητας (Ταρατόρη & Μασάλη, 2006). Η μαζική εισροή μεγάλου αριθμού αλλοδαπών και ομογενών στη χώρα μας επέφερε σημαντική αλλαγή στη σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού, κυρίως στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, με αποτέλεσμα να προκύψουν έντονοι προβληματισμοί στους ιθύνοντες της εκπαιδευτικής πολιτικής για το ισχύον μοντέλο εκπαίδευσης και την ανάγκη αναδόμησής του. Αποτέλεσμα του προβληματισμού ήταν να γίνει στροφή στον παιδαγωγικό και διδακτικό προσανατολισμό της εκπαίδευσης με κυριότερο στόχο την αξιοποίηση του μορφωτικού και πολιτισμικού κεφαλαίου.

Στη διαπολιτισμική θεωρία η έμφαση δίνεται στη γνωριμία και την αλληλεπίδραση μεταξύ των διάφορων πολιτισμών που συναποτελούν μια κοινωνία, ενώ οι βάσεις πάνω στις οποίες αρθρώνεται η Διαπολιτισμική Αγωγή είναι: α) η αναγνώριση της ετερότητας, β) η κοινωνική συνοχή, γ) η ισότητα, δ) η δικαιοσύνη και ε) η συμμετοχή στο παραγόμενο προϊόν της εθνικής ταυτότητας. Όμως, η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και Αγωγή λειτουργούν περισσότερο ως παιδαγωγική αρχή και λιγότερο ως εκπαιδευτικός θεσμός ή ως γνωστικό αντικείμενο.

Ιστορική εξέλιξη της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης

Από την αναδίφηση της υπάρχουσας σχετικής με το θέμα βιβλιογραφίας διαπιστώνει κανείς ότι η χώρα μας έχει ακολουθήσει τα στάδια εξέλιξης που έχουν διέλθει και οι χώρες που ήταν χώρες υποδοχής μεταναστών και που αντιμετώπισαν το ίδιο φαινόμενο (μετανάστευσης) νωρίτερα.

Η πρώτη περίοδος¹ χαρακτηρίζεται από το ενδιαφέρον του επίσημου ελληνικού κράτους για την εκπαίδευση των μαθητών/τριών (παλινοστούντων, αρχικά, και αλλοδαπών στη συνέχεια) και ξεκινά στις αρχές της δεκαετίας του 1970 με το Νομοθετικό Διάταγμα 339/74 με το οποίο δημιουργείται το πρώτο θεσμικό πλαίσιο για την ίδρυση Σχολείων Παλινοστούντων Μαθητών/τριών. Προϊόν του παραπάνω διατάγματος θεωρείται το «Γυμνάσιο Αποδήμων Ελληνοπαίδων μετά Μαθητικής Εστίας» στην Αττική και την Θεσσαλονίκη (Νικολάου, 2000) και ακολουθούν τα Π.Δ. 417/1977, 578/1977, 117/1978, 257/1978, 155/1978 με διοικητικά μέτρα, σύμφωνα με την τότε εκπαιδευτική πολιτική. Αρχικά, στα Σχολεία Παλινοστούντων φοιτούσαν παλινοστούντες μαθητές/τριες από αγγλόφωνες χώρες στην Αττική και από γερμανόφωνες στη Θεσσαλονίκη. Αργότερα, έγιναν δεκτοί και μαθητές/τριες προερχόμενοι από τη Ρωσία, καθώς και Αλβανοί μαθητές/τριες στη Θεσσαλονίκη.

Το Υπουργείο Παιδείας κατατάσσει υπό τον όρο «παλινοστούντες» όλους τους μαθητές/τριες ελληνικής καταγωγής που εισέρχονται στην Ελλάδα, ανεξαρτήτως χώρας προέλευσης, και ρυθμίζει με κοινές Υπουργικές Αποφάσεις ή Προεδρικά Διατάγματα τα εκπαιδευτικά τους ζητήματα

Η δεύτερη περίοδος προσδιορίζεται από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 μέχρι το 1998 και σηματοδοτείται από την ανάπτυξη του θεσμού των Τάξεων Υποδοχής και των Φροντιστηριακών τμημάτων και στις δυο βαθμίδες της εκπαίδευσης με σκοπό τη θεσμική διαχείριση της πολιτισμικής και γλωσσικής διαφορετικότητας των παλινοστούντων μαθητών/τριών στην ελληνική εκπαίδευση. Και ο εκπαιδευτικός χωρίς να έχει εκπαιδευτεί για το «πώς» οφείλει να προσεγγίζει έναν «άλλο» μαθητή/τρια, καλείται να ανταποκριθεί στο σημαίνοντα ρόλο του, ο οποίος είναι πολυποίκιλος (Χατζηδημού, 2006).

Καταρχήν, ιδρύθηκαν Τάξεις Υποδοχής σε Δημοτικά και Γυμνάσια της Θεσσαλονίκης, με σκοπό να αντιμετωπισθούν οι «ιδιαίτερες» εκπαιδευτικές ανάγκες των παιδιών των επαναπατρισθέντων Ελλήνων μεταναστών από τη Γερμανία. Με το νόμο 1404/1983 θεσμοθετείται η οργάνωση και λειτουργία των Φροντιστηριακών Τμημάτων. Επίσης, την ίδια χρονιά (1983) ιδρύονται με Προεδρικό Διάταγμα (494/1983) Τάξεις Υποδοχής για μαθητές/τριες που προέρχονται από κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή από κράτη εκτός αυτής.

Οι μαθητές/τριες από κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης φοιτούν συνήθως στα ξένα σχολεία (π.χ. στη Γερμανική Σχολή) και οι αλλοδαποί μαθητές/τριες από κράτη μη μέλη, στην πλειονότητα μαθητές/τριες από οικογένειες αλλοδαπών εργαζομένων, σε Τάξεις Υποδοχής που ιδρύθηκαν σύμφωνα με τον Νόμο 1894/1990. Με τον παραπάνω νόμο επαναπροσδιορίζεται το πλαίσιο λειτουργίας των Τάξεων Υποδοχής, αφού ελήφθη υπ' όψιν το μεταναστευτικό ρεύμα από χώρες της πρώην Ανατολικής Ευρώπης και ιδιαίτερα την Αλβανία. Θα πρέπει να επισημανθεί η βασικότερη θεσμική αλλαγή που αφορά στις Τάξεις Υποδοχής, ότι δεν λειτουργούν πλέον ως ανεξάρτητες τάξεις, αλλά ως τμήματα ενταγμένα στο κανονικό σχολείο, όπου διδάσκονται η Ελληνική και μαθήματα Ιστορίας και Πολιτισμού. Με Υπουργική Απόφαση του 1994 (Φ2//378/Γ1/1124) παρέχεται η δυνατότητα πρόσληψης ωρομίσ-

¹ Οι χρονικές περίοδοι της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης στη χώρα μας έχουν προσδιορισθεί από τους συγγραφείς της εργασίας, προς διευκόλυνση των αναγνώστων.

οθίων διδασκόντων για τη διδασκαλία της γλώσσας και του πολιτισμού των χωρών προέλευσης των αλλοδαπών μαθητών/τριών, αλλά η θεσμική αυτή ρύθμιση μένει αναξιοποίητη (Δαμανάκης, 1998).

Η τρίτη περίοδος έχει ως αφετηρία το 1999 και συνεχίζεται μέχρι σήμερα, όπου θεσπίζονται νέες ρυθμίσεις για τις Τάξεις Υποδοχής και τα Φροντιστηριακά Τμήματα. Με την Υπουργική Απόφαση (Φ10/20/Γ1/708/7-9-1999) προβλέπεται η διαμόρφωση ενός ευέλικτου σχήματος θεσμικής και διδακτικής παρέμβασης στο επίπεδο των σχολικών μονάδων, έτσι ώστε να επιτευχθεί η ομαλή και ισόρροπη ένταξη των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών/τριών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Και ενώ ο βασικός προσανατολισμός παραμένει ο ίδιος, δηλαδή η εντατική εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, η διαφοροποίηση έγκειται στο χαρακτηρισμό της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας των αλλοδαπών μαθητών/τριών.

Στις Τάξεις Υποδοχής και τα Φροντιστηριακά Τμήματα διδάσκουν μόνιμοι, αναπληρωτές ή ωρομίσθιοι εκπαιδευτικοί της ίδιας ή άλλης σχολικής μονάδας. Προσόντα που λαμβάνονται υπ' όψιν για την ανάθεση διδασκαλίας είναι η εξειδίκευση στη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας, η άριστη γνώση της ελληνικής για την περίπτωση των αλλοδαπών εκπαιδευτικών, η πολύ καλή γνώση ξένης γλώσσας και κατά προτίμηση της χώρας προέλευσης των μαθητών/τριών, η παρακολούθηση σχετικών σεμιναρίων, η προηγούμενη διδακτική εμπειρία σε Τάξεις Υποδοχής ή Φροντιστηριακά Τμήματα. Για το λόγο αυτό, η υπουργική απόφαση θεωρεί ως προσόν επιλογής των διδασκόντων για την ανάθεση του διδακτικού έργου σε αυτές τις τάξεις την εξειδίκευσή τους στη διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας. Ταυτόχρονα, προβλέπεται μετά από απόφαση του οικείου νομάρχη η πρόσληψη διδασκόντων για τις ανάγκες διδασκαλίας της γλώσσας και του πολιτισμού της χώρας προέλευσης.

Πρόσφατα, καθορίστηκε ο τρόπος λειτουργίας των Τάξεων Υποδοχής με το διαχωρισμό τους σε δύο επίπεδα, για αρχάριους και για προχωρημένους. Ο στόχος λειτουργίας τους επικεντρώνεται στην προώθηση της ελληνομάθειας των αλλοδαπών μαθητών/τριών, ώστε να επιτευχθεί η ένταξη και η πρόδοός τους στο ελληνικό σχολείο. Η αποτελεσματικότητα του εγχειρήματος έγκειται στην εξατομικευμένη παρέμβαση με τη μέθοδο διδασκαλίας και με την επιλογή διδακτικής ύλης από τον εκπαιδευτικό, πάντα με γνώμονα το επίπεδο γλωσσομάθειας του μαθητή/τριας, το οποίο θα πρέπει να αξιολογείται καθ' όλη τη διάρκεια της παρέμβασης. Η τελευταία παράμετρος είναι κεφαλαιώδους σημασίας, διότι παρατηρείται οι μαθητές/τριες των Τάξεων Υποδοχής να παραμένουν για χρόνια σ' αυτές, χωρίς να εντάσσονται ποτέ στις κανονικές τάξεις.

Στην περίπτωση των Σχολείων Παλιννοστούντων παρατηρείται μία αντίφαση. Ενώ, δηλαδή, επιδιώκεται η ταχύτατη ένταξη των αλλόγλωσσων μαθητών/τριών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, θεσμοθετείται η περιθωριοποίηση και η απομόνωσή τους. Αντιθέτως, τα σχολεία αυτά θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως πιλοτικά μοντέλα διγλωσσίας εκπαίδευσης γνηστών και αλλόφωνων μαθητών/τριών, καθιστώντας το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα πρωτοπόρο σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, και «η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση να αποτελεί ταυτόχρονα και μια εκπαίδευση ειρήνης» (Essinger, 1984).

Έρευνες για τη Διαπολιτισμική Αγωγή στην Ελλάδα

Η μεγάλη αύξηση του αριθμού των μεταναστών στη χώρα μας έγινε αντικείμενο έρευνας πολλών ειδημόνων του χώρου, οι οποίοι δημοσίευσαν τα πορίσματα των ερευνών τους. Σε έρευνα των Φραγκουδάκη και Δραγώνα (1997), που πραγματοποιήθηκε σε αντιπροσωπευτικό δείγμα 892 εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων δασκάλων (51%) απάντησε ότι το κράτος οφείλει να εντάξει σε ξεχωριστά σχολεία τα παιδιά που έχουν αλλοδαπούς γονείς.

Σε έρευνα της Unicef (2001)² που διενεργήθηκε το Μάρτιο 2001, μέσω ερωτηματολογίου, καταγράφηκαν οι απόψεις 2.343 ατόμων στα μεγάλα αστικά κέντρα και το δείγμα της έρευνας το αποτέλεσαν εκπαιδευτικοί και γονείς των οποίων τα παιδιά φοιτούσαν στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και μαθητές/τριες των τριών τελευταίων τάξεων του Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου. Σύμφωνα με τα δεδομένα της έρευνας αυτής, το 87,9% από τους εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν διδάσκει σε αλλοδαπούς μαθητές/τριες και το 70% θεωρεί πως οι εκπαιδευτικοί δεν είναι επαρκώς προετοιμασμένοι και καταρτισμένοι, για να διδάξουν στα παιδιά των αλλοδαπών. Το 33,9% των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών δηλώνει πως οι εκπαιδευτικοί υπήρξαν μάρτυρες συγκεκριμένων περιστατικών διάκρισης εις βάρος «άλλου» μαθητή/τριας με δράστες: μαθητές/τριες 47,1%, γονείς 37,4%, εξωσχολικούς παράγοντες 12,5%, τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς 10,9% και τη διεύθυνση του σχολείου 3,9%. Το 38,1% των εκπαιδευτικών πιστεύει ότι τα παιδιά των αλλοδαπών θα πρέπει να μπορούν να γράφονται σε οποιοδήποτε ελληνικό σχολείο και η πλειοψηφία, δηλαδή το 61,9% πιστεύει ότι θα πρέπει να γράφονται σε τάξεις ειδικές για αλλοδαπούς ή να γράφονται σε άλλο σχολείο ξεχωριστό. Το 20% κρίνει δε δικαιολογημένη τη στάση ορισμένων γονέων, οι οποίοι ζητούν την απομάκρυνση των αλλοδαπών μαθητών/τριών από το σχολείο στο οποίο φοιτούν τα παιδιά τους.

Οι εκπαιδευτικοί θεωρούν την παρουσία των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών/τριών στα σχολεία ως θετι-

² Διενεργήθηκε από την εταιρεία ΚΑΠΑ Research A.E., <http://www.Unicef.gr/reports/racism.php>.

κό γεγονός σε ποσοστό 11,1%, αρνητικό γεγονός σε 26,7% και ως απειλή σε ποσοστό 3,3%. Αξιοσημείωτο είναι ότι το 85,9% εκτιμά ότι η διδακτική ύλη δεν προάγει ξενοφοβική συμπεριφορά και μόνο ένα μικρό ποσοστό (το 7,3%) θεωρεί ότι στη διδακτική ύλη ενυπάρχουν στοιχεία ξενοφοβίας. Ζητώντας σε αυτό το μικρό ποσοστό να εντοπίσει τα μαθήματα με ξενοφοβικά στοιχεία, οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν κυρίως την Ιστορία (5,3%) και τη Γλώσσα (1,3%).

Παρόμοια εικόνα μάς δίνει και άλλη έρευνα που έγινε από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας και το ΚΕΘΙ (2001). Σύμφωνα με την έρευνα αυτή, το 71,5% των εκπαιδευτικών δηλώνει απροετοίμαστο να χειριστεί το ζήτημα της διαφορετικότητας. Το 61% δηλώνει αδυναμία να εμπλουτίσει και να προωθήσει τις διαπολιτισμικές αξίες στη διδακτική διαδικασία. Το 93% δυσκολεύεται να προσεγγίσει ερμηνευτικά το περιεχόμενο της έννοιας «Διαπολιτισμική Εκπαίδευση». Παρόλη την εκπεφρασμένη τους αδυναμία, ελπιδοφόρο στοιχείο αποτελεί το ποσοστό του 98% των εκπαιδευτικών οι οποίοι δηλώνουν την επιθυμία να αποκτήσουν διαπολιτισμική ετοιμότητα.

Επίσης, σε ημερίδα της Ένωσης Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων Ελλάδος (Ε.Ν.Α.Ε., 2002) επισημάνθηκε ότι, αν συνεχιστούν οι σημερινοί δημογραφικοί ρυθμοί των μεταναστών, ένας στους τρεις κατοίκους της χώρας μας θα προέρχεται από κάποια γειτονική βαλκανική χώρα και την Αφρική. Επίσης, σύμφωνα με τις προβλέψεις του Οργανισμού Οικονομικού Σχεδιασμού Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.), το 2025 ο πληθυσμός της Ελλάδας θα ανέλθει στα 14,5 εκατομμύρια με τους μετανάστες να ξεπερνούν τα 3,5 εκατομμύρια.

Η έρευνα που πραγματοποίησε το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (Ε.Κ.Κ.Ε., 2003) παρουσιάζει το 82,7% των ερωτηθέντων Ελλήνων να τοποθετείται υπέρ της απαγόρευσης και του ελέγχου της μετανάστευσης και παρουσιάζει την Ελλάδα να έχει το υψηλότερο ποσοστό απόρριψης των «άλλων» στην Ευρωπαϊκή Ένωση με ποσοστό 44%, έναντι του 25% που είναι ο ευρωπαϊκός μέσος όρος, εκφράζοντας την πεποίθηση ότι η παρουσία των ξένων υποβαθμίζει την πολιτιστική ζωή της χώρας.

Ως προς τη στάση των μαθητών/τριών, έρευνα του Κέντρου Κοινωνικής Ψυχολογίας του Παντείου (2003) αποδεικνύει ότι ξενόφοβος είναι ένας στους δύο μαθητές/τριες Λυκείου (50%) και πως το 44,2% των μαθητών/τριών Γυμνασίου-Λυκείου εμφανίζει τάσεις ξενοφοβίας. Επίσης, σε μια μικρής εμβέλειας έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε τάξεις Δημοτικών Σχολείων στην Αλεξανδρούπολη (Ταρατόρη & Μασάλη, 2006), διαπιστώθηκε ρατσισμός απέναντι στους «άλλους» μαθητές/τριες, απειθαρχία και χαμηλή σχολική επίδοση.

Από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτουν δύο διαπιστώσεις και ένα ερώτημα. Η πρώτη διαπίστωση είναι ότι η μεταναστευτική πορεία προς τη χώρα μας δεν θα ανακοπεί στο μέλλον, αλλά, απεναντίας, θα συνεχιστεί με σταθερούς ρυθμούς και η δεύτερη ότι η Ελλάδα συγκαταλέγεται στις πολυπολιτισμικές σύγχρονες κοινωνίες (Ταρατόρη & Μασάλη, 2006). Το ερώτημα αφορά στο «ποια είναι η στάση της ελληνικής κοινωνίας και κυρίως των εκπαιδευτικών απέναντι στην πολιτισμική ετερότητα και ποικιλομορφία».

Από τις προαναφερόμενες έρευνες αποτυπώνεται η εικόνα και θέση του «άλλου» τόσο στο εκπαιδευτικό μας σύστημα, όσο και στην ελληνική κοινωνία, ως ανησυχητική. Ειδικότερα, τα ερευνητικά πορίσματα αναδεικνύουν μια δυσκολία αποδοχής της πολύχρωμης και πολύγλωσσης πραγματικότητας. Τα συμπεράσματα κάνουν ακόμη πιο επιτακτικό το ρόλο της εκπαίδευσης στην καταπολέμηση των διακρίσεων και στην προσπάθεια αρμονικής ένταξης των αλλοδαπών μαθητών/τριών. Διαφαίνεται η αναγκαιότητα εισαγωγής της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης στα Προγράμματα Προπτυχιακών Σπουδών στα Παιδαγωγικά Τμήματα (σε αρκετά από αυτά προσφέρονται μαθήματα), καθώς και σε επιμορφωτικά προγράμματα εκπαιδευτικών.

Βιβλιογραφία

Essinger, H. & Craft, J. (1984). Interkulturelle Erziehung als Friedenserziehung. In: Essinger, H./Ucar, A (Hrsg.). *Erziehung in der multikulturellen Gesellschaft*. Baltmannsweiler: Schneider Verlag, ss. 15-34.

Unicef (2001). *Διακρίσεις-Ρατσισμός-Ξενοφοβία στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα*. ΚΑΠΑ Research. Ανακτήθηκε από: <http://www.unicef.gr/reports/racism.php>.

Γκόβαρης, Χ. (2002). Στάσεις επιπολιτισμού εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. *Επιστήμες της Αγωγής*, σ.48.

Δαμανάκης, Μ.(2001). *Η εκπαίδευση των παλιννοστώντων και αλλοδαπών μαθητών/τριών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική προσέγγιση*. Αθήνα: Gutenberg.

Νικολάου, Γ. (2000). *Ένταξη και εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών/τριών στο δημοτικό σχολείο. Από την «ομοιογένεια» στην πολυπολιτισμικότητα*. Αθήνα: Ελληνικά Γραμμάτα.

Ταρατόρη, Ε. & Μασάλη, Ζ. (2006). «Ο δάσκαλος απέναντι στους «άλλους» μαθητές/τριες». Στο: Δ. Χατζηδήμου, Χ. Βιτσιλάκη (Επιμ.). *Το Σχολείο στην Κοινωνία της Πληροφορίας και της πολυπολιτισμικότητας*, Πρακτικά ΙΑ΄ Διεθνούς Συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος. Ρόδος 21-23 Οκτωβρίου 2005. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη, σσ. 585-593.

Χατζηδήμου, Δ. (2006). *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική. Συμβολή στη διάχυση της παιδαγωγικής σκέψης*. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη.

Υποστηρικτικό υλικό

Βιβλία

Levy, G. (1990). *The ghetto school*. Indianapolis, IN: Bobbs, Merrill.

Maeroff, G.J. (1982). *Don't blame the kids: The trouble with America's public schools*. New York: McGraw – Hill.

Schlechy, P.C. (1990). *Schools for the 21st Century*. San Francisco: Jossey, Bass.

Shade, J.B., Kelly, C., & Oberg, M., (1997). *Creating Culturally Responsive Classrooms*. Washington, DC.: American Psychological Association

Steveda, C., & Ree, K.A., (1997). *Guidelines for Physical Education Programs*, Eastern District Association of AAHPERD.

Μέρικα Λ. Γοργώ και Χουζούρης. Αθήνα: Εκδόσεις Ψυχογιός.

Ηλεκτρονικά Βιβλία (E-Books)

«Η Φυσική Αγωγή στην αρχή του 21ου αιώνα. Σκοποί, Στόχοι, Επιδιώξεις (Νηπιαγωγείο)». Εκδότης: Ελληνική Ακαδημία Φυσικής Αγωγής (www.hape.gr/ebooks/book3), Αριθμός σελίδων: 225, Έτος Έκδοσης: 2004.

«Η Φυσική Αγωγή στην αρχή του 21ου αιώνα. Σκοποί, Στόχοι, Επιδιώξεις (Γυμνάσιο / Λύκειο)». Εκδότης: Ελληνική Ακαδημία Φυσικής Αγωγής (www.hape.gr/ebooks/book2), Αριθμός σελίδων: 539, Έτος Έκδοσης: 2004.

«Η Φυσική Αγωγή στην αρχή του 21ου αιώνα. Σκοποί, Στόχοι, Επιδιώξεις (Δημοτικό)». Εκδότης: Ελληνική Ακαδημία Φυσικής Αγωγής (www.hape.gr/ebooks/book1), Αριθμός σελίδων: 635, Έτος Έκδοσης: 2004.

Ιστοσελίδες για θέματα Φυσικής Αγωγής

Εκπαιδευτική ιστοσελίδα, www.hape.gr Copyright 2003 by Hellenic Academy of Physical Education

www.pcentral.com/lessonideas: Ιστοσελίδα με θέμα τη Φυσική Αγωγή. Περιλαμβάνει προτεινόμενες δραστηριότητες και παιχνίδια με μια ποικιλία θεμάτων με τα οποία μπορείτε να εμπλουτίσετε και να κάνετε ποιοτικότερο το μάθημά σας.

www.corpcomm.net/games.htm: Ιστοσελίδα που περιλαμβάνει και περιγράφει περίπου 300 παιχνίδια συνεργασίας στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής.

www.lessonplanspage.com: Ιστοσελίδα που περιλαμβάνει υποτυπώδη μαθήματα και δραστηριότητες τα οποία μπορείτε να χρησιμοποιήσετε κατά το μάθημα της Φυσικής Αγωγής.

www.sph.uth.tmc.edu/catch/pelessons.htm: Ιστοσελίδα που περιλαμβάνει δραστηριότητες που χρησιμοποιούνται κυρίως για την προθέρμανση και την αποθεραπεία μαθητών/τριών δημοτικού σχολείου στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής. Δίνονται πληροφορίες για τα όργανα γύμνασης που θα χρησιμοποιηθούν, τις δεξιότητες στις οποίες πρέπει να δώσετε έμφαση κατά την εκτέλεση της δραστηριότητας, όπως και κάποιες διδακτικές προτάσεις και πιθανές παραλλαγές της δραστηριότητας.

www.ednet.edc.gov.ca/physicaleducationonline/lessonplans: Ιστοσελίδα με οδηγίες για το σχεδιασμό ενός μαθήματος Φυσικής Αγωγής. Περιλαμβάνει τον τρόπο επιλογής των στόχων και των οργάνων του ημερήσιου μαθήματος, τις στρατηγικές διδασκαλίας που θα χρησιμοποιηθούν, τις στρατηγικές αξιολόγησης των στόχων κ.ά.

www.nauticom.net/lesson_plan_of_the_week.htm: Ιστοσελίδα που προτείνεται από το Δημοτικό Σχολείο του Slippery Rock Area και περιλαμβάνει τον εβδομαδιαίο σχεδιασμό του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής. Περιγράφει τους στόχους της εβδομάδας, τις τεχνικές διδασκαλίας, τις δραστηριότητες που θα χρησιμοποιηθούν και τις επαναλήψεις που θα γίνουν, το επιθυμητό αποτέλεσμα και τους τρόπους αξιολόγησης των στόχων.

www.tki.org.nz/r/health/tangaroa/unit_plans_11s_e.php: Ιστοσελίδα από το Κολέγιο της Tangaroa της Νέας

Ζηλανδίας. Περιλαμβάνει το μηνιαίο σχεδιασμό του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής, δίνει παραδείγματα δραστηριοτήτων και μαθημάτων.

www.lvusd.k12.ca.us/linderosite/lindero/departments/physed/physed.html: Ιστοσελίδα από το Γυμνάσιο του Lindero Canyon. Περιλαμβάνει το ετήσιο πρόγραμμα που εφαρμόζεται στο Γυμνάσιο στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής για κάθε τάξη χωριστά.

www.teachingideas.co.uk: Ιστοσελίδα που περιλαμβάνει ιδέες για τη δημιουργία ενός μαθήματος Φυσικής Αγωγής.

www.pazz.tripod.com: Ιστοσελίδα που περιλαμβάνει παιχνίδια που μπορούν να χρησιμοποιηθούν, για να εμπλουτιστεί το μάθημα της Φυσικής Αγωγής.

Ιστοσελίδες για θέματα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης σε σχέση με τη Φυσική Αγωγή

www.ga.k12.pa.us/games.htm: Ιστοσελίδα από τη Germantown Academy που περιλαμβάνει διαπολιτισμικά παιχνίδια. Παιχνίδια που περιγράφονται από διαφορετικούς καθηγητές/τριες Φυσικής Αγωγής με διαφορετική χώρα προέλευσης. Δίνονται στοιχεία για τη χώρα προέλευσης των παιχνιδιών, τον τρόπο διεξαγωγής τους, το στόχο, τα όργανα που χρησιμοποιούνται. Επίσης, οι καθηγητές/τριες που προτείνουν το παιχνίδι δίνουν στοιχεία για τις ικανότητες που χρειάζεται το άτομο, για να παίξει το παιχνίδι, και μιλούν για τα συναισθήματά τους, όταν έπαιζαν οι ίδιοι το παιχνίδι.

www.acsamman.edu.jo/pe.html: Ιστοσελίδα από το Αμερικάνικο Σχολείο του Αμάν στην Ιορδανία. Περιλαμβάνει παιχνίδια και δραστηριότητες που αποσκοπούν στην ανάπτυξη της συνεργασίας κατά το μάθημα της Φυσικής Αγωγής για παιδιά δημοτικού σχολείου.

Ιστοσελίδες για θέματα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης

www.curry.edschool.Virginia.EDU/go/multicultural/teachers.html: Διαδικτυακός χώρος όπου ο εκπαιδευτικός μπορεί να βρει πολύτιμες πληροφορίες για τον ορισμό και τις αρχές της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, προτάσεις διδασκαλίας και δραστηριότητες που απευθύνονται σε παιδιά διαφορετικών εθνικοτήτων.

www.mhhe.com: Διαδικτυακός χώρος του οργανισμού McGraw-Hill με θέμα τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να βρουν χρήσιμες πληροφορίες για τον ορισμό, τη φιλοσοφία και τις αρχές της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, διδακτικές προτάσεις, δραστηριότητες και προτεινόμενα ημερήσια πλάνα μαθημάτων.

www.ypepth.gr/el_ec_page200.htm: Ιστοσελίδα του Υπουργείου Παιδείας με θέμα τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στην Ελλάδα. Περιλαμβάνει τη σχετική νομοθεσία, πληροφορίες για τα κοινοτικά προγράμματα κ.ά.

www.keda.gr: Ιστοσελίδα του Κέντρου Διαπολιτισμικής Αγωγής. Περιλαμβάνει θέματα που αφορούν στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση.

www.kedek.gr: Ιστοσελίδα του Κέντρου Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης με πληροφορίες για τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση.

www.edchange.org/multicultural/activities/choosing.html: Ιστοσελίδα που περιλαμβάνει στρατηγικές επιλογής και χρησιμοποίησης δραστηριοτήτων και ασκήσεων για τη διδασκαλία παιδιών που προέρχονται από διαφορετικές χώρες.

www.isocrates.gr: Διαδικτυακή Πύλη της Ειδικής Γραμματείας Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης του Υ.Π.Ε.Π.Θ.

www.ipode.att.sch.gr: Ιστοσελίδα του Ινστιτούτου Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης.

<http://6dim-diap-elefth.thess.sch.gr>: Ιστοσελίδα του 6ου Διαπολιτισμικού Δημοτικού Σχολείου Ελευθερίου Κορδελιού με πληροφορίες για τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και τις δράσεις του σχολείου.

<http://eastern.edu/publication/emme>: Αγγλόφωνο ηλεκτρονικό περιοδικό του Πανεπιστημίου Eastern για τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Περιλαμβάνει ποικίλο υλικό για την ενημέρωση των εκπαιδευτικών και των φοιτητών/τριών χωρίς συνδρομή.

www.nameorg.org: Ιστοσελίδα της National Association for Multicultural Education (NAME), ενός αμερικάνικου οργανισμού προώθησης της Διαπολιτισμικής εκπαίδευσης σε όλο τον κόσμο.

Λέξεις - κλειδιά για αναζήτηση

Διαπολιτισμική Εκπαίδευση.

Διαπολιτισμική Αγωγή.

Διαπολιτισμική Φυσική Αγωγή.

Διαπολιτισμικά Παιχνίδια.

Multicultural Education.

Multicultural Physical Education.

Multicultural Games.

Multicultural Activities.

Multicultural Classroom.

Στάση ζωής

«Όσο περνούν τα χρόνια τόσο συνειδητοποιώ τη σημασία που έχει η στάση που υιοθετεί κανείς στη ζωή του.

Η στάση ζωής, για μένα, είναι πιο σημαντική από τα γεγονότα.

Είναι πιο σημαντική από το παρελθόν, από την εκπαίδευση, από τα χρήματα, από τις συνθήκες, από την αποτυχία, από την επιτυχία, από αυτά που σκέπτονται, λένε ή κάνουν οι άλλοι.

Είναι πιο σημαντική από την εμφάνιση, από τη харismaticότητα ή τις ικανότητες.

Θα δημιουργήσει ή θα διαλύσει μια παρέα...ένα σχολείο...μια οικογένεια.

Το περίεργο είναι ότι κάθε μέρα μας παρουσιάζεται μια επιλογή όσον αφορά τη στάση ζωής που θα υιοθετήσουμε για τη συγκεκριμένη μέρα.

Δεν μπορούμε να αλλάξουμε το παρελθόν μας... δεν μπορούμε να αλλάξουμε το αναπόφευκτο.

Το μόνο που μπορούμε να κάνουμε είναι να παίξουμε το μόνο χαρτί που έχουμε στα χέρια μας κι αυτό είναι η στάση ζωής που υιοθετούμε.

Είμαι πεπεισμένος ότι η ζωή είναι 10% αυτά που μου συμβαίνουν και 90% ο τρόπος που αντιδρώ.

Το ίδιο συμβαίνει και με σένα.

Έχουμε όλοι τον έλεγχο της Στάσης που ακολουθούμε στη ζωή»

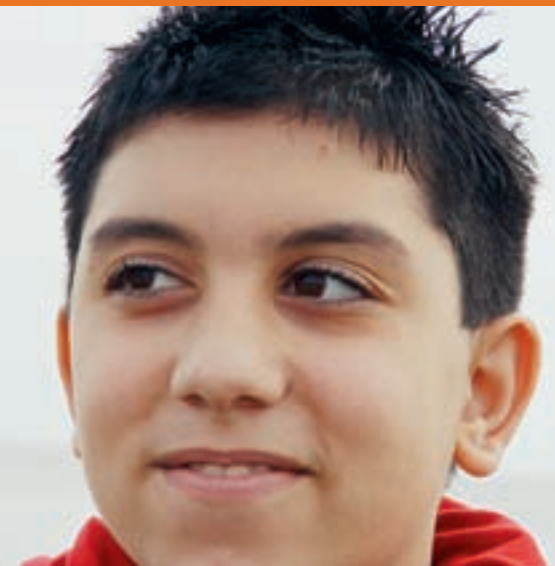
Charles Swindoll.

Ενότητα 3

Ρατσισμός και Ξενοφοβία

67. Περίληψη
68. Ρατσισμός και Ξενοφοβία (Ορισμοί, Μηχανισμοί, εξάπλωση του φαινομένου στην Ελλάδα και την Ευρώπη)
68. Τα σημαντικότερα παραδείγματα ρατσισμού στην παγκόσμια ιστορία
69. Πώς εκδηλώνεται ο ρατσισμός;
69. Ο ρατσισμός στη σύγχρονη Ευρώπη
70. Ο ρατσισμός στην Ελλάδα
70. Οι αλλοδαποί στην Ελληνική Εκπαίδευση
71. Υπάρχει ρατσισμός στην Ελληνική Εκπαίδευση;
72. Η Φυσική Αγωγή και ο αθλητισμός ως μέσα καταπολέμησης του ρατσισμού και της ξενοφοβίας
72. Ολυμπιακοί Αγώνες - Αθλητισμός και Ρατσισμός κατά το 19ο και 20ο αιώνα
72. Η Φυσική Αγωγή ως μέσο αντιρατσιστικής αγωγής
73. Σκοποί της αντιρατσιστικής εκπαίδευσης στο πλαίσιο της Φυσικής Αγωγής
73. Διαπολιτισμικές επιδιώξεις του Κ.Φ.Α. στο πλαίσιο της αντιρατσιστικής εκπαίδευσης
74. Στρατηγικές καλλιέργειας φιλικού κλίματος στην τάξη.
75. Υποδείξεις για τον Κ.Φ.Α. - Αξιολόγηση παρεμβάσεων
Εντοπισμός συμπτωμάτων έλλειψης ανεκτικότητας και φαινομένων ρατσισμού στο σχολείο
77. Αυτοαξιολόγηση των μαθητών και των μαθητριών
78. Παιδιά μέτριων και χαμηλών κινητικών ικανοτήτων & ρατσισμός
79. Υποδείξεις για τους εκπαιδευτικούς και τις παρεμβάσεις σχετικά με το σεβασμό σε παιδιά μέτριων ικανοτήτων
80. Βιβλιογραφία
81. Υποστηρικτικό υλικό
82. Υποστηρικτικό υλικό για τις δράσεις που σχετίζονται με τα παιδιά μετρίων κινητικών ικανοτήτων

<http://kallipateira.sch.gr>

Περίληψη

Ρατσισμός είναι η θεωρία της διάκρισης των φυλών (λαών-εθνών) σε ανώτερες και κατώτερες. Με τη σημερινή προσέγγιση, με τον όρο «ρατσισμός» εννοούμε ένα πλέγμα αντιλήψεων, στάσεων, συμπεριφορών και θεσμικών δομών οι οποίες εξαναγκάζουν ορισμένους ανθρώπους σε υποτελή διαβίωση, και αυτό μόνο και μόνο επειδή ανήκουν σε μια διακριτή ομάδα ανθρώπων. Η ξενοφοβία είναι η αρνητική αντιμετώπιση οποιουδήποτε ξένου. Η τάση, δηλαδή, για αποφυγή του ξένου τρόπου ζωής, των ξένων παραδόσεων και εθίμων.

Οι ραγδαίες εξελίξεις στην κοινωνία, που συνδέονται με την κατάργηση των συνόρων, την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και την αλματώδη εξέλιξη της τεχνολογίας, οδήγησαν σε πολυπολιτισμικές κοινωνίες όπου ενδημούν τα φαινόμενα ρατσισμού και ξενοφοβίας. Ήδη από τη δεκαετία του 1970 πολλές πολυπολιτισμικές κοινωνίες χρησιμοποίησαν τον αθλητισμό και τη Φυσική Αγωγή ως μέσο καταπολέμησης του ρατσισμού. Δεν θα πρέπει να μας διαφεύγει ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες και ο Αθλητισμός είναι οι μόνες κοινωνικές δραστηριότητες που έδωσαν από την πρώτη στιγμή τη δυνατότητα συμμετοχής όλων, ανεξαρτήτως καταγωγής, θρησκείας ή γλώσσας. Η Φυσική Αγωγή, επιπλέον, βοηθά στην κοινωνική ένταξη των αλλοδαπών παιδιών, αφού το παιχνίδι και η άσκηση ενσωματώνουν ισότιμα όλα τα μέλη της ομάδας. Εξάλλου, το πρόβλημα της γλώσσας δεν επηρεάζει την επίδοση των αλλόγλωσσων παιδιών, όπως συμβαίνει σε άλλα μαθήματα. Στο παιχνίδι τα λόγια περιπεύουν. Έτσι, ο καθηγητής/τρια Φυσικής Αγωγής (ΚΦΑ), διαμέσου της Φυσικής Αγωγής μπορεί να καλλιεργήσει την αντιρατσιστική αγωγή, στηριζόμενος στη συνεργατική μάθηση και το στυλ της αμοιβαίας διδασκαλίας. Ως μέσα θα πρέπει να χρησιμοποιεί συχνά τα παιχνίδια γνωριμίας και συνεργασίας, για να καλλιεργήσει ένα θετικό και φιλικό τμήμα στην τάξη. Τέλος, θα πρέπει να είναι θετικός απέναντι στη διαφορετικότητα, προβάλλοντας και διδάσκοντας παιχνίδια ή χορούς διαφορετικής καταγωγής.

Ρατσισμός και Ξενοφοβία

(Ορισμοί, μηχανισμοί, εξάπλωση του φαινομένου στην Ελλάδα και την Ευρώπη)

Ρατσισμός. Ενώ ο όρος «ρατσισμός» είναι από ιστορικογλωσσική άποψη σχετικά πρόσφατος, ο ρατσισμός με την έννοια της κοινωνικής διάκρισης αποτελεί διαχρονικό φαινόμενο, δεδομένου ότι μορφές πρωτογενούς ρατσισμού συναντούμε σε όλες ανεξαιρέτως τις ιστορικές κοινωνίες (Παπαδημητρίου, 2000, σελ. 42).

Με την παραδοσιακή έννοια του όρου, ρατσισμός είναι η θεωρία της διάκρισης των φυλών (λαών-εθνών) σε ανώτερες και κατώτερες. Είναι το δόγμα κατά το οποίο υπάρχουν φυλές ανώτερες από άλλες, οι οποίες έχουν καταδικαστεί από τη φύση σε κληρονομική κατωτερότητα. Το ανθρώπινο γένος είναι διαιρεμένο σε φυλές, οι οποίες βρίσκονται μεταξύ τους σε σχέση «ανωτερότητας» ή «κατωτερότητας», ανάλογα με τα κληρονομικά χαρακτηριστικά τους γνωρίσματα. Ο ορισμός αυτός αποδίδει πλήρως το πνεύμα του βιολογικού ρατσισμού, δεν καλύπτει, ωστόσο, το σύνολο των εκφάνσεων του σημερινού ρατσισμού, αφού το σύστημα της φυλετικής αιτιολόγησης του ρατσισμού έχει εμπλουτιστεί με ψυχοκοινωνικά και πολιτισμικά επιχειρήματα, αλλά και με θεσμοποιημένες μορφές κοινωνικών διακρίσεων. Έτσι, με τη σημερινή προσέγγιση, με τον όρο «ρατσισμός» εννοούμε ένα πλέγμα αντιλήψεων, στάσεων, συμπεριφορών και θεσμικών δομών που εξαναγκάζει ορισμένους ανθρώπους σε υποτελή διαβίωση, και αυτό μόνο και μόνο επειδή ανήκουν σε μια διακριτή ομάδα ανθρώπων (Τσιάκαλος, 1994, σελ. 6). Ως δικαιολογία για τις διακρίσεις αυτές χρησιμοποιείται η διαφορετικότητα της άλλης ομάδας, στην οποία διαφορετικότητα προσάπτεται, συνήθως, μια υποτιθέμενη κατωτερότητα. Στο βαθμό, λοιπόν, στον οποίο οι πολιτικές ευαισθησίες των σύγχρονων κοινωνιών δεν επιτρέπουν απροκάλυπτες εκδηλώσεις βιολογικού ρατσισμού εμφανίζονται νέες μορφές ρατσιστικής συμπεριφοράς, όπως για παράδειγμα ο ρατσισμός σε βάρος εθνικών, θρησκευτικών και γλωσσικών μειονοτήτων, η εχθρότητα και δυσανεξία απέναντι στους μετανάστες γενικά και τους πολιτικούς και οικονομικούς πρόσφυγες ειδικότερα, ο κοινωνικός ρατσισμός σε βάρος ατόμων με ειδικές ανάγκες, καθώς και περιθωριακών ομάδων (π.χ. ομοφυλόφιλοι, οι ασθενείς του AIDS κτλ.), ο σεξισμός με θύματα τις γυναίκες και τέλος ο θεσμικός ρατσισμός (διακρίσεις των δημόσιων και κρατικών υπηρεσιών σε βάρος μειονοτικών ομάδων και ατόμων).

Ξενοφοβία. Η ξενοφοβία είναι η αρνητική αντιμετώπιση οποιουδήποτε ξένου. Η τάση για αποφυγή του ξένου τρόπου ζωής, των ξένων παραδόσεων και εθίμων. Η πεποίθηση δηλαδή πως το ξένο είναι στοιχείο μη γόνιμο, αρνητικό και, επομένως, μη υιοθετήσιμο (Δημητρακόπουλος, 1993). Μια συμπεριφορά έχει το στοιχείο της ξενοφοβίας, όταν κάποιος βλέπει τον άλλο, αυτόν που δεν ανήκει στην ίδια την ομάδα, ως απειλή για την ομάδα. Αφού ο ξένος, μετανάστης ή πρόσφυγας, θεωρείται εχθρός, προκαλεί φόβο ή μίσος ή και τα δύο (Taguieff, 1997, σελ. 123). Ο μετανάστης μετοικεί σε κάποια άλλη χώρα για οικονομικούς, κυρίως, λόγους και για αναζήτηση καλύτερων συνθηκών ζωής. Πρόσφυγας είναι το άτομο που βρίσκεται μακριά από τη χώρα του, γιατί φοβάται, δικαιολογημένα, ότι, αν επιστρέψει, θα υποστεί διώξεις, εξαιτίας της φυλής του ή των πολιτικών του πεποιθήσεων ή της θρησκείας ή της εθνικότητας ή της συμμετοχής του σε ορισμένη κοινωνική ομάδα (Σχολείο χωρίς σύνορα, 2000, σελ. 65).

Τα σημαντικότερα παραδείγματα ρατσισμού στην παγκόσμιο ιστορία

Ρατσισμός στο Νέο Κόσμο: Οι Ευρωπαίοι, με την εγκατάστασή τους στις χώρες του Νέου Κόσμου, καλλιέργησαν συνειδητά και από κοινού την ιδέα ότι οι ιθαγενείς των αποικιών από τη φύση τους είναι «κατώτερα όντα», τα οποία και όφειλαν να εκπολιτίσουν. Με το ιδεολόγημα αυτό θέλησαν να νομιμοποιήσουν την επεκτατική τους πολιτική και να δικαιολογήσουν το καθεστώς εκμετάλλευσης του φυσικού πλούτου των αποικιών. Απόρροια των παραπάνω ήταν και το καθεστώς της δουλείας το οποίο αναπτύχθηκε. Για μεγάλο χρονικό διάστημα στη συνείδηση των Ευρωπαίων κυριάρχησε η εξίσωση «μαύρος και ιθαγενής ίσον δούλος». Παρακρατικές οργανώσεις των λευκών στις ΗΠΑ, όπως η περιώνυμη Ku-Klux-Klan, έσπερναν τον τρόπο και το φόβο μεταξύ των μαύρων και των ιθαγενών και όχι μόνο, στην προσπάθειά τους να επιβάλουν με τη βία το φυλετικό διαχωρισμό. Ομάδες οπλισμένων λευκών, με την ανοχή της πολιτείας, προέβαιναν μέχρι τη δεκαετία του 1960 σε μαζικές και ατομικές δολοφονίες μαύρων (Παπαδημητρίου, 2000, σελ. 175-189).

Ναζισμός: Με την άνοδο των Ναζί στην εξουσία πρώτιστο καθήκον του κράτους θεωρήθηκε η εξασφάλιση της «φυλετικής» καθαρότητας του λαού. Για το σκοπό αυτό, το Ναζιστικό Κόμμα ψήφισε μια σειρά από νόμους που απέβλεπαν στην «εξυγίανση» του γερμανικού λαού, μέσω της στείρωσης ανθρώπων που ήταν εκ γενετής πλήθιοι, σχιζοφρενείς, επιληπτικοί, τυφλοί ή κωφοί, σωματικά παραμορφωμένοι, αλκοολικοί, κοινωνικά απροσάρμοστοι, ομοφυλόφιλοι. Με βάση τους παραπάνω νόμους, ξεκίνησαν οι διώξεις εναντίον των Τσιγγάνων και των Εβραίων, που θεωρούσαν φυλετικά κατώτεροι. Στα στρατόπεδα συγκέντρωσης των Ναζί πέθαναν συνολικά 6.000.000 Εβραίοι, περισσότεροι από 200.000 Τσιγγάνοι, δεκάδες χιλιάδες Σλάβοι, άτομα με ειδικές ανάγκες, καθώς και ένας άγνωστος μέχρι τώρα αριθμός ομοφυλόφιλων (Παπαδημητρίου, 2000, σελ. 163- 175 & 221-228).

Απαρτχάιντ: Πρόκειται για το καθεστώς των φυλετικών διακρίσεων της Νοτίου Αφρικής, που αποτελεί μαζί με το ναζισμό μια από τις πλέον απάνθρωπες μορφές κρατικού ρατσισμού. Η πολιτική του απαρτχάιντ στηρίχθηκε στη φυλετική διαίρεση του πληθυσμού της χώρας σε λευκούς, μαύρους και έγχρωμους. Και ενώ οι λευκοί απολάμβαναν

ναν παντός είδους οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά προνόμια, οι υπόλοιποι δεν είχαν ίσα δικαιώματα στη μόρφωση, την υγεία, την εργασία και το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι (Παπαδημητρίου 2000, σελ. 182).

Πώς εκδηλώνεται ο ρατσισμός;

Σε ό,τι αφορά στον τρόπο εκδήλωσης του ρατσισμού οι απόψεις των ειδικών συγκλίνουν. Είναι, λοιπόν, κοινά αποδεκτό ότι ο ρατσισμός εξελίσσεται ως εξής:

Α) *Κατηγοριακή αντίληψη του άλλου*. Η ταξινόμηση, δηλαδή, του άλλου σε κατηγορίες, ανάλογα με τα εξωτερικά του χαρακτηριστικά, τη γλώσσα, τη συμπεριφορά κτλ.

Β) *Στερεοτυπική σκέψη - Στερεότυπο*. Στερεότυπο ονομάζεται η σκέψη η οποία με αφετηρία την ταξινόμηση ενός ατόμου σε μια κοινωνική κατηγορία (π.χ. λευκός, Έλληνας, Μαύρος, Εβραίος κτλ.) οδηγείται σε ατεκμηρίωτες γενικεύσεις ως προς τις ιδιότητες που υποτίθεται ότι έχει ένα άτομο που ανήκει σε μια ή περισσότερες από τις παραπάνω κατηγορίες. Στην κοινωνική ψυχολογία στερεότυπο είναι η παγιωμένη τυποποιημένη ιδέα σχετικά με μια κοινωνική κατηγορία: η τεμπελιά, που σχετίζεται με τους Μαύρους, η πλεονεξία με τους Εβραίους, η βία με τους Άραβες αποτελούν αρνητικά στερεότυπα (Pierre- Taguieff, 1997, σελ. 124).

Γ) *Προκατάληψη*. Αν το στερεότυπο παραπέμπει στην εικόνα που έχω για τον άλλο, η λέξη «προκατάληψη» περιγράφει τη στάση του υποκειμένου απέναντι στον άλλον, την αρνητική ή θετική προδιάθεση, η οποία δεν πυροδοτείται από τις ατομικές ιδιοσυγκρασιακές ιδιότητες του άλλου, αλλά από την κοινωνική του ταυτότητα. Η προδιάθεση για ευνοϊκή ή δυσμενή μεταχείρισή του αφορά σε ολόκληρη την ομάδα, την κοινωνική κατηγορία στην οποία αυτός ανήκει.

Δ) *Διάκριση*. Ο όρος «διάκριση» παραπέμπει στην άδικη μεταχείριση ενός ατόμου, για το λόγο ότι αυτό ανήκει σε μια συγκεκριμένη ομάδα για την οποία υπάρχει από την σκοπιά του φορέα της διάκρισης αρνητικό στερεότυπο και αρνητική προκατάληψη. Η σχέση ανάμεσα στην προκατάληψη και τη διάκριση είναι σχέση θεωρίας-πράξης, με την έννοια ότι η προκατάληψη αφορά σε ετοιμότητα για δράση (στάση), ενώ η διάκριση είναι συμπεριφορά, δράση (Γκότοβος, 1998, σελ. 6-34).

Πρακτικές των διακρίσεων είναι η περιθωριοποίηση, ο κοινωνικός αποκλεισμός και οι διωγμοί που μπορεί να οδηγήσουν παραπέρα μέχρι και τη φυσική εξόντωση των ατόμων που ανήκουν σε αυτές τις κοινωνικές ομάδες, με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που τους προσδίδουν (Παπαδημητρίου, 2000, σελ. 43 & 51-52).

Τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην καλλιέργεια του ρατσισμού και οδηγούν αναμφίβολα σε ρατσιστικές συμπεριφορές. Οι προκαταλήψεις των παιδιών, για παράδειγμα, δεν είναι αποτέλεσμα προσωπικών τους εμπειριών, αλλά μια έτοιμη κατηγοριοποίηση που προέρχεται από το περιβάλλον τους. Ουσιαστικά, μοιάζει με εγκυκλοπαιδική γνώση χωρίς αντίκρισμα στο δικό τους περιβάλλον (Τσιάκαλος, 2000, σελ. 151). Είναι μια αυστηρή πεποίθηση που βασίζεται σε μια υπερβολική γενίκευση και ένα λάθος κρίσης (Taguieff, 1997, σελ. 124).

Συνήθως, όμως, αντιλήψεις, στάσεις και συμπεριφορές είναι εναρμονισμένες μεταξύ τους. Η ρατσιστική συμπεριφορά στηρίζεται σε ένα πλέγμα ρατσιστικών αντιλήψεων και στάσεων, που σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να ολοκληρώνεται σε μια συνολική ρατσιστική εικόνα της κοινωνίας. Σε μια κοινωνία στην οποία ο ανταγωνισμός βρίσκεται στην κλίμακα των αξιών υψηλότερα από την αλληλεγγύη ο ρατσισμός βραχυπρόθεσμα συμφέρει όσους δεν ανήκουν στα θύματά του (Τσιάκαλος, 1997).

Ο ρατσισμός στη σύγχρονη Ευρώπη

Οι ραγδαίες εξελίξεις στην κοινωνία, που συνδέονται εκτός των άλλων με την κατάργηση ή εξάλειψη των συνόρων, την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και την αλματώδη εξέλιξη της τεχνολογίας, οδήγησαν σε έντονες ανακατατάξεις και μεταβολές στη σύγχρονη κοινωνία. Οι αλλαγές αυτές ώθησαν δεκάδες ανθρώπους να μεταναστεύσουν, αναζητώντας μια καλύτερη ζωή από αυτή που η πατρίδα τους μπορούσε να τους προσφέρει. Έτσι, σήμερα στο γεωγραφικό χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ζουν εκατομμύρια νέοι μετανάστες ή πρόσφυγες, ενώ χώρες, όπως η Ιταλία, η Ισπανία, η Ελλάδα και η Πορτογαλία που στο παρελθόν υπήρξαν χώρες αποστολής, μετατράπηκαν σε χώρες υποδοχής μεταναστών. Οι «άλλοι», οι «ξένοι» ή οι «διαφορετικοί», όπως συχνά αποκαλούνται οι μετανάστες και οι πρόσφυγες, αν και αποτελούν σημαντικό παράγοντα της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτιστικής ζωής των κρατών - μελών της Ε.Ε., αρκετές φορές υφίστανται σοβαρές διακρίσεις ως προς τη συμμετοχή στις λειτουργίες των κοινωνιών στις οποίες ζουν και δεν απολαμβάνουν τα βασικά κοινωνικά δικαιώματα. Μισό αιώνα μετά τη λήξη του Β' Παγκόσμιου πολέμου η Ευρώπη βρίσκεται και πάλι αντιμέτωπη με τα φαντάσματα του παρελθόντος. Στη δυτική Ευρώπη πληθαίνουν καθημερινά τα κρούσματα ρατσιστικής βίας σε βάρος των μεταναστών (Παπαδημητρίου, 2000, σελ. 18-19). Στη Μεγάλη Βρετανία αναφέρθηκαν 52.694 ρατσιστικά κρούσματα στις αστυνομικές αρχές κατά την περίοδο 2003-2004, με αποτέλεσμα η χώρα αυτή να συγκεντρώνει τα υψηλότερα ποσοστά αναφοράς τέτοιων περιστατικών στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.)

των 25. Ακολουθεί η Γερμανία με το μεγαλύτερο αριθμό επίσημα καταγεγραμμένων αδικημάτων, καθώς τους πρώτους 10 μήνες του 2004 καταγράφηκαν 6.474 αδικήματα τα οποία χαρακτηρίζονται ως «εγκληματικές ενέργειες με πολιτικά κίνητρα, ακροδεξιά». Συγκριτικά η Γαλλία, που συγκεντρώνει μεγάλο πληθυσμό εθνοτικών μειονοτήτων, κατέγραψε επίσημως μόλις 1.565 ρατσιστικές, ξενοφοβικές και αντισημιτικές απειλές και πράξεις το 2004 (EUMC- Ετήσια έκθεση 2005).

Ο ρατσισμός στην Ελλάδα

Τα φαινόμενα του ρατσισμού, του εθνικισμού, του θρησκευτικού φονταμενταλισμού, της περιθωριοποίησης και του αποκλεισμού δεν είναι ξένα προς την Ελλάδα (Βλ. Σταχυολόγηση περιστατικών από το Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών στο: Σχολείο χωρίς σύνορα, Μαθητικά γυμνάσματα 2000, σελ. 42-43).

Η Ελλάδα τα τελευταία είκοσι χρόνια είναι αλήθεια ότι έχει μεταβληθεί σε χώρα υποδοχής μεταναστών, παλιννοστούντων και προσφύγων με σημαντικές επιπτώσεις σε πολλούς τομείς της ελληνικής κοινωνίας και, φυσικά, στην εκπαίδευση. Έτσι, ενώ το 1989 οι σχετικές δημοσκοπήσεις έδειχναν τους Έλληνες (εκ του ασφαλούς) ανεκτικούς απέναντι στους άλλους, από το 1992 μέχρι και σήμερα οι Έλληνες βρίσκονται στις πρώτες θέσεις των χωρών της Ε.Ε. ως προς την ξενοφοβική στάση. Οι σχετικές έρευνες δείχνουν μια αλματώδη αύξηση στα αρνητικά ποσοστά για την παρουσία και τη δραστηριότητα των μεταναστών στην Ελλάδα (Βούλγαρης 1995, σελ.81-100; Ζέρβας, 2005; Θεοδωράκης, 2006, σελ. 39; Φρεμεντίνης, 2005, σελ. 56). Οι Έλληνες παρουσιάζονται οι πιο ξενόφοβοι σε όλη την Ευρώπη, αφού σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για το Ρατσισμό, αντιδρούν σε ποσοστό 87,5% στη μετανάστευση και θεωρούν ότι οι ξένοι συνιστούν εθνική απειλή (βλ. σχετικά: Δελθανάση, 2005, σελ. 29; Ζέρβα, 2005, σελ. 56). Σε έρευνα της VPR-C (βλ. Νανούρης, 2005, σελ.26-29) ποσοστό 60% ζητά να φύγουν οι μετανάστες από την Ελλάδα και το 72% θα ήθελε αυστηρότερη μεταχείριση των μεταναστών εκ μέρους των αρχών.

Οι Έλληνες, όλο και πιο συχνά, παρασυρμένοι πολλές φορές από τα Μ.Μ.Ε., θεωρούν άκριτα ότι οι μετανάστες και οι πρόσφυγες είναι η κύρια αιτία της αυξημένης εγκληματικότητας στην Ελλάδα. Πιστεύουν, επίσης, ότι κινδυνεύουν οι θέσεις εργασίας και ότι απειλείται η πολιτισμική ταυτότητα του ελληνικού έθνους από την παρουσία μεταναστών και προσφύγων (Τσιτάκαλος 2000, σελ. 282-301). Έτσι, αναπτύσσονται ρατσιστικές συμπεριφορές, ακόμη και εις βάρος προσώπων που ζουν εδώ και χρόνια στη χώρα μας και «δοξάζουν», για παράδειγμα, με τις αθλητικές τους επιτυχίες την Ελλάδα. Χαρακτηριστικότερη περίπτωση αυτή του Κάκι Καχιασβίλι (ΤΑ ΝΕΑ, 24-25 Ιουλίου 1999).

Οι αλλοδαποί στην Ελληνική Εκπαίδευση

Το ποσοστό των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών/τριών στην Ελλάδα αυξήθηκε κατά τριακόσια τοις εκατό (300%) μέσα σε μια δεκαετία. Οι 45.717 μαθητές/τριες της σχολικής χρονιάς 1995-96 έφτασαν τις 130.114 την σχολική χρονιά 2003-04 (περίπου 10% επί του συνόλου των μαθητών/τριών) με αυξητικές τάσεις για 135.000 τα επόμενα έτη σε όλες τις βαθμίδες (Νηπιαγωγεία, Δημοτικά, Γυμνάσια, Λύκεια /Τ.Ε.Ε. (Υπ.Ε.Π.Θ.-Ι.Π.Ο.Δ.Ε., 2003).

Τα μέτρα της ελληνικής πολιτείας που πάρθηκαν από το 1980 είναι η ίδρυση σχολείων Παλιννοστούντων, αποκλειστικά για τα παιδιά αυτά (αργότερα ονομάστηκαν Διαπολιτισμικά σχολεία), οι Τάξεις Υποδοχής (Τ.Υ.) και τα Φροντιστηριακά Τμήματα (Φ.Τ.). Παράλληλα, εμφανίζεται στις κοινωνικές επιστήμες ο λόγος περί «Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης» και θεσμοθετείται από την Πολιτεία με τον Ν. 2413/96 η δημιουργία της Ειδικής Γραμματείας Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης στο Υπ.Ε.Π.Θ. και το Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (Ι.Π.Ο.Δ.Ε.).

Σύμφωνα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία, με την παρουσία της πολυπολιτισμικότητας στην ελληνική κοινωνία έχει προκληθεί η «επιβάρυνση του εκπαιδευτικού της συστήματος» (Δαμανάκης, 1993, σελ. 59). Πιο συγκεκριμένα, και σύμφωνα με την Ψάλτη (1999, σελ. 96), η παρουσία των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών/τριών στις ελληνικές τάξεις έχει θεωρηθεί σε μεγάλο βαθμό ότι έχει δημιουργήσει αρνητικές επιπτώσεις στην ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Στον τομέα αυτό, οι Έλληνες εκπαιδευτικοί δήλωσαν έντονα την άγνοιά τους για την ύπαρξη «σχολικού ζητήματος», το οποίο αφορά στη λήψη ή όχι ειδικών μέτρων από το Υπ.Ε.Π.Θ. για τα παιδιά αυτά (Ψάλτη, 1999, σελ. 96). Εξίσου σημαντικές ήταν, επίσης, και οι απόψεις της πλειοψηφίας των Διευθυντών Διευθύνσεων Εκπαίδευσης, των Προϊσταμένων Γραφείων της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και των Σχολικών Συμβούλων, οι οποίοι δήλωσαν ότι η παρουσία των αλλοδαπών και των παλιννοστούντων μαθητών/τριών στα ελληνικά σχολεία λειτουργεί ως παράγοντας που δυσχεραίνει την ομαλή διεξαγωγή του μαθήματος και που υποβαθμίζει και την εκπαίδευση των γηγενών μαθητών και μαθητριών (Ψάλτη, 1999, σελ. 96).

Σε έρευνα των Ταρατόρη και Μασάλη (2005) με θέμα «Ο δάσκαλος απέναντι στους άλλους μαθητές/τριες» αναδείχθηκε ότι ο ρατσισμός είναι διακριτός στην τάξη, μολοντί από τη δεκαετία του 1980 αναπτύσσεται στα σχολεία η αντιρατσιστική προσέγγιση και μέρος της ευθύνης βαρύνει εκτός από το κοινωνικό σύστημα που τον τρέφει και τον εκπαιδευτικό, διότι ο ρόλος του στην τάξη δεν υπήρξε ούτε ενοποιητικός ούτε υποστηρικτικός για το σύνολο των μαθητών και μαθητριών.

Υπάρχει ρατσισμός στην Ελληνική Εκπαίδευση;

Οι μέχρι στιγμής έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί δείχνουν ότι τα φαινόμενα του ρατσισμού και της ξενοφοβίας εξελίσσονται σταδιακά. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα αποτελέσματα έρευνας που πραγματοποιήθηκε για λογαριασμό της UNICEF με αντικείμενο «Διακρίσεις- Ρατσισμός- Ξενοφοβία στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα». Πιο συγκεκριμένα, με τη χρήση ερωτηματολογίων διερευνήθηκαν οι στάσεις απέναντι στους ξένους μαθητές και μαθήτριες. Ο πληθυσμός της έρευνας ήταν μαθητές και μαθήτριες των Δημοτικών, Γυμνασίων και Λυκείων, οι γονείς των μαθητών αυτών, καθώς επίσης και οι καθηγητές/τριες τους. Η συλλογή των στοιχείων έγινε από τις 6 έως τις 13/03/2001 στα δύο μεγαλύτερα αστικά κέντρα της Ελλάδας, το λεκανοπέδιο της Αθήνας και στο Πολεοδομικό Συγκρότημα Θεσσαλονίκης, που συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό αλλοδαπών που διαμένουν μόνιμα στην Ελλάδα. Αξιοσημείωτα είναι, εκτός των άλλων, τα παρακάτω συμπεράσματα της έρευνας:

- Οι φορείς κοινωνικοποίησης των μαθητών και των μαθητριών, δάσκαλοι, καθηγητές/τριες και γονείς, εμφανίζονται στις απαντήσεις τους πιο αρνητικοί τόσο απέναντι στην παρουσία των παιδιών μεταναστών στα ελληνικά σχολεία, όσο και εν γένει στην παρουσία των αλλοδαπών στη χώρα, σε σχέση με το υποκείμενο της κοινωνικοποίησης, τους μαθητές/τριες δηλαδή της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ιδιαίτερα οι μαθητές/τριες του δημοτικού εμφανίζουν την καλύτερη γνώμη και συμπεριφορά απέναντι στους αλλοδαπούς συμμαθητές/τριες τους.
- Η ξενοφοβική συμπεριφορά δασκάλων, καθηγητών/τριών και γονέων συσχετίζεται με τις εξής μεταβλητές: (i) Το βαθμό γνωριμίας / συναναστροφής (ii) Το μορφωτικό επίπεδο (iii) Το φύλο: Μητέρες και γυναίκες εκπαιδευτικοί φαίνεται να υιοθετούν αντιλήψεις διακρίσεων σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους πατέρες και τους άντρες εκπαιδευτικούς. (iv) Την εκπαιδευτική βαθμίδα: Οι γονείς των παιδιών του δημοτικού και οι δάσκαλοι εμφανίζονται περισσότερο ανήσυχοι για την παρουσία των αλλοδαπών μαθητών/τριών από τους γονείς των παιδιών των γυμνασίων και λυκείων και τους καθηγητές/τριες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Εντούτοις, οι μαθητές/τριες του δημοτικού είναι πολύ περισσότερο ανοιχτοί στην πολυπολιτισμικότητα συγκριτικά με τους μαθητές/τριες των γυμνασίων και λυκείων.

Σε παρόμοια αποτελέσματα κατέληξε έρευνα που πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβρη του 2005, έχοντας ως αντικείμενο τους μαθητές/τριες της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, ηλικίας 10-12 ετών του Δήμου Ρεθύμνης (<http://www.iliasliberis.gr/racism.htm>).

Αξίζει να επισημανθεί, όμως, ότι δάσκαλοι, καθηγητές/τριες και γονείς ανέπτυξαν στο πρόσφατο παρελθόν ξενοφοβικές αντιδράσεις απέναντι σε παιδιά μεταναστών τα οποία αρίστευσαν και κλήθηκαν να σηκώσουν την ελληνική σημαία στις παρελάσεις. Οι αντιδράσεις ήταν έντονες και υπερβολικές λες και κινδύνευαν οι εθνικές και πολιτισμικές μας αξίες από μετανάστες μαθητές/τριες που αγάπησαν τα ελληνικά γράμματα και διακρίθηκαν στο σχολείο.

Στο σχολικό, λοιπόν, περιβάλλον, ιδιαίτερα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, μέχρι στιγμής είναι περιορισμένα τα φαινόμενα. Θα μπορούσε, όμως, να διατηρηθεί και αργότερα η θετική αυτή στάση των παιδιών, όταν βασικοί φορείς κοινωνικοποίησής τους (γονείς και δάσκαλοι), όπως σημειώνεται στην έρευνα της UNICEF, εμφανίζονται στις απαντήσεις τους πιο αρνητικοί απέναντι στην παρουσία των παιδιών των μεταναστών στα ελληνικά σχολεία σε σχέση με τους μαθητές/τριες; Οι προαναφερθείσες, λοιπόν, έρευνες δηλώνουν ξεκάθαρα την ανάγκη παρεμβάσεων στο σχολείο με αντιρατσιστικό περιεχόμενο, έτσι ώστε αυτό αλλά και ο κοινωνικός περίγυρος να καταστούν χώροι σεβασμού της διαφορετικότητας.

Η Φυσική Αγωγή και ο Αθλητισμός ως μέσα καταπολέμησης του ρατσισμού και της ξενοφοβίας

Ολυμπιακοί Αγώνες - Αθλητισμός και Ρατσισμός κατά τον 19ο και 20ο αιώνα

Είναι αλήθεια ότι ήδη στα τέλη του 19ου αιώνα έκανε την εμφάνισή του ο ολυμπισμός, μια ιδέα με οικουμενική διάσταση. Η ίδρυση της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής και η θεσμοθέτηση των Αγώνων το 1894 ήταν κυρίως έργο του Κουμπερτέν, ο οποίος θεωρούσε ότι με τη διεθνοποίηση του αθλητισμού θα καλλιεργούσε το αγωνιστικό πνεύμα μεταξύ των αθλητών, το οποίο θα συνέβαλλε γενικά στη διεθνή κατανόηση και ειρήνη. Ο Κουμπερτέν πρέσβευε ότι: «το να ζητάς από τους λαούς να αγαπούν ο ένας τον άλλο είναι αφελές, να τους ζητάς να σέβονται ο ένας τον άλλο δεν είναι ουτοπία, αλλά αυτό μόνο υπό την προϋπόθεση να γνωρίζει ο ένας τον άλλο» (Müller 2000, σελ. 65). Πίστευε, επίσης, ότι ο αθλητισμός δεν αποτελεί μόνο το πιο πρόσφορο, ταχύ και αποτελεσματικό μέσο διαμόρφωσης του ατόμου, μα και το πιο άμεσο όχημα επικοινωνίας, κατανόησης και ειρήνευσης των ανθρώπων (Durant 1996, σελ. 73). Θεωρούσε, λοιπόν, ότι μέσω της Φυσικής Αγωγής και του Αθλητισμού μπορούσε να ισχυροποιηθεί το κίνημα εναντίον του ρατσισμού. Είναι αλήθεια ότι πάρα πολύ σύντομα ο αθλητισμός απεδείχθη ισχυρότατο αντιρατσιστικό μέσο. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες ήταν η μόνη κοινωνική δραστηριότητα που έδωσε από την πρώτη στιγμή τη δυνατότητα συμμετοχής όλων, ανεξαρτήτως καταγωγής, θρησκείας ή γλώσσας. Για τα τέλη του 19ου αιώνα η κίνηση αυτή αποδείχτηκε ιδιαίτερα προοδευτική, αν λάβει κανείς υπ' όψιν την κατάσταση των φυλετικών σχέσεων στις χώρες του Νέου Κόσμου και την Αφρική. Εξαίρεση στην προσπάθεια αυτή του ολυμπιακού κινήματος αποτέλεσαν οι «ανθρωπολογικές ημέρες» των Ολυμπιακών Αγώνων του 1904 στο Σεντ Λιούις. Τότε διεξήχθησαν αγώνες των ιθαγενών σε σύγχρονα αθλήματα ως ένα είδος ανθρωπολογικού πειράματος επιβεβαίωσης της «υπεροχής των λευκών», γεγονός που ξεσήκωσε θύελλα διαμαρτυριών (Φιλίππου, 2004, σελ. 388-392). Μια άλλη σχετική παρασπονδία συνέβη στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1936 στο Βερολίνο, όπου οι ναζιστές προσπάθησαν να αποκλείσουν από τους αγώνες έγχρωμους και Εβραίους αθλητές. Οι Γερμανοί διοργανωτές υποχώρησαν και δέχθηκαν αθλητές, ανεξαρτήτως καταγωγής, μετά την αντίδραση της διεθνούς κοινής γνώμης. Επιπρόσθετα, έγχρωμοι αθλητές, όπως ο πολυνίκης Jesse Owens, κατατρόπωσαν τη θεωρία περί ανωτερότητας της αρίας φυλής που πρέσβευε ο ναζισμός.

Παρόλα, όμως, αυτά οι Ολυμπιακοί Αγώνες και κατ' επέκταση ο αθλητισμός, πολύ γρήγορα εξελίχθηκαν σε πεδίο, όπου όλοι, ξεκινώντας από την ίδια αφετηρία, μπορούσαν να αποδείξουν τις ικανότητές τους. Πολύ σύντομα οι κατατρεγμένοι έγχρωμοι και οι αποδιοπομπαίοι ιθαγενείς απέδειξαν την ικανότητά τους μέσα στα στάδια. Είναι κοινά αποδεκτό ότι έγχρωμοι και ιθαγενείς πρώτα κέρδισαν την καταξίωση μέσα στα στάδια και, στη συνέχεια, μέσα στην κοινωνία. Κάτι ανάλογο συνέβη και στο χώρο της μουσικής με τους έγχρωμους. Αυτό δε σημαίνει, βέβαια, ότι φαινόμενα ρατσισμού δε συναντά κανείς στο σύγχρονο αθλητισμό. Κάθε άλλο: Στο επαγγελματικό ποδόσφαιρο και το μπάσκετ είναι πολύ συχνές οι ρατσιστικές ιαχές και οι αποδοκιμασίες ομάδες οπαδών της κερκίδας απέναντι σε έγχρωμους ή διαφορετικής καταγωγής αθλητές. Ποδόσφαιρο και μπάσκετ παίζονται στα γήπεδα του ρατσισμού, όπου έγχρωμοι, κυρίως, αθλητές πέφτουν συχνά θύματα ρατσιστικής μεταχείρισης (TA NEA, 22-23 Φεβρουαρίου 2003).

Από τα μέσα του 20ου αιώνα ορισμένες κοινωνίες που πίστευαν στη δυναμική της πλουραλιστικής τους σύνθεσης χρησιμοποιούσαν τη Φυσική Αγωγή και τον αθλητισμό για την καλλιέργεια συνοχής, αλληλεγγύης, σεβασμού και αντιρατσισμού. Ο Καναδάς, για παράδειγμα, άρχισε να εφαρμόζει ανάλογα προγράμματα από το 1966 (Moodley, 1995, σελ. 802).

Στην εξέλιξη των πραγμάτων υπήρχαν βέβαια και εξαιρέσεις. Έτσι, κατά την περίοδο του μεσοπολέμου η Φυσική Αγωγή και ο αθλητισμός χρησιμοποιήθηκαν ως μέσα των ρατσιστικών ιδεολογιών από τα ολοκληρωτικά καθεστώτα. Για παράδειγμα, στην εθνικοσοσιαλιστική Γερμανία η Φυσική Αγωγή και τα σπορ χρησιμοποιήθηκαν ως μέσα φυλετικής ισχυροποίησης. Κάτι ανάλογο συνέβη στον ιταλικό φασισμό, τη φιλοαξονική Βουλγαρία και την Ισπανία (Mangan, 1999, σελ. 107-125).

Η Φυσική Αγωγή ως μέσο αντιρατσιστικής αγωγής

Το γνωστό αντικείμενο της Φυσικής Αγωγής στο δημοτικό και το γυμνάσιο, εκτός από τη διεπιστημονικότητα των γνώσεων που προσφέρει, μπορεί να συμβάλει και στην προσέγγιση με το διαφορετικό, την προσέγγιση με τους αλλοδαπούς μετανάστες και πρόσφυγες. Είναι το μόνο γνωστό αντικείμενο στο σχολείο που απαιτεί από τους μαθητές και τις μαθήτριες μέσα από το παιχνίδι, συνεργασία, ομαδικότητα, αλληλοσεβασμό, αλληλοϋποστήριξη και αποδοχή, ανεξάρτητα από φύλο, καταγωγή, κοινωνική και πολιτισμική προέλευση. Επιπλέον, χρησιμοποιώντας παιχνίδια απ' όλο τον κόσμο ή χορούς διαφορετικής προέλευσης λειτουργεί ως ιδιαίτερα αποτελεσματικό διαπολιτισμικό μέσο που διευκολύνει τη γνώση των πολιτισμών άλλων λαών (Clemments & Kinzle 2002, σελ. 2-5).

Το μάθημα της Φυσικής Αγωγής βοηθά στην κοινωνική ένταξη των αλλοδαπών παιδιών, αφού το παιχνίδι και η άσκηση ενσωματώνουν ισότιμα όλα τα μέλη της ομάδας. Εξάλλου, το πρόβλημα της γλώσσας δεν επηρεάζει την επίδοση των αλλόγλωσσων παιδιών, όπως συμβαίνει σε άλλα μαθήματα (Κωνσταντινάκος, 2000, σελ. 106-107). Στο

παιχνίδι τα λόγια περιπεύουν. Η γλώσσα του σώματος είναι κοινή για όλους.

Στα περιεχόμενα της Φυσικής Αγωγής περιλαμβάνονται αθλητικές δραστηριότητες οι οποίες πολλές φορές είναι κοινές και ευρύτερα γνωστές σε παιδιά οποιασδήποτε καταγωγής. Έτσι, η ενασχόληση με τις αθλοπαιδιές αυτές δεν αποτελεί εμπόδιο σε κανένα και το αντικείμενο της Φυσικής Αγωγής είναι το πιο οικείο στους αλλοδαπούς μαθητές/τριες από κάθε άλλο μάθημα στο σχολείο. Να, λοιπόν, γιατί η Φυσική Αγωγή, δανειζόμενη πρακτικές της Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας, μπορεί να καλλιεργήσει μια θετική στάση απέναντι στην ανοχή και το σεβασμό της διαφορετικότητας και να διευκολύνει την αποδοχή των πολιτιστικών διαφοροποιήσεων (Γκιόσος 2000, σελ. 33; MacAloon, 1986, σελ. 7-10).

Σκοποί της αντιρατσιστικής εκπαίδευσης στο πλαίσιο της Φυσικής Αγωγής

Μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν όλες οι σύγχρονες κοινωνίες στο κατώφλι του 21ου αιώνα είναι η δυνατότητα συμβίωσης με το διαφορετικό. Και όχι μόνο αυτό. Η χαρά της διαφοράς, η απόλαυση της ποικιλίας, η δημιουργική αξιοποίηση της πολυμορφίας. Το σχολείο είναι από τη φύση του ένας παρεμβατικός θεσμός και μπορεί μετά από εξειδικευμένες δράσεις να εξασφαλίσει τη διατήρηση και την προώθηση ενός αντιρατσιστικού παιδαγωγικού πλαισίου αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας (Γκότοβος, 1998, σελ. 108).

Σε έναν κόσμο, όπου τα σύνορα ανάμεσα στους λαούς σταδιακά εξαλείφονται και οι πολιτισμοί αγκαλιάζουν ο ένας τον άλλο, είναι σημαντικό να είμαστε κατάλληλα προετοιμασμένοι να συμβιώσουμε αρμονικά και ευτυχισμένα. Το σχολείο μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στην προετοιμασία των νέων για μια τέτοια συμβίωση. Έχει την ευθύνη να καλλιεργήσει αξίες, γνώσεις και δεξιότητες που είναι απαραίτητες στο πλαίσιο της αντιρατσιστικής εκπαίδευσης, αποβλέποντας στο:

- Να ευαισθητοποιηθούν τα παιδιά σε θέματα κοινωνικού αποκλεισμού, ρατσισμού, ξενοφοβίας και προκατάληψης.
- Να κατανοήσουν ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι, αλλά έχουν και διαφορές (γλωσσικές, πολιτισμικές, θρησκευτικές).
- Να γνωρίσουν συνθήκες διαβίωσης, κοινωνικού αποκλεισμού και φυλετικού ρατσισμού.
- Να καταπολεμήσουν στάσεις ξενοφοβίας, στερεότυπα και προκαταλήψεις.
- Να πληροφορηθούν για κινήσεις, πρωτοβουλίες και διακηρύξεις Διεθνών Οργανισμών ενάντια στο ρατσισμό.
- Να μάθουν να ερευνούν (σε βιβλιοθήκες, εφημερίδες, περιοδικά κ.ά.), να αναπτύσσουν πρωτοβουλίες και να ερμηνεύουν γεγονότα και πράξεις με ρατσιστικό περιεχόμενο (Κόμπος 1998, σελ. 3; Multicultural Connections, 1996, σελ.21-23).

Δεν θα πρέπει να μας διαφεύγει ότι τα παιδιά έρχονται στο σχολείο με έτοιμα στερεότυπα και προκαταλήψεις, προϊόντα κοινωνικής μάθησης στο χώρο της οικογένειας, της ομάδας των συνομηλίκων και των μέσων μαζικής επικοινωνίας. Αυτό σημαίνει ότι το σχολείο είναι υποχρεωμένο να παρέμβει προς την κατεύθυνση της αποδόμησης της ήδη υπάρχουσας προκατάληψης και του στερεοτύπου. Δύο από τους κλασικούς μηχανισμούς αποδόμησης της προκατάληψης που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο Κ.Φ.Α. είναι η αλληλεπίδραση σε περιστάσεις αντιστροφής του ρόλου-θέσης (status) και η συνεργασία σε συνθήκες αλληλεπίδρασης. Στην πρώτη περίπτωση, η αλληλεπίδραση διαψεύδει έμπρακτα ένα από τα «αυτονόητα» της καθημερινής ζωής, όταν π.χ. ο μαθητής/τρια που προέρχεται από μια κοινωνική κατηγορία με χαμηλή κοινωνική αξία αναλαμβάνει στο σχολείο έναν επίσημο ρόλο (συντονιστής, υπεύθυνος για κάποια δραστηριότητα, αρχηγός κάποιας ομάδας) που το διαφοροποιεί θετικά από πλευράς θέσης σε σχέση με τους συμμαθητές/τριες του, οι οποίοι προέρχονται από την ευνοημένη κοινωνική κατηγορία. Στη δεύτερη περίπτωση, δύο (ή περισσότερα) άτομα που ανήκουν σε διαφορετικές κοινωνικές κατηγορίες αναγκάζονται να βρεθούν σε μια περίσταση, όπου η συνεργασία είναι η μόνη μέθοδος για τη λύση του προβλήματος. Να, λοιπόν, γιατί η συνεργατική μάθηση και το στυλ της αμοιβαίας διδασκαλίας είναι απαραίτητα να χρησιμοποιούνται από τον Κ.Φ.Α. στο πλαίσιο του μαθήματός του.

Διαπολιτισμικές επιδιώξεις του Κ.Φ.Α. στο πλαίσιο της αντιρατσιστικής εκπαίδευσης

Οι θετικές στάσεις προς τη διαφορετικότητα και η αποδοχή της διαφορετικότητας είναι απαραίτητα στοιχεία ενός εκπαιδευτικού ο οποίος θέλει να καλλιεργήσει τον αντιρατσισμό. Η Nieto (1992, σελ. 275) ορθά σημειώνει ότι «το να γίνεις ένας αντιρατσιστής δάσκαλος πρώτα σημαίνει να γίνεις ένας διαπολιτισμικός άνθρωπος». Θέτει, λοιπόν, ως αξίωμα ότι ο εκπαιδευτικός χρειάζεται να μάθει περισσότερο για την ποικιλία των πολιτισμών, να αντιμετωπίσει τις δικές του προκαταλήψεις και το ρατσισμό του και τέλος, πρέπει να δει την πραγματικότητα πολυπρισματικά. Έτσι, ο Κ.Φ.Α. στο πλαίσιο των αντιρατσιστικών προγραμμάτων θα πρέπει να επιδιώκει:

1. Να ενισχύσει την αυτοεκτίμηση, την αυτογνωσία και την ταυτότητα των μαθητών και των μαθητριών.
2. Να προαγάγει την εκτίμηση και αναγνώριση των πολιτισμικών διαφορών σε τέτοιο σημείο, ώστε να εξετάζονται περισσότερο με έναν ισότιμο τρόπο, παρά με το δίπολο ανωτερότητας/κατωτερότητας, και να αποδίδεται σημασία στις ομοιότητες αντί τις διαφορές.

3. Να αυξήσει τη συναίσθηση και την επίγνωση της ιστορίας, του πολιτισμού και των μορφών όλων των εθνικών και φυλετικών ομάδων. Η χρησιμοποίηση παιχνιδιών και χορών απ' όλον τον κόσμο από τον Κ.Φ.Α. βοηθά προς αυτήν την κατεύθυνση.

4. Να αναπτύξει την κατανόηση της πολυπολιτισμικής συνύπαρξης και του αλληλοεξαρτώμενου κόσμου (Gay, 2000). Προς την κατεύθυνση αυτή βοηθά ιδιαίτερα η πρόσκληση ως ομιλητών γνωστών αθλητών ή προπονητών διαφορετικής καταγωγής που απασχολούνται στη χώρα μας.

Στρατηγικές καλλιέργειας φιλικού κλίματος στην τάξη

Οι διαφορετικές εκπαιδευτικές ανάγκες, το διαφορετικό επίπεδο φυσικών ικανοτήτων, οι διαφορετικές γλωσσικές ικανότητες αλλόγλωσσων μαθητών/τριών, αλλά και τα ποικίλα ψυχολογικά προβλήματα που μπορεί να δημιουργούνται στα παιδιά αυτά από τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες διαβίωσής τους αποτελούν τις κυριότερες αιτίες της αυτοαπομόνωσής τους. Ένα πρώτο βήμα, για να γεφυρωθούν οι διαφορές, είναι να δημιουργηθεί στην τάξη ένα ασφαλές μαθησιακό περιβάλλον, όπου όλα τα παιδιά θα αποκτήσουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους, αυτοεκτίμηση και σεβασμό στη διαφορετικότητα. Τι σημαίνει αυτό; Ο εκπαιδευτικός φροντίζει να γνωρίσει από κοντά τους αλλόγλωσσους μαθητές και μαθήτριες. Το ιστορικό του παιδιού θα βοηθήσει τον εκπαιδευτικό να το προσεγγίσει καλύτερα και αποτελεσματικότερα (Δούβλη, 2003, σελ. 7). Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιήσουν, επίσης, μερικές από τις παρακάτω στρατηγικές, για να οικοδομήσουν αποδοχή και σεβασμό για όλα τα παιδιά της τάξης:

Αυτοπαρουσιάσεις - αλληλογνωριμία

Μια δραστηριότητα που μπορεί να γίνει στην αρχή της χρονιάς και να βοηθήσει τα παιδιά γλωσσικών μειονοτήτων να γνωρίσουν την τάξη και η τάξη αυτά είναι η αυτοπαρουσίαση (η ταυτότητά μου) των παιδιών. Η δραστηριότητα μπορεί να ξεκινήσει με την αυτοπαρουσίαση του εκπαιδευτικού. Τα παιδιά μπορούν να κάνουν διευκρινιστικές ερωτήσεις στον εκπαιδευτικό ή να ζητήσουν περισσότερες πληροφορίες. Στη συνέχεια, σε ζευγάρια με το παιδί που κάθεται δίπλα τους, παρουσιάζει το ένα στο άλλο την ταυτότητά του και έπειτα με το διπλανό ζευγάρι σχηματίζουν ομάδες των τεσσάρων και παρουσιάζουν τους συνεργάτες τους. Βεβαιώνονται ότι όλοι και όλες μπορούν να παρουσιάσουν τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές τους. Τέτοιου είδους δραστηριότητες βοηθούν, ώστε να σπάσει ο πάγος μεταξύ των παιδιών, να μοιραστούν γνώσεις, απόψεις ή απορίες για διάφορα θέματα (Coelho 1998, σελ. 65). Στον Κ.Φ.Α. προτείνονται, επίσης, παιχνίδια γνωριμίας, παιχνίδια συνεργασίας τα οποία μειώνουν τις αποστάσεις και βοηθούν στην ανάπτυξη φιλικών σχέσεων.

Διάκοσμος της τάξης και του γυμναστηρίου

- Μπορούμε να έχουμε στην τάξη ένα πολιτικό χάρτη όπου θα εντοπιστούν και θα σημειωθούν όλοι οι τόποι προέλευσης των μαθητών/τριών. Τα παιδιά μπορούν να φέρουν φωτογραφίες ή και να γράψουν μικρά κείμενα για τους τόπους τους.
- Να γίνει ένας πίνακας με φωτογραφίες των παιδιών και κάθε παιδί να γράψει από κάτω μία ή δύο προτάσεις για τον εαυτό του. Αν τα αλλόγλωσσα παιδιά δεν ξέρουν ακόμη ελληνικά, μπορούν να γράψουν στη γλώσσα τους.
- Στη βιβλιοθήκη της τάξης μπορούν να προστεθούν λεξικά των γλωσσών των αλλόγλωσσων παιδιών (Coelho, 1998, σελ. 66).
- Στους τοίχους του γυμναστηρίου μπορούν να αναρτηθούν φωτογραφίες ολυμπιονικών ή μεγάλων αθλητών που προέρχονται από τις χώρες προέλευσης των μαθητών/τριών του σχολείου.
- Στο γυμναστήριο μπορούν να τοποθετηθούν φωτογραφίες μεγάλων αθλητών διαφορετικής προέλευσης που ζουν και αγωνίζονται στη χώρα μας.
- Φωτογραφίες παραδοσιακών χορών ή παιχνιδιών άλλων χωρών μπορούν, επίσης, να χρησιμοποιηθούν ως διακοσμητικό υλικό για το γυμναστήριο.

Θετική στάση του Κ.Φ.Α. απέναντι στη γλωσσική και πολιτισμική ετερότητα

Οι μαθητές και οι μαθήτριες σε πολυπολιτισμικές τάξεις χρειάζονται εκπαιδευτικούς με θετική στάση απέναντι στη γλωσσική και πολιτισμική ετερότητα. Μερικές από τις τεχνικές που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο εκπαιδευτικός είναι:

- Να μάθει μερικές λέξεις ή εκφράσεις στη γλώσσα των παιδιών.
- Να είναι ευέλικτος ως προς το σχηματισμό των ομάδων (εναλλαγή των παιδιών στις ομάδες και παρουσία σε αυτές και ομόγλωσσων παιδιών).
- Να ενθαρρύνει τους αρχάριους να χρησιμοποιούν και τη μητρική τους γλώσσα για να εκφραστούν γραπτά ή προφορικά.
- Να παρέχει στους αρχάριους --- όταν αυτό είναι εφικτό - δίγλωσση βοήθεια είτε αυτή θα προέρχεται από άλλους μαθητές ή μαθήτριες είτε σε συνεργασία με κάποιους γονείς.
- Να συμπεριλάβει και τις άλλες γλώσσες στη διδασκαλία. Για παράδειγμα: «Πώς αρχίζει και τελειώνει ένα παραμύθι στη γλώσσα σου, πώς λέγεται το καλημέρα, το γεια σου, πώς είναι στα ρωσικά/αλβανικά/τουρκικά/άλλη γλώσσα, πώς λέγεται στη γλώσσα σου το ποδόσφαιρο, το μπάσκετ ή το βόλεϊ, πώς λέγεται στη γλώσσα σου το

παιχνίδι, το τρέξιμο, το άλμα, πώς λέγονται στη γλώσσα σου οι ασκήσεις κοιλιακών, ραχιαίων, οι διπλώσεις, οι κάμπιες;».

- Να αποφεύγει τα ιδιαίτερα ανταγωνιστικά παιχνίδια και τη διεκδίκηση της νίκης ως μοναδικής επιδίωξης σε κάθε αθλητική δραστηριότητα. Τούτο αποτελεί επικίνδυνο παράγοντα δημιουργίας επιθετικής και ρατσιστικής συμπεριφοράς, γι' αυτό πρέπει να αποφεύγεται.
- Να ενσωματώνει στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής στοιχεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης. Ζητάμε από τα παιδιά διαφορετικής καταγωγής να διδάξουν ένα χορό της χώρας τους, ένα παραδοσιακό παιχνίδι της χώρας τους, ένα μουσικό κομμάτι της πατρίδας τους, κατάλληλο για γυμναστική με μουσική (Δούβλη, 2004, σελ. 6).

Ανακεφαλαιώνοντας, επισημαίνεται ότι, όταν ο Κ.Φ.Α. χρησιμοποιεί τη Φυσική Αγωγή ως μέσο αντιρατσιστικής αγωγής, καλό είναι να στηρίζεται στη συνεργατική μάθηση και το στυλ της αμοιβαίας διδασκαλίας, να χρησιμοποιεί συχνά τα παιχνίδια γνωριμίας και συνεργασίας, για να καλλιεργήσει ένα θετικό και φιλικό κλίμα στην τάξη και τέλος να είναι θετικός απέναντι στη διαφορετικότητα, προβάλλοντας και διδάσκοντας παιχνίδια ή χορούς διαφορετικής καταγωγής.

Υποδείξεις για τον Κ.Φ.Α. - Αξιολόγηση παρεμβάσεων

Εντοπισμός συμπτωμάτων έλλειψης ανεκτικότητας και φαινομένων ρατσισμού στο σχολείο

Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να αξιολογεί τα αποτελέσματα των παρεμβάσεών του και γι' αυτόν ακριβώς το λόγο θα πρέπει να αναζητά κάποιες ενδείξεις που προκύπτουν από τις κοινωνικές συνθήκες, για να υπογραμμίσουν την απουσία της ανεκτικότητας στο σχολείο. Εφόσον έχουν επιτύχει ένα αυθεντικό επίπεδο εμπιστοσύνης με τους μαθητές/τριες τους, μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις ενδείξεις αυτές ως αφορμές για συζήτηση, προκειμένου να κατανοήσουν τα παιδιά τη φύση και τις συνέπειες μιας τέτοιας συμπεριφοράς, την οποία πολλά παιδιά εκδηλώνουν χωρίς να έχουν πλήρη συναίσθηση των πράξεών τους. Τέτοιες συζητήσεις μπορούν να ενσωματωθούν στη διδασκαλία για την κοινωνική υπευθυνότητα, καθιστώντας ικανούς τους μαθητές και τις μαθήτριες να αντιδρούν στις συνέπειες των πράξεών τους ως ένα απαραίτητο βήμα, για να πάρουν ευθύνη γι' αυτές.

Προτείνεται να χρησιμοποιηθεί ο παρακάτω κατάλογος για τον εντοπισμό των συμπτωμάτων ρατσιστικής συμπεριφοράς και έλλειψης ανεκτικότητας.

Πίνακας 1. Αξιολόγηση επιπέδου ανεκτικότητας και αντιρατσισμού του τμήματος.

Συμπτώματα	Ερωτήσεις	ΝΑΙ	ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	ΟΧΙ
Γλωσσικός Ρατσισμός	Τα παιδιά αποκαλούν το ένα το άλλο με το όνομά τους;			
	Χρησιμοποιούν ρατσιστικά ή εθνικιστικά στίγματα, απευθυνόμενα σε μέλη της τάξης (π.χ. αράπη, γύφτε κτλ.);			
	Παρεμποδίζουν τα παιδιά τους αλλοδαπούς μαθητές/τριες να επικοινωνούν στη γλώσσα τους;			
Στερεότυπα	Τα παιδιά εκφράζονται γενικά με αρνητικούς όρους σχετικά με τις φυλετικές ή εθνικές ομάδες, τους ανάπηρους ή όσους είναι διαφορετικοί από αυτά;			
Εμπαιγμός	Επιδιώκουν ή τείνουν τα παιδιά να φέρουν σε αμηχανία άλλα παιδιά επικεντρώνοντας την προσοχή σε μερικά προσωπικά χαρακτηριστικά (χρώμα δέρματος, μαλλιών, ματιών κτλ.);			
	Τείνουν τα παιδιά να φέρουν σε αμηχανία συμμαθητές/τριες τους, εμπαίζοντας τις συνθήκες ζωής της οικογένειάς τους;			
Προκατάληψη	Δέχονται τα παιδιά ότι ορισμένοι συμμαθητές/τριες τους είναι λιγότερο ικανοί ή αξίζουν λιγότερο, εξαιτίας της φυλετικής ή της εθνικής τους προέλευσης;			
	Θεωρούν ότι παιδιά που ανήκουν σε ορισμένες θρησκείες δεν είναι κατάλληλα για συμμαίκτης/τριες ή σύντροφοι;			
Δημιουργία εξιλαστήριων θυμάτων	Τείνουν τα παιδιά να αποδίδουν με υβριστικούς και ταπεινωτικούς χαρακτηρισμούς ένα ατύχημα, μια κακή εξέλιξη, τις φιλονικίες, την ήττα στα σπορ σε έναν ή σε κάποιους συμμαθητές/τριες;			
Διάκριση	Αποφεύγουν τα παιδιά μερικούς συμμαθητές/τριες τους, μην επιλέγοντας αυτούς για συντρόφους στο παιχνίδι ή στην ομάδα σε σταθερή βάση;			
Παρενόχληση	Κάποια παιδιά επιδιώκουν να δημιουργήσουν στα άλλα έλλειψη άνεσης, σπρώχνοντάς τα έξω από τη γραμμή, αφήνοντας ενοχλητικά ανώνυμα σημειώματα ή σχέδια πάνω στα θρανία ή στα βιβλία τους ή κάνοντας άσεμνες χειρονομίες;			
Τρομοκρατία	Τείνουν μερικά παιδιά εσκεμμένα να εκφοβίζουν κάποια μικρότερα ή ασθενέστερα παιδιά, καθώς και τους αλλοδαπούς μαθητές/τριες;			
	Επιβάλλουν ορισμένοι με τη βία στους άλλους την άποψή τους;			
Απομόνωση	Μερικά παιδιά έχουν αποβληθεί σταθερά από τα παιχνίδια ή τις άλλες σχολικές δραστηριότητες;			
Διαχωρισμός	Τείνουν οι μαθητές και οι μαθήτριες να συγκεντρώνονται και να κοινωνικοποιούνται σε ομάδες που βασίζονται στη φυλή, τη θρησκεία, την εθνικότητα ή το φύλο;			
	Εκφοβίζονται αλλοδαποί μαθητές/τριες βίαια ή αποθαρρύνονται με άλλους τρόπους να συμμετέχουν σε συζητήσεις ή να εκφράζουν τις απόψεις τους;			
Τραυματισμοί	Έχουν υποστεί μερικά παιδιά επίθεση ή φυσική βία από άλλα παιδιά;			

Είναι καλό να γίνει μια αξιολόγηση σχετικά με την πιθανή έλλειψη ανεκτικότητας από τον Κ.Φ.Α στα πρώτα μαθήματα. Όμως, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να είναι σε επιφυλακή για την εκδήλωση αυτών των συμπτωμάτων σε όλη τη σχολική περίοδο. Οι αντιδράσεις από μέρους των διδασκόντων πρέπει να είναι λογικές και παιδαγωγικά ενδεδειγμένες. Δεν ωφελεί να κατηγορούμε το δράστη ενώπιον της τάξης ή να αρκούμαστε σε μια εκδήλωση συμπάθειας.

Αυτοαξιολόγηση των μαθητών και των μαθητριών

Ανάλογο τεστ αυτοαξιολόγησης της συμπεριφοράς θα πρέπει να χρησιμοποιείται από τον κάθε μαθητή και μαθήτρια, για να αυτοελέγχει την συμπεριφορά του.

Πίνακας 2. Τεστ αυτοαξιολόγησης του μαθητή και της μαθήτριας

Ερωτήσεις	ΠΑΝΤΑ	ΣΥΧΝΑ	ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	ΣΠΑΝΙΑ	ΠΟΤΕ
1. Αποκαλώ τους μαθητές/τριες από διαφορετικές χώρες με τα εθνικά τους ονόματα; (π.χ. Αλβανέ, Τούρκε, Ουκρανέ κτλ.);					
2. Θεωρώ ότι ορισμένα παιδιά είναι λιγότερο ικανά, εξαιτίας της φυλετικής ή εθνικής τους προέλευσης;					
3. Αποφεύγω να επιλέγω μαθητή/τρια από διαφορετική χώρα ως συνασκούμενο ή συμπαίκτη σε μια ομάδα;					
4. Βρίζω ή χειρονομώ εις βάρος μαθητών/τριών από διαφορετική χώρα;					
5. Μια κακή εξέλιξη ενός αγώνα ή ενός παιχνιδιού την αποδίδω στους συμπαίκτες/τριες μου από διαφορετική χώρα;					
6. Εκφοβίζω τους μαθητές/τριες από διαφορετικές χώρες, για να μην εκφράζουν άποψη ή να διαμαρτύρονται;					
7. Επιτίθεμαι βίαια σε ασθενέστερα παιδιά ή μαθητές/τριες από διαφορετικές χώρες;					

Ο κάθε μαθητής και μαθήτρια, έστω και αν συγκεντρώσει μία θετική απάντηση, θα πρέπει να το συζητήσει με τον Κ.Φ.Α. για να δοθεί λύση¹.

¹ Tolerance, The Threshold of Peace, UNESCO 1977, p. 13-14. Μ. Γιατράκου, «Εκπαίδευση για την ειρήνη, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη δημοκρατία, την ανεκτικότητα. Η διδασκαλία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων», στο: Σχολείο χωρίς σύνορα, ΚΕΜΕΤΕ/Ο.Λ.Μ.Ε., Αθήνα 2000, σελ. 36-48. Καγκά Ε., Το άνοιγμα του σχολείου στην πολυγλωσσία και τον πολυπολιτισμό, Περίπτωση Διαθεματικής Προσέγγισης, Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων.

Παιδιά μέτριων και χαμηλών κινητικών ικανοτήτων και ρατσισμός

Δυστυχώς ή ευτυχώς, τα τελευταία χρόνια το σχολικό περιβάλλον είναι συνυφασμένο με την καθημερινή φυσική δραστηριότητα. Συνεπώς, η κινητική ικανότητα του παιδιού προσδιορίζει σε μεγάλο βαθμό την ατομική του συμμετοχή είτε στις σχολικές είτε στις ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το «στιγματισμό» και, κατά συνέπεια, τον αποκλεισμό των «αδέξιων» και χωρίς την απαιτούμενη κινητική ικανότητα παιδιών από ένα μεγάλο κομμάτι της εκπαιδευτικής διαδικασίας (Henderson & Sugden, 1992).

Είναι ευρέως αποδεκτό ότι πολλά και πολλές φορές σοβαρά συναισθηματικά και κοινωνικά προβλήματα συνδέονται με τις χαμηλές και τις μέτριες κινητικές δυνατότητες στην παιδική ηλικία (Cermak & Larkin, 2002; Cratty, 1994). Μία σοβαρή αιτία για αυτό είναι σίγουρα η μέχρι σχετικά πρόσφατα έλλειψη επιστημονικής γνώσης και η συνακόλουθη έλλειψη ενημέρωσης και πληροφόρησης εκπαιδευτικών και γονέων σχετικά με την σοβαρότητα και τις συνέπειες της κατάστασης. Εξαιτίας αυτού, πολλά παιδιά με χαμηλές ή και μέτριες κινητικές δυνατότητες συχνά χαρακτηρίζονται-στιγματίζονται από τους εκπαιδευτικούς ως σκηνικά, άτακτα ή ακόμη και νοητικά υστερημένα (Cratty, 1994).

Ακόμη και ως μεμονωμένο γεγονός η παραπάνω κατάσταση είναι ικανή να διαταράξει σοβαρά τον ψυχικό και κοινωνικό κόσμο ενός παιδιού με χαμηλές κινητικές δυνατότητες. Δυστυχώς, όμως, αφού η κίνηση είναι εύκολα παρατηρήσιμη, αλλά και ταυτόχρονα περίπλοκη, η κινητική επιδεξιότητα παρουσιάζει μία μεγάλη ποικιλία από ψυχο-κοινωνικές διαστάσεις. Η θετική σχέση που υπάρχει μεταξύ κινητικής επιδεξιότητας και επιθυμητών κοινωνικών χαρακτηριστικών, όπως είναι η κοινωνική αποδοχή και η κοινωνική καταξίωση και θέση, έχει τονιστεί κατ' επανάληψη (Cratty, 1994; Henderson & Sugden, 1992). Συνεπώς, τα πιο επιδέξια παιδιά προσαρμόζονται καλύτερα ατομικά και κοινωνικά, τη στιγμή που οι δυσκολίες στην κίνηση εμποδίζουν τη συμμετοχή σε ομαδικές κινητικές δραστηριότητες και οδηγούν σε μία μη φυσιολογική κινητική ανάπτυξη.

Έτσι, δημιουργείται ένας αδιαπέραστος «φαύλος κύκλος» που χαρακτηρίζει την ανάπτυξη των παιδιών με κινητικές δυσκολίες. Η φτωχή κινητική ικανότητα οδηγεί σε χαμηλή καταξίωση και γόητρο μεταξύ των συνομηλίκων και καταλήγει στον εξοστρακισμό από τα ομαδικά παιχνίδια. Επιπρόσθετα, και αφού τα αδέξια παιδιά δυσκολεύονται να κρύψουν τις δυσκολίες τους, πολύ συχνά γίνονται εύκολοι στόχοι για πειράγματα και χλευασμό. Η κατάσταση αυτή οδηγεί στην αποφυγή των κινητικών δραστηριοτήτων και των ομαδικών εκδηλώσεων, επειδή αυτές συνδέονται με αισθήματα αποτυχίας. Ως αποτέλεσμα, τα ήδη υπάρχοντα κινητικά προβλήματα γίνονται ακόμη πιο εμφανή και σοβαρά. Ακόμη και βασικές δεξιότητες απαραίτητες για την κινητική ανάπτυξη, πολλές φορές δεν αναπτύσσονται. Ο «φαύλος κύκλος» εμποδίζει το παιδί με κινητικές δυσκολίες να κάνει φίλους και τελικά οδηγεί στην κοινωνική του απομόνωση και σε σοβαρά συναισθήματα ανικανότητας και κατωτερότητας.

Πολλά από τα συναισθηματικά και κοινωνικά προβλήματα προέρχονται πολλές φορές από τη στάση των ίδιων των γονέων απέναντι στην αδυναμία του παιδιού στις καθημερινές δραστηριότητες, όπως το δείπνο ή τη δουλειά του σχολείου (Cratty, 1994). Πολλές φορές, οι γονείς δημιουργούν ένα δυσάρεστο περιβάλλον, παρακινούμενοι από τις φιλοδοξίες και τις προσδοκίες τους. Υπεύθυνη για αυτό μπορεί να είναι η κοινωνική τάξη της οικογένειας ή πολλοί άλλοι παράγοντες, όπως το γεγονός ότι ο ένας από τους γονείς υπήρξε καλός στον αθλητισμό. Αυτή η κατάσταση σίγουρα δημιουργεί τα πρώτα συναισθήματα απογοήτευσης στο παιδί.

Τα συναισθηματικά προβλήματα φαίνεται να μεγαλώνουν υπερβολικά κατά τη διάρκεια των σχολικών χρόνων (Cratty, 1994). Πολύ συχνά αυτά τα παιδιά προκαλούν εχθρικά συναισθήματα, όταν κατά λάθος σπρώχνουν τους συμμαθητές/τριες τους, προσπαθώντας να φτάσουν από το ένα μέρος στο άλλο. Έτσι, χαμηλότερη αυτοεκτίμηση, έλλειψη αυτοπεποίθησης, απογοήτευση και δυστυχία αποτελούν τα χαρακτηριστικά του ψυχικού κόσμου του παιδιού. Το γεγονός πως η κινητική επιδεξιότητα επηρεάζει σημαντικά την αυτοεκτίμηση αποδείχτηκε από έρευνες που αποκάλυψαν πως παιδιά με κινητικές δυσκολίες είχαν χαμηλότερη αυτοεκτίμηση και καταξίωση από παιδιά χωρίς προβλήματα.

Ως συνέπεια των παραπάνω προκύπτουν πρόσθετα προβλήματα συμπεριφοράς. Έχει αναφερθεί πως ανάμεσα στα παιδιά με κινητικές δυσκολίες η μη ρεαλιστική τάση να θέτουν υψηλότερους στόχους από αυτούς που μπορούν να πετύχουν είναι κάτι πολύ συνηθισμένο. Μια άλλη συνηθισμένη συμπεριφορά αποτελεί η τάση να μη δέχονται την ευθύνη για τις επιτυχίες ή τις αποτυχίες τους και να θεωρούν άλλους παράγοντες υπεύθυνους. Επίσης, έχει αναφερθεί πως παιδιά με κινητικές δυσκολίες συχνά αποδίδουν τα αποτελέσματα των ενεργειών τους στις επιδράσεις παραγόντων ανεξάρτητων από αυτά, άσχετα εάν αυτό αληθεύει ή όχι. Οι παραπάνω συμπεριφορές και η αδυναμία των παιδιών με κινητικές δυσκολίες να αποδώσουν κινητικά με αποδεκτή επιδεξιότητα κάνουν την αποτυχία καθημερινή ρουτίνα για αυτά τα παιδιά (Cermak & Larkin, 2002).

Φαίνεται, λοιπόν, ξεκάθαρα πως τα παιδιά με χαμηλές ή και μέτριες κινητικές δυνατότητες αντιμετωπίζουν ένα ιδιότυπο περιβάλλον ρατσισμού και στιγματισμού που διαμορφώνεται από συμμαθητές/τριες, εκπαιδευτικούς και γονείς. Ένα σημαντικό ερώτημα είναι εάν οι κινητικές αδυναμίες είναι μια κατάσταση την οποία τα παιδιά μπορούν να ξεπεράσουν χωρίς βοήθεια με το πέρασμα του χρόνου. Οι σχετικές έρευνες όχι μόνο επιβεβαίωσαν ότι η χωρίς βοήθεια αποκατάσταση είναι μακριά από το σύνθημα, αλλά, επίσης, έδειξαν ότι από τα παιδιά που έχουν την τύχη να ξεπεράσουν το πρόβλημα, τα πραγματικά τυχερά, είναι αυτά που ξεπερνούν το πρόβλημα νωρίς και καταφέρνουν να καλύψουν τις ακαδημαϊκές και κοινωνικές τους αδυναμίες. Αντίθετα, για τα παιδιά που αργούν να ξεπεράσουν τα κινητικά τους προβλήματα η πρόγνωση δεν είναι τόσο αισιόδοξη (Cermak & Larkin, 2002; Cratty, 1994; Henderson & Sugden, 1992).

Υποδείξεις για τους εκπαιδευτικούς και τις παρεμβάσεις σχετικά με το σεβασμό σε παιδιά μέτριων κινητικών ικανοτήτων

Οι κινητικές δυσκολίες κάνουν τα «αδέξια» παιδιά να ξεχωρίζουν και να στιγματίζονται-απομονώνονται, με σοβαρές επιπτώσεις στη συναισθηματική και κοινωνική τους ανάπτυξη, αλλά και στην εκπαιδευτική τους πρόοδο. Έτσι, για πολλά από αυτά τα παιδιά η έγκαιρη ανίχνευση και, συνεπώς, η έγκαιρη αντιμετώπιση, ίσως, είναι η μόνη ελπίδα ανατροπής των συνεπειών των κινητικών προβλημάτων. Το θέμα της αναγκαιότητας για έγκαιρη ανίχνευση των κινητικών δυσκολιών έχει τονισθεί από πολλούς επιστήμονες. Η έγκαιρη διάγνωση δεν οδηγεί μόνο στην έγκαιρη εφαρμογή ενός προγράμματος αντιμετώπισης, αλλά προλαβαίνει επίσης πολλά από τα κινητικά, φυσιολογικά και συναισθηματικά προβλήματα που προκύπτουν ως συνέπειες, καθώς το παιδί μεγαλώνει σε ηλικία (Cermak & Larkin, 2002; Cratty, 1994; Henderson & Sugden, 1992).

Ο τρόπος με τον οποίο προσεγγίζονται οι γονείς και το παιδί και ενημερώνονται για την κατάσταση είναι, επίσης, σημαντικό θέμα (Cratty, 1994). Μία ειλικρινής και με κατανόηση συζήτηση με τους γονείς και, εάν είναι δυνατό, και με το παιδί μπορεί να τους βοηθήσει να κατανοήσουν τη φύση του προβλήματος και το τι πρέπει να κάνουν, για να βελτιώσουν την κατάσταση. Θα πρέπει να ξεκαθαρισθεί πως η διαδικασία αντιμετώπισης θα είναι μακρόχρονη και απαιτεί υπομονή. Συνεπώς, η επιμονή είναι σημαντικός παράγοντας.

Προδιαγραφές και κριτήρια που θα πρέπει να διέπουν κάθε πρόγραμμα αντιμετώπισης έχουν κατά καιρούς περιγραφεί από πολλούς επιστήμονες (Cermak & Larkin, 2002; Cratty, 1994; Henderson & Sugden, 1992; Κουρτέσης, 2004). Έχει, άλλωστε, τονισθεί πως το να επικεντρώσει κανείς την προσοχή του σε ένα παιδί και να κάνει κάτι για το πρόβλημά του είναι πιο σημαντικό από το τι και το πώς αυτό γίνεται. Η εξασφάλιση ενός πλούσιου και παρακινητικού περιβάλλοντος για το παιδί έχει μεγαλύτερη αξία από μία αφύσικη ατμόσφαιρα, η οποία περιορίζει τη φαντασία του παιδιού και το οδηγεί σε μια δυσαρέσκεια απέναντι στους δασκάλους και το σχολείο. Επίσης, ο τύπος ενός προγράμματος αντιμετώπισης θα πρέπει να ανταποκρίνεται στις διαφορετικές ανάγκες του κάθε παιδιού. Το ζητούμενο, λοιπόν, είναι εάν ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα βοηθά ή όχι ένα συγκεκριμένο παιδί και όχι εάν η μέθοδος της διορθωτικής διδασκαλίας γενικότερα είναι αποτελεσματική ή όχι (Henderson & Sugden, 1994).

Η Φυσική Αγωγή, ασφαλώς, είναι ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες σε ένα πρόγραμμα αντιμετώπισης για παιδιά με κινητικές δυσκολίες. Η μέθοδος της μερικής εξάσκησης ή η μέθοδος της ανάλυσης της δεξιότητας φαίνεται να είναι οι πιο κατάλληλες μέθοδοι διδασκαλίας δεξιοτήτων σε παιδιά με κινητικές δυσκολίες (Κουρτέσης, 2004; Sugden & Wright, 1998). Παρόλα αυτά, όποια μέθοδο και εάν διαλέξει κανείς να εφαρμόσει, υπάρχουν πάντα κάποιες πρακτικές συμβουλές τις οποίες οι Κ.Φ.Α θα πρέπει να λαμβάνουν υπ' όψιν τους:

- Όλα τα παιδιά θα πρέπει να έχουν το αίσθημα της επιτυχίας από τις πρώτες ακόμη προσπάθειες. Για αυτόν το λόγο, οι πρώτες προσπάθειες ή δεξιότητες θα πρέπει να είναι ευκολότερες.
- Εφαρμογή δραστηριοτήτων με πολλά επίπεδα επιτυχίας, παρά το αυστηρό «περνάς-κόβεσαι» κριτήριο.
- Εφαρμογή παιχνιδιών στα οποία δεν υπάρχει αποκλεισμός κανενός.
- Η αύξηση της δυσκολίας μιας δεξιότητας θα πρέπει να γίνεται με μικρά βήματα, για να αποφεύγεται η αποτυχία.
- Η εξάσκηση θα πρέπει να ξεκινά με απλές δεξιότητες και να συνεχίζεται με πιο δύσκολες.
- Η εξάσκηση θα πρέπει να στοχεύει στις συγκεκριμένες περιοχές του προβλήματος.
- Οι δεξιότητες θα πρέπει να εκτελούνται σε διαφορετικές καταστάσεις, με διαφορετικές ταχύτητες και άλλες παραμέτρους, έτσι ώστε και η παρακίνηση να είναι μεγαλύτερη και το παιδί να μάθει να εκτελεί τη δεξιότητα κάτω από διαφορετικές συνθήκες.
- Δραστηριότητες χωρίς άγχος και μεγάλα διαλείμματα μετά από κοπιαστική άσκηση είναι επίσης σημαντικά.
- Τέλος, είναι καλό να παρέχεται στο παιδί η ελευθερία να διαλέγει από μόνο του τις δραστηριότητες που προτιμά και νομίζει ότι χρειάζεται.

Βιβλιογραφία

- Clements, R.L., & Kinzle, K.S. (2002). *A multicultural Approach to Physical Education*. Windsor: Human Kinetics.
- Coelho, E (1998). *Teaching and learning in multicultural schools*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Dei, G. (1998). Taking anti-racism education seriously. In: *Racism and social inequality in Canada. Concepts, Controversies and strategies of resistance*, Toronto, pp. 299-314
- Durantez, C. (1996). *Pierre de Coubertin. Ο ανθρωπιστής*. Πρακτικά 30ης Συνόδου Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας.
- EUMC- Ετήσια έκθεση (2005). <http://eumc.eu.int/eumc/material/pub/ar05/AR05-sum-el.pdf>.
- Gay, G. (1994). *A Synthesis of Scholarship in Multicultural Education*. (Urban Monograph Series). Oak Brook, IL: North Central Regional Educational Laboratory.
- Gay, G. (2000). *Culturally responsive teaching theory, research, and practice*. New York: Teachers College Press.
- Hargreaves, A. (1994). *Changing teachers, changing times- teachers' work and culture in the postmodern age*. London: Cassell.
- Hirschfeld, M. (1938). *Racism*. London.
- MacAlloon, J. (1986). *Intercultural Education and Olympic Sport*. Toronto: Canada Olympic Academy.
- Mangan, J.A. (1999). Bond, Strong and Pure: Proto Fascism Male bodies and Political Tradition. *The International Journal of the History of Sport* 16, 107-127.
- Moodley, K. (1995). Multicultural Education in Canada: Historical Development and Current Status In: *Handbook of Research on Multicultural Education*. New York: Macmillan Publishing.
- Müller, N. (Ed.), (2000). *Pierre de Coubertin. Olympism-Selected Writings*, Lausanne: IOC.
- Nieto, S. (1992). *Affirming diversity: The sociopolitical context of multicultural education*. New York: Longman.
- Unicef, (2001). Διακρίσεις, Ρατσισμός, Ξενοφοβία στο Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. *Unicef & κόσμος*, 45, σσ. 32-39.
- Βούλγαρης, Γ., κ.ά. (1995). Η πρόσληψη και η αντιμετώπιση του «Άλλου» στη σημερινή Ελλάδα. Πορίσματα εμπειρικής έρευνας. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 5, 81-100.
- Γκότοβος, Α. (1998). *Ρατσισμός, Κοινωνικές, Ψυχολογικές και Παιδαγωγικές όψεις μιας Ιδεολογίας και μιας Πρακτικής*, Αθήνα, Υ.Π.Ε.Π.Θ.
- Γκότοβος, Α. (1998). *Ρατσισμός- Κοινωνικές, Ψυχολογικές και παιδαγωγικές όψεις μιας ιδεολογίας και μιας πρακτικής*, Υ.Π.Ε.Π.Θ., Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης.
- Δαμανάκης, Μ. (επιμ.) (1997). *Η Εκπαίδευση των Παλινοστούτων και Αλλοδαπών μαθητών/τριών στην Ελλάδα - Διαπολιτισμική Προσέγγιση*, Αθήνα: Gutenberg.
- Δελθανάση, Μ. (2005). Έλληνες, οι πιο ξενόφοβοι στην Ευρώπη. *Εφ. Καθημερινή*, 18-12-05, 29.
- Δούβλη, Γ. (2004). Διδακτικές προσεγγίσεις σε πολυπολιτισμικές τάξεις. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 9.
- Έρευνα της UNICEF «Διακρίσεις-Ρατσισμός-Ξενοφοβία στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα». (http://www.ypepeth.gr/docs/ratsismos_k_ksenof.doc).
- Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο των Φαινόμενων Ρατσισμού και Ξενοφοβίας*, Ετήσια Έκθεση 2005.
- Ζέρβας, Χ. (2005). Ανθρώπινα δικαιώματα, απάνθρωπες παραβιάσεις. *Εφ. Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 11-12-2005, 56-57.
- Θεοδωράκης, Σ. (2006). Ο ρατσισμός των μεγάλων είναι πιο ενοχλητικός. *Εφ. Τα Νέα*, 24-03-06, 39.
- Κόμπος, Κ. (1998). Project αντιρατσισμού. *Virtual School, The sciences of Education Online*, τόμος 1, τεύχος 1, Νανούρης, Δ. (2005). Φοβόμαστε ο ένας τον άλλον. *Εφ. Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 13-11-05, 29).
- Στραβιάκου, Π. & Χατζηδήμου, Κ. (2006). Σχολική επίδοση Ελλήνων, αλλοδαπών και παλινοστούτων μαθητών/τριών δημοτικού σχολείου: μία μελέτη περίπτωσης. Στο: Δ. Χατζηδήμου (Επιμ.). *Το Σχολείο στην Κοινωνία της Πληροφορίας και της πολυπολιτισμικότητας, Πρακτικά ΙΑ' Διεθνούς Συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος που διεξήχθη στη Ρόδο στις 21-23 Οκτωβρίου 2005*. Θεσσαλονίκη: Αδερφοί Κυριακίδη, σσ. 865-873.
- Ταρατόρη, Ε. & Μασάλη, Ζ. (2006). Ο δάσκαλος απέναντι στους «άλλους» μαθητές/τριες. Στο: Δ. Χατζηδήμου, Χρ. Βιτσιλάκη (επιμ.). *Πρακτικά ΙΑ' Διεθνούς Συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος σε συνεργασία με την Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Το σχολείο στην κοινωνία της πληροφορίας και της πολυπολιτισμικότητας*. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, σσ. 585-593.
- Τσιτάκαλος, Γ. (1994). *Εκπαίδευση και Ισότητα Ευκαιριών*. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Ισότητας.
- Τσιτάκαλος, Γ. (1994). *Εκπαίδευση και Ισότητα Ευκαιριών*. Αθήνα, Γενική Γραμματεία Ισότητας.
- Τσιτάκαλος, Γ. (1997). Σεξισμός, Ρατσισμός, Κοινωνικός αποκλεισμός: Ο ρόλος της εκπαίδευσης. *Ο Πολίτης* 41, σσ. 23-27.
- Τσιτάκαλος, Γ. (2000). *Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Φιλίππου, Ε. (2004). 3οι Ολυμπιακοί Αγώνες: Η ατυχής επιλογή του Σεντ Λιούις, *Ολυμπιακά Ιστορικά*, τόμος 2ος, σσ.388-434.

Υποστηρικτικό υλικό

Βιβλία

Γιώργος Τσιάκαλος (2000). *Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης*. Αθήνα:Ελληνικά Γράμματα.

Ο Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης προσανατολίζεται στην αγωγή και την εκπαίδευση των παιδιών της πλειονότητας με στόχο την προστασία τους ή και την απαλλαγή τους από αντιλήψεις και στάσεις που οδηγούν σε ρατσιστικές συμπεριφορές. Μελετά τον τρόπο με τον οποίο μπορεί κανείς να δώσει αντιρατσιστική διάσταση στα μαθήματα του σχολείου και προτείνει λύσεις για το σχεδιασμό εκπαιδευτικών παρεμβάσεων με ανάλογο περιεχόμενο.

Σχολείο χωρίς Σύνορα - Μαθητικά Γυμνάσματα στα Ανθρώπινα δικαιώματα. (2000). Αθήνα: ΚΕΜΕΤΕ/Ο.Λ.Μ.Ε. – Ο.Ε.Δ.Β.

Είναι ένα σύνολο «γυμνασμάτων» που έχουν σκοπό να αναπτύξουν την ευαισθησία απέναντι στις διακρίσεις. Περιλαμβάνει ιδέες για παρεμβάσεις σχετικά με τους Μετανάστες - Πρόσφυγες και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, καθώς και το ρατσισμό.

Σχολείο χωρίς σύνορα- Βιβλίο της καθηγήτριας του καθηγητή/τριας. (2000). Αθήνα, ΚΕΜΕΤΕ/Ο.Λ.Μ.Ε. – Ο.Ε.Δ.Β.

Περιλαμβάνει ενημερωτικό υλικό και ενδιαφέρουσες προτάσεις για τους εκπαιδευτικούς που επιθυμούν να οργανώσουν διαπολιτισμικές παρεμβάσεις.

Οδυσσέας Ευαγγέλου-Νίκη Κάντζου (2005). *Πολυπολιτισμικότητα και Εκπαιδευτικός Ρατσισμός*. Αθήνα: Δίπτυχο.

Το βιβλίο περιλαμβάνει συγκεκριμένες πρακτικές αναγνώρισης και αντιμετώπισης του ρατσισμού στο χώρο της εκπαίδευσης, σχέδια εργασίας για το Νηπιαγωγείο και το Δημοτικό Σχολείο, καθώς και διαθεματικές δραστηριότητες για την αποδοχή της διαφορετικότητας, την καταπολέμηση του εκπαιδευτικού ρατσισμού και την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής επικοινωνίας. Συνοδεύεται από CD μουσικής με σχετικά τραγούδια.

Φυλλιώ Νικολούδη (2005). *Καλημέρα φίλε*. Αθήνα: Δίπτυχο.

Είναι ένα παιδικό βιβλίο για την έννοια της συνύπαρξης, προσεγγίζει με πρωτότυπο τρόπο τη διαφορετικότητα και ενισχύει την ατομική ταυτότητα αλλόγλωσσων παιδιών, είναι γραμμένο στα ελληνικά και τα αλβανικά προσφέροντας τη δυνατότητα για ποικίλες γλωσσικές δραστηριότητες, ενώ αποτελεί ένα χρήσιμο διδακτικό μέσο για τις τάξεις υποδοχής των δημοτικών σχολείων.

Lorraine Barbarash (1998). *Παιχνίδια από όλο τον κόσμο*. Θεσσαλονίκη: ΣΑΛΤΟ.

Περιλαμβάνει 75 κινητικά παιχνίδια από 43 χώρες και 5 ηπείρους τα οποία άνετα και εύκολα μπορούν να χρησιμοποιηθούν χωρίς ιδιαίτερες απαιτήσεις σε εξοπλισμό στο χώρο του σχολείου τόσο στο Δημοτικό, όσο και στο Γυμνάσιο. Το παιχνίδι είναι ένας καλός τρόπος, για να προσεγγίσουν οι μαθητές/τριες άλλους πολιτισμούς. Στο συγκεκριμένο βιβλίο προτείνονται, επίσης, δραστηριότητες εξερεύνησης, προκειμένου να βοηθηθούν τα παιδιά να ανακαλύψουν στοιχεία του πολιτισμού στον οποίο γεννήθηκε το παιχνίδι.

Multicultural Connections: Exploring Strategies and Issues (1996). Saskatchewan Instructional Development and Research Unit, University Of Regina.

Παρέχει οδηγίες για εκπαιδευτικούς που διδάσκουν σε πολυπολιτισμικά σχολεία και σχέδια δράσης για την καταπολέμηση του ρατσισμού.

Rhonda L. Clements & Suzanne K. Kinzle (2002). *A multicultural Approach to Physical Education*. Champaign: Human Kinetics.

Παρουσιάζει 70 παιχνίδια από 24 χώρες και αναλυτικές κατευθύνσεις για συνεργατική μάθηση. Δίνει επίσης λεπτομερείς οδηγίες για τη σταδιακή παρέμβαση στο πολυπολιτισμικό σχολείο και παραδείγματα χρήσης αθλητικών όρων σε διάφορες γλώσσες.

Ηλεκτρονικές διευθύνσεις

<http://www.antiracism-info.org>

Το site είναι της οργάνωσης ARIS (Υπηρεσία Πληροφόρησης κατά του Ρατσισμού), η οποία εδρεύει στη Γενεύη. Περιλαμβάνει πληροφορίες για τη μετανάστευση, τις διεθνείς συνθήκες, τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά και τις εκθέσεις του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για την αντιρατσιστική εκπαίδευση σε κάθε χώρα.

<http://www.racismnoway.com.au>

Αποτελεί ηλεκτρονική διεύθυνση του Υπουργείου Παιδείας της Αυστραλίας, όπου δίδονται πληροφορίες και ιδέες για αντιρατσιστικές παρεμβάσεις στο χώρο του σχολείου σε διάφορα γνωστικά αντικείμενα μεταξύ των οποίων και στη Φυσική Αγωγή. Μεταξύ του υλικού ιδιαίτερα χρήσιμα είναι τα ολιγόλεπτα βίντεο με ανάλογο περιεχόμενο.

Αφορά κυρίως τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

<http://www.pch.gc.ca>

Είναι η ηλεκτρονική διεύθυνση η οποία φιλοξενεί ολιγόλεπτα βίντεο και εκθέσεις νέων (μαθητών/τριών και φοιτητών/τριών) με θέμα το ρατσισμό.

<http://www.safehealthyschools.org/whatsnew/racism.htm>

Στην ιστοσελίδα αυτή παρουσιάζεται με κάθε λεπτομέρεια το πρόγραμμα αντιρατσιστικών παρεμβάσεων στο εκπαιδευτικό σύστημα όλων των πολιτειών του Καναδά.

Video

Εκπαιδευτική Τηλεόραση, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή - Ρατσισμός - Αγωγή Υγείας, 2003.

Περιλαμβάνει δύο μικρές ταινίες με κινούμενα σχέδια, κατάλληλες για παιδιά Α'-Γ' Δημοτικού διάρκειας 3 λεπτών η κάθε μία. Τίτλοι των ταινιών: Στη ζυμαροχώρα, ένα τρίγωνο στη χώρα των κύκλων.

Κινηματογραφικές ταινίες

Rom: Μενέλαος Καραμαγγιώλης (1989, Ελλάδα). Υπάρχουν ακόμα γελαστοί Τσιγγάνοι.

Πρόκειται για ντοκιμαντέρ με θέμα τους τσιγγάνους, την ιστορική τους πορεία και τις ιδιομορφίες τους. Σκοπός να καταρρίψει στερεότυπα και να παρουσιάσει συνθήκες, γλώσσα, ιδιομορφίες, κώδικες.

Η λίστα του Σίντλερ: Στιβεν Σπίλμπεργκ (1993 ΗΠΑ)

Αφηγείται την ιστορία του Γερμανού επιχειρηματία Όσκαρ Σίντλερ, ο οποίος την περίοδο της χιτλερικής Γερμανίας κατάφερε να σώσει 1200 Εβραίους από τα κρεματόρια. Παρέχει πλούτο πληροφοριών για τις διώξεις των Εβραίων.

Μάντεψε ποιος θα έρθει το βράδυ {Guess who is coming to dinner (1967, ΗΠΑ)}- ρατσισμός

Η καλύβα του μπάρμπα – Θωμά {Uncle Tom's Cabin (1997, ΗΠΑ)}- ρατσισμός

Η ζωή είναι ωραία {La vita e bella (1997)}- ρατσισμός

Ο δρόμος προς τη δόξα {Glory Road (2006)}- ρατσισμός

Αμερικάνικη ιστορία {An American Tale (1986 ΗΠΑ)} - μετανάστευση

Υποστηρικτικό υλικό για τις δράσεις που σχετίζονται με τα παιδιά μετρίων κινητικών ικανοτήτων

Βιβλιογραφία

Ball, M.F. (2002). *Developmental Coordination Disorder. Hints and tips for the activities of daily living*. London: Jessica Kingsley Publishers.

• Ένα ευκολοδιάβαστο εγχειρίδιο με απαντήσεις σε συχνές απορίες σχετικά με την κινητική αδεξιότητα. Ένα καλό βοήθημα για γονείς και εκπαιδευτικούς, ώστε να επιλέγουν τις κατάλληλες μεθόδους για τα παιδιά τους.

Cermak, S.A. & Larkin, D. (2002). *Developmental Coordination Disorder*. UK: Delmar.

• Ένα πρόσφατο εγχειρίδιο που αναφέρεται στις αναπτυξιακές διαταραχές του κινητικού συντονισμού στην παιδική ηλικία. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η προσπάθεια των συγγραφέων να συνδέσουν τη χαμηλή κινητική ικανότητα με την καθημερινότητα του παιδιού.

Cratty, B.J. (1994). *Clumsy child syndroms: Descriptions, evaluation and remediation*. Amsterdam: Harwood Academic Publishers.

• Ένα πλήρες επιστημονικό εγχειρίδιο που καλύπτει ολόκληρο το φάσμα της παιδικής κινητικής αδεξιότητας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το κεφάλαιο σχετικά με τα κοινωνικά και συναισθηματικά αποτελέσματα της «κακής» κίνησης στην παιδική ηλικία.

Henderson, S.E., & Sugden, D.A. (1992). *Movement assessment battery for children*. London: The Psychological Corporation, Harcourt Brace Jovanovich.

• Το κινητικό τεστ *Movement Assessment Battery for Children* είναι μια «μπαταρία» αξιολόγησης, ειδικά σχεδιασμένης, ώστε να «ανιχνεύει» και να αξιολογεί κινητικά προβλήματα που προσδιορίζουν κατά ένα μεγάλο ποσοστό την κοινωνική ενσωμάτωση του παιδιού κυρίως στο σχολείο. Σημαντική η προσπάθεια των δημιουργών να συνδέσουν την αξιολόγηση με την παρέμβαση, δίνοντας κατευθύνσεις στο Βιβλίο Οδηγιών που συνοδεύει το τεστ.

Κουρτέσης, Θ. (2004). Μαθητές/τριες με ειδικές μαθησιακές και κινητικές δυσκολίες στο τυπικό σχολικό περιβάλλον. Ευθύμης Κιουμουρτζόγλου (Επιμέλεια), *Η Φυσική Αγωγή στην αρχή του εικοστού αιώνα. Σκοποί, στόχοι, επιδιώξεις* _ Δημοτικό σχολείο _ (σελ. 83-94). On line: www.hape.gr

- Η σειρά των τριών ηλεκτρονικών βιβλίων «Η Φυσική Αγωγή στην Αρχή του 21ου Αιώνα» είναι μία πλήρης, συγκροτημένη και αναλυτική πρόταση για το μάθημα της Φυσικής Αγωγής που καλύπτει όλο το εύρος της αναπτυξιακής ηλικίας ενός ατόμου από την προσχολική ηλικία ως το λύκειο. Αποτελεί ένα βοήθημα για τον καθηγητή/τρια Φυσικής Αγωγής, παρέχοντας συγκεκριμένες κατευθύνσεις για το σχεδιασμό αποτελεσματικών μαθημάτων. Εισάγει την λογική κτισίματος της μάθησης και, άρα, της γνώσης διά μέσου των Σκοπών, των Στόχων και των Επιδιώξεων της Φυσικής Αγωγής, όπως θα πρέπει να ορίζονται, σε συνάρτηση με τις δυνατότητες και τις ανάγκες των μαθητών/τριών, αλλά και τις επίκαιρες διεθνείς τάσεις στην Εκπαίδευση.

Σχετικά sites

Όλες οι παρακάτω ιστοσελίδες έχουν ως σκοπό την ενημέρωση και πληροφόρηση σχετικά με τις κινητικές δυσκολίες στην παιδική ηλικία (και όχι μόνο) με τη συμμετοχή όλων των ενδιαφερόμενων πλευρών (παιδιών, γονέων, εκπαιδευτικών, επαγγελματιών και ερευνητών). Ένας από τους στόχους της ενημέρωσης είναι και η μείωση των φαινομένων στιγματισμού και «ρατσισμού» προς τα «αδέξια» παιδιά μέσα και έξω από το εκπαιδευτικό περιβάλλον.

- International Society of Research into DCD

www.ISR-DCD.org.uk

- The Dyspraxia Foundation

www.dyspraxiafoundation.org.uk

- The Dyspraxia Association of Ireland

www.dyspraxiaireland.com

- The Dyspraxia Support Group for New Zealand

www.dyspraxia.org.nz

- Australian Dyspraxia Support Group & Resource Centre Incorporated

www.dyspraxia.com.au

Ενότητα 4

Φύλα και Ισότητα

- 87. Περίληψη
- 88. Φύλα και ισότητα στην κοινωνία
- 88. Ορισμοί και δόμηση του κοινωνικού φύλου
- 90. Τα Φύλα στην Ελλάδα: Τι ισχύει;
- 91. Φύλο και Εκπαίδευση
- 93. Φύλα και ισότητα στη Φυσική Αγωγή και τον αθλητισμό
- 93. Φύλα και Σχολική Φυσική Αγωγή
- 95. Φύλα και αθλητισμός
- 99. Βιβλιογραφία
- 101. Υποστηρικτικό υλικό

<http://kallipateira.sch.gr>

Περίληψη

Η ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών αποτελεί ένα καίριο θέμα τόσο για την Ευρωπαϊκή Ένωση των 25, όσο και για κάθε κράτος-μέλος ξεχωριστά. Τα βήματα που έχουν γίνει στην Ελλάδα από τη θέσπιση του νόμου περί ισότητας το 1983 μέχρι σήμερα είναι πολλά και σημαντικά. Στο χώρο του αθλητισμού τα βήματα ενδυνάμωσης της θέσης των γυναικών φαίνεται να ξεκίνησαν από τις ίδιες τις αθλήτριες και τις επιτυχίες τους κατά την τελευταία δεκαετία. Παρόλα αυτά, διακρίσεις και ανισότητες, με βάση το φύλο, υφίστανται ακόμη στην καθημερινότητά της χώρας μας. Τις συναντούμε στην εκπαίδευση, την πολιτική ζωή, τον εργασιακό χώρο, την οικογένεια. Μπορεί να εμφανίζονται ως μεμονωμένα περιστατικά, αλλά η θέση των Ελληνίδων, η ιεράρχηση των φύλων τόσο στο δημόσιο, όσο και στον ιδιωτικό βίο, απέχει ακόμη από τους στόχους της Ε.Ε. των 25. Η ευαισθητοποίηση των πολιτών μέσα από την εκπαίδευση και επιμόρφωση δείχνει να είναι ο καταλληλότερος τρόπος προσέγγισης. Στο πλαίσιο αυτό, τα παιδιά, οι μελλοντικοί πολίτες της χώρας μας, είναι ο πολλά υποσχόμενος πληθυσμός. Οι μαθητές και οι μαθήτριες μέσα από νέες πρακτικές και προσεγγίσεις των εκπαιδευτικών τους μπορούν να μάθουν ότι οι ομοιότητες μεταξύ γυναικών και ανδρών είναι πολύ περισσότερες και ουσιαστικότερες από τις διαφορές και να μοιράζονται την καθημερινότητα, τη λήψη αποφάσεων και την υλοποίηση αυτών. Τα κείμενα που ακολουθούν χωρίζονται σε δυο μέρη. Το πρώτο μέρος περιέχει στοιχεία για την ισότητα των φύλων μέσα στο πλαίσιο της κοινωνίας και της εκπαίδευσης γενικότερα, ενώ το δεύτερο ασχολείται με την ισότητα των δυο φύλων στο χώρο του αθλητισμού και της σχολικής Φυσικής Αγωγής. Παρέχονται ορισμοί, θεωρητικές προσεγγίσεις και δεδομένα που ισχύουν στο διεθνή χώρο, αλλά και όσα γνωρίζουμε για τον ελληνικό χώρο. Σκοπός των κειμένων αυτών είναι να πληροφορήσουν τους εκπαιδευτικούς για όσα συμβαίνουν και να τους παράσχουν ιδέες για νέες πρακτικές και προσεγγίσεις με τις οποίες σε πρώτη φάση θα ενισχυθεί η θέση των κοριτσιών στο σχολείο και μελλοντικά η θέση των γυναικών στην κοινωνία.

Φύλα και ισότητα στην κοινωνία

Στο υποκεφάλαιο Φύλα και Ισότητα στην Κοινωνία δίνεται αρχικά ο ορισμός και η περιγραφή του όρου «φύλο», βιολογικό και κοινωνικό, και, στη συνέχεια, γίνεται η θεωρητική προσέγγιση σχετικά με το πώς δομείται το φύλο, δηλαδή πώς τα παιδιά αποκτούν το κοινωνικό τους φύλο και μαθαίνουν τους έμφυλους ρόλους των γυναικών και των ανδρών. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται στατιστικά στοιχεία, αναφορικά με την παρουσία της γυναίκας στη χώρα μας μαζί με βασικές οδηγίες των Ηνωμένων Εθνών και της Ε.Ε. για την ενδυνάμωση της θέσης των γυναικών. Τέλος, εξετάζεται ο ρόλος και η θέση του φύλου στο σχολείο και την εκπαίδευση τόσο στο διεθνές, όσο και στον ελληνικό χώρο. Πιο συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά σε στατιστικά στοιχεία, σε πρακτικές και σε παραμέτρους που ενισχύουν την διάκριση του φύλου μέσα στην εκπαίδευση. Σκοπός του υποκεφαλαίου αυτού είναι να γνωρίσει ο εκπαιδευτικός τι σημαίνει κοινωνικό φύλο, πώς δομείται το κοινωνικό φύλο και, στη συνέχεια, ποιες παράμετροι και πρακτικές επηρεάζουν αρνητικά την ισότιμη συνύπαρξη των δύο φύλων στο σχολείο, διότι στο πλαίσιο αυτό ο εκπαιδευτικός μπορεί να παρέμβει.

Ορισμοί και δόμηση του κοινωνικού φύλου

«Οι διαφορές των φύλων είναι κοινωνικά και όχι βιολογικά προσδιορισμένες, είναι κοινωνικά κατασκευασμένες εννοιολογήσεις που επιστρατεύονται από κοινωνικούς θεσμούς και ενσωματώνονται σε πολιτισμικές πρακτικές» (Αθανασίου, 2006, σελ. 25).

Το φύλο είναι ένα από τα ατομικά χαρακτηριστικά το οποίο συμβάλλει στη δημιουργία ανισοτήτων στο πλαίσιο της κοινωνίας. Σε πλήθος αναπτυσσόμενων χωρών οι αναλύσεις έμφυλων διαφορών και ανισοτήτων συχνά αναδεικνύουν ως μειονεκτική και αδύναμη τη θέση των γυναικών και των κοριτσιών σε πολλαπλά πεδία, όπως το κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό, νομοθετικό και εκπαιδευτικό (Eurostat, 2006; Meier, 2005). Αν λάβουμε υπ' όψιν ότι με βάση την τελευταία απογραφή της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδος (Γ.Γ.Ε.Σ.Υ.Ε., 2001) το 50,5% του ελληνικού πληθυσμού είναι γυναίκες και το 49,5% είναι άνδρες, τότε οποιαδήποτε μορφή ανισότητας που αφορά στο μισό πληθυσμό της χώρας αποκτά εξαιρετική σπουδαιότητα για τη λειτουργία της κοινωνίας μας. Τα άτομα-μέλη της ελληνικής κοινωνίας καλούνται να ζήσουν και να λειτουργήσουν ως πολίτες στο πλαίσιο ενός δημοκρατικού πολιτεύματος, κεντρική έννοια του οποίου αποτελεί η ισότητα.

Στην ελληνική γλώσσα ο όρος «φύλο» διακρίνεται σε «βιολογικό φύλο» (sex) και «κοινωνικό φύλο» (gender). Το κοινωνικό φύλο και η θεωρητική του επινόηση σχετίζονται ιστορικά με το έργο της Βρετανίδας κοινωνιολόγου Ann Oakley (1972), η οποία με τον όρο «βιολογικό φύλο» έκανε αναφορά στις βιολογικές διαφορές μεταξύ αρσενικού και θηλυκού και με τον όρο «κοινωνικό φύλο» στην κοινωνική ταξινόμηση σε ανδρικό και θηλυκό. Η διάκριση, λοιπόν, μεταξύ κοινωνικού φύλου και βιολογικού φύλου οδήγησε σε θεμελιώδεις αλλαγές, δίνοντας το έναυσμα για συζητήσεις με θέμα «άνδρας, ανδρισμός, ανδροπρέπεια», «γυναίκα, θηλυκότητα, θηλυπρέπεια».

Κατά την Oakley (1972), το βιολογικό φύλο γίνεται αντιληπτό ως σταθερό, ενώ το κοινωνικό φύλο προσδιορίζεται από την κοινωνία. Πολύ νωρίτερα, όμως, η προσέγγιση της Μποβουάρ στο έργο της «το Δεύτερο φύλο» (1949) προανήγγειλε τη θεώρηση της κοινωνικής δόμησης του φύλου και την έναρξη αμέτρητων συζητήσεων εντός και εκτός του φεμινιστικού κινήματος (Αθανασίου, 2006; Παπαταξάρχης, 1996). Ο ρόλος του φύλου αποτελείται από συμπεριφορές, προσδοκίες και ρόλους που ορίζονται από το κοινωνικό πλαίσιο ως θηλυπρεπείς ή ανδροπρεπείς και οι έννοιες αυτές εντάσσονται στις συμπεριφορές του ατόμου είτε είναι άνδρας ή γυναίκα (Solomon, 1982). Η Lorber (1999) ορίζει το κοινωνικό φύλο ως μια «διαδικασία κοινωνικής κατασκευής, ένα σύστημα κοινωνικής διαστρωμάτωσης και ένα θεσμό που δομεί κάθε όψη της ζωής μας λόγω της παρουσίας του μέσα στην οικογένεια, την εργασία και την κοινωνία, καθώς και στη σεξουαλικότητα, τη γλώσσα και τον πολιτισμό». Επισκοπώντας τη συστηματική ενασχόληση των κοινωνικών επιστημόνων με τις κατηγορίες του φύλου και τη συγκρότηση της «έμφυλης ταυτότητας», που ακολούθησε σχεδόν μια δεκαετία μετά το έργο της Oakley, η Αθανασίου (2006) καταγράφει την υπερισχύουσα θέση αναφορικά με την «έμφυλη ταυτότητα», που «αποτελεί προϊόν διαδικασιών κοινωνικής κατασκευής, οι οποίες διαφέρουν ανάλογα με τα πολιτισμικά συγκείμενα» (σελ. 24).

Πληθώρα θεωριών έχει επιχειρήσει να ερμηνεύσει τη δόμηση του κοινωνικού φύλου. Οι θεωρίες αυτές, οι οποίες, κατά τους Bussey και Bandura (1999), διαφοροποιούνται μεταξύ τους σε σημαντικές διαστάσεις. Η μια διάσταση περικλείει τη συναρτώμενη έμφαση που δίνεται από θεωρίες σε ψυχολογικούς (Freud, 1905/1930; Kohlberg, 1966), βιολογικούς (Eagly, 1987a; Epstein, 1988) και κοινωνικά δομημένους (Buss, 1985; Trivers, 1972) παράγοντες διαμόρφωσης του φύλου. Η δεύτερη διάσταση ασχολείται με τη φύση των μοντέλων μετάδοσης του φύλου, δηλαδή εξετάζει το οικογενειακό μοντέλο μετάδοσης, το γονεϊκό, το γενετικό (Rowe, 1994), την κοινωνική κατασκευή έμφυλων ρόλων μέσα από κοινωνικούς θεσμούς (Lorber, 1994) κ.ά. Στη διάσταση αυτή συμπεριλαμβάνεται και η κοινωνική-γνωστική θεωρία ανάπτυξης έμφυλων ρόλων (Bandura, 1986, 1997), όπου οι αντιλήψεις του φύλου και οι ρόλοι συμπεριφοράς είναι προϊόντα ενός διευρυμένου δικτύου κοινωνικών επιρροών που υφίστανται τόσο μέσα στην οικογένεια, όσο και σε πολλαπλούς κοινωνικούς θεσμούς της καθημερινότητας. Η τρίτη διάσταση ασχολείται με τη χρονική προοπτική των θεωρητικών αναλύσεων, δηλαδή με το πότε αναπτύσσεται χρονικά το κοινωνικό

κό φύλο. Η κριτική των Bussey και Bandura (1999) εκθέτει το γεγονός ότι οι περισσότερες θεωρίες έχουν ασχοληθεί είτε με την πρώιμη παιδική ηλικία (Freud, 1916/1963; Kohlberg, 1966) είτε με ενήλικα άτομα (Deaux & Major, 1987), χωρίς, όμως, να μελετήσουν την ανάπτυξη του φύλου καθ' όλη τη διάρκεια ζωής του ατόμου.

Οι θεωρίες που προσπάθησαν να ερμηνεύσουν την ανθρώπινη κοινωνική συμπεριφορά με βάση τη «φύση» (φυσιολογικοί, γενετικοί παράγοντες) αμφισβητήθηκαν εκτενέστατα με επιχειρήματα σχετικά με την πολυπολιτισμικότητα των κοινωνιών, τη διαφορετικότητα των ατόμων στο πλαίσιο μιας κοινωνίας, αλλά ακόμη περισσότερο από το γρήγορο ρυθμό των κοινωνικών αλλαγών, στοιχεία τα οποία αδυνατούν να τα ερμηνεύσουν (Bandura, 1999; Bussey & Bandura, 1999; Connell, 2005). Κατά τον Bandura (1999), οι πηγές διαφοροποίησης των φύλων φαίνονται να σχετίζονται περισσότερο με κοινωνικές και θεσμικές πρακτικές, παρά με σταθερά χαρακτηριστικά του ατόμου.

Ο θεωρητικός του κοινωνικού φύλου Bob Connell στο βιβλίο του «Το κοινωνικό φύλο» (2006) (μετάφραση των Κογκίδου και Πολίτη για την ελληνική γλώσσα από το πρωτότυπο έργο «Gender», 2005) υποστηρίζει ότι το μοντέλο της κοινωνικοποίησης δεν ερμηνεύει ολοκληρωμένα την πρόσκτηση του φύλου από αγόρια και κορίτσια, δηλαδή τα παιδιά δεν μαθαίνουν απλά τους ανδρικούς ή τους αντίστοιχους γυναικίους ρόλους και συμπεριφορές μέσα από τη φύση τους, αλλά και ούτε μέσα από εξωτερικούς παράγοντες, κοινωνικές νόρμες ή πιέσεις από κέντρα εξουσίας. Το κοινωνικό φύλο αφορά σε μια κοινωνικο-πολιτισμική κατασκευή, η οποία ανανεώνεται συνεχώς, παρά το γεγονός ότι στην καθημερινότητα ο καθένας μας αντιλαμβάνεται το φύλο του ως κάτι σταθερό και αμετάβλητο (Connell, 2006). Το κοινωνικό φύλο του άνδρα και της γυναίκας συγκροτείται σε καθημερινή βάση μέσα από τις σχέσεις που συνδέουν ή/και διαιρούν τους ανθρώπους μεταξύ τους. Είναι «οι ίδιοι οι άνθρωποι [που] συγκροτούν τον εαυτό τους ως άνδρα ή γυναίκα» (σελ. 42), με τον τρόπο που συμπεριφέρονται στην καθημερινότητα, έχοντας ή διεκδικώντας μια θέση στην έμφυλη τάξη (Connell, 2006).

Κατά τον Connell (2006), η γλώσσα που χρησιμοποιούμε «αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι του κοινωνικού φύλου, αλλά δεν μπορεί να παρέχει ένα πλαίσιο που με συνέπεια θα βοηθήσει στην κατανόσή του» (σελ. 49), καθώς κάθε γλώσσα έχει τις δικές της διακρίσεις. Κάποιες γλώσσες τριχοτομούν το φύλο στις κατηγορίες αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο, όμως οι περισσότερες κοινωνικές έρευνες εμμένουν στη διχοτόμησή του και «ορίζουν το κοινωνικό φύλο ως την κοινωνική ή ψυχολογική διαφορά που ανταποκρίνεται [στον υποτιθέμενο βιολογικό διαχωρισμό σε αρσενικό και θηλυκό], [που] τον αναπτύσσει, ή προκαλείται από αυτόν» (Connell, 2006, σελ. 50). Το κοινωνικό φύλο, λοιπόν, φαίνεται να σηματοδοτεί την πολιτισμική διαφορά μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Τι γίνεται, όμως, σε περίπτωση στην οποία δεν μπορούμε να δούμε τη διαφορά; Μήπως τότε δεν μπορούμε να δούμε και το φύλο; Ο Connell (2006), διατυπώνοντας το προαναφερθέν ερώτημα, καταθέτει σημαντικές αντιρρήσεις στο σχετικά απλοϊκό ορισμό που βασίζεται στις πολιτισμικές διαφορές, καθώς ο κόσμος δεν είναι διχοτομημένος, ο χαρακτήρας των ανθρώπων δε βασίζεται σε δυο τύπους, τα μοντέλα της διαφοράς μεταξύ των ίδιων των γυναικών και μεταξύ των ίδιων των ανδρών υφίστανται και είναι οι κοινές ικανότητες των ανδρών και των γυναικών που δημιουργούν τη βάση για πολλές διαδικασίες, παρά οι διαφορές τους (π.χ. οι ικανότητες των εργατών/τριών στην παραγωγικότητα των βιομηχανιών, οι ικανότητες των νοσηλευτών/τριών στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών). Συνεπώς, ένας ορισμός δεν μπορεί να αγνοεί όλες αυτές τις διαδικασίες που βρίσκονται πέρα από το άτομο και τα προσωπικά χαρακτηριστικά του (Connell, 2006). «Το κοινωνικό φύλο πρέπει να θεωρηθεί ως μια κοινωνική δομή¹. Δεν αποτελεί έκφραση της βιολογίας ούτε πάγια διχοτομία της ανθρώπινης ζωής ή του χαρακτήρα. Αποτελεί ένα μοντέλο στις κοινωνικές συμβάσεις και τις δραστηριότητες της καθημερινής ζωής ή τις πρακτικές που κυβερνούν αυτές τις συμβάσεις» (Connell, 2006, σελ. 52-53).

Το σώμα αποτελεί ένα ακόμη σημαντικό κομμάτι στην πρόσκτηση του κοινωνικού φύλου, καθώς αναγνωρίζεται ως φορέας της κοινωνικής διαφορετικότητας μέσα από ένα σύστημα συμβόλων, αντιλήψεων, προϊδεάσεων, στερεοτύπων. Στο έργο του ο Geis (1993) περιγράφει την κοινωνική κατασκευή και τη διαιώνιση των στερεοτύπων της διαφορετικότητας των φύλων: «Τα στερεότυπα των φύλων διαμορφώνουν την αντίληψη, την αξιολόγηση και το χειρισμό των αρσενικών και θηλυκών με τέτοιους έμφυλους τρόπους, οι οποίοι δημιουργούν τα ίδια τα πρότυπα συμπεριφορών που επιβεβαιώνουν τα αρχικά στερεότυπα».

Η Maltin (1999) προσπαθεί να εξηγήσει πως τα στερεότυπα ως ατομικά «συστήματα πιστεύω» καθοδηγούν γνωστικά τον τρόπο με τον οποίο διαχειριζόμαστε πληροφορίες. Το πρώτο παράδειγμα της Maltin (1999) αφορά στο διαχωρισμό των ανθρώπων σε ομάδες που συνήθως γίνεται με βάση το φύλο, τη φυλή, την ηλικία, τη θρησκεία, τις ικανότητες κ.ά. Η συχνότερη κατηγοριοποίηση είναι αυτή με βάση το φύλο, η οποία, κατά την Bem (1993), γίνεται από συνήθεια και αυτοματοποιημένα. Όταν διαιρούμε τον κόσμο σε δυο ομάδες, σε αρσενικά και θηλυκά, αντιλαμβανόμαστε όλα τα αρσενικά ως παρόμοια και όλα τα θηλυκά ως παρόμοια και ταυτόχρονα ως πολύ διαφορετικά μεταξύ τους. Αυτή η διάκριση σε αρσενικά και θηλυκά συχνά αυξάνει το κενό μεταξύ των φύλων. Το δεύτερο παράδειγμα της Maltin (1999) αφορά στις διαφορετικές προσδοκίες που έχουμε από άνδρες και γυναίκες.

---

¹ Στην κοινωνική θεωρία, «δομές» ονομάζονται τα μοντέλα που έχουν διάρκεια στο χρόνο ή επεκτείνονται σε πολλούς τομείς των κοινωνικών σχέσεων (Connell, 2006).

Από αγόρια και άνδρες πολλοί περιμένουν να δουν σκληρότητα, νευρικότητα, δογματικότητα, επιθετικότητα, ζωντανότητα, αυθορμητισμό να συνυπάρχουν με την τόλμη και την ανταγωνιστικότητα. Από κορίτσια και γυναίκες πολλοί περιμένουν να δουν ηρεμία, γαλήνη, πραότητα, δεκτικότητα/υπακοή, επιμέλεια, τάξη, πονηριά και καχυποψία στις σχέσεις τους με τους ανθρώπους, τρυφερότητα και ευαισθησία. Σε έρευνα των Condry και Condry (1976) φοιτητές και φοιτήτριες παρακολούθησαν το ίδιο βίντεο με αντιδράσεις μωρών μπροστά σε ένα παιχνίδι και κατέγραψαν τι εκδήλωνε η αντίδραση του μωρού. Όσοι και όσες από αυτούς/τές είχαν οδηγηθεί να πιστεύουν ότι το μωρό είναι αγόρι κατέγραψαν ότι η αντίδραση του μωρού έδειχνε «θυμό», ενώ όσοι και όσες είχαν οδηγηθεί να πιστεύουν ότι το μωρό ήταν κορίτσι κατέγραψαν ότι η αντίδρασή του έδειχνε «φόβο».

Το τρίτο παράδειγμα στερεότυπου φύλου της Maltin (1999) αφορά στην κανονικότητα του αρσενικού, δηλαδή την τάση των ανθρώπων να πιστεύουν ότι η ανδρική εμπειρία αποτελεί τη νόρμα (σταθερά) για τις κοινωνίες μας. Η διαφορετικότητα των φύλων συχνά ερμηνεύεται με βάση το πώς και γιατί οι γυναίκες διαφέρουν από τη νόρμα. Για παράδειγμα, σε έρευνες που εξετάζουν την αυτοπεποίθηση ανδρών και γυναικών είθισται να σχολιάζονται οι χαμηλότερες τιμές αυτοπεποίθησης των γυναικών συγκριτικά με αυτές των ανδρών, καθώς οι περισσότεροι ερευνητές εξετάζουν το γιατί υπάρχει αυτή η διαφορά από τη νόρμα, δηλαδή τα επίπεδα αυτοπεποίθησης των ανδρών. Σπάνια οι ερευνητές πιθανολογούν ότι τα επίπεδα αυτοπεποίθησης των γυναικών είναι ικανοποιητικά, ενώ τα επίπεδα των ανδρών είναι υψηλά (Travis, 1992).

Υπάρχουν λοιπόν, προκαταλήψεις εθιμικές ή άλλου τύπου συνήθειες, καθώς και πρότυπα κοινωνικής και πολιτιστικής συμπεριφοράς, που είτε διατηρούν στην πράξη διακρίσεις ή τις αναπαράγουν και παγιώνουν με τους τρόπους αυτούς διάφορες μορφές ανισότητας, με βάση το φύλο. Τι είναι όμως ισότητα; Με βάση το λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας (Μπαμπινιώτη, 2005), η ισότητα και η ισοτιμία είναι λέξεις συνώνυμες και προσδιορίζουν: (1) δύο ή περισσότερα ποσά ή μεγέθη ίσα μεταξύ τους (δυνάμεις, διαστάσεις, μεγέθη), (2) την ίση μεταχείριση, την αντιμετώπιση κάποιου με τον ίδιο τρόπο, με τον οποίο αντιμετωπίζονται και οι άλλοι (ό,τι ισχύει για τον ένα ισχύει και για τον άλλο). Με βάση, όμως, το αγγλικό λεξικό «Webster», η ισότητα ορίζεται ως «ίδιας ποσότητας, μεγέθους, αριθμού, βαθμού, αξίας, έντασης» και «έχοντας τα ίδια δικαιώματα, προνόμια, ικανότητες κτλ.». Η ισοτιμία ορίζεται ως «δικαιοσύνη, απουσία διάκρισης, επίδοση ή επιθυμία επίδοσης στο κάθε άτομο των όσων δικαιούται, οτιδήποτε είναι δίκαιο». Ισοτιμία δε σημαίνει ότι πρέπει να υπάρχει η ίδια μεταχείριση για όλους τους ανθρώπους (Montreal Tool Kit, 2002). Εκτιμώντας τους ορισμούς και τη σημασιολογία των δύο αυτών όρων γίνεται αντιληπτό ότι η διάκριση των φύλων δημιουργεί ανισότητες, όμως το επιθυμητό για την αντιμετώπιση αυτών των ανισοτήτων δε φαίνεται να είναι τόσο η αρχή της ισότητας, όσο αυτή της ισοτιμίας, όπου όλοι θα έχουν τις κατάλληλες ευκαιρίες για ανάπτυξη και εξέλιξη.

Τα Φύλα στην Ελλάδα. Τι ισχύει;

Με βάση την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η ισότητα ενώπιον του νόμου και η προστασία όλων των ατόμων έναντι των διακρίσεων αποτελεί οικουμενικό δικαίωμα. Το θεσμικό πλαίσιο της Ελλάδας, σε συμφωνία με τις αρχές και τις οδηγίες των Ηνωμένων Εθνών (Η.Ε.) και της Ευρωπαϊκής Ένωσης υποστηρίζει την ισότητα και την ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών. Η ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών αναφέρεται ως θεμελιώδης αρχή στα άρθρα 21 και 23 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πρόσφατα, το συμβούλιο της Ε.Ε. εξέδωσε νέα οδηγία (2004/113/ΕΚ) για την εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την παροχή αυτών. Στην ατζέντα, λοιπόν, της κοινωνικής πολιτικής της Ε.Ε. βρίσκεται σε σημαντική θέση η προώθηση της ισότητας των φύλων μέσω της προσαρμογής των κοινοτικών πολιτικών και της εφαρμογής στην πράξη μέτρων για τη βελτίωση της κατάστασης των ανδρών και των γυναικών τόσο στην κοινωνία, όσο και στην αγορά εργασίας.

Το άρθρο 4 του Ελληνικού Συντάγματος αναφέρει ότι οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις (αναθεώρηση 2001). Με το νόμο 1324 του 1983 η Ελλάδα επικύρωσε τη Σύμβαση των Η.Ε. για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών. Την επόμενη χρονιά, το 1984, θεσπίστηκε στη χώρα μας η αρχή της ισότητας των φύλων στις εργασιακές σχέσεις (Ν1414). Με τροποποιήσεις του 1975, 1986 και 2001 κατοχυρώθηκε νομοθετικά και η ισότητα στις αμοιβές μεταξύ ανδρών και γυναικών. Από το έτος 2000 ισχύει η αρχή της ποσόστωσης στο δημόσιο τομέα, όπου δηλαδή το 1/3 των δημόσιων διοικητικών οργάνων θα πρέπει να εκπροσωπείται από γυναίκες. Με το νόμο 2038/2000 επιδιώκεται η ισόρροπη συμμετοχή ανδρών και γυναικών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων στο Δημόσιο, στα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου και Ιδιωτικού Δικαίου του δημόσιου τομέα, καθώς επίσης και στις Περιφέρειες και τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης α' και β' βαθμού. Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα παραπάνω, τις σχετικές διατάξεις και τα προεδρικά διατάγματα που έχουν εκδοθεί κατά καιρό, γίνεται αντιληπτό ότι το νομοθετικό πλαίσιο για την ισότητα ανδρών και γυναικών στην Ελλάδα υπάρχει. Το ερώτημα που δημιουργείται είναι κατά πόσο αυτό το πλαίσιο ισότητας βρήκε εφαρμογή στην καθημερινότητα.

Παραδείγματα ανισότητας απαντώνται συχνά στην παρουσία και εκπροσώπηση του γυναικείου φύλου στη δημόσια και πολιτική ζωή, όπως και στην καθημερινότητα της χώρας μας. Στην ελληνική κυβέρνηση του 2006 συμμετείχαν τρεις γυναίκες στο σύνολο 40 υπουργών και υφυπουργών (www.primeminister.gr/gr/government.asp,

14/9/2006), δηλαδή η αντιπροσώπευση των γυναικών στη διοίκηση και λήψη αποφάσεων της χώρας μας είναι σε ποσοστό 13,33%. Με στοιχεία του τρίτου τριμήνου του 2005, που εμφανίζονται στο δελτίο τύπου της στατιστικής υπηρεσίας της Ε.Ε. με τίτλο «A statistical view of the life of women and men in the EU25», οι αμοιβές των γυναικών στην Ελλάδα φτάνουν το 90% των αμοιβών των ανδρών (δηλ. οι απολαβές των γυναικών είναι κατά 10% χαμηλότερες από τις απολαβές των ανδρών), ενώ ο μέσος όρος της διαφοράς στις αμοιβές στην Ευρώπη των 25 εκτιμάται στο 15% (Eurostat Press Office, 2006). Η ανεργία για τις γυναίκες στην Ελλάδα τον Ιανουάριο του 2006 καταγράφηκε σε επίπεδο 15,5%, ενώ για τους άνδρες ήταν 6,4%, δηλαδή λιγότερο από το μισό της ανεργίας των γυναικών (Eurostat Press Office, 2006). Στο σύνολο των διευθυντικών στελεχών στη χώρα μας μόνο το 25,8% είναι γυναίκες (Eurostat Press Office, 2006). Ο προβληματισμός που προκύπτει από τα παραπάνω στατιστικά στοιχεία είναι ότι η απουσία του γυναικείου φύλου ή η χαμηλή εκπροσώπησή του σε διοικητικά όργανα της δημόσιας ζωής και διευθυντικές θέσεις λήψης αποφάσεων, όπως και οι χαμηλότερες αποδοχές για τις εργαζόμενες, εντείνουν την απουσία προτύπων για το γυναικείο φύλο, αλλά και την αναπαραγωγή στερεοτύπων φύλου τόσο για τα αγόρια, όσο και τα κορίτσια, που αποτελούν τους μελλοντικούς πολίτες της χώρας.

Φύλο και Εκπαίδευση

Το εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας θεωρητικά και θεσμικά κατοχυρώνει την ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα. Στο πλαίσιο του γενικότερου στόχου της εκπαίδευσης στην Ελλάδα τίγεται η πολύπλευρη ανάπτυξη των μαθητών/τριών, ανεξάρτητα από το φύλο και την καταγωγή τους, με απώτερο στόχο τη γαλούχηση ολοκληρωμένων ατόμων. Οι σημερινοί μαθητές και μαθήτριες θα πρέπει στο εγγύς μέλλον να μπορούν να λειτουργήσουν στο πλαίσιο της κοινωνικής δομής της χώρας μας, αλλά και της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να υποστηρίξουν το δημοκρατικό πολίτευμα αυτών, όπου η ισότητα αποτελεί κεντρική έννοια αυτού.

Σήμερα, πλέον, η συμμετοχή των αγοριών και των κοριτσιών στη βασική εκπαίδευση δεν παρουσιάζει διαφορές, ενώ διαφορές συμμετοχής των γυναικών εμφανίζονται στα ανώτερα και ανώτατα επίπεδα εκπαίδευσης (European Technology Assessment Network on Women & Science, 2000). Το 88,7% των Ελληνίδων ηλικίας 20 έως 24 ετών είναι απόφοιτες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ το 79,4 των ανδρών ίδιας ηλικίας έχουν απολυτήριο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση το 51% είναι φοιτήτριες. Πιο συγκεκριμένα, όμως, σε σχολές θετικών επιστημών, μαθηματικών, πληροφορικής κτλ. το ποσοστό των φοιτητριών είναι μόλις 37,2% στη χώρα μας, ενώ σε σχολές ανθρωπιστικών επιστημών και τεχνών το 73,5% είναι γυναίκες (Eurostat Press Office, 2006).

Η απουσία διαφορών στη βασική εκπαίδευση παρατηρείται τις τελευταίες δεκαετίες ως αποτέλεσμα των κοινωνικών αλλαγών, αλλά και της εκπαιδευτικής πολιτικής που εφαρμόζεται στην εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, όπου τα ενιαία σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι κοινά για αγόρια και κορίτσια. Η ανάπτυξη της εξέλιξης της πρόσβασης των γυναικών στις διαφορετικές εκπαιδευτικές βαθμίδες στη χώρα μας δείχνει να συμβαδίζει με την εικόνα που εμφανίζεται σε άλλες χώρες. Η αύξηση της συμμετοχής στη βασική εκπαίδευση των κοριτσιών στη δεκαετία του '70 επηρεάστηκε σημαντικά από τις εξής αλλαγές:

- Οι εκπαιδευτικοί ευαισθητοποιήθηκαν στο πρόβλημα της προκατάληψης στην εκπαίδευση για τους ρόλους των δύο φύλων.
- Τα σχολεία «θηλέων» καταργήθηκαν στη δεκαετία του '70, ενώ ταυτόχρονα ίσχυσε - θεσμικά τουλάχιστον - η εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση και για τις γυναίκες.
- Η επιρροή του γυναικείου κινήματος οδήγησε στην αλλαγή του περιεχόμενου του αναλυτικού προγράμματος και των βιβλίων, μειώνοντας, κατά συνέπεια, τον περιορισμό των εκπαιδευτικών επιλογών των κοριτσιών.
- Ο παραδοσιακός χαρακτήρας της γενικής κατεύθυνσης του ελληνικού σχολείου και η έλλειψη διαχωρισμού ή πρώιμης εξειδίκευσης οδηγούν τα κορίτσια να αποφοιτούν από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση με δυνατότητα πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Γουβιάς, 2002).

Ο τρόπος, όμως, με τον οποίο τα παιδιά μαθαίνουν να κατασκευάζουν και να εκπροσωπούν το αρσενικό και θηλυκό στοιχείο είναι ένα από τα ζητήματα της εκπαίδευσης που έχει μελετηθεί αρκετά τα τελευταία χρόνια. Συχνά, στην κοινωνία μας ζητείται να αναλογιστούμε σε νέες βάσεις πλέον τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τις έννοιες «άνδρας» και «γυναίκα», «αρσενικό» και «θηλυκό» και αν η διάκριση φύλου και οι σχετικές διττές έννοιες είναι λειτουργικές για την αντίληψη του φύλου. Ένας τρόπος με τον οποίο μπορεί να γίνει αυτό είναι, εξετάζοντας τη διαδικασία δόμησης του φύλου στα κοινωνικά συστήματα όπου ανήκουν τα παιδιά, συμπεριλαμβανομένου του εκπαιδευτικού συστήματος και πιο συγκεκριμένα της γλώσσας που χρησιμοποιείται κατά την εκπαίδευση των μαθητών και μαθητριών.

Η διεθνής βιβλιογραφία και η καθημερινή εκπαιδευτική εμπειρία υποστηρίζει ότι το σχολείο εξακολουθεί να παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στις διαδικασίες αναπαραγωγής της ανισότητας των φύλων (Γουβιάς, 2002). Η οικογένεια, ο κοινωνικός περίγυρος, καθώς και το πολιτισμικό πλαίσιο της κοινότητας συμβάλλουν και αυτά στην εικόνα της ανισότητας. Τη στιγμή κατά την οποία τα κορίτσια φτάνουν στην εφηβεία, λειτουργούν ήδη ως υποκείμενα με προσδιορισμένη την ταυτότητα του κοινωνικού φύλου. Κατά τη διάρκεια της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης κατευθύνο-

νται από τους εκπαιδευτικούς και επηρεάζονται τα πρότυπα διαμόρφωσης της θηλυκότητάς τους, στοιχεία που συντελούν ευρύτατα στην αναπαραγωγή των διακρίσεων των φύλων που ήδη υπάρχουν (Γουβιάς, 2002). Συχνά, εκπαιδευτικοί, μη κατάλληλα καταρτισμένοι, ενισχύουν την ήδη υπάρχουσα στρωμάτωση της κοινωνικής δομής ως προς το φύλο. Αδυναμίες που πιθανόν να εμφανίζει η εκπαίδευση των καθηγητών και καθηγητριών όσον αφορά στην ισότιμη διαχείριση μαθητών και μαθητριών μέσα στο μάθημα αναδεικνύονται στην καθημερινότητά τους στο σχολείο.

Κατά την Σιάνου-Κυργίου (1992), οι εκπαιδευτικοί, παρόλο που στη σχολική πραγματικότητα έχουν σημαίνοντα ρόλο στην αναπαραγωγή των στερεότυπων ρόλων του φύλου, θα μπορούσαν να έχουν εξίσου βασικό ρόλο στην τροποποίηση των στερεότυπων αυτών. Οι εκπαιδευτικοί, ασυνείδητα κυρίως, συμβάλλουν στην αναπαραγωγή ανισοτήτων μεταξύ αγοριών και κοριτσιών. Λειτουργούν (α) ως άτομα που ζουν σε κοινωνίες, όπου, τουλάχιστον τυπικά και νομικά δεν υπάρχουν ανισότητες και (β) ως επαγγελματίες οι οποίοι δεν έχουν εκπαιδευτεί στην αναγνώριση ανισοτήτων μέσα στο σχολείο, οπότε εύλογα δεν αντιλαμβάνονται τόσο την ύπαρξη ανισοτήτων ή διακρίσεων, όσο και τη δική τους συμβολή στη διαίωνιση των ανισοτήτων (ΚΕΘΙ, 2001α). Ενώ φαίνεται ότι άνδρες και γυναίκες εκπαιδευτικοί δέχονται την ισότητα μεταξύ των φύλων ως αρχή, οι απόψεις τους για συγκεκριμένα θέματα και οι πρακτικές που ακολουθούν μέσα στην τάξη δεν υποστηρίζουν τη γενικότερη άποψή τους (Massey & Christensen, 1990, Τζήκας 1994). Βέβαια, οι εκπαιδευτικοί της χώρας μας δεν αντιλαμβάνονται ότι γίνονται διακρίσεις μεταξύ αγοριών και κοριτσιών στο σχολείο (Δεληγιάννη κ.ά., 2000, Κανταρτζή, 1996).

Στις έρευνες των Κακαβούλη (1997) και Μπέλλα (1995) αναφέρεται ότι οι εκπαιδευτικοί εκδηλώνουν διαφορετικές συμπεριφορές προς τα παιδιά με βάση το φύλο τους. Το φαινόμενο της αυτοεκπληρούμενης προφητείας, λοιπόν, λαμβάνει χώρα, καθώς οι στάσεις, οι πρακτικές και οι προσδοκίες των εκπαιδευτικών για τους μαθητές και τις μαθήτριες μπορούν να επηρεάσουν αυτούς και αυτές, όταν οι μαθητές και μαθήτριες εσωτερικεύουν τις προσδοκίες των καθηγητών και των καθηγητριών τους και ανταποκρίνονται ανάλογα σε αυτές (Κακαβούλης, 1997). Ενδεικτικά, αναφέρουμε τη διαφοροποιημένη άποψη των εκπαιδευτικών ως προς πιθανές επιτυχίες/αποτυχίες από αγόρια και κορίτσια. Η αποτυχία στα αγόρια συνήθως αποδίδεται σε έλλειψη προσπάθειας, ενώ οι επιτυχίες τους σε υψηλές ικανότητες. Στα κορίτσια, η αποτυχία αποδίδεται σε μειωμένες ικανότητες και οι επιτυχίες σε συστηματική προσπάθεια ή στον παράγοντα τύχη (Stanworth, 1986; Riddell, 1898).

Για τα ελληνικά δεδομένα, τα στερεότυπα ρόλων των φύλων αναπαράγονται μέσα από τα σχολικά βιβλία, τον επαγγελματικό προσανατολισμό και τις διαφορετικές συμπεριφορές των εκπαιδευτικών προς αγόρια και κορίτσια (Λαμπροπούλου & Γεωργουλέα, 1989). Τα στερεότυπα χαρακτηριστικών φύλου που προσδίδουν οι άνδρες εκπαιδευτικοί στα αγόρια είναι τόλμη, θάρρος, επιμονή, σωματική δύναμη, ικανότητα και αποφασιστικότητα. Οι γυναίκες εκπαιδευτικοί προσδίδουν στα αγόρια τα χαρακτηριστικά της τόλμης, του θάρρους και της σωματικής δύναμης. Όσον αφορά στα κορίτσια, άνδρες και γυναίκες εκπαιδευτικοί θεωρούν ως γυναικεία χαρακτηριστικά την πονηριά, την τρυφερότητα, την ψυχική δύναμη, την επιμονή, την ικανότητα και την ευαισθησία (Σαββίδου, 1996). Επιπρόσθετα, κάποιοι εκπαιδευτικοί διαχωρίζουν τόσο τα μαθήματα σε ανδρικά και γυναικεία (Δεληγιάννη κ.ά., 2000), όσο και τα επαγγέλματα (Σιδηροπούλου-Δημακάκου, 1990).

Στο πλαίσιο έρευνας που διεξάχθηκε από το Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (ΕΠΕΑΕΚ II, Ζήνδρος, 2005) εξετάστηκε το περιεχόμενο και τα θέματα σχολικών εγχειριδίων από τη σκοπιά του φύλου. Σε γενικές γραμμές, διαπιστώθηκε ότι τα σχολικά βιβλία νεοελληνικής λογοτεχνίας (Γ' τάξης ενιαίου λυκείου και Γ' τάξης θεωρητικής κατεύθυνσης ενιαίου λυκείου), παρά τις αλλαγές που έχουν γίνει σ' αυτά, συνεχίζουν σε μεγάλο βαθμό να εμπεριέχουν και να προβάλλουν τα παραδοσιακά στερεότυπα φύλων που δεν ισχύουν στην πραγματικότητα της ελληνικής καθημερινότητας και μειώνουν τη συμβολή των γυναικών στην ανάπτυξη και εξέλιξη της κοινωνίας μας.

Ο γλωσσικός σεξισμός αφορά στη χρήση της γλώσσας με τρόπο που αναπαράγει και νομιμοποιεί την εξουσιαστική σχέση των ανδρών με τις γυναίκες, όπου αγνοείται η παρουσία των γυναικών και οι επιδόσεις τους ή η παρουσία τους περιγράφεται σχεσιακά με τους άνδρες ή υπό την κυριαρχία των ανδρών. Διάφορες πρακτικές προβάλλουν το γλωσσικό σεξισμό, όπως το αρσενικό γένος που συχνότατα χρησιμοποιείται για να περιγράψει και τα δύο γένη (π.χ. ο σύλλογος καθηγητών περιλαμβάνει καθηγητές και καθηγήτριες), η χρήση ενεργητικών ρημάτων με συνθέστερα υποκείμενά του τους άνδρες και των παθητικών ρημάτων με υποκείμενα τις γυναίκες (π.χ., χρειαζόμαστε 5 άτομα, για να επανδρώσουμε το γραφείο/την ομάδα), η πρόταξη του αρσενικού ονόματος στα ζεύγη (π.χ. μαθητές και μαθήτριες, άνδρες και γυναίκες), η χρήση ουδέτερων νοηματικά λέξεων με σημασία αρσενικού (π.χ. ο άνθρωπος), η χρήση αντωνυμιών και επιθέτων με ουδέτερη σημασία που, όμως, χρησιμοποιούνται σχεδόν πάντα στον αρσενικό τους τύπο (π.χ. πολλοί κοιτάζουν, όμως, λίγοι βλέπουν), καθώς και τα σημασιολογικά στερεότυπα όπου οι άνδρες συνοδεύονται από επίθετα που δείχνουν ενεργητικότητα, επιμονή, εγωισμό, διάθεση επιβολής και οι γυναίκες από επίθετα που δείχνουν στοργή, τρυφερότητα, προσφορά (Ζήνδρος, 2005).

Ωστόσο, για την άρση των ανισοτήτων των φύλων που παράγονται μέσα στο σχολείο γίνονται πλέον προσπάθειες, σύνταξης νέων αναλυτικών προγραμμάτων, την αναμόρφωση του περιεχομένου των σχολικών εγχειριδίων και την ευαισθητοποίηση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Η σχετικά πολύ πρόσφατη ενασχόληση της ελληνικής κοινωνίας με θέματα φύλου και ισότητας στο σχολικό πλαίσιο μπορεί να αποτελέσει βάσιμο επιχείρημα για τις ελλείψεις και αδυναμίες που παρουσιάζονται στο εκπαιδευτικό μας σύστημα, όχι, όμως, για πολύ ακόμη. Σε πρώτο

στάδιο φαίνεται να είναι απαραίτητη η ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών στις υφιστάμενες διακρίσεις, με βάση το φύλο και τις ανισότητες που παράγονται και αναπαράγονται μέσα στο σχολείο, μέσα στις τάξεις τους. Η ανανέωση των σχολικών βιβλίων για το έτος 2006-2007 στις περισσότερες τάξεις και των γνωστικών αντικειμένων αποτελεί αισιόδοξο βήμα για την εξάλειψη σεξιστικών στοιχείων και στερεότυπων ρόλων και χαρακτηριστικών των φύλων. Τέλος, η συνεχής εκπαίδευση των νέων και παλαιών εκπαιδευτικών μέσα από σεμινάρια και εκπαιδευτικά εγχειρίδια σε σύγχρονες πρακτικές που θα προάγουν συστηματικά ίσες ευκαιρίες για αγόρια και κορίτσια αποτελεί ακόμη μια επιτακτική ανάγκη.

Φύλα και ισότητα στη Φυσική Αγωγή και τον Αθλητισμό

Το υποκεφάλαιο Φύλα και Ισότητα στη Φυσική Αγωγή και στον Αθλητισμό ξεκινά, παρουσιάζοντας την προσέγγιση του θέματος «φύλα και ισότητα» από τη διεθνή Φυσική Αγωγή και, πιο συγκεκριμένα, τη θέση των κοριτσιών μέσα στο μάθημα. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται η ελληνική θέση και αναλύονται πιθανές ελλείψεις στην εκπαίδευση των καθηγητών και των καθηγητριών Φυσικής Αγωγής (Κ.Φ.Α.), όπως αυτές έχουν καταγραφεί στη διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο ρόλο που μπορεί να έχει ο Κ.Φ.Α. στην ευαισθητοποίηση των παιδιών μέσα στο πλαίσιο του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής. Όσον αφορά στον αθλητισμό και την ισότητα των φύλων στο χώρο αυτό, συζητώνται και ερμηνεύονται δεδομένα και στερεότυπα, τα οποία με μια πρώτη ματιά πιθανόν να δείχνουν απαισιόδοξα, ενώ και στο χώρο αυτό έχουν περάσει σημαντικές αλλαγές. Τέλος, προτείνονται τρόποι προσέγγισης και πρακτικές που θα ενισχύσουν το ρόλο του εκπαιδευτικού στο θέμα της ισότητας των φύλων. Σκοπός του υποκεφαλαίου αυτού είναι να γνωρίσουν οι εκπαιδευτικοί τι συμβαίνει στο χώρο του αθλητισμού, ο οποίος ακόμη και σήμερα εμφανίζεται στο διεθνή χώρο ως ανδροκρατούμενος, να αναγνωρίσουν τα στερεότυπα φύλου που εμποδίζουν την ισότιμη ανάπτυξη των κοριτσιών και αγοριών και να δουλέψουν πέρα από τα στενά όρια των διακρίσεων φύλου.

Φύλα και Σχολική Φυσική Αγωγή

Το μάθημα της Φυσικής Αγωγής γίνεται σε δύο τμήματα, τα κορίτσια και τα αγόρια. Τα κορίτσια έχουμε γυμνάστρια και τα αγόρια γυμναστή. Ο χωρισμός σε αγόρια και κορίτσια έχει επιπτώσεις και στη συμπεριφορά των καθηγητών/τριών προς τα παιδιά, όπως το ότι τα χωρίζουν σε καλά και κακά. Τα καλά είναι αυτά που αθλούνται και τα κακά είναι αυτά που δεν μπορούν, δεν ξέρουν να τρέχουν, να παίζουν ή να κάνουν κάποιο άθλημα. Ακόμη, ο γυμναστής των αγοριών έχει τη λανθασμένη εντύπωση πως τα κορίτσια δεν ξέρουν να παίζουν παιχνίδια, όπως το ποδόσφαιρο, το μπάσκετ, το χάντμπολ, αλλά και να ασχολούνται με αθλήματα του στίβου, όπως εμπόδια, ταχύτητες και αντοχή. Απ' την άλλη, η καθηγήτρια των κοριτσιών θεωρεί τα αγόρια «τσογλάνια» και «καζά», από τη στιγμή που δεν τα ξέρει και δεν έχει τρόπο να τα κάνει να την ακούν, σε περιπτώσεις που ο καθηγητής/τρια τους λείπει. Τέλος, δεν θυμάται τα ονόματα των παιδιών και τα φωνάζει με βάση την εξωτερική τους εμφάνιση, π.χ. κοντή, χοντρή, ξανθιά, ψηλή, άσχετη, σφαιροβόλο κτλ. Όλα αυτά έχουν επιπτώσεις και στη συμπεριφορά των παιδιών μεταξύ τους, αφού τα κορίτσια θέλουν να παίζουν ποδόσφαιρο, μπάσκετ με τα αγόρια, όμως εκείνα έχουν υιοθετήσει την άποψη του καθηγητή/τριας τους ότι τα κορίτσια είναι άσχετα και να μην τα παίζουν. Τα κορίτσια αναγκάζονται να κάθονται και να γίνονται κουτσομπόλες.

(μαθήτρια Β' γυμνασίου, γραπτή απάντηση στην ερώτηση: «Πώς γίνεται το μάθημα της Φυσικής Αγωγής;» 07.09.2006).

Στις αρχές της δεκαετίας του '80 στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες δημιουργήθηκαν τα μικτά τμήματα Φυσικής Αγωγής στα σχολεία, στο πλαίσιο της προσπάθειας επίτευξης της ισότητας των ευκαιριών στα δυο φύλα. Λόγω, όμως, του εσπευσμένου της μετατροπής αυτής, στις περισσότερες χώρες δεν αναπτύχθηκαν τα ανάλογα προγράμματα κατάρτισης των εκπαιδευτικών, οι οποίοι θα διδασκαν στα μικτά τμήματα. Κατά την Scraton (1987), τα μικτά τμήματα δεν έφεραν τις αναμενόμενες αλλαγές, καθώς και μέσα σε αυτά τα πρότυπα θηλυκότητας και ανδρισμού αναπαράγονται και εκδηλώνονται πιο έντονα, με αποτέλεσμα την αποθάρρυνση των κοριτσιών από τη συμμετοχή σε αθλητικές δραστηριότητες. Η αποτυχία των μικτών τμημάτων αποδίδεται σε μεγάλο βαθμό στο ρόλο και τις πρακτικές των εκπαιδευτικών, ανδρών και γυναικών, οι οποίοι, παρά τις αλλαγές στα αναλυτικά προγράμματα και τα εκπαιδευτικά συγγράμματα, συνεχίζουν να υλοποιούν το μάθημά τους, χωρίς να τροποποιήσουν την προσέγγισή τους ταυτόχρονα προς αγόρια και κορίτσια απουσία διακρίσεων.

Συχνά οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί - μη συνειδητοποιώντας το - αποκαλύπτουν με τις συμπεριφορές τους θεμελιωμένα στερεότυπα ρόλων και χαρακτηριστικών του φύλου, καθιστώντας περισσότερο εμφανείς τις διαφορές μεταξύ των κοριτσιών και αγοριών. Πέραν αυτού και σε συνάρτηση με τα παραπάνω, οι παραδοσιακές ανδρικές αξίες αναπαράγονται μέσα στο μάθημα, καθώς τα αγόρια έχουν περισσότερη επαφή με τον/την Κ.Φ.Α., λαμβάνουν περισσότερη προσοχή από αυτόν/αυτήν, τους επιτρέπεται να μιλούν περισσότερο μέσα στο μάθημα και γενικά η

παρουσία τους είναι περισσότερο εμφανής μέσα στο μάθημα. Αντιθέτως, τα κορίτσια συνθηθίζουν να κρατούν το ρόλο παθητικών παρατηρητών των κινητικών δραστηριοτήτων των αγοριών. Τα αγόρια δέχονται να ασκούνται μόνο μέσα σε ομάδες του ίδιου φύλου και αγνοούν τα κορίτσια, κάνοντας εξαίρεση μόνο για κορίτσια που είναι ταλαντούχα στα αθλήματα (δηλ. καλές αθλήτριες), ενώ τα κορίτσια είναι διατεθειμένα να ασκηθούν σε μικτές ομάδες. Τέλος, συχνά τα αγόρια χρησιμοποιούν σεξιστικά σχόλια για τα σώματα των κοριτσιών στο πλαίσιο του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής, με συνέπεια τα κορίτσια να διστάζουν, ακόμη και να ντρέπονται να συμμετάσχουν στις αθλητικές δραστηριότητες για καθαρά κοινωνικά κατασκευασμένους λόγους. Βέβαια, αυτό έχει ως συνέπεια και τη χαμηλή αυτοπεποίθηση των κοριτσιών, κυρίως σε σχέση με την εικόνα που παρουσιάζει το σώμα τους (Dowling, 2004).

Για την αποτελεσματική ή μη αποτελεσματική λειτουργία των μικτών τμημάτων Φυσικής Αγωγής όσον αφορά στο στόχο του μαθήματος στην Ελλάδα δεν έχουμε ερευνητικά στοιχεία. Οι μαθητές και οι μαθήτριες ξεκινούν την «γυμναστική» από την πρώτη δημοτικού και συνεχίζουν μέχρι τις τάξεις του λυκείου. Τις δεκαετίες του '80 και του '90 έγιναν προσπάθειες για την αναθεώρηση του αναλυτικού προγράμματος, ενώ από το σχολικό έτος 2006-2007 διατίθενται και εκπαιδευτικά συγγράμματα για τη Φυσική Αγωγή σε εκπαιδευτικούς και μαθητές/τριες, με σκοπό (ανάμεσα στα άλλα) την αφαίρεση περιεχομένου που τυχόν εξέφραζε προκαταλήψεις και στερεότυπα αναφορικά με τα δύο φύλα. Βέβαια, οι προηγούμενες αναθεωρήσεις και ανανεώσεις των σχολικών προγραμμάτων δεν ενισχύθηκαν με κάποια συστηματική προσπάθεια αλλαγής των καθημερινών εκπαιδευτικών πρακτικών μέσα στην τάξη, οι οποίες θα εξάλειφαν τις παραδοσιακές στάσεις και θέσεις απέναντι στους ρόλους των φύλων, ούτε υπήρξε πρόβλεψη να γίνονται στην τάξη ειδικές συζητήσεις για θέματα διαφυλικών διαφορών ή σεξουαλικών ταυτοτήτων.

Το προαναφερθέν ζήτημα κατάρτισης των εκπαιδευτικών, που θίχθηκε και πριν από 13 χρόνια από τις Δελιγιάννη και Ζιώγου (1993), δεν γνωρίζουμε μέχρι σήμερα εάν υφίσταται και με ποια μορφή για το μάθημα της Φυσικής Αγωγής και πώς σχετίζεται με τον ρόλο των εκπαιδευτικών της Φυσικής Αγωγής. Σύμφωνα με την Χρόνη (2006), στα πέντε ακαδημαϊκά Τμήματα Επιστήμης της Φυσικής Αγωγής και του Αθλητισμού (Τ.Ε.Φ.Α.Α.) που λειτουργούν στην Ελλάδα θέματα φύλων και ισότητας θίγονται ελάχιστα και μεμονωμένα, κατά την κρίση των εκπαιδευτικών και τις ανάγκες του γνωστικού αντικείμενου. Πολύ πρόσφατα, μόλις το ακαδημαϊκό έτος 2004-2005, σε ένα από τα ακαδημαϊκά τμήματα της χώρας εντάχθηκαν στο πρόγραμμα σπουδών δύο μαθήματα που ασχολούνται με εξ ολοκλήρου με θέματα φύλων και ισότητας (το 2005-2006 ακολούθησε η ένταξη ενός μαθήματος στο πρόγραμμα σπουδών και σε δεύτερο ακαδημαϊκό τμήμα).

Όπως στις περισσότερες χώρες, έτσι και στην Ελλάδα το μάθημα της Φυσικής Αγωγής στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση πραγματοποιείται σε μικτά τμήματα. Ωστόσο, στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση η προετοιμασία των μελλοντικών εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής στις αθλητικές δραστηριότητες και αθλοπαιδιές γίνεται συχνά σε αμιγή τμήματα ανδρών και γυναικών. Κινητικές δραστηριότητες και αθλοπαιδιές, όπως η πετοσφαίριση, η καλαθοσφαίριση, το ποδόσφαιρο, η κολύμβηση, η ενόργανη γυμναστική κ.ά., συμπεριλαμβάνονται στο αναλυτικό πρόγραμμα διδασκαλίας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και στα σχολεία πρέπει να διδασθούν σε μικτά τμήματα αγοριών και κοριτσιών. Εδώ, λοιπόν, εμφανίζεται ένα πρώτο κενό στην εκπαίδευση των καθηγητών και των καθηγητριών της Φυσικής Αγωγής, όπου κατά τη φοίτησή τους στα «πρακτικά μαθήματα», όπως οι αθλοπαιδιές, όπως είθισται να αποκαλούνται, δεν έχουν επαφή με το άλλο φύλο, με συνέπεια η οπτική του φύλου να απουσιάζει από την εκπαίδευσή τους. Πιθανόν, λοιπόν, αυτή η απουσία οπτικής του φύλου να ερμηνεύει και την πρακτική που ακολουθούν πολλοί και πολλές εκπαιδευτικοί να χωρίζουν τα τμήματά τους εσωτερικά σε αγόρια και κορίτσια. Αναγνωρίζοντας, όμως, το κενό αυτό, από το ακαδημαϊκό έτος 2005-2006 ξεκίνησαν να εκπαιδεύονται φοιτητές και φοιτήτριες σε μικτά τμήματα, με στόχο την αρτιότερη προετοιμασία αυτών για το σχολείο, την ομάδα ή το γυμναστήριο και την εξάλειψη διακρίσεων με βάση το φύλο. Για το ακαδημαϊκό έτος 2006-2007 δύο ακαδημαϊκά τμήματα θα λειτουργούν με μικτά τμήματα φοιτητών και φοιτητριών.

Διεθνή ερευνητικά δεδομένα ενισχύουν το ζήτημα ότι η εκπαίδευση καθηγητών και καθηγητριών Φυσικής Αγωγής παρουσιάζει ελλείψεις σε θέματα φύλου και ισότητας και, όταν οι διδάσκοντες παρουσιάζουν αντιλήψεις και προδοκίες βασισμένες στο κοινωνικό φύλο, τότε ενισχύονται τα παραδοσιακά στερεότυπα φύλου (Laker, Laker & Leab, 2003). Οι Flintoff και Scraton (2005) σχολιάζουν το γεγονός ότι, παρά το εύρος γνώσης στο θέμα κατασκευής του φύλου μέσα από τη Φυσική Αγωγή και τον αθλητισμό, λιγιστά στοιχεία συμπεριλαμβάνονται στην κατάρτιση των εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής. Εντούτοις, σε κάθε γνωστικό και εκπαιδευτικό αντικείμενο, αφενός οι γνώσεις και οι ικανότητες των διδασκόντων και αφετέρου τα προσωπικά πιστεύω και αξίες τους καθορίζουν το επίπεδο επαγγελματισμού, αλλά και επιτυχίας της διδακτικής τους πράξης. Η ολοκληρωμένη και επαρκής κατάρτισή τους στο συγκεκριμένο ζήτημα κρίνεται απαραίτητη και ως το πλέον ενδεδειγμένο βήμα για την άμβλυνση των διακρίσεων μεταξύ των δυο φύλων τόσο στο χώρο της Φυσικής Αγωγής και του αθλητισμού, όσο και στο κοινωνικό σύνολο.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού της Φυσικής Αγωγής είναι εμφανέστατα σημαντικός όσον αφορά στην πολύπλευρη ανάπτυξη του παιδιού, την κοινωνική αλληλεπίδραση που θα βιώσει μέσα στο μάθημα, τις εμπειρίες προσαρμογής που θα του παρέχει μέσα στο κοινωνικό σύνολο της τάξης και του σχολείου με τις άλλες εθνικότητες ή θρησκείες, τα διαφορετικά επίπεδα ικανοτήτων και βέβαια με το άλλο φύλο. Απόψεις καθηγητών/τριών Φυσικής Αγωγής, όπως: «Τα κορίτσια είναι φυτά» (απόσπασμα συνέντευξης με καθηγητή/τρια Φυσικής Αγωγής, που παρατίθεται στη σελ. 91 του βιβλίου των Παπαϊωάννου, Γούδα, & Θεοδωράκη, 2003), σίγουρα δεν υποστηρίζουν την ισόρροπη ανάπτυξη αγοριών και κοριτσιών, ανεξάρτητα από το φύλο τους. Το ζητούμενο, λοιπόν, σήμερα είναι σε πρώτη φάση

η ευαισθητοποίηση και η σωστή προετοιμασία των εκπαιδευτικών, οι οποίοι θα προσεγγίζουν τις καταστάσεις, αναγνωρίζοντας τα δεδομένα και τροποποιώντας μη κατάλληλες δραστηριότητες που δεν προωθούν την ισότιμη αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο φύλων (Flintoff, 1997).

Η πρόσφατη έρευνα των Laker και των συνεργατών του (2003) εστιάζει στα δεδομένα κατάρτισης των εκπαιδευτικών, εξετάζοντας σε βάθος τις εμπειρίες φοιτητών και φοιτητριών Φυσικής Αγωγής της Νότιας Αγγλίας κατά την πρακτική τους άσκηση. Σκοπός της έρευνάς τους ήταν η διερεύνηση προβληματισμών που αφορούσαν στο φύλο και οι συνεντεύξεις επικεντρώθηκαν σε ζητήματα φύλου που δεν είχαν καταγραφεί στα εβδομαδιαία φύλα αναφοράς που συμπλήρωναν οι εκπαιδευόμενοι/ες ή στη σχετική βιβλιογραφία. Από τις αναλύσεις των κειμένων προέκυψαν τρία θέματα: Πρώτον, οι φοιτητές/τριες διατηρούσαν σταθερές απόψεις σχετικά με το ποιες δραστηριότητες είναι καταλληλότερες για κάθε φύλο, π.χ. ράγκμπι για τα αγόρια και χόκεϊ για τα κορίτσια, παρά τις επιρροές από την τετραετή φοίτησή τους. Δεύτερον, οι φοιτητές/τριες προτιμούσαν να διορίζονται στα σχολεία για την πρακτική τους σε μικτές ομάδες (άνδρας-γυναίκα), όπου και μπορούσαν να αλληλοϋποστηρίξονται από τους ομόφυλους τους. Τρίτο, δημιουργήθηκε στους εκπαιδευόμενους/ες φοιτητές/τριες μια διάχυτη εντύπωση ότι στα τμήματα Φυσικής Αγωγής των σχολείων, όπου έκαναν την πρακτική τους, υπήρχε ένας έντονος «αρσενικός» προσανατολισμός ως προς τους έχοντες την ευθύνη και την εξουσία. Στα μαθήματα που είχαν παρακολουθήσει οι φοιτητές/τριες βασικό μέλημα ήταν ο προσδιορισμός της ισότητας των φύλων ως παράγοντα για την αποτελεσματική διδασκαλία της Φυσικής Αγωγής. Εντούτοις, τα δεδομένα των συνεντεύξεων τεκμηριώνουν ότι, παρά την προσπάθεια προώθησης της ισότητας των φύλων μέσα στα ακαδημαϊκά ιδρύματα, στον πραγματικό κόσμο των σχολείων υπάρχουν ισχυρές κοινωνικές δομές και δυνάμεις που εμποδίζουν μια τέτοια εξισωτική προσέγγιση.

Καθώς η σχολική Φυσική Αγωγή και ο αθλητισμός έχουν δείξει ότι αποτελούν ιδανικό πεδίο για την ανάπτυξη ψυχολογικών και κοινωνικών επίκτητων χαρακτηριστικών (δηλ. δεξιοτήτων ζωής), όπου η μάθηση αυτών γίνεται ευχάριστα μέσα από την συμμετοχή σε κινητικές δραστηριότητες (Danish, 1996), πιθανόν και η εκπαίδευση των μελλοντικών Ελλήνων πολιτών σε θέματα ισότητας και ίσης μεταχείρισης να μπορεί να γίνει εξίσου ευχάριστα και με επιτυχία. Η εκπαίδευση και η ανάπτυξη των νέων και των νεανίδων μας μέσα από τη Φυσική Αγωγή και τον αθλητισμό μπορεί να έχει πολλαπλά οφέλη, αρκεί να έχουν όλοι και όλες τις ευκαιρίες να βιώσουν τα οφέλη αυτά. Χρειάζεται, λοιπόν, να επαναπροσεγγίσουμε την οργάνωση του αθλητισμού και της Φυσικής Αγωγής, με βάση την αρχή της ισοτιμίας. Η έννοια της ισοτιμίας, σε αντίθεση με την έννοια της ισότητας, αναγνωρίζει τη διαφορετικότητα ανάμεσα στα δύο φύλα και θέτει τα θεμέλια για την «όχι ίδια», αλλά τη δίκαιη πρόσβαση για όλους στον αθλητισμό και την άσκηση. Στόχος της ισότητας είναι να δώσει σε όλους τις ίδιες ευκαιρίες, για να ξεκινήσουν από τη γραμμή εκκίνησης, ενώ στόχος της ισοτιμίας είναι να παράσχει σε όλους τις κατάλληλες ευκαιρίες και εφόδια, για να φτάσουν στη γραμμή τερματισμού. Η ισότιμη μεταχείριση λαμβάνει υπ' όψιν πως για την ανοιχτή και ίση πρόσβαση όλων στην άσκηση και τον αθλητισμό σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι προηγούμενες εμπειρίες και ευκαιρίες που έχουν οι μαθητές και μαθήτριες, στοιχεία που διαφοροποιούν τα κορίτσια σε σχέση με τα αγόρια, τα οποία είναι σχεδόν πάντα πιο εξοικειωμένα με το χώρο του αθλητισμού (Kidd & Donnelly, 2000).

Φύλα και αθλητισμός

Οι Knoppers, Meyer, Ewing και Forrest (1991) σχολίασαν κάποτε ότι: «Ο αθλητισμός εφευρέθηκε για άνδρες από άνδρες και κυριαρχείται από άνδρες». Αρκετοί κοινωνιολόγοι πιστεύουν ότι η αναφορά της Knoppers και των συνεργατών της παραμένει αληθής μέχρι σήμερα, καθώς ο αθλητισμός συνεχίζει να οργανώνεται, να αναπτύσσεται και να διοικείται από άνδρες (Dunning, 1999). Οι αξίες που κατά κύριο λόγο εξακολουθούν να προωθούνται μέσα στο χώρο του αθλητισμού, αλλά και γενικότερα στις δυτικές κοινωνίες, προσομοιάζουν υπερβολικά των αξιών που εκτιμώνται στην ανδροκρατική ηγεμονία (Fasting, 2005). Ο αγωνιστικός αθλητισμός αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα πεδία έκφρασης του ανδρισμού μέσα στις δυτικές κοινωνίες, ο οποίος σε συνδυασμό με την σωματική δύναμη και την ικανότητα πλάθει τον ορισμό του ανδρικού ιδεώδους. Στο πλαίσιο του αθλητισμού οι διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών και το φύλο παράγονται, αναπαράγονται και παρουσιάζονται σε κάθε έκφανση αυτού.

Η ισότητα των φύλων στον αθλητισμό είναι άμεσα συνδεδεμένη με την ιεραρχία των φύλων στην κοινωνία και την ίδια τη δομή και οργάνωση του αθλητισμού (Coackley, 2003). Η λογική των φύλων που υπάρχει στην ελληνική κοινωνία περνάει και στον αθλητισμό. Για παράδειγμα, στην ελληνική διακυβέρνηση των υπουργείων η εκπροσώπηση των γυναικών ανέρχεται στο ποσοστό 18,33% και στην Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή (Ε.Ο.Ε.) στο πολύ χαμηλό ποσοστό του 2,9% (1 γυναίκα στα 34 μέλη). Εξετάζοντας το διεθνή χώρο διοίκησης του αθλητισμού, το 1999 εκδόθηκε οδηγία από τη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή που προέτρεπε μέχρι το έτος 2001 το 10% των Δ.Σ. των Εθνικών Ολυμπιακών Επιτροπών και Εθνικών Ομοσπονδιών να είναι γυναίκες και μέχρι το έτος 2005 το ποσοστό εκπροσώπησης των γυναικών να φτάσει στο 20%. Στο σύνολο 45 Ελληνικών Αθλητικών Ομοσπονδιών σε 16 από αυτές δε συμμετέχουν γυναίκες στα Δ.Σ., σε 29 ομοσπονδίες το 10% των μελών του Δ.Σ. είναι γυναίκες και μόνο σε πέντε (5) ομοσπονδίες το ποσοστό εκπροσώπησης γυναικών στο Δ.Σ. φτάνει το επιθυμητό 20% (Ιωαννίδου, Αλβανόπουλος & Αλεξανδρή, 2005). Γενικότερα, στο σύνολο 591 ατόμων που ασχολούνται με την αθλητική διοίκηση συμμετέχουν μόνον 50 γυναίκες (8,46%) (Ιωαννίδου, κ.ά., 2005).

Κατά την άποψη, όμως, της Carolyn Hannan, διευθύντριας της περιφέρειας Ανάπτυξης των Γυναικών στα Η.Ε., «ακόμη και αν η διοίκηση των οργανισμών καταθέσει ξεκάθαρους στόχους για την ισότητα των φύλων και την ενίσχυση των γυναικών, χωρίς αλλαγή στις στάσεις και τις πρακτικές στα χαμηλότερα επίπεδα, οι αλλαγές που θα ακολουθήσουν θα είναι μικρές» (Hannan, 2006, σελ. 5). Παρά τις προσπάθειες της πολιτείας, των τοπικών αυτοδιοικήσεων, των διοικήσεων των οργανισμών, η ισότητα των φύλων αποτελεί θέμα τόσο των γυναικών και κοριτσιών, όσο και των ανδρών και αγοριών. Κατά τη Hannan (2006), για να αντιμετωπισθούν οι στερεοτυπικές στάσεις και οι πρακτικές διάκρισης, απαιτείται σημαντική προσπάθεια και ανάπτυξη μηχανισμών για την ευαισθητοποίηση κάθε μέλους της κοινωνίας, ώστε να γίνει υπεύθυνο για ό,τι κάνει.

Η λογική των φύλων στον αθλητισμό περιλαμβάνει στερεότυπα χαρακτηριστικών που υποστηρίζουν ως «φυσική» την ανωτερότητα των ανδρών και ταυτόχρονα περνούν την εικόνα της κατωτερότητας των γυναικών (π.χ. ρίχνεις ή τρέχεις σαν κορίτσι!). Αυτή η λογική των φύλων, όπου εκτιμάται συγκεκριμένη μορφή ανδρισμού (του σκληρού, δυνατού, επιθετικού, κυνηγού, κατακτητή, νικητή) και θηλυκότητας (συνεργατικότητα, χάρη, τρυφερότητα, προσπάθεια), έχει ως συνέπεια την περιθωριοποίηση πολλών ανδρών και γυναικών που δεν πληρούν τα κριτήρια αυτά, καθώς και την εμφάνιση της καταπίεσης σε άνδρες και γυναίκες, του μισογυνισμού και της ομοφυλοφοβίας μέσα στον αθλητισμό (Coackley, 2003; Weir & Wilson, 1984). Τα παραδοσιακά χαρακτηριστικά του «σκληρού» ανδρικού στερεοτύπου, που χαρακτηρίζεται από επιθετικότητα, απουσία έκφρασης ευαισθησίας ή πόνου (Klein, 1995) και υπερβολική προβολή του σώματος και δίνει έμφαση στην ετεροφυλία (Anderson, 1999), συχνά επιφέρουν ζημιές σε αγόρια και άνδρες.

Πιο συγκεκριμένα, η συμμετοχή ανδρών και αγοριών σε αθλήματα που δίνουν έμφαση στην επιθετικότητα και κυριαρχία μπορεί να οδηγήσει τους αθλητές σε χρόνιους τραυματισμούς ή στην αδυναμία τους να αποδεχθούν έναν τραυματισμό (Sabo, 1986), σε αδυναμία να αντιμετωπίσουν ασθένεια ή άγχος (Messner & Kimmel, 1989), σε δυσκολία έκφρασης συναισθημάτων που δείχνουν ευαισθησία ή ενδιαφέρον για τους άλλους, σε δυσκολία σύναψης σχέσεων με γυναίκες, σε φόβο οικειότητας με άλλους άνδρες (Connell, 1991), σε φοβία προς ομοφυλόφιλα άτομα (Klein, 1993), καθώς βέβαια και σε μια διαρκή αναζήτηση ανταγωνισμού και υπεροχής έναντι άλλων ανδρών (Veri, 1999). Από την πλευρά των κοριτσιών και γυναικών, οι νεαρές γυναίκες που αθλούνται συστηματικά είναι υποχρεωμένες να ζουν «διπλή ζωή», διατηρώντας «διπλή ταυτότητα» μέσα στην κοινωνία που ζουν, η οποία κατασκευάζει εκ διαμέτρου αντίθετες εννοιολογήσεις για τον ανδρισμό και τη θηλυκότητα (Cockburn & Clark, 2002; Flintoff & Scraton, 2001). Ταυτόχρονα, το πρότυπο της ετερόφυλης θηλυκότητας που αποδέχεται η κοινωνία φαίνεται να απασχολεί έντονα κορίτσια και νεάνιδες στο σχολικό αθλητισμό (Flintoff & Scraton, 2005).

Στις αρχές του 20ου αιώνα, όταν η φεμινιστική «φιλελευθερία» απέρριψε την άποψη ότι βιολογικοί λόγοι περιορίζουν την άθληση και άσκηση των γυναικών (Dyer, 1982; Ferris, 1981), ξεκίνησε ένας σαφής διαχωρισμός σε αμιγώς γυναικεία και ανδρικά αθλήματα (Hergreaves, 1984). Ο διαχωρισμός αυτός είναι εμφανής μέχρι σήμερα, ακόμη και στις απόψεις νέων αγοριών: «Τα αγόρια παίζουν ποδόσφαιρο και τα κορίτσια κυνηγτό» (μαθητής/τρια νηπιαγωγείου, προφορική απάντηση στην ερώτηση: «Τι παίζετε στο διάλειμμα;» 20.05.2006). Κατά την κατηγοριοποίηση της Κοινυλα (1995), τα αθλήματα υπάγονται σε τρεις κατηγορίες: ανδρικά, θηλυκά και ουδέτερα (βλ. Πίνακα 1).

Πίνακας 1. Κατάταξη αθλημάτων σε σχέση με το φύλο, (προσαρμογή από Κοινυλα, 1995).

Ανδρικά	Θηλυκά	Ουδέτερα
Μπείζμπολ	Αερόμπικ	Τοξοβολία
Πυγμαχία	Μπαλέτο	Αντιπέριση
Κωπηλασία	Χορός	Καλαθοσφαίριση
Πολεμικά αθλήματα	Καλλιτεχνικό πατινάζ	Μπόουλινγκ
Ποδόσφαιρο	Γυμναστική	Ιστιοπλοΐα
Χειροσφαίριση	Ιππασία	Κανό
Χόκεϊ στον πάγο	Συγχρονική κολύμβηση	Ποδηλασία
Μηχανοκίνητα αθλήματα		Ξιφασκία
Άλμα επί κοντώ		Γκολφ
Ράγκμπι		Μαραθώνιος
Αμερικάνικο Ποδόσφαιρο		Προσανατολισμός
Άρση βαρών		Σκοποβολή
Πάλη		Χιονοδρομία
		Παγοδρομία
		Κολύμβηση
		Επιτραπέζια αντισφαίριση
		Αντισφαίριση
		Πετοσφαίριση

Στην παραπάνω κατηγοριοποίηση των αθλημάτων γίνεται εμφανής η επιρροή των στερεοτύπων κοινωνικών ρόλων για άνδρες και γυναίκες στο χώρο του αθλητισμού. Σήμερα, αρκετές γυναίκες έχουν διεισδύσει στο χώρο κατ' εξοχήν «ανδρικών» αθλημάτων και άνδρες σε «γυναικεία» αθλήματα, ενισχύοντας την άποψη ότι το φύλο εκδιδώνεται διαφορετικά μέσα από τα αθλήματα που υπάρχουν. Συνεπώς, ο ανδρισμός εκφράζεται και διαφέρει ποιοτικά από άθλημα σε άθλημα, όπως το χόκεϊ στον πάγο στον οποίο απαιτεί βία και επιθετικότητα, ενώ το άλμα επί κοντώ απαιτεί επιδεξιότητα και ακρίβεια (Koivula, 2001).

Ένα άλλο σημείο που απαιτεί ιδιαίτερα την προσοχή εκπαιδευτικών, μαθητών και μαθητριών είναι ο επικίνδυνος συνδυασμός στερεοτυπικών χαρακτηριστικών των φύλων (ανδρισμού και θηλυκότητας) και στερεοτύπων ανδρικών και γυναικείων αθλημάτων, όταν αγόρια επιλέγουν να ασχοληθούν με «γυναικεία» αθλήματα (π.χ. καλλιτεχνικό πατινάζ, ενόργανη γυμναστική) ή να ακολουθήσουν μια «αντιαθλητική» πορεία και τους προσάπτεται η ταμπέλα του «άνανδρου» ή της «αδερφής» (δηλ. του «ομοφυλόφιλου»). Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με κορίτσια που έχουν έντονη κλίση στον αθλητισμό ή επιλέγουν να ασχοληθούν με ανδρικά αθλήματα (π.χ. ποδόσφαιρο, πάλη), οπότε τους προσάπτεται η ταμπέλα του «αγοροκόριτσου», της «ανδρογυναίκα», της «λεσβίας» (Dunning, 1999; Sever, 2005). Οι ταμπέλες αυτές φανερώνουν την αναγνώριση της ετεροφυλίας ως νόρμας στον αθλητισμό και ταυτόχρονα την απόρριψη της ομοφυλοφιλίας, ενισχύοντας έτσι την κοινωνική διάκριση με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό των ανθρώπων πολύ έντονα στο χώρο του αθλητισμού. Ο επαναπροσδιορισμός, λοιπόν, των ταυτοτήτων των ανδρικών και των θηλυκών στοιχείων, των έμφυλων ταυτοτήτων των αθλημάτων, χρειάζεται να γίνει όχι τόσο με την οπτική των φύλων, αλλά περισσότερο με την οπτική των ελεύθερων επιλογών και της ελευθερίας έκφρασης που μπορεί να βιώσει κάθε άτομο μέσα από την εκτέλεση αθλητικών δεξιοτήτων.

Κατά τον Dunning (1999), ο αθλητισμός, όπως η θρησκεία και ο πόλεμος, αποτελεί μια από τις σημαντικότερες μορφές συλλογικής κινητοποίησης των ανθρώπων για την επίτευξη ενός σκοπού. Η σπουδαιότητα του αθλητισμού για την κοινωνία ερμηνεύεται από το ότι αποτελεί πηγή ενδιαφέροντος για τη ζωή των ανθρώπων, λειτουργεί ως μέσο αναγνώρισης και δημιουργεί ευκαιρίες για δυνατές εμπειρίες στα άτομα που συμμετέχουν σ' αυτόν. Αναγνωρίζοντας τον αθλητισμό ως μια παρέμβαση χαμηλού κόστους μεν, μεγάλης εμβέλειας δε, το Νοέμβριο του 2003 τα Ηνωμένα Έθνη υιοθέτησαν το θέσπισμα 58/5 (resolution 58/5/2003), με το οποίο καλούνται οι κυβερνήσεις των κρατών-μελών να χρησιμοποιήσουν τον αθλητισμό ως μέσο για την προώθηση της εκπαίδευσης, της υγείας, της ανάπτυξης και της ειρήνης. Ο αθλητισμός καλύπτει ένα εύρος δραστηριοτήτων, κινητικές, αναψυχής και αγωνιστικές, οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την επίτευξη πολλαπλών στόχων: (α) ανάπτυξη του ανθρώπου-δημόσια υγεία και ευμάρεια, εκπαίδευση και αναψυχή, (β) ανάπτυξη της κοινωνίας-προώθηση σταθερότητας, ανοχής, κοινωνικής συνοχής και σύνδεσης, (γ) ανάπτυξη της οικονομίας-προώθηση επενδύσεων και ευκαιρίες επαγγελματικής απασχόλησης και (δ) πολιτική ανάπτυξη-προώθηση ειρήνης και σεβασμού για τους κανόνες της δημοκρατίας (Server, 2005).

Παρά τις ανισότητες που εμφανίζονται σήμερα στις ευκαιρίες ενασχόλησης με τον αθλητισμό για άνδρες και γυναίκες, ο αθλητισμός μπορεί να προωθήσει τη σωματική και νοητική ευημερία, ανεξάρτητα από το φύλο, την ηλικία, το επίπεδο των ικανοτήτων, το σεξουαλικό προσανατολισμό, την εθνική και φυλετική καταγωγή των ατόμων. Έρευνες έχουν δείξει ότι ο αθλητισμός ενισχύει τις λειτουργίες του οργανισμού, επιβραδύνει τα συμπτώματα της γήρανσης, μειώνει το ρίσκο χρόνιων νοσημάτων, ενισχύει την αυτοπεποίθηση και την αυτοεκτίμηση των ανθρώπων, ενισχύει τη συνεργασία μεταξύ των ανθρώπων. Τόσο, λοιπόν, τα κορίτσια, όσο και τα αγόρια, θα πρέπει να ενθαρρύνονται να αθληθούν και να ασκηθούν, συστηματικά και αποτελεσματικά, καθώς τα ενδεχόμενα οφέλη, ψυχολογικά, κοινωνικά και σωματικά, είναι πολλαπλά.

Κατά τις δυο τελευταίες δεκαετίες η ενασχόληση των κοριτσιών και γυναικών με αθλητικές δραστηριότητες και αθλήματα έχει γνωρίσει ραγδαία αύξηση παγκοσμίως. Η αυξημένη συμμετοχή των γυναικών και κοριτσιών στον αθλητισμό, πέρα από τα οφέλη για τις ίδιες, προωθεί και τη θετική ανάπτυξη του ίδιου του αθλητισμού, καθώς εξασφαλίζει την παρουσία εναλλακτικών αξιών και στάσεων, γνώσεων, εμπειριών και ικανοτήτων. Η εμπλοκή των γυναικών στον αθλητισμό μπορεί να έχει σημαντική συνεισφορά στη δημόσια ζωή, την ανάπτυξη της κοινωνίας και τη δόμηση ενός δυνατού και υγιούς κράτους (Hannan, 2006). Τα τελευταία χρόνια, λοιπόν, παρατηρείται μια σημαντική μετακίνηση από το κίνημα (της προώθησης) «ισότητα φύλων στον αθλητισμό» προς τον «αθλητισμό για ισότητα φύλων» (Meier, 2005). Η τοποθέτηση αυτή ξεπερνά την προώθηση της ιδέας «να συμπεριλαμβάνονται οι γυναίκες» στα αθλητικά προγράμματα και ορίζει την ισότητα των φύλων ως ένα στόχο για τα αναπτυξιακά προγράμματα (Sancar/ Sever, 2005). Ευρωβαρόμετρο του 2004 στα 25 κράτη-μέλη έδειξε ότι από μια λίστα με αξίες που προωθούνται στο μέγιστο μέσα από τον αθλητισμό το 15% των Ευρωπαίων πολιτών επέλεξε την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών. Στην ερώτηση αν «μέσω του αθλητισμού μπορείτε να καταπολεμήσετε μορφές διάκρισης» το 64% Ευρωπαίων πολιτών απάντησε «ναι».

Για τα ελληνικά δεδομένα ο αθλητισμός αποτελεί ένα πεδίο που έδωσε την ευκαιρία της διάκρισης σε αρκετές γυναίκες, ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του '90. Ξεκινώντας με τη συμμετοχή της Δομνίτσας Λανίτου-Καβουνίδου στην Ολυμπιάδα του 1936, περνώντας στις επιτυχίες των Σοφίας Σακοράφα, Άννας Βερούλη, Σοφίας Δάρρα, Έλλης Ρουσάκη, φτάνουμε στη Βούλα Πατουλίδου και στο πρώτο χρυσό Ολυμπιακό μετάλλιο στη Βαρκελώνη, στις Νίκη Ξάνθου και Νίκη Μπακογιάννη και σήμερα, πλέον, στις πολλαπλές επιτυχίες των αθλητριών μας σε διάφορα αθλήματα (στίβο, ιστιοπλοΐα, ρυθμική γυμναστική, υδατοσφαίριση, αντισφαίριση, κωπηλασία, τένις κ.ά.), τόσο σε επί-

πεδο Ολυμπιακών Αγώνων, όσο και Παγκοσμίων ή Πανευρωπαϊκών πρωταθλημάτων. Η άποψη ότι «δεν ευθύνεται το φύλο αλλά οι ικανότητες κάνουν τη διαφορά» φαίνεται να έχει θέσει γερά θεμέλια στην ελληνική αθλητική πραγματικότητα. Στην Ολυμπιακή ομάδα της Αθήνας συμμετείχαν 441 αθλητές και αθλήτριες, όπου το 50,6% ήταν άνδρες και το 49,4% γυναίκες. Η παρουσία, λοιπόν, των γυναικών στην τελευταία Ολυμπιακή αποστολή έφτασε στα ίδια ποσοστά με των ανδρών.

Είναι, όμως, αυτή η ελληνική πραγματικότητα σε βάθος και πλάτος; Τι συμβαίνει στην απλή καθημερινότητα της χώρας μας, στα χαμηλότερα επίπεδα από αυτό του υψηλού αγωνιστικού αθλητισμού, στους συλλόγους, τα γυμναστήρια, τα συνοικιακά γήπεδα, τις αυλές των σχολείων και πώς μπορεί να αλλάξει η πραγματικότητα του αθλητισμού και της Φυσικής Αγωγής, ώστε να δίνονται απλόχερα ευκαιρίες σε αγόρια και κορίτσια, σε γυναίκες και άνδρες;

Το 1995 η 4η Παγκόσμια Σύνοδος των Η.Ε. για τις Γυναίκες στο Πεκίνο θεωρήθηκε ως αφετηρία πολλών αλλαγών για την εξάλειψη των ανισοτήτων μεταξύ των φύλων στον κόσμο και την ενδυνάμωση των γυναικών. Η πλατφόρμα δράσης του Πεκίνου έθεσε στην ευθύνη των κυβερνήσεων την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών και ενέκρινε μια σαφέστατη προσέγγιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην ενδυνάμωση των γυναικών. Η ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών για τα Η.Ε. δεν αποτελεί γυναικείο θέμα, αλλά είναι θέμα όλων. Στη σύνοδο του 1995, με στόχο την εξάλειψη των ανισοτήτων μεταξύ φύλων, αναγνωρίστηκε ως βασική στρατηγική λειτουργία η «κυρίαρχη τάση του φύλου» (gender mainstreaming), όπου οι προτεραιότητες και οι ανάγκες γυναικών και ανδρών θα λαμβάνονται υπ' όψιν μέσα από ανάλυση των δεδομένων των φύλων κατά την έναρξη διαδικασιών σχεδιασμού προγραμμάτων. Στόχος είναι να επηρεαστεί η κατεύθυνση της ανάπτυξης με τέτοιο τρόπο, ώστε και άνδρες και γυναίκες να έχουν εμπλοκή και σφέλη. Η «κυρίαρχη τάση του φύλου» αποτελεί τον τρόπο με τον οποίο πολιτικές, στρατηγικές, σχεδιασμοί και διάθεση πόρων σε όλα τα πεδία (πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικο-πολιτισμικό, περιβαλλοντικό) θα δέχονται επίδραση από την οπτική της ισότητας των φύλων. Η «κυρίαρχη τάση του φύλου» εξασφαλίζει ότι η προώθηση της ισότητας των φύλων και η ενδυνάμωση των γυναικών θα είναι υπό την ευθύνη όλων και όχι μόνο ειδικών σε θέματα φύλου (Hannan, 2006).

Χρησιμοποιώντας τη στρατηγική της «κυρίαρχης τάσης του φύλου», το θέμα του φύλου, τα δεδομένα και οι ανάγκες κάθε φύλου εντάσσονται στην ανάλυση, την υλοποίηση, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση όλων των προγραμμάτων. Προγράμματα ειδικά σχεδιασμένα για κάθε φύλο έχουν ως στόχο να καλύψουν συγκεκριμένα θέματα φύλου κατανοώντας την έμφυλη φύση των αθλημάτων και τα δεδομένα των ατόμων που συμμετέχουν. Οι αθλητικοί οργανισμοί θα εμπλουτιστούν με την οπτική του φύλου, όπου το φύλο θα παίξει κύριο ρόλο στις διαδικασίες, τις ικανότητες του προσωπικού, τις συνεργασίες, τη φιλοσοφία του οργανισμού και, βέβαια, την πολιτική των ίδιων ευκαιριών (Sever, 2005).

Είναι λοιπόν εφικτό! Υπάρχουν τρόποι, ώστε κορίτσια και αγόρια να έχουν ευκαιρίες πρόσβασης τόσο στη γραμμή εκκίνησης, όσο και στη γραμμή τερματισμού. Να έχουν πρόσβαση, ενίσχυση, ενθάρρυνση και υποστήριξη σε καθημερινή βάση. Όλα αυτά με γνώμονα τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες κάθε παιδιού, ανεξάρτητα από το φύλο και την ηλικία του, το επίπεδο ικανοτήτων του, το χρώμα του δέρματός του, το Θεό που πιστεύει, τη χώρα από όπου κατάγεται. Όσοι και όσες έφτασαν ψηλά, όσοι και όσες έφτασαν να θεωρήσουν τον εαυτό τους πετυχημένο, όλοι και όλες ανεξαιρέτως από κάπου ξεκίνησαν, σε κάτι πάνω πίστεψαν και σε κάτι δούλεψαν. Όπως κάποτε είπε ο Γκάντι: «Γίνε η αλλαγή που θέλεις να δεις στον κόσμο».

Στο πλαίσιο, λοιπόν, της αλλαγής που θέλουμε να δούμε στην ελληνική κοινωνία, οι Κ.Φ.Α. θα πρέπει να τροποποιήσουν την προσέγγισή τους προς τα κορίτσια και προς τα αγόρια μέσα στο μάθημά τους. Παρακάτω παρουσιάζονται παραδείγματα θεωρητικών και κινητικών δράσεων που μπορούν να χρησιμοποιήσουν, για να ευαισθητοποιήσουν τους μαθητές και τις μαθήτριες. Η πραγματικότητα λέει ότι όλα τα παιδιά χρειάζεται να μάθουν, αγόρια και κορίτσια, καθώς οι ήδη μαθημένοι έμφυλοι ρόλοι συχνά αποδυναμώνουν την παρουσία των κοριτσιών στη Φυσική Αγωγή και τον αθλητισμό. Το μόνο σίγουρο είναι ότι οι δράσεις αυτές μπορούν να εμπλουτιστούν πολύ περισσότερο με τη φαντασία και τη διάθεση για δημιουργία των εκπαιδευτικών.

Βιβλιογραφία

- Anderson, K.L. (1999). Snowboarding: The construction of gender in an emerging sport. *Journal of Sport and Social Issues*, 23, 55-79.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social-cognitive theory*. Englewood Hills, NJ: Prentice Hall.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W. H. Freeman.
- Bem, S. L. (1993). *The lenses of gender: Transforming the debate on sexual inequality*. New Haven: Yale University Press.
- Buss, D.M. (1985). Psychological sex differences: Origins through sexual selection. *American Psychologist*, 12, 1-49.
- Bussey, K., & Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Psychological Review*, 106, 676-713.
- Coackley, J. (2003). Gender and sports: Does equity require ideological changes? In *Sports in society: Issues and controversies* (8th ed., Int'l ed.) (pp. 234-281). London: McGraw Hill Higher Education.
- Cockburn, C., & Clark, G. (2002). Everybody is looking at you: Girls negotiating the femininity deficit they incur in physical education. *Women Studies International Forum*, 25, 651-665.
- Condry, J. C., & Condry, S. (1976). Sex differences: A study in the eye of the beholder. *Child Development*, 47, 812-819.
- Connell, R.W. (1991). An iron man: The body and some contradictions of hegemonic masculinity. In M.A. Messner & D.F. Sabo (Eds.), *Sport, men and the gender order* (pp. 83-96). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Connell, R. W. (2005). *Gender*. Cambridge: Polity.
- Danish, S.J. (1996). Learning life skills through sports. *The APA Monitor*, 27, 10.
- Deaux, K., & Major, B. (1987). Putting gender into context: An interactive model of gender related behavior. *Psychological Review*, 94, 369-389.
- Dunning E. (1999). *Sport matters. Sociological studies of sport, violence and civilization*. London: Routledge.
- Dyer, K.F. (1982). *Catching up the men*. London: Junction Books.
- Eagly, A.H. (1987). *Sex differences in social behavior: A social role interpretation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Epstein, C. F. (1988). *Descriptive distinctions: Sex, gender, and the social order*. New Haven, CT: Yale University Press.
- European Technology Assessment Network (ETAN) on Women & Science, (2000). *Science policies in the European Union: Promoting excellence through mainstreaming gender equality*. Retrieved January 25, 2006 from the website: <http://cordis.europa.eu/etan/src/topic-4.htm#reports>.
- European Commission (2006). Eurostat: Gender Pay gap in unadjusted form. Online document. Retrieved from website: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1073,46870091&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_product_code=EM030
- Eurostat Press Office (2006). *A statistical view of the life of men and women in the EU25*. Retrieved September 10, 2006 from the website: <http://europa.eu.int/comm/eurostat.html>.
- Fasting, K. (2005, May). *Gender relations in sport*. Guest lecture at the University of Thessaly, Dept. of PE & Sport Science, Trikala, Greece.
- Ferris, L. (1981). Attitudes to women in sport: Prolegomena towards a sociological theory. *Equal Opportunities International* 1, 32-39. London: Equal Opportunities Commission.
- Flintoff, A. (1997). *Learning and teaching in PE: A lesson in gender*. In A. Tomlinson (Ed.), *Gender, sport and leisure: Continuities and challenges*. Aachen, GER: Meyer & Meyer Verlag.
- Flintoff, A., & Scraton, S. (2001). Stepping into active leisure? Young women's perceptions of active lifestyles and their experiences of school physical education. *Sport, Education and Society*, 6, 5-22.
- Flintoff, A., & Scraton, S. (2005). Gender and physical education. In K. Hardman & K. Green (Eds.), *An essential reader in physical education*. London: Routledge.
- Freud, S. (1905/1930). Introductory lectures on psychoanalysis. In J. Strachey (Ed.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud*, (Vol. 18, pp. 15-239). London: Hogarth. (original work published 1916).
- Geis, F. L. (1993). Self-fulfilling prophecies: A social-psychological review of gender. In A.E. Beal & R.J. Sternberg (Eds.), *The psychology of gender*, (pp. 9-54). New York: Guilford press.
- Hannan, C. (2006, May) *Challenging the gender order*. Opening keynote speech at the 4th World Conference on Women and Sport, Kumamoto, Japan.
- Hargreaves, J. (1984). Women and the Olympic phenomenon. In A. Tomlinson & G. Whannel (Eds.), *The five ring circus* (pp. 53-70). London: Pluto Press.
- International Working Group on Women and Sport (2002) *The Montreal tool kit*. Retrieved August 20, 2005 from website: http://www.canada2002.org/pdf/toolkit_eng.pdf
- Kidd, B., & Donnelly, P. (2000). Gender and sport. *International Review for the Sociology of sport*, 35, σελ. 131-148.
- Klein, A.M. (1995). Tender machos: Masculine contrasts in the Mexican Baseball League. *Sociology of Sports*

Journal, 12, 370-388.

Knoppers, A., Meyer, B. B., Ewing, M., & Forrest, L. (1991). Opportunity and work behavior in college coaching. *Journal of Sport and Social Issues*, 15, 1-20.

Kohlberg, 1966). A cognitive-developmental analysis of children's sex roles concepts and attitudes. In E.E. Maccoby (Ed.), *The development of sex difference* (pp.82-173). Stanford, CA: Stanford University Press.

Koivula, N. (1995). Ratings of gender appropriateness of sports participation: Effects of gender-based schematic processing. *Sex Roles*, 33, 543-557.

Koivula, N. (2001). Perceives characteristics of sports categorized as gender-neutral, feminine and masculine. *Journal of Sport Behavior*, 24, 377 - 394.

Maltin, M.W. (1999, winter). Bimbos and rambos: The cognitive bases of gender stereotypes. *Eye on Psi Chi*, 3, 13-14, 16. Retrieved on August 10, 2006 from website: http://www.psichi.org/pubs/articles/article_112.asp

Meier, M. (2005, December). *Promoting gender equity through sport*. Paper presented at the 2nd Magglingen Conference Sport and Development. Magglingen, Switzerland.

Messner, M., & Kimmel, M. (1989). *Men's lives*. New York: McMillan.

Laker, A., Laker, J.C., & Leab, S. (2003). School experience and the issue of gender sport. *Education and Society*, 8, 73-89.

Lorber, J. (1994). *Paradoxes of gender*. New Heaven, CT: Yale University Press.

Lorber, J. (1999). *Embattled terrain: Gender and sexuality*. In M.M. Ferree, J. Lorber, & B.B. Hess (Eds.), *Revisioning Gender* (pp. 416-448). Thousand Oaks, CA: Sage.

Oakley, A. (1972). *Sex, gender and society* (Towards a new society). New York: Harper & Row.

Rowe, D.C. (1994). *The limits of family influence: Genes, experience and behavior*. New York: Guilford Press.

Sabo, D. (1986). Pigskin, patriarchy and pain. *Changing Men: Issues in Gender, Sex and Politics*, 16 (Summer), 24-25.

Sancar, A./Sever, C. (2005). *Sport and gender*. In *Sport for development and peace*. Swiss Agency for Development and Cooperation.

Scruton, S. (1987). Boys' muscle in where angels fear to tread - Girls' subcultures and physical activities. In J. Horne, D. Jary & A. Tomlinson (Ed.), *Sport, Leisure and Social Relations*, (pp. 160-186). London: Routledge & Kegan Paul.

Sever, C. (2005). *Gender and Sport: Mainstreaming gender in sports projects*. Bern, SWI: Swiss Agency for Development and Cooperation.

Solomon, K. (1982). The masculine gender role. In K. Solomon & N.B. Levy (Eds.), *Men in transition: Theory and Therapy* (pp. 45-76). New York: Plenum Press.

Travis, C. (1992). *The mismeasure of woman*. New York: Simon & Schuster

Trivers, R.L. (1972). Parental investment and sexual selection. In B. Campbell (Ed.), *Sexual selection and the descent of man* (pp. 136-172.) Chicago: Aldine.

Veri, M.J. (1999). Homophobic discourse surrounding the female athlete. *Quest*, 51, 355-368.

Weir, A., & Wilson, E. (1984). The British women's movement. *New Left Review*, 148.

Αθανασίου, Α. (2006). Φύλο, εξουσία και υποκειμενικότητα μετά το δεύτερο κύμα. Στο Α. Αθανασίου (Επιμ.), *Φεμινιστική θεωρία και πολιτισμική κριτική* (σελ. 13-138). Αθήνα: Νήσος.

Γενική Γραμματεία Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδος (2001). *Απογραφή πληθυσμού 2001*. Ανακτήθηκε 20 Αυγούστου 2006 από την ιστοσελίδα: www.statistics.gr

Γουβιάς, Δ. (1999). Εξισωτικές λειτουργίες των γενικών εξετάσεων και επιλεκτικότητα στην πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση: Η περίπτωση της Αθήνας. *Αντιπετράδια της Εκπαίδευσης*, 51-52.

Δεληγιάννη, Β., Σακκά, Δ., Ψάλτη, Α., Φρόση, Λ., Αρκουμάνη, Σ., Στογιαννίδου, Α., & Συγκολίτου, Ε. (2000). *Ταυτότητες φύλου και επιλογές ζωής: Τελική έκθεση*. Α.Π.Θ. και Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, Υπουργείο Παιδείας.

Δεληγιάννη, Β., & Ζιώγου, Σ. (1993). *Εκπαίδευση και Φύλο - Ιστορική διάσταση και σύγχρονος προβληματισμός*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Ζήνδρος, Σ. (2005). *Παραγωγή βοηθητικού εκπαιδευτικού υλικού για την εισαγωγή θεμάτων σχετικά με τα φύλα στην εκπαιδευτική διαδικασία*. ΕΠΕΑΕΚ II: Πρόγραμμα υποστήριξης της αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης και εκπαίδευσης γυναικών (2000-2006). Ανακτήθηκε στις 20 Αυγούστου 2006 από την ιστοσελίδα: http://users.thesp.sch.gr/logos/word/c_log.doc

Ιωαννίδου, Ε., Αλβανόπουλος, Ι., & Αλεξανδρής, Κ. (2005). Γυναίκα και διοίκηση του αθλητισμού: Η σύγχρονη πραγματικότητα και ο ρόλος του μάντζιμεντ στην ενδυνάμωση της συμμετοχής των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων των αθλητικών οργανισμών. *Γυναίκα και Άθληση*, 1, 73-82.

Κακαβούλη, Α. (1997). Στερεότυπα των φύλων και σχολική αγωγή. Στο Β. Δεληγιάννη & Σ. Ζιώγου (επιμ.), *Φύλο και σχολική πράξη*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Κανταρτζή, Ε. (1996). Αγόρια και κορίτσια στο σχολείο: Οι στάσεις και οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για το ρόλο των δυο φύλων. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 88, 39-48.

Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας. Αθήνα. (2001). *Ο παράγοντας φύλο και η σχολική πραγματικότητα στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Ανακτήθηκε 25 Ιουλίου 2006, από την ιστοσελίδα του ΚΕΘΙ: http://www.kethi.gr/greek/meletes/Filo_Sxoliki_pragmatikotita/content.htm.

Κόνελ, Ρ.Γ. (2006). *Το κοινωνικό φύλο*. Επιμέλεια μετ. Φ. Πολίτης. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Λαμπροπούλου, Β., & Γεωργουλέα, Μ. (1989). Οι ρόλοι των φύλων μέσα από την εκπαίδευση. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 46, 58-69.

Μπαμπινιώτης, Γ. (2005). *Λεξικό της νέας Ελληνικής γλώσσας* (Β' έκδοση, β' ανατύπωση). Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Μπέλλας, Θ. (1995). Ισότητα των φύλων στην εκπαιδευτική πραγματικότητα: Προκαταλήψεις και πραγματικότητες. Στο Ι. Παρασκευόπουλος, Η. Μπεζεβέγκης, Ν. Γιαννίσης & Α. Καραθανάση (επιμ.) *Διαφυλικές Σχέσεις*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μποβουάρ, Σ. (1949). *Το δεύτερο φύλο*, μετ. Κ. Σιμόπουλος. Αθήνα: Γλάρος.

Παπαταξιάρχης, Ε. (1996). Από την σκοπιά του φύλου: Ανθρωπολογικές θεωρήσεις της σύγχρονης Ελλάδας. Στο Ε. Παπαταξιάρχης & Θ. Παραδέλλης (επιμελητές). *Ταυτότητες και φύλο στη σύγχρονη Ελλάδα*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Παπαϊωάννου, Α., Γούδας, Μ., & Θεοδωράκης, Γ. (2003). *Για μια καλύτερη Φυσική Αγωγή*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Χριστοδουλίδη.

Σιάνου-Κυργίου, Ε. (1992). Το περιεχόμενο της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών και ο κοινωνικά προκαθορισμένος ρόλος τους. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 66, 31-39.

Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ. (1990). *Ο προσανατολισμός της Ελληνίδας στη μέση τεχνική εκπαίδευση, όπως διαμορφώνεται από τον επαγγελματικό και κοινωνικό ρόλο της γυναίκας*. Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών, Τομέας Παιδαγωγικής.

Τζήκας, Δ. (1994). *Πρωτοβάθμια εκπαίδευση και ισότητα φύλων*. Εργασία που παρουσιάστηκε στο συνέδριο Εκπαίδευση και Ισότητα Ευκαιριών, Αθήνα.

Χρόνης, Σ. (2006). Ισότητα και ισοτιμία στον αθλητισμό: Εκπαίδευση προπονητών και καθηγητών/τριών Φυσικής Αγωγής σε θέματα φύλου. *Σύγχρονα Θέματα*, 94, 85-88.

Υποστηρικτικό υλικό

Pinto, D. (ed.) (2006). Diversity, human rights, and participation. Brussels: European Youth Forum. Retrieved from: http://www.youthforum.org/en/publications/youth_opinion/YOCampaign2006.pdf

Bailey, R., Wellard, I., & Dismore, H. (2005). Girls participation in physical activity and sports: Benefits, patterns, influences, and ways forward. Berlin: Summary report from ICSSPE for WHO. Retrieved from: <http://www.icsspe.org/portal/download/Girls.pdf>

United Nations (UN) - Division for the advancement of women (DAW)

<http://www.un.org/womenwatch/daw/index.html>

European New & Policy Positions (EU) - Sport and Gender

<http://www.euractiv.com/en/sports/sport-gender/article-137664>

International Council of Sport Science and Physical Education (ICSSPE)

<http://www.icsspe.org>

International Olympic Committee (IOC) -Women and Sport Commission

http://www.olympic.org/uk/organisation/commissions/women/index_uk.asp

International Working Group on Women and Sport (IWG)

<http://www.iwg-gti.org/>

WomenSport International

<http://www.sportsbiz.biz/womensportinternational/about/index.htm>

International Association of Physical Education and Sports for Girls and Women

<http://www.iapesgw.org/>

European Women and Sport Group (EWS)

<http://ews-online.com>

Κέντρο Έρευνας για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ)

<http://www.kethi.gr>

Γενική Γραμματεία Ισότητας

<http://www.isotita.gr>

Ενότητα 5

Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός

- 105. Περίληψη
- 106. Ορισμοί
- 106. Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός
- 106. Το τρίγωνο της πρόνοιας
- 107. Η εξέλιξη των ανισοτήτων στην Ελλάδα
- 107. Εκπαίδευση και κοινωνικός αποκλεισμός
- 108. Κοινωνικές ανισότητες και αποκλεισμός στη Φυσική Αγωγή
- 108. Ενδυνάμωση
- 109. Ενδυνάμωση σε ατομικό επίπεδο
- 110. Ενδυνάμωση σε επίπεδο αυτονομίας κρίσης
- 113. Ενδυνάμωση σε επίπεδο κοινότητας
- 114. Βιβλιογραφία
- 115. Υποστηρικτικό υλικό
- 116. Επιθετικότητα και Βία στον Αθλητισμό
- 116. Περίληψη
- 116. Ορισμοί
- 116. Ψυχολογικές θεωρίες για την επιθετικότητα
- 117. Ο ρόλος των Μ.Μ.Ε
- 117. Οι θεατές και η παιδεία τους
- 118. Επιθετικότητα και υγεία
- 118. Επιθετικότητα και μαθητές/τριες
- 118. Πώς μπορούν να βοηθήσουν οι δημοσιογράφοι και τα Μ.Μ.Ε.
- 118. Τι πρέπει να διδάσκονται οι μαθητές/τριες
- 119. Βιβλιογραφία

Περίληψη

Στην ενότητα αυτή συζητείται η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού και, στη συνέχεια, περιγράφονται τρόποι με τους οποίους μπορούν να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες για τις κοινωνικές ανισότητες και τον κοινωνικό αποκλεισμό μέσω της Φυσικής Αγωγής. Η Φυσική Αγωγή μπορεί να ενδυναμώσει τον μαθητή/τρια: α) σε ατομικό επίπεδο, καθιστώντας τον ικανό για συμμετοχή σε διάφορες δραστηριότητες, καθώς και μέσω της κατανόησης του ρόλου της ατομικής ικανότητας ως παράγοντα αποκλεισμού, β) σε επίπεδο αυτονομίας κρίσης σε θέματα, όπως οι διαφορές των κοινωνικών ομάδων στη συμμετοχή στον αθλητισμό και την άσκηση, η ιδεολογία του ατομικισμού στον αθλητισμό και η κοινωνική κατασκευή του σώματος και γ) σε επίπεδο δράσης στην κοινότητα.

<http://kallipateira.sch.gr>

Ορισμοί

Κατά τον Τσιάκαλο (1999), ο όρος «κοινωνικός αποκλεισμός» περιγράφει την «αδυναμία ή την παρεμπόδιση αξιοποίησης κοινωνικών και δημόσιων αγαθών, όπως είναι το αγαθό της εκπαίδευσης, του συστήματος υγειονομικής περίθαλψης, της συμμετοχής στο πολιτικό γίγνεσθαι κτλ., η έλλειψη των οποίων οδηγεί συνήθως και στην οικονομική ανέχεια» (σελ. 56). Αν, παραδείγματος χάριν, χτιστεί ένα υπερσύγχρονο νοσοκομείο και κάποιες ομάδες ατόμων δεν έχουν πρόσβαση ή δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις υπηρεσίες του, τότε τα άτομα αυτά δεν επωφελούνται και δεν αξιοποιούν αυτό το κοινωνικό αγαθό. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον ίδιο συγγραφέα, ο όρος περιγράφει τόσο μια κατάσταση (κάποια άτομα είναι κοινωνικά αποκλεισμένα), όσο και μια διαδικασία (πώς τα άτομα περιθωριοποιούνται και αποκλείονται). Παραδείγματα κοινωνικά αποκλεισμένων ατόμων είναι οι μετανάστες, οι πρόσφυγες, οι μονογονεϊκές οικογένειες, οι περιθωριοποιημένες ιθαγενείς μειονότητες, οι έγκλειστοι σε ιδρύματα, τα άτομα με ειδικές ανάγκες και, φυσικά, τα παιδιά που ανήκουν στις παραπάνω κατηγορίες.

Η αξιοποίηση του δημόσιου πλούτου συνδέεται αντιστρόφως ανάλογα με την πιθανότητα να βρεθεί ένα άτομο σε κατάσταση φτώχειας. Όσο περισσότερο δημόσιο και κοινωνικό πλούτο αξιοποιεί ένας άνθρωπος, τόσο μικρότερη είναι η πιθανότητα να διολισθήσει σε συνθήκες φτώχειας (Τσιάκαλος, 1999). Ο βαθμός, όμως, αξιοποίησης του δημόσιου πλούτου δεν είναι τυχαίο γεγονός, καθώς ορισμένες ομάδες ανθρώπων έχουν περισσότερες δυνατότητες να αξιοποιήσουν δημόσιο πλούτο και άλλες λιγότερο.

Μερικά παραδείγματα προβλημάτων που γεννούν κοινωνικό αποκλεισμό είναι η ανεργία μακράς διάρκειας, η μετανάστευση, η παλιννόστηση, ο αναλφαριθμητισμός, η σχολική αποτυχία, τα γηρατεία, η μονογονεϊκή οικογένεια, η πολιτισμική ή θρησκευτική ιδιαιτερότητα, η απομόνωση ορεινών πληθυσμών, η υποβαθμισμένη γειτονιά της πόλης, η ανισότητα των φύλων, η κοινωνική παραβατικότητα, οι θρησκευτικές μειονότητες, η σωματική ή διανοητική δυσμορφία (Πετράκη, 1998).

Ακριβώς επειδή η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού χρησιμοποιείται, για να περιγράψει μία μεγάλη ποικιλία «αποκλεισμών», από πολλούς θεωρείται ότι ο όρος είναι περιορισμένης ερμηνευτικής σημασίας. Έτσι, ο κοινωνικός αποκλεισμός ορίζεται ως «η έννοια στην οποία ομαδοποιούνται και μέσω της οποίας επαναδιατυπώνονται όλα τα κοινωνικά προβλήματα, ανεξαρτήτως της φύσης τους και της επιστημονικής προβληματικής θεμελίωσής τους και με βάση το κοινό γεγονός ότι αποτελούν προβλήματα, ότι θέτουν πρόβλημα στην κοινωνία» (Πετράκη, 1998, σελ. 19).

Κατά τον Oberndorfer (1999), ο αποκλεισμός είναι μια συστηματική σειρά ενεργειών περιθωριοποίησης ή υπαγωγής σε απομόνωση, από τις οποίες μπορούν να θιγούν άτομα και κοινωνικές ομάδες. Σύμφωνα με το συμβούλιο της Ευρώπης (1994), αποκλεισμένες θεωρούνται οι ομάδες ανθρώπων που βρίσκονται εν μέρει ή συνολικά έξω από την περιοχή ισχύος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Κοινωνικά λέγονται τα δικαιώματα του κάθε πολίτη να ζει σε ένα ορισμένο στοιχειώδες βιοτικό επίπεδο και να συμμετέχει στους κύριους κοινωνικούς και εργασιακούς θεσμούς που ισχύουν για το κοινωνικό σύνολο.

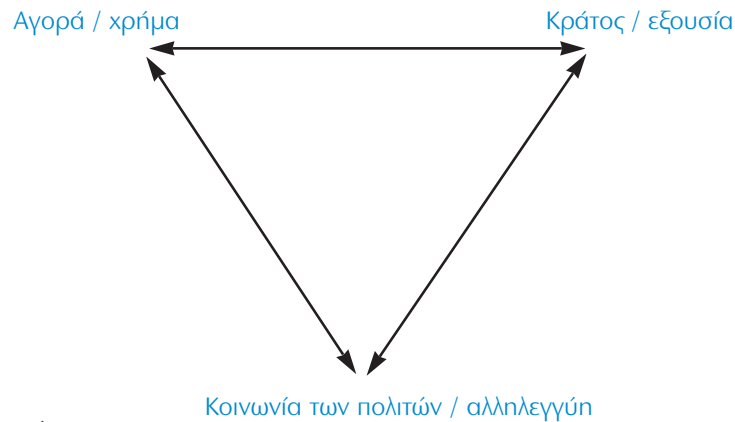
Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός

Σύμφωνα με την Duffy (1999), «η διάκριση ανάμεσα στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό αποτελεί μια διάκριση ανάμεσα στους ανεπαρκείς και άνισους υλικούς πόρους και στην ανεπαρκή και άνιση συμμετοχή στην κοινωνική ζωή. Η έννοια της φτώχειας περιγράφει αδυναμία απόκτησης αγαθών και υπηρεσιών, ενώ η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού υπερβαίνει την περίπτωση του αποκλεισμού από την καταναλωτική κοινωνία και εκτείνεται μέχρι και τον αποκλεισμό από μια θέση στην κοινωνία» (σελ. 70). Οι δύο έννοιες αλληλοκαλύπτονται σε αρκετά μεγάλο βαθμό: σε πολλές περιπτώσεις η φτώχεια συνεπάγεται και κοινωνικό αποκλεισμό, όμως υπάρχουν και περιπτώσεις φτωχών οι οποίοι είναι ενταγμένοι σε κοινωνικά δίκτυα και έχουν μικρότερο κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού. Η σχέση φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού εξαρτάται και από τον τύπο της κοινωνίας. Στις κοινωνίες που στηρίζονται στην αγορά και παρουσιάζουν υψηλού βαθμού ανισότητες στην κατανομή του εισοδήματος είναι πολύ πιθανό οι χαμηλοί βασικοί πόροι (σχετική φτώχεια) να προκαλέσουν αποκλεισμό κάποιων ανθρώπων από την κοινωνική ζωή περισσότερο από ό,τι αυτό συμβαίνει στις παραδοσιακές κοινωνίες χαμηλού εισοδήματος (Duffy, 1999, 2000).

Το τρίγωνο της πρόνοιας

Προκειμένου να απεικονισθούν οι διαδικασίες ενσωμάτωσης ή αποκλεισμού ατόμων και ομάδων στις μορφές ζωής του κοινωνικού συνόλου, χρησιμοποιείται η ιδέα του τριγώνου της πρόνοιας, το οποίο περιλαμβάνει το κράτος, τις οικονομικές αγορές (αγορά εργασίας) και την κοινωνία των πολιτών (μη κρατικές οργανώσεις που ασχολούνται με ζητήματα ατομικής και προσωπικής ζωής, όπως οικογενειακά και προσωπικά δίκτυα, κοινότητες και εθελοντικοί οργανισμοί) (Σχήμα 1, Duffy, 1999, σελ. 95).

Η αδύναμη σχέση με μία ή περισσότερες από τις τρεις παραπάνω δομές συνεπάγεται και έναν αντίστοιχο κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού, ενώ φυσικά η αδύναμη σχέση με περισσότερες από μία από τις δομές αυτές πολλαπλασιάζει

Σχήμα1: Το τρίγωνο της πρόνοιας
(προσαρμογή από Duffy, 1999)

ζει τον κίνδυνο αποκλεισμού. Σύμφωνα με την Duffy (1999), ως άτομα που βρίσκονται σε υψηλό κίνδυνο αποκλεισμού προσδιορίζονται όσοι παρουσιάζουν αδύναμη σχέση με μία από τις τρεις δομές: το κράτος, την αγορά εργασίας και τα οικογενειακά και προσωπικά δίκτυα.

Παρότι στις μέρες μας φαίνεται να αναγνωρίζεται το πρόβλημα του κοινωνικού αποκλεισμού για διάφορες κοινωνικές ομάδες, εντούτοις η αντιμετώπιση των αιτιών του φαινομένου δεν είναι εύκολη. Σύμφωνα με τον Τσιάκαλο (1999), «η κύρια δυσκολία αντιμετώπισης των αιτιών του κοινωνικού αποκλεισμού έγκειται στο γεγονός ότι συνήθως όσοι και όσες πλήττονται από κοινωνικό αποκλεισμό αποκλείονται ταυτόχρονα σε πολύ μεγάλο βαθμό και από το σημαντικότερο αγαθό πλούτου που είναι η ισότιμη συμμετοχή στο πολιτικό γίγνεσθαι. Πρόκειται για ένα φαύλο κύκλο: Η ελλιπής απορρόφηση βασικών δημόσιων και κοινωνικών αγαθών οδηγεί στην αδυναμία ισότιμης συμμετοχής στη διαμόρφωση πολιτικών αποφάσεων, γεγονός που εμποδίζει την αποφασιστική καταπολέμηση των αρνητικών για την κοινωνική ένταξη παραγόντων, πράγμα που με τη σειρά του οδηγεί στην ελλιπή απορρόφηση δημόσιου και κοινωνικού πλούτου. Έτσι, ο κύκλος ολοκληρώνεται και επαναλαμβάνεται. Για να σπάσει αυτός ο κύκλος, πρέπει να γίνει παρέμβαση σε ένα από τα σημεία του. Η εκπαίδευση είναι ένα από τα σημεία αποφασιστικής σημασίας» (Τσιάκαλος, 1999, σελ. 58-59).

Η εξέλιξη των ανισοτήτων στην Ελλάδα

Οι Μητράκος και Τσακλόγλου (1998) παρουσίασαν μία σύνθεση των ερευνών, σχετικά με τις οικονομικές ανισότητες στην Ελλάδα μέχρι το 1988. Από τη σύνθεση των ερευνών αυτών προκύπτουν τα παρακάτω συμπεράσματα: α) Η παρατηρούμενη ανισότητα προέρχεται κυρίως από διαφορές στα επίπεδα διαβίωσης των μελών των διάφορων κοινωνικοοικονομικών ομάδων, παρά από διαφορές μεταξύ των ομάδων αυτών. Έτσι, υπάρχει πολύ μεγάλη διαφοροποίηση μεταξύ των μελών των διάφορων κοινωνικο-οικονομικών ομάδων. β) Οι εκπαιδευτικές ανισότητες δείχνουν να είναι σημαντικά συνδεδεμένες με το φαινόμενο των οικονομικών ανισοτήτων, καθώς υπάρχουν μεγάλες διαφορές στα εισοδήματα ατόμων με διαφορετικό επίπεδο εκπαίδευσης. γ) Μετά τη μεταπολίτευση και μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '80 παρατηρήθηκε σημαντική μείωση της ανισότητας, όμως στα πιο πρόσφατα χρόνια φαίνεται ότι σταδιακά η ανισότητα αυξάνεται και πάλι. δ) Το επίπεδο της ανισότητας της Ελλάδας είναι χαμηλότερο από αυτό των περισσότερων αναπτυσσόμενων χωρών του ΟΟΣΑ και κυρίως των κρατών μελών της Ε.Ε.

Εκπαίδευση και κοινωνικός αποκλεισμός

Σύμφωνα με την Τρέσσου (1998), παιδιά και νέοι που αποκλείονται από την εκπαίδευση στη χώρα μας προέρχονται σε ποσοστό πάνω από 90% από οικογένειες με χαμηλό κοινωνικο-οικονομικό και επαγγελματικό επίπεδο (από στοιχεία του 1996). Η σχετική αδράνεια που υπάρχει πάνω σε αυτό το θέμα οφείλεται στο ότι «κανονικά» αυτό το φαινόμενο δεν έπρεπε να υπάρχει, άρα έτσι αιτιολογείται και το ότι δεν υπάρχει επίσημη τεκμηρίωση του φαινομένου του αποκλεισμού στην εκπαίδευση. Έτσι, επίσημα ο αποκλεισμός αποσιωπάται και η διαρροή μαθητικού δυναμικού παρουσιάζεται περιορισμένη και αποδίδεται συνήθως στις ιδιαίτερες συμπεριφορές και τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά των ομάδων που αποκλείονται ή στην προσωπική συμπεριφορά ορισμένων γονέων. Τα τελευταία χρόνια, το φαινόμενο αυτό έχει αρχίσει να κινεί το ενδιαφέρον των μέσων ενημέρωσης, γιατί τα παιδιά που δεν πάνε σχολείο έχουν αρχίσει να γίνονται «ορατά». Ταυτόχρονα, ο αποκλεισμός άρχισε να μελετάται κυρίως με χρηματοδοτήσεις από την Ε.Ε. Σύμφωνα με μελέτη του Μπαλούρδου (1995), που προσπάθησε να εντοπίσει τους

παράγοντες που επιδρούν στην ανισοκατανομή του εισοδήματος από εργασία στην Ελλάδα (με στοιχεία του 1988), η εκπαίδευση και η εμπειρία εμφανίζονται ως σημαντικές μεταβλητές του προσωπικού εισοδήματος.

Κοινωνικές ανισότητες και αποκλεισμός στη Φυσική Αγωγή

Η Φυσική Αγωγή είναι μία κοινωνική διαδικασία η οποία μπορεί να συμβάλει στην ευαισθητοποίηση των μαθητών/τριών για τις κοινωνικές ανισότητες και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Στη Φυσική Αγωγή, πολύ περισσότερο από τα άλλα μαθήματα, η ατομική ικανότητα και η επίδοση καθορίζουν τις σχέσεις μεταξύ των μαθητών/τριών και τις κοινωνικές ιεραρχίες οι οποίες αναπτύσσονται μέσα στην τάξη (Hargreaves, 1990).

Αν σκεφτούμε τη διαδικασία χωρισμού ομάδων για δίεργμα στο ποδόσφαιρο ή για διπλό στο μπάσκετ, όπου συνήθως οι ικανότεροι σωματικά μαθητές/τριες καθορίζουν τις ομάδες και το παιδί με χαμηλή ικανότητα επιλέγεται τελευταίο ή δεν επιλέγεται καθόλου, αυτό είναι ένα παράδειγμα άτυπης ιεραρχίας και άτυπου αποκλεισμού αντίστοιχα.

Στη Φυσική Αγωγή και τον αθλητισμό, όμως, αντανακλώνται και ευρύτερα ζητήματα ανισοτήτων, όπως παραδείγματος χάριν οι διαφορετικές ευκαιρίες που έχουν οι κοινωνικές ομάδες για συμμετοχή στην άσκηση και τον αθλητισμό ή ο διαφορετικός συμβολισμός που έχουν διάφορα αθλήματα για το κοινωνικό κύρος των συμμετεχόντων σε αυτά. Τόσο η Φυσική Αγωγή, όσο και ο αθλητισμός είναι κοινωνικές διαδικασίες οι οποίες έχουν σημαντική και διαρκή επίδραση στην ταυτότητα των παιδιών και των νέων, αλλά και στις στάσεις τους προς τη φυσική δραστηριότητα, τον εαυτό τους και τους άλλους.

Η Φυσική Αγωγή αναπόφευκτα κοινωνικοποιεί κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης δεξιοτήτων. Βοηθάει στην κατανόηση των κανόνων του «ανήκειν» σε ομάδα φύλου, κοινωνικής τάξης και κουλτούρας. Η κοινωνική αυτή διαδικασία γίνεται μέσα από την επίδειξη της φυσικής ικανότητας και επίδοσης, αφού οι σχέσεις και οι διαφορές γίνονται πιο εμφανείς από ό,τι σε άλλα μαθήματα του σχολείου (Hargreaves, 1990). Τα προγράμματα, λοιπόν, που αποσκοπούν στην προώθηση της ισότητας μέσα από τη Φυσική Αγωγή καλό είναι να δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στο πώς θα χειριστούν οι μαθητές/τριες αυτές τις διαφορές και σχέσεις. Η κατάλληλη διαμόρφωση των κινητικών και αθλητικών δραστηριοτήτων μπορεί να γίνει ένα εργαλείο, για να βοηθηθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες να κατανοήσουν τις αντίστοιχες κοινωνικές διαδικασίες.

Η προσπάθεια για την ανάπτυξη της ισότητας των ευκαιριών μέσα από τη Φυσική Αγωγή δεν περιλαμβάνει μόνο τη διεύρυνση της συμμετοχής και την εξασφάλιση της πρόσβασης όλων των ατόμων σε προγράμματα άσκησης και εκμάθησης αθλημάτων. Περιλαμβάνει, επίσης, την κατανόηση της ευρύτητας των αντιδράσεων των ατόμων στην ικανότητα και ανικανότητα, τις εθνικές, κοινωνικές και πολιτιστικές διαφορές, αλλά και τους τρόπους που όλα αυτά σχετίζονται με τα παιδιά στη Φυσική Αγωγή.

Καθώς οι στόχοι της Φυσικής Αγωγής δεν είναι μόνο η ανάπτυξη των κινητικών και φυσικών ικανοτήτων, αλλά και των κοινωνικών και συναισθηματικών τους ικανοτήτων, δεν μπορούμε να αξιολογούμε τη Φυσική Αγωγή, μόνο μετρώντας το χρόνο κατά τον οποίο οι μαθητές/τριες είναι φυσικά δραστήριοι ή το χρόνο που οι εκπαιδευτικοί αφιερώνουν στην οργάνωση του μαθήματος, χωρίς να λαμβάνουμε υπ' όψιν τις δυνάμεις εκτός σχολείου που ουσιαστικά καθορίζουν το τι διδάσκεται. Η ευρύτερη σχεδίαση στις ατομικές ικανότητες και την απόκτηση δεξιοτήτων έχει αναπόφευκτα οδηγήσει στις υπάρχουσες ανισότητες και την κοινωνική διάκριση. Τα αναλυτικά προγράμματα είναι αυτής της φιλοσοφίας, με αποτέλεσμα να μη λαμβάνουν εξαρχής υπ' όψιν τους τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Γι' αυτό, καλό είναι οι εκπαιδευτικοί να θυμούνται ότι «τα παιδιά είναι πιο σημαντικά από τις δραστηριότητες στις οποίες τα εμπλέκουμε και ότι το θέμα μας δεν είναι το «παιχνίδι», αλλά το παιδί» (DES Report, 1991a, σελ. 16).

Έρευνες έχουν δείξει ότι οι μαθητές/τριες ιδιαίτερων ομάδων στη Φυσική Αγωγή αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα, με αποτέλεσμα τη διάκριση και τη δημιουργία στερεοτύπων, όπως για παράδειγμα με την τάση που υπάρχει να προωθούνται κάποιες φορές αρρενωπές αξίες, όπως η επιθετικότητα και η έντονη αγωνιστικότητα (Bain, 1990; Carrington & Williams, 1988; Kirk & Tinning, 1990), αλλά και με την τάση να γίνεται εστίαση στον ατομικισμό και την ανταγωνιστικότητα (Leaman, 1988; Pollard, 1988).

Ενδυνάμωση

Ο όρος «ενδυνάμωση» (empowerment) χρησιμοποιείται, για να εκφράσει συνολικά αυτά που πρέπει να αναπτύξουν οι μαθητές και οι μαθήτριες μέσω της εκπαίδευσης, ώστε να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στις προκλήσεις που θα αντιμετωπίσουν μετά το σχολείο. Η ενδυνάμωση πρέπει να συντελείται ταυτόχρονα σε τρία διαφορετικά επίπεδα: α) στο ατομικό επίπεδο, β) το επίπεδο της αυτονομίας κρίσης και γ) το επίπεδο της κοινότητας (Hodkinson & Sparkes, 1993).

- Στο ατομικό επίπεδο η ενδυνάμωση εστιάζεται στο να καταστήσει το μαθητή/τρια ικανό να κάνει πράγματα για τον εαυτό του. Για παράδειγμα, να είναι σε θέση να σχεδιάζει και να εφαρμόζει ένα πρόγραμμα άσκησης για τον εαυτό του, να μπορεί να οργανώνει το χρόνο του, για να μειώσει το στρες του, κ.ά. Επίσης, όμως, εστιάζεται στην κατανόηση του ρόλου της ατομικής ικανότητας ως παράγοντα αποκλεισμού.
- Στο επίπεδο της αυτονομίας της κρίσης η ενδυνάμωση εστιάζεται στο να καταστήσει το μαθητή/τρια ικανό να

διαμορφώνει τη δική του γνώμη, αφού πρώτα έχει επεξεργαστεί όλες τις διαφορετικές θέσεις και απόψεις. Για παράδειγμα, να είναι ικανός να διαχειρίζεται τη διαφήμιση, την προπαγάνδα, τις πολιτικές και θρησκευτικές αντιθέσεις κ.ά.

- Τέλος, στο επίπεδο της κοινότητας η ενδυνάμωση εστιάζεται στο να καταστήσει το μαθητή/τρια ικανό να συνεργάζεται και να ζει αρμονικά με άλλους. Για παράδειγμα, να είναι σε θέση να ισορροπεί τις προσωπικές του επιθυμίες με την κοινωνική ευθύνη του, να αναπτύξει αλtruισμό και ενσυναίσθηση κ.ά.

Ενδυνάμωση σε ατομικό επίπεδο

Στο ατομικό επίπεδο μπορούμε να εκμεταλλευτούμε τις ευκαιρίες που προσφέρει η Φυσική Αγωγή, για να βοηθήσουμε τους μαθητές/τριες να κατανοήσουν το ρόλο της ατομικής ικανότητας σε σχέση με τους κανονισμούς των αθλημάτων και με τους ενδεχόμενους «αποκλεισμούς» που επιβάλλονται έμμεσα και, στη συνέχεια, να αναγάγουμε αυτό το ζήτημα σε γενικότερα ζητήματα αποκλεισμών στην κοινωνία.

Σε αυτό το επίπεδο τρία ζητήματα μπορούν να εξεταστούν: α) ο ρόλος της σωματικής ικανότητας στη δημιουργία αποκλεισμών στη Φυσική Αγωγή, β) ο αποκλεισμός των ατόμων με ειδικές ανάγκες από τις φυσικές δραστηριότητες και γ) τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις στη Φυσική Αγωγή και τον αθλητισμό. Για παράδειγμα, ας φανταστούμε ένα μαθητή/τρια που οι συμμαθητές/τριες του δεν συνηθίζουν να τον διαλέγουν για συμπαίκτη τους. Αυτό μπορεί να συμβαίνει, είτε γιατί δεν τον θεωρούν ικανό (χαμηλό επίπεδο ικανότητας, λόγω έλλειψης εμπειρίας ή λόγω φυσικής ανικανότητας) είτε τον αποκλείουν για άλλου είδους χαρακτηριστικά του (φύλο, φυλή, εθνικότητα, θρησκεία κ.ά.).

α) Ο ρόλος της αθλητικής ικανότητας. Ένα χαρακτηριστικό των μαθητών/τριών που μπορεί να συμβάλει στην αίσθηση της ανισότητας στη Φυσική Αγωγή είναι το επίπεδο της αθλητικής ικανότητας. Μαθητές/τριες που δεν έχουν ασχοληθεί εξωσχολικά με τον αθλητισμό δεν έχουν αναπτύξει ιδιαίτερα δεξιότητες και ικανότητες σε αθλήματα που διδάσκονται στη Φυσική Αγωγή. Σύμφωνα με τους Martinek και Karper (1986), οι καθηγητές/τριες της Φυσικής Αγωγής έχουν υψηλότερες προσδοκίες από παιδιά με υψηλές αθλητικές ικανότητες σε δραστηριότητες που περιέχουν το στοιχείο του ανταγωνισμού. Αντίστοιχα, για τους μαθητές/τριες με χαμηλές ικανότητες πίστευαν ότι καταλληλότερες δραστηριότητες είναι αυτές που περιέχουν το στοιχείο της συνεργασίας. Όμως, τα παιδιά με χαμηλές ικανότητες είναι εκείνα για τα οποία το μάθημα της Φυσικής Αγωγής αποτελεί μοναδική ευκαιρία για βελτίωση των αθλητικών τους ικανοτήτων. Αν το μάθημα της Φυσικής Αγωγής δεν δημιουργεί ευκαιρίες για μάθηση, οι μαθητές/τριες δημιουργούν αρνητικές στάσεις προς το μάθημα και γενικότερα προς την άθληση (Παπαιωάννου, Θεοδωράκης & Γούδας, 2003).

Ένα παράδειγμα για το πώς μπορούμε να εισαγάγουμε ζητήματα ικανότητας στο μάθημα είναι, αν ζητήσουμε από τους μαθητές/τριες να αλλάξουν τους κανονισμούς της καλαθοσφαίρας, έτσι ώστε να μην ευνοούνται μόνο οι πιο ικανοί. Για παράδειγμα, να μετράει για 3 πόντους το καλάθι από κάποιους μαθητές/τριες ή η μπάλα να περνάει από όλους τους παίκτες της ομάδας, πριν γίνει προσπάθεια για καλάθι αλλιώς το καλάθι να μετράει για 1 πόντο κ.ά. Στη συνέχεια, μπορούμε να καταλήξουμε ότι οι κανονισμοί είναι αυτοί που δίνουν το πλεονέκτημα σε μία διαφορά. Έτσι, μπορούμε να κατευθύνουμε τους μαθητές/τριες να κατανοήσουν κάποιους κανονισμούς αθλημάτων που αποκλείουν παιδιά χαμηλών ικανοτήτων και να το συνδέσουμε με το γεγονός ότι σε πολλές περιπτώσεις στην κοινωνία οι κανονισμοί είναι αυτοί που οδηγούν σε αποκλεισμούς.

β) Άτομα με αναπηρία και με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Ένα ζήτημα που άπτεται της ικανότητας για συμμετοχή σε φυσικές δραστηριότητες είναι αυτό των ατόμων με αναπηρία και με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και της συμμετοχής τους σε φυσικές δραστηριότητες. Η Φυσική Αγωγή και ο αθλητισμός είναι πεδία στα οποία αντανakλώνται τα στερεότυπα και οι αποκλεισμοί που ισχύουν στην κοινωνία για τα άτομα με αναπηρία. Ταυτόχρονα, όμως, είναι πεδία στα οποία μπορούμε να θέσουμε αυτά τα ζητήματα και να ευαισθητοποιήσουμε σχετικά τους μαθητές/τριες.

Η υπάρχουσα δομή της Φυσικής Αγωγής είναι δημιούργημα ατόμων χωρίς αναπηρία και δίνει προτεραιότητα σε συγκεκριμένες μορφές κίνησης και αθλημάτων, οι οποίες αποκλείουν συγκεκριμένες κατηγορίες ατόμων και ιδιαίτερα αυτά με κινητικά προβλήματα (Barton, 1993). Θα έπρεπε, όμως, να προβληματιστούμε αν οι δραστηριότητες οι οποίες προωθούμε διευκολύνουν τη συμμετοχή ατόμων με αναπηρία και, το πιο σημαντικό, αν είναι τέτοιας μορφής, ώστε να προάγουν την ισότιμη συμμετοχή και τη συνεργασία των ατόμων, ανεξάρτητα από το επίπεδο της σωματικής τους ικανότητας ή πιθανά κινητικά προβλήματα.

Ο Brisenden (1986), που είναι άτομο με αναπηρία, υποστηρίζει: «Η αλήθεια είναι ότι, για όλους τους ανθρώπους, υπάρχει μια λίστα πραγμάτων που μπορούμε και δεν μπορούμε να κάνουμε, μια λίστα με ικανότητες φυσικές και πνευματικές που είναι μοναδικές για εμάς, όπως και για όλους. Η μόνη διαφορά μεταξύ μας είναι ότι εμάς μας βλέπουν μέσα από «φακούς» που εστιάζουν μόνο στις ανικανότητές μας και παραβλέπουν τις ικανότητές μας (σελ. 175)». Η ανικανότητα προκύπτει από την αποτυχία της δομής του κοινωνικού περιβάλλοντος να προσαρμοστεί στις ανάγκες των πολιτών με ειδικές ανάγκες, παρά από την ανικανότητα των ατόμων με αναπηρία να προσαρμοστούν στις ανάγκες της κοινωνίας (Hahn, 1986, σελ. 128).

Η ανάπτυξη αθλημάτων ειδικά σχεδιασμένων για άτομα με αναπηρία, παρότι αποτελεί θετικό βήμα, παρουσιάζει προβλήματα τα οποία πρέπει να αντιμετωπιστούν κριτικά. Συνήθως, σε αυτά τα αθλήματα τα άτομα με αναπηρία ανταγωνίζονται άλλα άτομα με αναπηρία. Παρότι οι ευκαιρίες για συμμετοχή είναι σημαντικές, η μορφή αυτή δεν προωθεί την κοινωνική ενσωμάτωση, αλλά μάλλον συντηρεί μία μορφή κοινωνικού διαχωρισμού. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι

σημαντικές οι πρωτοβουλίες αθλητικών οργανισμών, όπως, παραδείγματος χάριν, της Ομοσπονδίας Καλαθοσφαίρισης με Αμαξίδιο του Καναδά, αλλά και πρόσφατα της Ομοσπονδίας Σωματείων Ελλήνων Καλαθοσφαιριστών με Αμαξίδιο, οι οποίες επιτρέπουν τη συμμετοχή στο άθλημα ενός ορισμένου αριθμού αθλητών χωρίς αναπηρία, με σκοπό την προώθηση της ενσωμάτωσης, αλλά και την ανάπτυξη της θεαματικότητας του αθλήματος. Παρόμοια, στη Φυσική Αγωγή θα πρέπει να διαμορφώσουμε δραστηριότητες οι οποίες θα επιτρέπουν τη συμμετοχή ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Η δομή, η μορφή και οι κανονισμοί των αθλημάτων και των κινητικών δραστηριοτήτων δεν θα πρέπει να θεωρούνται δεδομένα, αλλά να εκλαμβάνονται ως τροποποίηση μέσα τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν, για να επιδιώξουμε την ενσωμάτωση των ατόμων με αναπηρία.

γ) Προκαταλήψεις και στερεότυπα στη Φυσική Αγωγή και τον αθλητισμό. Ένα τρίτο ζήτημα που μπορεί να τεθεί στο ατομικό επίπεδο στη Φυσική Αγωγή είναι αυτό των προκαταλήψεων, των στερεοτύπων και των διακρίσεων, όπως αυτά απαντώνται στις φυσικές δραστηριότητες και αντανακλούν σχετικά ζητήματα της κοινωνίας. Οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα είναι εκδηλώσεις των στάσεων. Οι στάσεις δομούνται από τα «πιστεύω» που έχουν τα άτομα σχετικά με ένα αντικείμενο ή ένα άτομο ή μία ιδέα (Ajzen, 1989). Οι στάσεις οι οποίες αντανακλώνται σε προκαταλήψεις και στερεότυπα οδηγούν σε συμπεριφορές διακρίσεων τόσο από τους καθηγητές και τις καθηγήτριες προς τους μαθητές και τις μαθήτριες, όσο και από τους μαθητές και τις μαθήτριες προς τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριες τους. Οι προκαταλήψεις είναι οι γνώμες που διαμορφώνονται σχετικά με ένα άτομο και που βασίζονται σε παραδοχές για την κοινωνική ομάδα ή τις ομάδες στις οποίες ανήκει το άτομο, παρά σε γνώση σχετικά με τα χαρακτηριστικά του ατόμου (Dodds, 1993). Ένα παράδειγμα προκατάληψης είναι οι χαρακτηρισμοί που αποδίδονται στους οπαδούς μίας ομάδας από οπαδούς άλλης αντίπαλης ομάδας. Τα στερεότυπα είναι το «πιστεύω» ότι κάθε άτομο το οποίο ανήκει σε μία ορισμένη κοινωνική ομάδα επιδεικνύει όλα τα υποτιθέμενα χαρακτηριστικά και τις συμπεριφορές της ομάδας αυτής (Dodds, 1993). Ένα παράδειγμα στερεοτύπων στη Φυσική Αγωγή και τον αθλητισμό είναι ότι το τένις ή το γκολφ είναι μόνο για τους ευκατάστατους. Ένα παράδειγμα στερεοτύπων στον αθλητισμό είναι ότι στα κορίτσια δεν ταιριάζουν τα «δυναμικά» αθλήματα ή ότι αυτά δεν παίζουν καλό ποδόσφαιρο.

Οι διακρίσεις αναφέρονται στον περιορισμό ή την απαγόρευση δικαιωμάτων προνομίων ή επιλογών σε άτομα, επειδή ανήκουν σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες (Dodds, 1993). Τα κορίτσια, παιδιά που ανήκουν σε μειονότητες, παιδιά με χαμηλές ικανότητες και παιδιά με ειδικές ανάγκες είναι συχνά θύματα διακρίσεων στη Φυσική Αγωγή. Στην πράξη ο/η καθηγητής/τρια Φυσικής Αγωγής έχει την υποχρέωση να προσέχει, έτσι ώστε η γλώσσα που χρησιμοποιεί και ο τρόπος που διδάσκει να μην προκαλεί διακρίσεις και να μη διακρίνει προκαταλήψεις και στερεότυπα. Η γλώσσα που χρησιμοποιεί και οι διδακτικές επιλογές του να δείχνουν ότι σέβεται την ισότητα των δικαιωμάτων, των αξιών και των ικανοτήτων όλων των μαθητών/τριών. Σε περίπτωση που εντοπίζει διακρίσεις που γίνονται μεταξύ των μαθητών/τριών, μπορεί να χρησιμοποιεί ερωτήσεις προβληματισμού και διλήμματα, για να βοηθήσει τους μαθητές/τριες να κατανοήσουν τις αρχές της ισότητας και του δικαιώματος της συμμετοχής όλων στο μάθημα.

Ενδυνάμωση σε επίπεδο αυτονομίας κρίσης

Η άσκηση, η Φυσική Αγωγή και ο αθλητισμός είναι χώροι στους οποίους υπάρχουν πολλές μορφές κοινωνικών ανισοτήτων και αποκλεισμών. Μπορούμε να εκμεταλλευτούμε αυτό το γεγονός και με κατάλληλα παραδείγματα και θέτοντας σχετικούς προβληματισμούς να ευαισθητοποιήσουμε τους μαθητές/τριες και τις μαθήτριες για παρόμοια φαινόμενα στην κοινωνία. Ειδικότερα, μπορούμε να εστιάσουμε σε τέσσερις γενικότερες κατηγορίες θεμάτων: α) στις διαφορές των κοινωνικών ομάδων σε ό,τι αφορά στη συμμετοχή στον αθλητισμό και την άσκηση, β) στην ιδεολογία του ατομικισμού, η οποία προωθείται στον επαγγελματικό αθλητισμό, αλλά και την άσκηση, γ) στην κοινωνική κατασκευή του σώματος και τη χρήση του σώματος για εμπορικούς σκοπούς και δ) στην άνιση κατανομή ισχύος μεταξύ διαφορετικών τομέων του αθλητισμού και μεταξύ διαφορετικών ομάδων ατόμων που συμμετέχουν στον αθλητισμό. Στη συνέχεια, αναλύονται διεξοδικότερα οι τέσσερις αυτές κατηγορίες θεμάτων.

α) Διαφορές των κοινωνικών ομάδων στη συμμετοχή στον αθλητισμό και την άσκηση. Σε ό,τι αφορά στη διαφοροποίηση της συμμετοχής των κοινωνικών ομάδων στον αθλητισμό, σε όλες τις κοινωνίες το ποιος αθλείται, το ποιος παρακολουθεί και ποιος ενδιαφέρεται για πληροφορίες σχετικά με τα αθλήματα είναι άμεσα συνδεδεμένο με τις σχέσεις των τάξεων. Η συμμετοχή είναι άμεσα συνδεδεμένη με την κοινωνική ευρωστία. Υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής σε αθλήματα έχουν τα άτομα της μεσαίας και υψηλής κοινωνικής-οικονομικής τάξης. Η κοινωνιολογική έρευνα δείχνει ότι γενικά οι αθλητές και οι διαιτητές οι οποίοι συμμετέχουν σε Ολυμπιακούς Αγώνες προέρχονται από τις σχετικά πιο προνομιούχες κοινωνικές τάξεις (Coakley, 1998; Kidd, 1995) και ότι παιδιά οικογενειών χωρίς αυτοκίνητο ασκούνται λιγότερο από παιδιά οικογενειών που κατέχουν αυτοκίνητο. Ο λόγος είναι ότι η παρατεταμένη συμμετοχή και εξάσκηση από την ηλικία η οποία ενδείκνυται για την επίτευξη υψηλών επιδόσεων απαιτεί θυσίες και πόρους από όλη την οικογένεια, τους οποίους, όμως, δεν μπορούν να διαθέσουν αυτοί που ανήκουν στις χαμηλότερες κοινωνικά τάξεις. Η οικονομική ανισότητα οδηγεί, επίσης, και σε διαφοροποίηση των αθλημάτων στα οποία ασκείται κάθε κοινωνική τάξη. Τα άτομα με υψηλότερο εισόδημα τείνουν να ασχολούνται περισσότερο με αθλήματα που απαιτούν ακριβό εξοπλισμό ή περισσότερο χώρο. Παρόμοια διαφοροποίηση παρατηρείται και στη συμμετοχή σε δραστηριότητες άσκησης, όπως παραδείγματος χάριν, είναι η άσκηση σε γυμναστήρια (Donnelly & Harvey, 1996).

Τα άτομα των κατώτερων κοινωνικών τάξεων, όλων των ηλικιών, ασκούνται σε μικρότερο ποσοστό από αυτά των ανώτερων κοινωνικών τάξεων είτε για αναψυχή είτε για προαγωγή της υγείας τους. Οι σωματικές δραστηριότητες που σχετίζονται με την υγεία έχουν συνδεθεί κύρια με άτομα που ανήκουν σε ανώτερες του μέσου όρου οικονομικές τάξεις. Αυτό ισχύει τόσο για τους άνδρες, όσο και για τις γυναίκες, όπως και για όλες τις ηλικίες, τις φυλές και τις θρησκείες (Coakley, 1998).

Πέρα όμως από τα άμεσα επίπεδα συμμετοχής, η σύγχρονη κοινωνιολογική θεωρία υποστηρίζει ότι υπάρχουν και θεμελιώδεις διαφορές στον τρόπο με τον οποίο οι διάφορες κοινωνικές ομάδες προσεγγίζουν τη συμμετοχή τους στον αθλητισμό και την άσκηση. Σύμφωνα με τον Shilling (1993), επειδή οι κατώτερες κοινωνικά τάξεις έχουν λιγότερους πόρους, αναπτύσσουν μία προσέγγιση στην οποία το σώμα είναι το μέσο, για να αποκτήσουν περισσότερους πόρους. Έτσι, η ενασχόληση με ένα άθλημα γίνεται με την επιδίωξη κάποιας αθλητικής καριέρας που θα σημαίνει και έξοδο από τον κύκλο της φτώχειας. Παραδείγματος χάριν, ο Wacquant (1992) μετά από συστηματική και μακροχρόνια παρατήρηση αθλητών πυγμαχίας στο Σικάγο, τεκμηρίωσε ότι η συμμετοχή στο άθλημα αυτό ήταν αποτέλεσμα της κοινωνικής τάξης και της φυλής των αθλητών, οι οποίοι στις περισσότερες περιπτώσεις θεωρούσαν τη συμμετοχή τους ως τη μοναδική εναλλακτική λύση από τη βία της ζωής στους δρόμους. Αντίστοιχα, στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια παρατηρείται ότι στα επίπονα και βαριά αθλήματα συμμετέχει και συχνά διακρίνεται μεγαλύτερο ποσοστό αθλητών κατώτερων κοινωνικών τάξεων ή παλιννοστούντων.

Φυσικά, η θεώρηση του αθλητισμού από τις κατώτερες κοινωνικές τάξεις ως μέσου κοινωνικής κινητικότητας δεν υλοποιείται. Ο Coakley (1998) και ο Shilling (1993) παραθέτουν τρία πολύ λογικά επιχειρήματα για αυτό το θέμα, βασισμένα και σε σχετικά δεδομένα, τα οποία καταρρίπτουν αυτή τη θεώρηση: α) η πιθανότητα να εξελιχθεί κάποιος σε υψηλά αμειβόμενο αθλητή είναι εξαιρετικά μικρή - οι αθλητές οι οποίοι αμείβονται ικανοποιητικά είναι ένα πολύ μικρό ποσοστό συμμετεχόντων, β) η αθλητική καριέρα είναι εξαιρετικά βραχύβια και ευάλωτη - ένας σοβαρός τραυματισμός μπορεί να την τερματίσει άδοξα και συνήθως η αθλητική καριέρα κρατάει μόνο μερικά χρόνια, ενώ κάποιος ενήλικος πρέπει να βγάζει τα προς το ζην πολύ περισσότερα χρόνια και γ) η συστηματική ενασχόληση με τον αθλητισμό, ιδιαίτερα για τα άτομα των κατώτερων κοινωνικών τάξεων, γίνεται συχνά εις βάρος άλλων δραστηριοτήτων, όπως π.χ. της εκπαίδευσης, επιτείνοντας, έτσι, τις κοινωνικές ανισότητες.

Αντίθετα, οι ανώτερες κοινωνικά τάξεις σπανιότερα μεταχειρίζονται το σώμα για απόκτηση πόρων. Οι κυρίαρχες κοινωνικές τάξεις, έχοντας λυμένα τα καθημερινά υλικά προβλήματα, έχουν την πολυτέλεια να αφιερωθούν στη βελτίωση του σώματος είτε για την ενίσχυση της υγείας είτε για τη βελτίωση της εμφάνισης (Shilling, 1993). Επιπλέον, οι κυρίαρχες κοινωνικές τάξεις χρησιμοποιούν τα αθλήματα ως ένα μέσο διάκρισης της κοινωνικής τάξης.

β) Η ιδεολογία του ατομικισμού στον αθλητισμό. Ένα δεύτερο ζήτημα στο πλαίσιο της ανάπτυξης της αυτόνομης κριτικής ικανότητας των μαθητών/τριών αφορά στην ιδεολογία του ατομικισμού, η οποία προωθείται στο πλαίσιο του επαγγελματικού αθλητισμού και διαχέεται και στη Φυσική Αγωγή, αλλά και στη σωματική άσκηση. Σύμφωνα με τον Coakley (1998), τα αθλήματα συχνά παρουσιάζονται από τα Μ.Μ.Ε. με τρόπο ο οποίος δίνει έμφαση στον ανταγωνισμό, τον ατομικισμό και την υπεροχή έναντι των αντιπάλων και όχι στη συμμετοχή, τη συλλογικότητα, την ευχαρίστηση και την αμοιβαία υποστήριξη. Η θεώρηση αυτή είναι χαρακτηριστική της κοινωνικής δαστυρωμάτωσης στην οποία η οικονομική επιτυχία - στην περίπτωση του αθλητισμού η νίκη και το χτίσιμο της αθλητικής καριέρας - είναι απόδειξη και αποτέλεσμα της ατομικής ικανότητας της αξίας και του χαρακτήρα. Έτσι, συχνά ακούμε και διαβάζουμε ιστορίες για αθλητές που εν μέσω αντιξοοτήτων κατάφεραν να αναδείξουν το αθλητικό τους ταλέντο και να χτίσουν μία αξιοζήλευτη αθλητική καριέρα. Φυσικά, πολύ σπάνια αναφέρονται ιστορίες για πολύ περισσότερους αθλητές που δεν τα έχουν καταφέρει.

Από την άλλη πλευρά, κάποιοι θεωρούν (Shilling, 1993) ότι η αποθέωση της ατομικής προσπάθειας και της επιτυχίας συντηρεί την οικονομία της αγοράς και συμβάλλει στη διατήρηση του status quo στις κοινωνικές ανισότητες. Η θεώρηση της επιτυχίας ως αποτελέσματος της ατομικής προσπάθειας σηματοδοτεί και το χαρακτηρισμό αυτών που έχουν ισχύ στην κοινωνία ως αξίων νικητών και αυτών που δεν έχουν ισχύ ως μη ικανών. Η ιδέα αυτή διαχέεται και στη σωματική άσκηση και τη Φυσική Αγωγή. Πρόσφατα, η θεώρηση «άσκηση για υγεία» έχει κερδίσει σημαντικό έδαφος τόσο σε σχολικά προγράμματα, όσο και ως λόγος συμμετοχής των ατόμων σε προγράμματα άσκησης, καθώς βασίζεται σε ισχυρά ερευνητικά δεδομένα για τις ωφέλειες της άσκησης στην υγεία. Όμως, η προώθηση της συμμετοχής στην άσκηση μέσω της σύνδεσής της με την υγεία οδηγεί έμμεσα και στη λογική του ατομικισμού, όπως προειδοποιούν κάποιοι συγγραφείς (Sparkes, 1989; Tinning & Glasby, 2002). Προωθώντας το μήνυμα ότι το άτομο μπορεί να βελτιώσει την υγεία του, αν ασκείται συστηματικά και με τον κατάλληλο τρόπο - κάτι που ισχύει, αν το εξετάσουμε αυτόνομα και ανεξάρτητα από τις κοινωνικές συνθήκες - ουσιαστικά καθιστούμε υπεύθυνο το άτομο για τη διαφύλαξη της υγείας του. Το μήνυμα «μπορείς να είσαι υγιής, αν ασκείσαι, αν δεν ασκείσαι θα έχεις προβλήματα με την υγεία σου» ουσιαστικά παραβλέπει ότι οι «ασθένειες» δεν είναι κατανομημένες τυχαία στον πληθυσμό, αλλά ακολουθούν και αυτές μία κοινωνική δαστυρωμάτωση, όπως, επίσης, παραβλέπει ότι οι μη προνομιούχες κοινωνικές τάξεις δεν έχουν τις ίδιες ευκαιρίες για άσκηση με τις προνομιούχες κοινωνικά ομάδες. Στο πλαίσιο αυτής της προβληματικής, κρίνεται ιδιαίτερα σκόπιμο, εκτός από το να πληροφορηθούν οι μαθητές/τριες για το ρόλο της άσκησης στην προαγωγή της υγείας, να προβληματιστούν και για τις κοινωνικές συνθήκες οι οποίες προάγουν τις κοινωνικές ανισότητες στην άσκηση, τις ασθένειες και την υγεία.

γ) Η «κοινωνική κατασκευή» του σώματος. Ένα τρίτο ζήτημα στο πλαίσιο της ανάπτυξης της αυτόνομης κριτικής ικανότητας των μαθητών/τριών αφορά στην κοινωνική κατασκευή του σώματος και την εκμετάλλευση του

σώματος και, ιδιαίτερα, του αθλητικού σώματος από το διαφημιστικό κλάδο. Με τον όρο «κοινωνική κατασκευή του σώματος» εννοούμε «τη διαδικασία με την οποία κοινωνικές αξίες συνδέονται με συγκεκριμένους τύπους και μεγέθη σώματος» (Kirk, Burgess-Limerick, Kiss, Lahey & Penney, 1999). Η εικόνα του σώματος εκφράζει «την οπτική ιδέα που έχει ένα άτομο για το σώμα του» (Darten, 1972). Τα άτομα νιώθουν καλύτερα για το σώμα τους, όταν συμμετέχουν σε αθλητικές δραστηριότητες. Η βελτίωση της εικόνας του σώματος είναι ένας από τους βασικούς λόγους που τα άτομα συμμετέχουν σε προγράμματα άσκησης. Πολλές έρευνες έχουν δείξει ότι η συμμετοχή σε προγράμματα άσκησης αυξάνει την ικανοποίηση των ατόμων από τη σωματική τους εμφάνιση (Balogun, 1987; Tucker, 1983) και συντελεί στην αύξηση του επιπέδου αυτοεκτίμησής τους (Sonstroem, 1984).

Για την κατανόηση της κοινωνικής κατασκευής του σώματος μπορούμε να σκεφτούμε ποιο σώμα θεωρείται «ιδανικό». Αυτό είναι ένα ιδιαίτερα σύνθετο ζήτημα, καθώς σε διαφορετικές χρονικές περιόδους διαφορετικοί τύποι σωμάτων θεωρούνταν «ιδανικοί». Η ιδανική εικόνα που σχηματίζεται στο μυαλό κάθε ατόμου είναι κάτι που μαθαίνεται και που αποκτάται μέσα από τα πολιτιστικά πρότυπα, την επίδραση των μέσων μαζικής ενημέρωσης, την επίδραση των τοπικών κοινωνιών και την επίδραση της εποχής. Έτσι, τα σώματα γυναικών που βλέπουμε σε πίνακες ζωγράφων της Αναγέννησης και που θα θεωρούνταν ελκυστικά στην εποχή τους απέχουν πάρα πολύ από τα σώματα που προβάλλονται από τις σύγχρονες διαφημίσεις. Ο ιδανικός τύπος σώματος στη σημερινή εποχή για τη γυναίκα είναι το αδύνατο σώμα, ενώ για τον άνδρα το μυώδες. Οι σημερινές κοινωνίες, ταυτίζοντας την γυναικεία ομορφιά με το αδύνατο σώμα, οδηγούν όλο και περισσότερες και νεαρότερες γυναίκες να αισθάνονται απογοητευμένες με το σώμα τους. Η απογοήτευση από τη σωματική εικόνα οδηγεί σε αρκετές περιπτώσεις σε έντονες δίαιτες, για να επιτευχθούν τα ιδανικά επίπεδα βάρους. Η σωματική εικόνα έχει σημαντική επίδραση στην ψυχική υγεία τόσο των ανδρών, όσο και των γυναικών.

Ακόμη, το ιδανικό «σώμα» συνδέεται με τον «σκοπό» τον οποίο εξυπηρετεί, όπως π.χ. τη συμμετοχή στον αθλητισμό. Αλλά ακόμη και εκεί έχουμε συνεχείς διαφοροποιήσεις, καθώς διαφορετικοί τύποι σωμάτων θεωρούνται ιδανικοί για διαφορετικά αθλήματα, αλλά ακόμη και σε ό,τι αφορά στο ίδιο άθλημα οι αντιλήψεις αλλάζουν με το χρόνο.

Τα παιδιά δομούν το μοντέλο της εικόνας του σώματός τους από τις σχέσεις τους με τους άλλους, δηλαδή διδάσκονται και μαθαίνουν να κρίνουν ένα σώμα ως ιδανικό με βάση τα σωματικά πρότυπα που κυριαρχούν. Επίσης, τα δύο φύλα χρησιμοποιούν διαφορετικούς τρόπους οργάνωσης των σωματικών τους εμπειριών.

Στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής η ελκυστικότητα του σώματος είναι, ίσως, πιο έντονα συνδεδεμένη με την εικόνα του σώματος απ' ό,τι σε άλλα μαθήματα. Αυτό μερικές φορές επηρεάζει τις προσδοκίες των καθηγητών/τριών για την επίδοση των παιδιών που θεωρούνται πιο ελκυστικά. Έρευνες (Martinek, 1981; Martinek & Karper, 1984) έχουν δείξει ότι, όσο τα παιδιά μεγαλώνουν, τόσο η ελκυστικότητα σχετίζεται εντονότερα με προσδοκίες επίδοσης. Η υψηλή αθλητική επίδοση είναι στο μυαλό των περισσότερων συνδεδεμένη με το μεσομορφικό τύπο σώματος. Έτσι, τα αδύνατα ή παχουλά παιδιά αντιμετωπίζουν χαμηλότερες προσδοκίες από τους εκπαιδευτικούς Φυσικής Αγωγής ή ακόμη και κοροϊδίες από τους συμμαθητές/τριες τους.

Τα Μ.Μ.Ε., με τα πρότυπα τα οποία προβάλλουν, επηρεάζουν σημαντικά τη διαμόρφωση της σωματικής εικόνας (Felson, 1985). Οι διαφημίσεις, επίσης, έχουν ισχυρή επίδραση στην εικόνα του σώματος, γιατί οι διαφημιστές ξέρουν πώς να επιδράσουν σε συγκεκριμένα γκρουπ ατόμων, περιλαμβάνοντας στη διαφήμιση πληροφορίες, ιδέες και εικόνες που θα τα προσελκύσουν. Το αθλητικό σώμα χρησιμοποιείται από τη διαφήμιση, για να λανσάρει, όχι μόνο προϊόντα που έχουν άμεση σχέση, όπως αθλητικά ρούχα ή παπούτσια, αλλά και άσχετα προϊόντα, όπως π.χ. ασφαλιστικές εταιρείες ή και επικίνδυνα για την υγεία προϊόντα, όπως τα τσιγάρα. Οι νέοι και οι μαθητές/τριες πρέπει να ενημερώνονται για τον τρόπο με τον οποίο οι διαφημίσεις και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης χρησιμοποιούν το σώμα, να τις αναγνωρίζουν και να τις απομυθοποιούν. Οι διαφημίσεις να αντικαθίστανται από την ιδέα ότι το καλύτερο σώμα είναι το υγιές σώμα και ότι κάθε άνθρωπος έχει το δικό του ιδανικό σώμα.

δ) Η άνιση κατανομή ισχύος στον αθλητισμό. Ένα τέταρτο ζήτημα στο πλαίσιο της ανάπτυξης της αυτόνομης κριτικής ικανότητας των μαθητών/τριών σχετικά με τις κοινωνικές ανισότητες αφορά στην άνιση κατανομή ισχύος μεταξύ διαφορετικών τομέων του αθλητισμού και μεταξύ διαφορετικών ομάδων ατόμων που συμμετέχουν στον αθλητισμό.

Ο χώρος του αθλητισμού και της αναψυχής τα τελευταία χρόνια αποτελεί στόχο κερδοσκοπίας και εμπορευματοποίησης. Έτσι, η επένδυση μεγάλων χρηματικών ποσών και η δημοσιότητα έχουν δημιουργήσει πλήθος ανισοτήτων μεταξύ των αθλημάτων (Kirk et al., 1999). Η αλλαγή κανονισμών κάποιων αθλημάτων (π.χ. μπάσκετ, βόλεϊ κ.ά.) για να γίνουν πιο θεαματικά -εμπορευματικά, έχει οδηγήσει στην υπερβολική προβολή κάποιων αθλημάτων και την παραγκώνιση άλλων. Αυτό αλλάζει από χώρα σε χώρα, σε άλλα αθλήματα, δηλαδή, εστιάζουν οι επενδύσεις και τα Μ.Μ.Ε. στην Αυστραλία, σε άλλα στη Βραζιλία και σε άλλα στην Ελλάδα. Η τεχνολογία και ο εξοπλισμός των διάφορων αθλημάτων, επίσης, προκαλεί κάποιες ανισότητες. Για παράδειγμα, όταν σε κάποια αθλήματα ο εξοπλισμός κοστίζει αρκετά χρήματα, αυτά τα αθλήματα είναι απαγορευτικά για κάποιους ανθρώπους οι οποίοι δεν μπορούν να συμμετέχουν.

Η βιομηχανία της άσκησης βασίζεται στην ιδέα ότι η άσκηση είναι εμπόρευμα, δηλαδή ένα προϊόν που μπορεί να ανταλλαχθεί με χρήματα. Προϋποθέτει ότι οι άνθρωποι θα πληρώσουν για υπηρεσίες που θα βελτιώσουν την εμφάνιση και την υγεία τους μέσω της άσκησης. Έτσι, χρησιμοποιούν για διαφήμιση το μοντέλο του μεσομορφικού σώματος (αδύνατο, μυώδες σώμα με στενούς γοφούς και φαρδείς ώμους) και υπόσχονται χάσιμο βάρους, ιδανική εμφάνιση, υγεία κτλ. Επίσης, παρουσιάζουν την απόκτηση αυτών των αγαθών σε μονόδρομο, δηλαδή ότι μόνο μέσα από αυτές τις υπηρεσίες αποκτάται το «ιδανικό», γιατί μόνο οι ειδικοί ξέρουν πώς. Αυτό, φυσικά, είναι μύθος,

γιατί με την απόκτηση κάποιων βασικών γνώσεων ο καθένας μπορεί να βρει το δικό του τρόπο, για να πετύχει το ιδανικό του βάρος και σώμα, για να είναι υγιής. Με τον τρόπο, όμως, αυτό δημιουργείται σε κάποιους ανθρώπους η αίσθηση ότι το κόστος για την απόκτηση αυτού του «ιδανικού» είναι δυσβάσταχτο, η αίσθηση ότι αυτοί δεν μπορούν να το αποκτήσουν.

Ενδυνάμωση σε επίπεδο κοινότητας

Η κυρίαρχη μορφή μάθησης και επίδοσης-απόδοσης στη σημερινή εκπαίδευση είναι ατομική. Παρόλο που αρκετές σχολικές δραστηριότητες γίνονται σε ομάδες, οι μαθητές/τριες κρίνονται για το τι μπορούν να κάνουν σε ατομικό επίπεδο. Αντίθετα, οι περισσότερες δραστηριότητες εκτός σχολικής ζωής είναι κοινωνικά-ομαδικά προσανατολισμένες.

Στο επίπεδο της κοινότητας η Φυσική Αγωγή ως αντικείμενο υπερτερεί των άλλων σχολικών αντικειμένων, γιατί περιλαμβάνει πλήθος ομαδικών δραστηριοτήτων οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως αφετηρία, για να βοηθήσουμε τους μαθητές/τριες να κατανοήσουν την αξία της ομαδικότητας μέσα στα παιχνίδια τους και, στη συνέχεια, να κάνουμε αναγωγές για την αξία της συνεργασίας και προσφοράς όλων ανεξαιρέτως στην κοινωνία.

Δημιουργώντας τέτοιες συνθήκες στις ομαδικές δραστηριότητες, που θα βοηθούν τους μαθητές και τις μαθήτριες να διακρίνουν και να εκτιμούν τις διαφορετικές απόψεις και τις ανάγκες των άλλων, η Φυσική Αγωγή μπορεί να αποτελέσει το καλύτερο μέσο για την ανάδειξη των ευρύτερων κοινωνικών παρόμοιων θεμάτων. Έτσι, για παράδειγμα, βάζοντας ομαδικούς στόχους, όπου θα πρέπει όλοι να συνεργαστούν και να συνεισφέρουν για την επίτευξή τους, οι μαθητές/τριες μαθαίνουν να συνεργάζονται αποτελεσματικά.

Πέρα, όμως, από την εκμετάλλευση των ευκαιριών που προσφέρει η Φυσική Αγωγή για ομαδική δράση στο επίπεδο της τάξης, θα πρέπει να προχωρήσουμε σε δράση στο επίπεδο του σχολείου και ευρύτερα στο επίπεδο της γειτονιάς ή και της πόλης των μαθητών/τριών. Για να επιτευχθεί αυτό, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να αναλάβουν ενεργούς ρόλους στην προώθηση των ζητημάτων τα οποία αναπτύχθηκαν στα δύο προηγούμενα επίπεδα (επίπεδο ικανότητας και επίπεδο αυτονομίας κρίσης).

Βιβλιογραφία

- Ajzen, I. (1985). From Intentions to Actions: A theory of Planned Behavior. In J. Kuhl and J. Bechmann (Eds.), *Action-Control: From Cognition to Behavior* (pp. 11-39). Heidelberg: Springer.
- Bain, L. (1990). A critical analysis of the hidden curriculum in physical education. In D. Kirk, & R. Tinning, (Eds.), *Physical education, curriculum and culture: Critical issues in the contemporary crisis*. London: Falmer Press.
- Balogun, J.A. (1987). Body image before and after assessment of physical performance. *Journal of Sports Medicine*, 27, 343-344.
- Barton, L. (1993). Disability, empowerment and physical education, In J. Evans (Ed.), *Equality, education and physical education* (pp. 43-54). London: Falmer Press.
- Brisenden, S. (1986). Independent living and the medical model of disability. *Handicap and Society*, 1, 173-178.
- Carrington, B., & Williams, T. (1988). Patriarchy and ethnicity: The link between physical education and community leisure activities. In J. Evans (Ed.), *Teachers, teaching and control in physical education*. Lewes: Falmer Press.
- Coakley, J.J. (1998). *Sport in society: Issues and controversies* (6th ed.). St. Louis: Irwin-McGraw Hill.
- Darten, E. (1972). A comparison of body image and self-concept variables among various sport groups. *Research Quarterly*, 43, 7-15.
- Department of Education and Science (1991). *National curriculum physical education working group*. Interim report, pp. 16, London: DES.
- Dodds, P. (1993). Removing the ugly "-isms" in your gym: Thoughts for teachers on equity. In J. Evans (Ed.), *Equality, education and physical education*, (pp. 28-39). London: Falmer Press.
- Donnelly, P., & Harvey, J. (1996). Class and gender: Intersections in sport and physical activity. In P. White & K. Young (Eds.), *Sport and gender in Canada* (pp. 40-64). Toronto: Oxford University Press.
- Duffy, K. (1999). Ευκαιρίες και κίνδυνος: Οι δύο κεντρικές απόψεις που ανακύπτουν από τα αποτελέσματα της πρώτης φάσης (1996-1997) της πρωτοβουλίας «Ανθρώπινη αξιοπρέπεια και κοινωνικός αποκλεισμός». Στο Γ. Τσιάκαλος (Εκδ.), *Ανθρώπινη αξιοπρέπεια και κοινωνικός αποκλεισμός: Εκπαιδευτική πολιτική στην Ευρώπη* (σελ. 69-103). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Duffy, K. (2000). *Final Report of the HDSE project: "Opportunity and risk: Trends of Social Exclusion in Europe"*. Council of Europe. Διαθέσιμο από http://www.coe.int/t/e/social_cohesion/hdse/2_hdse_reports/3_Final_Report/index.asp#TopOfPage.
- Felson, R.B. (1985). Reflected appraisal and development of the self. *Social Psychology Quarterly*, 48, 71-78.
- Hahn, H. (1986). Public support for rehabilitation in programs: The analysis of US disability policy. *Disability, Handicap & Society*, 1, 121-138.
- Hargreaves, J. (1990). Gender on the sports agenda. *International Review for the Sociology of Sport*, 25, 287-305.
- Hodkinson, P., & Sparkes, A. (1993). Pre-vocationalism and empowerment: Some questions for PE. In J. Evans (Ed.), *Equality, education and physical education*, (pp. 170-183). London: Falmer Press.
- Kidd, B. (1995). Inequality in sport, the corporation and the state: An agenda for social scientists. *Journal of Sport and Social Issues*, 19, 232-248.
- Kirk, D., & Tinning, R. (1990). *Physical education, curriculum and culture: Critical issues in the contemporary crisis*. London, Falmer Press.
- Kirk, D., Burgess-Limerick, R., Kiss, M., Lahey, J., & Penney, D. (1999). *Senior physical education: An integrated approach*. Human Kinetics.
- Leaman, O. (1988). Competition, cooperation and control. In J. Evans (Ed.), *Teachers, teaching and control in physical education*. Lewes: Falmer Press.
- Martinek, T. (1981). Physical attractiveness: Effects on teacher expectations and dyadic interactions in elementary age children. *Journal of Sport Psychology*, 3, 196-205.
- Martinek, T., & Karper, W. (1984). Multivariate relationships of specific impression cues with teacher expectations and dyadic interactions in elementary education classes. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 55, 32-40.
- Martinek, T., & Karper, W. (1986). Motor ability and instructional contexts: Effects on teacher expectation and dyadic interactions in elementary physical education classes. *Journal of Classroom Interaction*, 21, 16-25.
- Oberndorfer, D. (1999). Κοινωνικός αποκλεισμός: Κατάσταση ή διεργασία. Στο Γ. Τσιάκαλος (Εκδ.), *Ανθρώπινη αξιοπρέπεια και κοινωνικός αποκλεισμός: Εκπαιδευτική πολιτική στην Ευρώπη* (σελ. 211-216). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Pollard, A. (1988). Physical education, competition and control in primary education. In J. Evans (Ed.), *Teachers, teaching and control in physical education*. Lewes: Falmer Press.
- Shilling, C. (1993). The body, class and social inequalities. In J. Evans (Ed.), *Equality, education and physical education* (pp. 55-70). London: Falmer Press.
- Sonstroem, R.J. (1984). *Exercise and self esteem*. *Exercise and Sport Science Reviews*. V. 12. Lexington Massachusetts (pp. 123-155).
- Sparkes, A. (1989). Health related fitness: An example of innovation without change. *British Journal of Physical Education*, 20, 60-63.
- Tinning, R., & Glasby, T. (2002). Pedagogical work and the 'Cult of the body': Considering the role of HPE in

the context of the 'New Public Health'. *Sport, Education and Society*, 7, 109-119.

Tucker, L.A. (1983). Weight training: A tool for the improvement of self and body concepts of males. *Journal of Human Movement Studies*, 9, 31-37.

Wacquant, L.J.D. (1992). The social logic of boxing in black Chicago. Toward a sociology of pugilism. *Sociology of Sport*, 9, 221-254.

Μητράκος, Θ., & Τσακλόγλου (1998). Μελέτες για τις οικονομικές ανισότητες στην Ελλάδα: Επισκόπηση, μεθοδολογικά προβλήματα, τάσεις και προοπτικές. Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός. 6ο Επιστημονικό συνέδριο, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 27-30 Νοεμβρίου 1996, (σελ. 241-265). Αθήνα 1998.

Παπαιωάννου, Α., Θεοδωράκης, Γ., & Γούδας, Μ. (2003). *Για μια καλύτερη Φυσική Αγωγή*. Θεσσαλονίκη: Χριστοδουλίδης.

Πετράκη, Γ. (1998). Κοινωνικός αποκλεισμός: Παλαιές και νέες «αναγνώσεις» του κοινωνικού προβλήματος. Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός. 6ο Επιστημονικό συνέδριο, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 27-30 Νοεμβρίου 1996, (σελ. 19-24). Αθήνα 1998.

Σιάνου, Ε. (1998). Κοινωνικές ανισότητες και εκπαίδευση: Από το φορμαλισμό των «ίσων ευκαιριών στον ανταγωνιστικό ατομικισμό της ελεύθερης αγοράς. Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός. 6ο Επιστημονικό συνέδριο, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 27-30 Νοεμβρίου 1996, (σελ. 623-628). Αθήνα 1998.

Τρέσσου, Ε. (1998). Αποκλεισμός ειδικών ομάδων από την εκπαίδευση σε συνθήκες σχολικής διαφοροποίησης και σε συνθήκες σχολικής συνύπαρξης. Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός. 6ο Επιστημονικό συνέδριο, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 27-30 Νοεμβρίου 1996 (σελ. 639-651). Αθήνα 1998.

Τσιάκαλος, Γ. (1999). Ανθρώπινη αξιοπρέπεια κοινωνικός αποκλεισμός και εκπαίδευση στην Ευρώπη. Σε Γ. Τσιάκαλος (Εκδ.), *Ανθρώπινη αξιοπρέπεια και κοινωνικός αποκλεισμός: Εκπαιδευτική πολιτική στην Ευρώπη* (σελ. 49-68). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Υποστηρικτικό υλικό

Σχετικές ιστοσελίδες

http://www.coe.int/t/e/social_cohesion/hdse/2_hdse_reports/3_Final_Report/index.asp#TopOfPage

Στην ιστοσελίδα αυτή υπάρχουν όλα τα κείμενα και οι τελικές αναφορές του έργου «Social Exclusion and Human Dignity» (Κοινωνικός αποκλεισμός και Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια) του Συμβουλίου της Ευρώπης.

www.DISABLED.GR

Το www.DISABLED.GR είναι ένας δικτυακός τόπος μη κυβερνητικής, μη κερδοσκοπικής οργάνωσης που αφορά στα άτομα με αναπηρίες. Περιέχει: ψηφιακή βιβλιοθήκη, περιοδικό και πληροφορίες για τις αναπηρίες, την ειδική εκπαίδευση, την αποκατάσταση, την ανεξάρτητη διαβίωση κ.ά.

<http://www.pelinks4u.org/sections/adapted/adapted.htm>

Σε αυτή την διεύθυνση θα βρείτε ιδέες για αθλητικές δραστηριότητες ενσωμάτωσης ατόμων με μειωμένες φυσικές ικανότητες, καθώς και συνδέσμους με άλλους δικτυακούς χώρους με παρόμοιο περιεχόμενο.

<http://www.pcentral.org/adapted/adaptedsites.html>

Λίστα με ιστοσελίδες που αφορούν στην προσαρμοσμένη Φυσική Αγωγή.

Βιβλία

Evans, J. (1993). *Equality, education and physical education*. London: Falmer Press.

Kirk, D., Burgess-Limerick, R., Kiss, M., Lahey, J., & Penney, D. (1999). *Senior physical education: An integrated approach*. Human Kinetics.

Kirk, D., & Tinning, R. (1990). *Physical education, curriculum and culture: Critical issues in the contemporary crisis*. London, Falmer Press.

Ταινίες

Billy Elliot (2000)

The Brook Ellison story (2004)

Forest Gump (1994 ΗΠΑ)

Rain Man {Ο άνθρωπος της βροχής (1988 ΗΠΑ)}

Children of a lesser God {Τα παιδιά ενός κατώτερου θεού (1986 ΗΠΑ)}

My left foot {Το αριστερό μου πόδι (1989)}

Επιθετικότητα - Βία στον αθλητισμό

Περίληψη

Η επιθετικότητα στο χώρο του αθλητισμού εκφράζεται με κάθε προσπάθεια ή ενέργεια ενός αθλητή ή φιλάθλου να κινηθεί εναντίον άλλων ατόμων. Η επιθετικότητα είναι μία μαθημένη κοινωνική συμπεριφορά και, ως εκ τούτου, στο χώρο του αθλητισμού είναι ιδιαίτερα σημαντικός ο ρόλος του καθηγητή/τριας Φυσικής Αγωγής ή του προπονητή, ο οποίος μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη μη επιθετικής συμπεριφοράς. Οι μαθητές/τριες πρέπει να διδάσκονται ότι η επιθετικότητα κάνει κακό στην υγεία, μειώνει πάντα την απόδοσή τους σε ό,τι κάνουν, όπως επίσης μειώνει την επίδοση των αθλητών που συμπεριφέρονται επιθετικά. Η δε επιθετικότητα των θεατών, μεταξύ των άλλων, καταστρέφει την απόδοση των ομάδων και αποτελεί λάθος, όπως, άλλωστε, λάθος αποτελεί και στην καθημερινή τους ζωή.

Ορισμοί

Η επιθετικότητα στο χώρο του αθλητισμού εκφράζεται με κάθε προσπάθεια ή ενέργεια ενός αθλητή ή φιλάθλου να κινηθεί εναντίον άλλων ατόμων. Αντίθετα, η βία περιέχει τη χρήση φυσικής δύναμης ή έντασης, που ενεργοποιείται από ένα επιθετικό κίνητρο και, βεβαίως, είναι μη λογική. Η επιθετικότητα εκφράζει την πρόθεση να βλάψει κανείς κάποιον ή να τον τραυματίσει φυσικά ή ψυχολογικά, ενώ η βία εκφράζει τη φυσική πλευρά, είναι η συμπεριφορά αυτή που οδηγεί κάποιον να βλάψει ή να τραυματίσει κάποιον άλλο.

Στον αθλητισμό η διεκδίκηση της μπάλας πολλές φορές, ενώ είναι νομιμοποιημένη, έχει στοιχεία επιθετικότητας. Για παράδειγμα, ένα ριμπάουντ ή οι κινήσεις των χεριών στο μπάσκετ, ένα μπλοκάρισμα, ένα τάκλιν στο ποδόσφαιρο έχουν στοιχεία επιθετικότητας και, βεβαίως, τα όρια νομιμότητας ή όχι των ενεργειών αυτών είναι πολύ υποκειμενικά. Ένα τάκλιν, για παράδειγμα, λίγο απέχει από τη νομιμότητα και το επιτρεπτό και εύκολα μπορεί να μετατραπεί σε παράνομο, επιθετικό και επικίνδυνο. Αυτό είναι ένα σοβαρό πρόβλημα και, δυστυχώς, κάποιοι θεωρούν ότι τα στοιχεία επιθετικότητας είναι αναγκαία και από τη φύση διάφορων αθλημάτων (Θεοδωράκης, Γούδας, Παπαϊωάννου, 2001).

Ψυχολογικές θεωρίες για την επιθετικότητα

Υπάρχουν αρκετές θεωρίες οι οποίες προσπάθησαν να εξηγήσουν το φαινόμενο της επιθετικότητας. Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τέσσερις βασικές: η θεωρία του ενστίκτου, η θεωρία της κάθαρσης, η θεωρία της απογοήτευσης-επιθετικότητας και η θεωρία της κοινωνικής μάθησης, όπως από την Cox, (2002).

Η θεωρία του ενστίκτου. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, η επιθετικότητα είναι έμφυτη στον άνθρωπο. Υποστηρίζεται ότι κάποιοι άνθρωποι γεννιούνται έτσι, ενώ κάποιοι άλλοι όχι και η συμπεριφορά καθορίζεται από το ένστικτο της επιθετικότητας το οποίο εκδηλώνεται, όταν υπάρχουν οι κατάλληλες συνθήκες.

Η υπόθεση της κάθαρσης. Η υπόθεση της κάθαρσης είναι συναφής με τη θεωρία του ενστίκτου. Οι οπαδοί αυτής της υπόθεσης υποστηρίζουν ότι η συμμετοχή του ατόμου σε δραστηριότητες, όπως τα σπορ, οι οποίες δίνουν την ευκαιρία να επιδείξει κοινωνικά αποδεκτές μορφές επιθετικότητας, μειώνει τα επίπεδα επιθετικότητας του ατόμου, γιατί δίνει διέξοδο στην έμφυτη επιθετικότητα. Σύμφωνα με τη θεωρία, η αποτυχία ενός αθλητή θα τον κάνει πιο επιθετικό ή αγχώδη ή επικίνδυνο να βλάψει κάποιον άλλο, ενώ το φίλαθλο η αποτυχία της ομάδας θα τον οδηγήσει σε επιθετικές ενέργειες.

Η θεωρία της απογοήτευσης-επιθετικότητας. Σύμφωνα με αυτήν τη θεωρία, η επιθετικότητα είναι άμεσο προϊόν της απογοήτευσης του ατόμου από την αποτυχία των προσπαθειών του ή το μπλοκάρισμα των στόχων του.

Η θεωρία της κοινωνικής μάθησης. Σύμφωνα με την θεωρία της κοινωνικής μάθησης, η επιθετικότητα είναι μία μαθημένη κοινωνική συμπεριφορά. Όπως αναλύεται από τον Bandura (1973, 1977), οι βασικές λειτουργίες που συντελούν στην εκμάθηση και την υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς είναι η άμεση επιβράβευση, η παρατήρηση και η μίμηση.

Στα σπορ παρατηρεί κανείς συχνά επιβράβευση της επιθετικής συμπεριφοράς. Οι οπαδοί πολύ συχνά θα χειροκροτήσουν και θα ενθουσιαστούν με το σκληρό παιχνίδι ενός παίκτη της ομάδας τους. Ο νεαρός αθλητής πολύ συχνά θα πάρει ένα «μπράβο» από τους γονείς του ή τον προπονητή του, γιατί έβαλε στη θέση του έναν αντίπαλο. Αντίθετα, μια συγκρατημένη ή τίμια συμπεριφορά από έναν αθλητή εύκολα εκλαμβάνεται ως ατολμία και παθητικότητα, κάτι που στον αθλητισμό δε δικαιολογείται.

Η παρατήρηση και η μίμηση προτύπων είναι ο δεύτερος τρόπος με τον οποίο μαθαίνεται η επιθετική συμπεριφορά. Οι αθλητές και οι αθλήτριες, παρατηρώντας άλλους αθλητές να επιδεικνύουν επιθετική συμπεριφορά, μαθαίνουν και μιμούνται αυτή τη συμπεριφορά. Η μίμηση και η μάθηση συντελείται, ιδιαίτερα όταν το πρότυπο, το οποίο συμπεριφέρεται επιθετικά, επιβραβεύεται για αυτή του την πράξη. Έτσι, ο αθλητής ο οποίος παίρνει τα εύσημα από τον προπονητή του για το σκληρό του παιχνίδι και συγκεντρώνει τα φώτα της δημοσιότητας πάνω του είναι ένα ελκυστικό πρότυπο επιθετικής συμπεριφοράς.

Η θεωρία της κοινωνικής μάθησης απορρίπτει ότι η επιθετικότητα είναι έμφυτη και από αυτήν τη σκοπιά είναι ιδιαίτερα δυναμική, αισιόδοξη και ελπιδοφόρα η προσέγγισή της. Γιατί, αν η επιθετικότητα μαθαίνεται, τότε μπορούμε να ευελπιστούμε ότι μαθαίνεται και η μη επιθετική συμπεριφορά. Μπορούμε να επηρεάσουμε αρνητικά τη διαδικασία επίδρασης των επιθετικών προτύπων και των διαδικασιών μάθησης της επιθετικής συμπεριφοράς, έτσι ώστε να συντελέσουμε στη μείωσή της. Στο χώρο του αθλητισμού είναι ιδιαίτερα σημαντικός ο ρόλος του καθηγητή/τριας της Φυσικής Αγωγής ή του προπονητή, ο οποίος μπορεί, επιβραβεύοντας θετικές συμπεριφορές και προβάλλοντας τα υγιή πρότυπα, να συμβάλει στην ανάπτυξη της μη επιθετικής συμπεριφοράς.

Ο ρόλος των Μ.Μ.Ε.

Σημαντικός είναι και ο ρόλος των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, τα οποία μπορούν να συντελέσουν στη μείωση της επιθετικότητας, ανάλογα με τον τρόπο που προβάλλουν διάφορα γεγονότα, τα διάφορα πρότυπα της εποχής. Υπάρχουν έρευνες που δείχνουν ότι σε πειράματα η παρακολούθηση βίαιων συμπεριφορών έκανε τα άτομα πιο επιθετικά. Το ίδιο θεωρείται ότι κάνουν οι βίαιες σκηνές είτε στην τηλεόραση είτε σε φιλμ είτε στον αθλητισμό. Άλλες έρευνες έδειξαν ότι άτομα που παρακολουθούσαν την ομάδα τους να χάνει γίνονταν πιο εχθρικά.

Η παρατήρηση επιθετικών ή βίαιων συμπεριφορών κάνει τον παρατηρητή πιο επιθετικό. Αν ο θεατής παρακολουθήσει βίαια γεγονότα, υπάρχει πιθανότητα να προσπαθήσει να τα μιμηθεί. Στους αθλητικούς χώρους είναι συνηθισμένο ο φαινόμενο ο διαπληκτισμός μεταξύ αθλητών ή αθλητών και διαιτητών να μεταφέρεται στην κερκίδα και τους θεατές. Ο νεαρός οπαδός της ομάδας που ακούει επικίνδυνες δηλώσεις από παράγοντες ή αθλητές μπορεί, επίσης, να επηρεαστεί. Αυτό το κλίμα των προηγούμενων ημερών που επαναδιαμορφώνεται από διάφορες συγκυρίες, παλαιών διαφορών και αδικίες, δηλώσεις διαφόρων, κρισιμότητα βαθμολογική κτλ. οδηγεί, συνήθως, στην εκδήλωση των βίαιων επεισοδίων. Ακόμα και «αθώες» ή «συμβολικές» δηλώσεις της μορφής: «θα γίνει μάχη, τα στρατόπεδα των δύο ομάδων, οι ηρωικοί οπαδοί θα δώσουν το παρόν, εμείς είμαστε άνδρες, εγώ είμαι Μακεδόνας, εδώ είναι το Πασαλιμάνι» καλλιεργούν, υπονοούν, διδάσκουν ή προβάλλουν προθέσεις για επιθετικές ενέργειες. Η τηλεοπτική εικόνα είναι καταλυτική, ιδιαίτερα όταν τα πλάνα είναι κοντινά ή αργά και η φωνή του εκφωνητή δραματική ή δήθεν επικριτική και οργισμένη σε επεισόδια μεταξύ φιλάθλων και επεισόδια μεταξύ αθλητών. Υπάρχουν, ακόμα, έρευνες που δείχνουν ότι αρκετοί τηλεθεατές ευχαριστιούνται να βλέπουν βίαια επεισόδια. Δυστυχώς, τα τηλεοπτικά κανάλια το γνωρίζουν αυτό και στο όνομα της δήθεν ενημέρωσης αναζητούν και βιάζονται να προβάλλουν τα πιο βίαια γεγονότα. Στη χώρα μας είναι έντονο το πρόβλημα, καθώς αρκετοί τηλεοπτικοί σταθμοί χειρίζονται ανεύθυνα και απαίδευτα είτε επεισόδια στον αθλητισμό είτε καθημερινά κοινωνικά δράματα. Δυστυχώς, οι κανόνες δεοντολογίας στα θέματα αυτά είτε δεν υπάρχουν είτε παρερμηνεύονται είτε απλά δεν εφαρμόζονται (Θεοδωράκης κ.ά., 2001).

Οι θεατές και η παιδεία τους

Η ευχαρίστηση από το αθλητικό θέαμα είναι το σοβαρότερο κίνητρο για τους θεατές να παρακολουθήσουν αγώνες. Όμως, κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες οι θεατές αντιδρούν αρνητικά. Σε γενικές γραμμές, οι θεατές επηρεάζονται από τα Μ.Μ.Ε., από το κοινωνικό και οικογενειακό τους περιβάλλον, από το εργασιακό περιβάλλον και από το ευρύτερο αθλητικό περιβάλλον, δηλαδή παίχτες, προπονητές, διαιτητές και τους άλλους θεατές.

Η εικόνα των Ελλήνων θεατών δεν είναι η καλύτερη δυνατή. Επεισόδια βίας και επιθετικότητας στους αθλητικούς χώρους συναντάει κανείς καθημερινά. Πολλές φορές παρατηρεί κανείς την έλλειψη αθλητικής παιδείας των Ελλήνων θεατών όχι μόνο σε αγώνες αθλητικών συλλόγων, αλλά, δυστυχώς, ακόμη και σε σχολικά πρωταθλήματα. Οι παραπάνω παρατηρήσεις, σε συνδυασμό με την έλλειψη γνώσης των κανονισμών, την έλλειψη γνώσης των αθλημάτων, την έλλειψη σεβασμού των αντιπάλων, την έλλειψη της παραδοχής ότι κάποιος άλλος μπορεί να είναι καλύτερος, ότι ο αθλητισμός είναι πάνω απ' όλα θέαμα και διασκέδαση και όχι κάτι σοβαρό και κυρίαρχο στη ζωή μας, διαμορφώνουν μια συνολικά αρνητική εικόνα στους αθλητικούς χώρους.

Επιθετικότητα και υγεία

Η επιθετικότητα είναι επικίνδυνη και για την υγεία του ατόμου. Αυτό πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπ' όψιν και από γονείς και από εκπαιδευτικούς που στοχεύουν στην ανάπτυξη της επιθετικότητας των παιδιών ή των μαθητών/τριών τους, γιατί τη θεωρούν σημαντική παράμετρο επιτυχίας. Θα πρέπει να ξέρουν ότι δεν κάνουν μόνο κακό στους άλλους, αλλά και στα ίδια τα παιδιά. Τόσο στην υγεία τους, όσο και στην απόδοσή τους στον αθλητισμό, στο σχολείο, τη ζωή. Έρευνες δείχνουν ότι τα επιθετικά άτομα έχουν περισσότερες πιθανότητες να αρρωστήσουν σοβαρά. Η επιθετικότητα είναι επικίνδυνη για την υγεία.

Επιθετικότητα και μαθητές/τριες

Έρευνα των Ταρατόρη και Χατζηδημού (1997) με θέμα εκτιμήσεις των μαθητών/τριών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για την επιθετικότητα των εκπαιδευτικών, των γονιών και των ίδιων ανέδειξε τα ακόλουθα:

Οι μαθητές/τριες εκτιμούν ότι οι εκπαιδευτικοί, ανεξάρτητα από το φύλο, συμπεριφέρονται επιθετικά περισσότερο στα αγόρια, παρά στα κορίτσια. Οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι διδάσκουν μαθήματα που υποτίθεται ότι θεωρούνται δύσκολα στους μαθητές/τριες, δηλαδή τα «μαθηματικά» και η «φυσική», συμπεριφέρονται πιο επιθετικά από τους υπόλοιπους συναδέλφους τους. Οι μαθητές/τριες συμπεριφέρονται περισσότερο επιθετικά στους συμμαθητές/τριες τους, παρά στους εκπαιδευτικούς. Αποδέκτες της επιθετικότητας των μαθητών/τριών είναι και εδώ τα αγόρια. Τα αγόρια, δηλαδή, δέχονται τα ξεσπάσματα όλων. Οι μαθητές/τριες λιγότερο και οι εκπαιδευτικοί περισσότερο είναι «πολύ» επιθετικοί στους αδύνατους μαθητές/τριες. Σε αυτούς, δηλαδή, που ξεσπούν περισσότερο οι εκπαιδευτικοί είναι αυτοί που δεν έχουν καλή «σχολική επίδοση». Οι μαθητές/τριες είναι πολύ πιο επιθετικοί στους γονείς, παρά οι γονείς στα παιδιά τους. Ο εκπαιδευτικός διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο στην επιθετική συμπεριφορά των μαθητών/τριών εναντίον του. Οι μαθητές/τριες συμπεριφέρονται επιθετικά στους καθηγητές/τριες μόνον τότε, όταν τους συμπεριφέρονται επιθετικά. Οι προστριβές και τα μαλώματα των γονιών φαίνεται να επηρεάζουν τα παιδιά τους στην επιθετική τους συμπεριφορά. Οι μαθητές και οι μαθήτριες της εφηβικής ηλικίας φαίνεται ότι δεν χρησιμοποιούν επιθετικά μέσα, για να φτάσουν στον τελικό τους σκοπό, πράγμα που συμβαίνει κυρίως στην παιδική ηλικία. Τέλος, οι μαθητές/τριες φαίνεται να επηρεάζονται περισσότερο από τα «πρότυπα» που τους δίνουν οι γονείς τους και η τηλεόραση, παρά από τα πρότυπα των εκπαιδευτικών τους.

Πώς μπορούν να βοηθήσουν οι δημοσιογράφοι και τα Μ.Μ.Ε.

- Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης πρέπει να αγνοούν εντελώς βίαια επεισόδια και να μην τα παρουσιάζουν. Όταν οι τηλεοπτικοί σταθμοί δείχνουν σκηνές επιθετικών ενεργειών, στην πραγματικότητα ενθαρρύνουν και ηρωποιούν αυτές τις ενέργειες. Σε αρκετές χώρες απαγορεύεται η προβολή βίαιων επεισοδίων σε αθλητικούς χώρους, έτσι απλά, και αυτή η απαγόρευση εφαρμόζεται.
- Δεν πρέπει να παρουσιάζουν προστριβή ή έχθρα ανάμεσα σε δύο ομάδες πριν από τον αγώνα.
- Να αποφεύγουν την προβολή του σκληρού παιχνιδιού και την κάλυψη σκηνών βίας είτε με αθλητές είτε με θεατές. Να αποφεύγουν δηλώσεις προπονητών, παραγόντων ή αθλητών που θεωρούν ότι αδικούνται. Να προβάλλουν σκηνές που τονίζουν συναδελφικότητα μεταξύ αντίπαλων ομάδων.
- Να προβάλλουν αθλητές-πρότυπα. Να μην προβάλλουν τη φανατισμένη κερκίδα και τους αρχηγούς της.
- Να υπάρξει αυστηρή νομοθεσία που θα απαγορεύει την προβολή από τα Μ.Μ.Ε. επικίνδυνων δηλώσεων και συμπεριφορών αθλητών, παραγόντων ή οπαδών (Cox, 2002).

Τι πρέπει να διδάσκονται οι μαθητές/τριες

Μερικές γενικές κατευθύνσεις για το τι μπορούμε να κάνουμε, για να αποφύγουμε την εμφάνιση επιθετικών συμπεριφορών και βίας αναφέρονται παρακάτω, όπως και σε σχετικές με το θέμα πηγές (Cox, 2002; Tenenbaum, Stewart, Singer & Duda, 1997; Θεοδωράκης κ.ά., 2001).

- Η αντιαθλητική συμπεριφορά των μαθητών/τριών πρέπει να αποθαρρύνεται. Να τονίζουμε ότι η επιθετικότητα εκτός του ότι είναι αγένεια, δε βοηθάει, αλλά εμποδίζει τις ευκαιρίες μιας ομάδας για τη νίκη. Να τονίζουμε ότι η επιθετικότητα μειώνει την επίδοση των παικτών, των αθλητών ή των μαθητών/τριών. Να τονίζουμε ότι σε κατάσταση θυμού και έντασης, τα άτομα είναι απρόσεχτα, μειώνεται η αυτοσυγκέντρωσή τους και, κατά συνέπεια, η απόδοσή τους. Το άγχος και η μειωμένη αυτοσυγκέντρωση πάντα μειώνουν την επίδοση.

- Έτσι, ο καθηγητής ή η καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής θα πρέπει να προτείνει στους μαθητές/τριες να χρησιμοποιούν μια τεχνική αναπνοής ή χαλάρωσης, όταν νιώθουν ότι θα χάσουν την ψυχραιμία τους. Να έχει ορίσει από πριν κάποιους κανόνες ή αρχές σωστής αντιμετώπισης για ένα μαθητή ή μία μαθήτρια που απογοητεύεται και θυμώνει. Για παράδειγμα, να τον βγάζει αμέσως από το παιχνίδι, για να του δώσει λίγα λεπτά, μέχρι να ηρεμήσει. Ταυτόχρονα πρέπει να εξηγήσει σε όλους ότι αυτή του η ενέργεια δεν είναι απλά μια ποινή, αλλά ένας αναγκαίος κανόνας σωστής συμπεριφοράς. Είναι αναγκαίος, γιατί σε κατάσταση θυμού και επιθετικότητας, έχουμε άγχος, έχουμε μειωμένη αυτοσυγκέντρωση και τελικά δεν αποδίδουμε καλά είτε στα σπορ είτε στα μαθήματα.
- Οι μαθητές/τριες πρέπει να διδάσκονται ότι η επιθετικότητα κατά τη διάρκεια ενός αθλητικού αγώνα αποτελεί λάθος, όπως, άλλωστε, αποτελεί λάθος και στην καθημερινή ζωή.
- Όταν ο στόχος είναι νίκη με κάθε τρόπο, κάποιοι μαθητές/τριες δε διστάζουν ούτε να τραυματίσουν ούτε να ξεγελάσουν το διαιτητή ούτε να αθετήσουν τους κανόνες και τις αρχές της αθλητικής δεοντολογίας.
- Επιτυχία είναι η προσωπική βελτίωση και όχι το ξεπέρασμα των άλλων. Μεγαλύτερη σημασία έχει η προσπάθεια κι όχι το αποτέλεσμα. Η άθληση είναι πάνω απ' όλα διασκέδαση.
- Ανεξάρτητα από το τι κάνουν οι αντίπαλοί μας, ποτέ δε συμπεριφερόμαστε αντιαθλητικά, γιατί σεβόμαστε πρώτα από όλα τον εαυτό μας. Οι αντίπαλοι είναι πρόκληση για νέες γνωριμίες.

Σχετικά με τον περιορισμό της βίας στους αθλητικούς χώρους το θέμα είναι σύνθετο και παρουσιάζεται διεξοδικά στο βιβλίο «Η ψυχολογία της υπεροχής στον αθλητισμό» (Θεοδωράκης κ.α. 2001). Στο πλαίσιο, όμως, του προγράμματος «Καλλιπάτειρα» οι μαθητές/τριες πρέπει να μάθουν ότι:

- Ο σεβασμός στον αντίπαλο και τους κανόνες σημαίνει ευγένεια και σεβασμό στις έννοιες «αθλητής» και «άνθρωπος» ενώ κάνει την άθληση ευχάριστη.
- Σεβόμαστε τους κανόνες, γιατί μας βοηθάει στο να συγκεντρωθούμε στη βελτίωση των ικανοτήτων μας.
- Ο σεβασμός στους κανόνες είναι απαραίτητος όρος ομαλής κοινωνικής συμβίωσης.
- Ανεξάρτητα από το τι κάνουν οι άλλοι, σεβόμαστε τους κανόνες, γιατί σεβόμαστε πρώτα από όλα τον εαυτό μας.

Τέλος, σε όλους τους εκπαιδευτικούς, και ιδιαίτερα στους καθηγητές/τριες Φυσικής Αγωγής και τους διευθυντές των σχολείων, πρέπει να γίνει κατανοητό ότι η μετατροπή των σχολικών πρωταθλημάτων σε πρωταθλήματα του επαγγελματικού ή σωματιακού αθλητισμού δεν προσφέρει τίποτα απολύτως στο σχολικό αθλητισμό. Η ένταση μεταξύ των σχολείων, ο φανατισμός των κερκίδων και τα επεισόδια μεταξύ των μαθητών/τριών, που παρατηρούνται τα τελευταία χρόνια σε ορισμένα σχολικά πρωταθλήματα, πρέπει να αποθαρρύνονται εντελώς, γιατί είναι μια λανθασμένη εκπαιδευτική διαδικασία, που αναπαράγει όλα τα αρνητικά φαινόμενα των γηπέδων του επαγγελματικού ή σωματιακού αθλητισμού, και καμία σχέση δεν έχουν με την εκπαιδευτική αξία της Φυσικής Αγωγής.

Βιβλιογραφία

- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84, 191-215.
- Bandura, A. (1973). *Aggression: A social learning analysis*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Baron, R.A. (1977). *Human aggression*. New York: Plenum.
- Cox, R.H. (2002). *Sport psychology: Concepts and applications*. Dubuque, IA, Brown & Benchmark.
- Tenenbaum, G., Stewart, E., Singer, R., & Duda, J.L. (1997). Aggression and violence in sport: An ISSP position statement. *The Sport Psychologist*, 11, 1-7.
- Θεοδωράκης, Γ. Γούδας, Μ., & Παπαιωάννου, Α. (2001). *Η ψυχολογία της υπεροχής στον αθλητισμό*. Χριστοδουλίδης: Θεσσαλονίκη.
- Ταρατόρη, Ε., & Χατζηδήμου, Δ. (1997). Εκτιμήσεις των μαθητών/τριών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για την επιθετικότητα των εκπαιδευτικών, των γονιών και των ίδιων - Μια εμπειρική προσέγγιση. Στο: *2ο Πανελλήνιο Συμπόσιο της Εταιρείας Παιδαγωγικών Επιστημών Κομοτηνής*, Κομοτηνή, σελ. 93-111.

Διδακτικές κάρτες

Ανθρώπινα δικαιώματα

Πολυπολιτισμικότητα

Ρατσισμός – Ξενοφοβία

Φύλα και Ισότητα

Κοινωνικός αποκλεισμός - ανισότητες

Ανθρώπινα δικαιώματα

Πολυπολιτισμικότητα

Ρατσισμός - Ξενοφοβία

Φύλα και Ισότητα

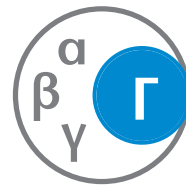
Κοινωνικός αποκλεισμός - ανισότητες

Α' - Γ' Δημοτικού

Δ' - ΣΤ' Δημοτικού

Α' - Γ' Γυμνασίου

Οδηγός χρήσης των διδακτικών καρτών

Στην ενότητα που ακολουθεί υπάρχουν ενδεικτικές διδακτικές κάρτες για όλες τις ενότητες και για τις τρεις βαθμίδες. Σε κάθε διδακτική κάρτα στην αρχή σημειώνεται η ενότητα στην οποία ανήκει η συγκεκριμένη κάρτα, το θέμα το οποίο πραγματεύεται, τον τίτλο του συγκεκριμένου μαθήματος και τέλος την εκπαιδευτική βαθμίδα στην οποία απευθύνεται. Η θεματική ενότητα και η εκπαιδευτική βαθμίδα παρουσιάζονται επίσης με εικονοποιημένη σήμανση σε κάθε διδακτική κάρτα όπως φαίνεται στην αριστερή σελίδα. Στη συνέχεια για κάθε διδακτική κάρτα ανάλογα και με το σκοπό και το περιεχόμενό της θα βρείτε τα ακόλουθα σημεία:

- τις επιδιώξεις του συγκεκριμένου μαθήματος καθώς και τα μαθησιακά αποτελέσματα που αναμένονται να προκύψουν μετά την εφαρμογή του συγκεκριμένου μαθήματος.
- τον προτεινόμενο χώρο για να διδαχθεί το μάθημα καθώς και τα υλικά που θα χρειαστούν
- τα σημεία σκέψης και προβληματισμού σε σχέση με το σκοπό και το αντικείμενο του μαθήματος
- τα καθήκοντα εκτός τάξης που μπορεί ο καθηγητής Φυσικής Αγωγής να ορίσει στους μαθητές/τριες του και τα οποία είναι υποστηρικτικά της επίτευξης των στόχων του μαθήματος
- εννοιολογικές διευκρινήσεις όρων που θα χρησιμοποιηθούν στο μάθημα
- διδακτικά σχόλια και προσεγγίσεις που θα βοηθήσουν τον καθηγητή Φυσικής Αγωγής να πραγματοποιήσει με επιτυχία το μάθημά του
- τις δραστηριότητες οι οποίες θα εκτελεστούν κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Οι δραστηριότητες περιλαμβάνουν προτεινόμενες ερωτήσεις για να να προκληθεί συζήτηση με τους μαθητές/τριες σε σχέση με το αντικείμενο του μαθήματος
- προτάσεις για παρόμοιες δραστηριότητες
- τρόπους αξιολόγησης του μαθήματος για να διαπιστωθεί αν επιτεύχθηκαν οι στόχοι που είχαν τεθεί
- επίλογο, ο οποίος συνήθως είναι ένα σύνθημα ή μια φράση που αποτυπώνει το νόημα και το σκοπό του μαθήματος

Θα πρέπει να τονιστεί ότι οι διδακτικές κάρτες που παρουσιάζονται στη συνέχεια είναι ενδεικτικές και μπορούν να πραγματοποιηθούν σε μία διδακτική ώρα ή να επεκταθούν και σε περισσότερες ανάλογα με την ανταπόκριση των μαθητών/τριών και το ενδιαφέρον που θα δείξουν για το αντικείμενο της συγκεκριμένης ενότητας.

Ένα σημείο το οποίο πρέπει να τονιστεί είναι το γεγονός ότι ο καθηγητής Φυσικής Αγωγής που θα εφαρμόσει το Πρόγραμμα είναι αυτός που θα αποφασίσει αν θα εφαρμόσει τις διδακτικές κάρτες με τη μορφή που παρουσιάζονται εδώ ή θα πρέπει να κάνει τροποποιήσεις ανάλογα με τα υλικά που διαθέτει, τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν στο σχολείο του και τους μαθητές/τριες στους οποίους θα εφαρμόσει το Πρόγραμμα. Σε κάθε περίπτωση, ο καθηγητής Φυσικής Αγωγής είναι αυτός που θα πάρει τις τελικές αποφάσεις οι οποίες όμως θα πρέπει να είναι σύμφωνες με τις βασικές αρχές και τη φιλοσοφία του Προγράμματος.

Ενότητα 1: Ανθρώπινα δικαιώματα

Διδακτικές κάρτες για την Α'- Γ' Δημοτικού

Ενότητα: Ανθρώπινα δικαιώματα
Θέμα: Σεβασμός και Υπευθυνότητα
Τίτλος δράσης: Ο «κύριος Σεβασμός» έχει «Υπεύθυνα χέρια»
Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α'-Γ' Δημοτικού

Επιδιώξεις: α) κατανόηση των όρων «σεβασμός» και «υπευθυνότητα» β) επίδειξη υπευθυνότητας και σεβασμού στον ομιλητή, γ) ανάπτυξη κινητικής δημιουργικότητας και βασικών κινητικών δεξιοτήτων.

Στο τέλος του μαθήματος: οι μαθητές και οι μαθήτριες θα α) αναγνωρίζουν συμπεριφορές υπευθυνότητας και σεβασμού, β) θα συμπεριφέρονται με σεβασμό στον ομιλητή και γ) θα συμμετέχουν με επιτυχία σε παιχνίδια δημιουργικότητας και βασικών δεξιοτήτων.

Χώρος: Αυλή ή γυμναστήριο.

Υλικά: Τετράδιο μαθητή/τριας, μολύβια διαφορετικού χρώματος, χαρτί, χαρτόνι, πόστερ με τα επίπεδα υπευθυνότητας και τις ανάλογες δράσεις σε διάφορα περιβάλλοντα (Masser, 1990).

Σημεία σκέψης για το σεβασμό:

- Πρώτα πρέπει να σέβομαι τον εαυτό μου, να πιστεύω ότι είμαι πολύτιμος, αγαπητός, να γνωρίζω τις ικανότητές μου.
- Σεβασμός είναι να γνωρίζω ότι και οι άλλοι είναι πολύτιμοι και ικανοί.
- Εκείνοι που δείχνουν σεβασμό λαμβάνουν σεβασμό.
- Ο σεβασμός κερδίζεται. Με σέβονται, όταν σέβομαι και εκτιμώ τους άλλους.
- Σέβομαι όλους τους άλλους, τους κανόνες, τους διαιτητές, τους κριτές, τους συμπαίχτες, τους αντιπάλους, την περιουσία κτλ.

Διαδικασία

Εισαγωγή: Σήμερα θα κατανοήσουμε τις αξίες «σεβασμός» και «υπευθυνότητα» στο μάθημα και θα συμπεριφερθούμε ανάλογα στο παιχνίδι.

Δράση: Για παιδιά Α' δημοτικού.
«Υπεύθυνα χέρια»

Πείτε στα παιδιά να φτιάξουν αποτυπώματα των χεριών τους, να τα κόψουν, να γράψουν το όνομά τους και να τα κολλήσουν σε ένα μεγάλο χαρτόνι στο οποίο θα δώσουν ένα όνομα, π.χ. «υπεύθυνα χέρια». Για να αυξήσετε το χρόνο ενεργητικής συμμετοχής των παιδιών, αναθέστε την προεργασία στο σπίτι.

Στη συνέχεια, ρωτήστε:

- Τι κάνουν τα χέρια μας και δίνουν χαρά, στενοχώρια;
- Τι κάνουν τα χέρια μου σε αυτό το μάθημα; Στο σπίτι; Αλλού;
- Τι πρέπει να κάνουν τα «υπεύθυνα χέρια»;

Τα παιδιά της Β' και Γ' δημοτικού μπορούν να γράψουν τις δραστηριότητες από διάφορους τομείς της ζωής τους.

Χρησιμοποιήστε τις απαντήσεις των παιδιών, για να δημιουργήσετε το «τραγούδι τους» ή «την ιστορία τους» (ίσως χρειαστεί να έχετε προετοιμαστεί από πριν για αυτό). Επιλέξτε ένα γνωστό στα παιδιά μουσικό κομμάτι και προσθέστε ή αλλάξτε τους στίχους. Ζητήστε από μία ομάδα παιδιών να τραγουδήσουν μαζί σας «το τραγούδι τους» ή να διηγηθούν την «ιστορία τους», κινώντας ανάλογα τα χέρια τους. Τα υπόλοιπα παιδιά ακολουθούν αρχικά την κίνηση των χεριών της ομάδας αυτής αλλά, στη συνέχεια, επιλέγουν τον τρόπο γενικότερης κίνησής τους στο χώρο.

Για παιδιά Β' και Γ' δημοτικού:

«Τι κάνει ο κύριος Σεβασμός;»

Τα παιδιά κάθονται σε δύο σειρές, έχοντας το ζευγάρι τους απέναντι. Έχετε φτιάξει μικρές κάρτες με 5-10 θετικές συμπεριφορές ή και αντίστοιχες εικόνες (π.χ. ζητώ τον λόγο, ενθαρρύνω, δεν κοροϊδεύω, υπακούω στα σήματα του διδάσκοντα). Δίνετε δύο διαφορετικές κάρτες σε κάθε ζευγάρι. Κάθε παιδί της μίας σειράς (ομιλητής) σχολιάζει την κάρτα του στο ζευγάρι του (ακροατής) ενώ, στη συνέχεια, αλλάζουν ρόλους. Δώστε λίγα λεπτά να σκεφθούν.

Καθώς μιλάνε τα παιδιά της μίας σειράς γράψτε σε ένα χαρτί «μίλα με το/τη διπλανό/ή σου», ή «δείξε αδιαφορία», ελάτε πίσω από τη σειρά που μιλά εκείνη τη στιγμή και δείξτε το στους ακροατές. Παρατηρήστε τη συμπεριφορά αυτών που μιλούν και, στη συνέχεια, επιλέξτε 2-3 από τις παρακάτω ερωτήσεις, απευθυνόμενοι στους ακροατές:

- Πώς αντέδρασε το ζευγάρι σας, όταν κάνατε πως δεν το προσέχατε;
- Γιατί; Τι συμβαίνει, όταν δεν παρακολουθούμε έναν ομιλητή;
- Πώς να αισθάνεται άραγε αυτός ο ομιλητής; Γιατί;
- Ποια έπρεπε να είναι η συμπεριφορά των ακροατών;

Καθήκοντα εκτός τάξης:

Τα παιδιά αναλαμβάνουν να μάθουν το «τραγουδί» ή την «ιστορία τους» και να το συνοδεύσουν με μία κινητική ρουτίνα. Στα μεγαλύτερα παιδιά αναθέστε να φτιάξουν ένα πόστερ. Κάθε ένα από αυτά θα γράψει σε μία παράγραφο τις δικές του σκέψεις για το σεβασμό και, στη συνέχεια, κάθε εργασία θα κολληθεί σε ένα μεγάλο χαρτόνι στην αίθουσα. Κάποια σημεία καθοδήγησης είναι τα παρακάτω:

Σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα σημαίνει:

- Κατανώ τον εαυτό μου και συμπεριφέρομαι βάσει κανόνων.
- Αναγνωρίζω και αποδέχομαι ότι όλοι είναι διαφορετικοί αλλά και ίσοι.
- Ακούω προσεκτικά και κατανοώ τους άλλους.
- Κατανώ ότι ο κόσμος μας έχει διαφορετικούς πολιτισμούς και κουλτούρες με δικαιώματα και ελευθερίες και συμπεριφέρομαι ανάλογα.
- Δεν φοβάμαι το διαφορετικό.
- Σε μία δημοκρατική κοινωνία κανένα άτομο, έθνος, θρησκεία κτλ. δεν έχει το μονοπώλιο της γνώσης και της αλήθειας.

Διδακτικά σχόλια:

Δώστε χρόνο στα παιδιά να σκεφθούν. Ενθαρρύνετε τη διαφορετικότητα των ιδεών. Βοηθήστε τα να εκφραστούν. Τονίστε ότι αυτό έχει μεγαλύτερη σημασία από την έκφραση της άποψης του διδάσκοντα. Εάν τα μικρότερα παιδιά δυσκολεύονται να κατανοήσουν αυτές τις έννοιες ή να απαντήσουν στις ερωτήσεις, χρησιμοποιήστε περισσότερο οπτικοακουστικό υλικό (αναπαραστάσεις, φωτογραφίες, εικόνες, ταινίες) και περισσότερα παραδείγματα.

Αναπτύξτε την αυτοαξία των παιδιών (με θετικά σχόλια, επιβράβευση της προσπάθειας, ανάθεση ευθυνών, δραστηριότητες μη αποκλεισμού κτλ.). Όλα πρέπει να αισθάνονται ικανά, πολύτιμα και με ίσα δικαιώματα. Όλα πρέπει να αισθάνονται ότι τα σέβονται και τα αγαπούν.

Γιατί;

- Όταν κάνουμε μάθημα, με προσέχετε που μιλάω; Γιατί;
- Σε ποιες άλλες περιπτώσεις απαιτείται σεβασμός;

Το παραπάνω αποτελεί, επίσης, ένα ηθικό δίλημμα και μπορεί να συζητηθεί ανάλογα από τα παιδιά με τη βοήθεια του διδάσκοντα (βλ. στρατηγικές διδασκαλίας).

Μετά την παραπάνω δράση συνεχίστε την κινητική εξάσκηση και διδάξτε ανάλογες συμπεριφορές κατά τις παύσεις των δραστηριοτήτων για να δώσετε οδηγίες ή για να κάνετε ερωτήσεις.

Επίλογος: «Δεν έχω μόνο δικαιώματα, έχω και ευθύνες».

Αξιολόγηση

Κατανοούν τα παιδιά τις έννοιες;

Τις συνδέουν με ανάλογες συμπεριφορές σε διαφορετικά περιβάλλοντα;

Συμμετέχουν με επιτυχία σε εκπαιδευτικά παιχνίδια;

Επιλέξτε μία ή περισσότερες μεθόδους για την αξιολόγηση των παραπάνω γνωστικών, κοινωνικο-ηθικών και κινητικών επιδιώξεων κατά τη διάρκεια του μαθήματος.

Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις

- Αφιερώστε ολόκληρη διδακτική ενότητα α) στην κατανόηση των δικαιωμάτων των παιδιών, καθώς και των δικαιωμάτων και των ευθυνών τους στο μάθημα ή β) σε μία αξία ή σε κάποια υποκατηγορία της {(π.χ. σεβασμός στην εθνικότητα, τη φυλή ή σεβασμός στη Φυσική Αγωγή και τον αθλητισμό (συμπαίχτες, αντίπαλοι, διαιτητές κτλ.), σεβασμός στο περιβάλλον κτλ.}.
- Ζητήστε από τα παιδιά να φανταστούν και να περιγράψουν ή να ζωγραφίσουν α) το κτήριο του σχολείου «του σεβασμού» και «της υπευθυνότητας» και β) παιδιά και διδάσκοντες μέσα σε αυτό.
- Ζητήστε από τα παιδιά να σχεδιάσουν συνεργατικά μία κινητική δραστηριότητα (για μικρότερα) ή ένα παιχνίδι (για μεγαλύτερα) στο οποίο θα συμμετέχουν παιδιά διαφορετικού φύλου, εθνικότητας, επιπέδου κτλ. με διαφορετικούς ρόλους.

Η 2η και η 3η πρόταση μπορούν να αναπτυχθούν και σε συνεργασία με παιδιά από διάφορες χώρες, μέσω ευρωπαϊκών προγραμμάτων στα οποία συμμετέχουν τα σχολεία τους.

Ενότητα: Ανθρώπινα δικαιώματα
Θέμα: Υπευθυνότητα
Τίτλος δράσης: «Δημιουργώ με ασφάλεια και υπευθυνότητα»
Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α'-Γ' Δημοτικού

Επιδιώξεις: α) ανάπτυξη της προσωπικής και της κοινωνικής υπευθυνότητας κατά την εξάσκηση, β) αντίστοιχη ανάπτυξη γνώσης, γ) ανάπτυξη της κινητικής δημιουργικότητας.

Στο τέλος του μαθήματος: οι μαθητές και οι μαθήτριες θα έχουν κινηθεί δημιουργικά, ατομικά ή ομαδικά, διατηρώντας τον προσωπικό χώρο και επιδεικνύοντας υπευθυνότητα για τα όργανα εξάσκησης τους.

Χώρος: Στην αυλή ή το γυμναστήριο.

Υλικά: Μπάλες, σπόγγοι.

Καθήκοντα εκτός τάξης:

Πείτε στα παιδιά να καταγράψουν τη δράση τους (αναφορικά με την υπευθυνότητα σε άλλα περιβάλλοντα που συμμετέχουν (π.χ. στο σπίτι). Μπορείτε να τα βοηθήσετε να κάνουν εβδομαδιαίο διάγραμμα με την πρόδοό τους.

Διαδικασία

Εισαγωγή: Σήμερα θα μάθουμε να είμαστε υπεύθυνοι για τα προσωπικά μας αντικείμενα και να κινούμαστε με ασφάλεια στο χώρο, καθώς εκτελούμε τις δικές μας πρωτότυπες κινήσεις. Όλοι έχετε δικαίωμα να συμμετέχετε στο μάθημα με ασφάλεια αλλά και την ευθύνη των αντικειμένων που χρησιμοποιείτε.

Δράση: Έχετε αναρτήσει τα δικαιώματα των παιδιών στο μάθημα που αφορούν στην ασφαλή εξάσκηση και τη συνεργασία (βλ. αντίστοιχη θεωρία).

Ατομικά και σε дуάδες, για τις μικρότερες ηλικίες, ή σε μικρές ομάδες για τις μεγαλύτερες. Κάθε παιδί (ζευγάρι ή ομάδα) έχει μία μπάλα (ή σπόγγο) την οποία πρέπει να τη χειριστεί με όσους περισσότερους τρόπους μπορεί, από στάση ή/και με κίνηση, παραμένοντας ή διατηρώντας τον προσωπικό χώρο, καθώς κινείται στο γενικό χώρο. «Πόσους τρόπους βρήκατε;» «Τώρα βρείτε περισσότερους.»

«Μπορείτε να συνδυάσετε κάποιες από τις κινήσεις σας που σας άρεσαν περισσότερο;» Κάθε παιδί είναι υπεύθυνο για τη μπάλα ή το όργανο που χειρίζεται, καθώς και για την ασφαλή εξάσκηση των υπολοίπων (π.χ. δεν τους ενοχλεί και δεν εισβάλλει στο χώρο τους). Κερδίζει πόντους η πρωτοτυπία, η ποικιλία των κινήσεων και η ασφαλής κίνηση του ατόμου, της дуάδας ή της ομάδας.

Εφαρμόστε στην παραπάνω δραστηριότητα τη στρατηγική «παιχνίδι ρόλων» (εάν δεν προκύψουν πραγματικές καταστάσεις). Πείτε, δηλαδή, σε κάποια παιδιά να διαμαρτυρηθούν για την ασφάλεια ή για τη συνεργασία.

Ενδιάμεσα των προσπαθειών και κατά περίπτωση, κάνετε στα παιδιά 1-2 ερωτήσεις την φορά:

- Γιατί είναι σημαντικό να φροντίζουμε για τα προσωπικά μας αντικείμενα;
- Γιατί πρέπει να διατηρούμε τον προσωπικό μας χώρο κατά την άσκηση;
- Πού αλλού έχουμε προσωπικά αντικείμενα; (π.χ. στο σπίτι, την τάξη κτλ.). Ποιος τα φροντίζει; Γιατί;
- Βοηθάω κάποιον στο σπίτι; Πώς;
- Γιατί η συνεργασία είναι σημαντική;
- Σε ποια αθλήματα είναι απαραίτητη η συνεργασία;
- Τι έκανε ο καθένας, για να πετύχει η ομάδα το στόχο της άσκησης; (π.χ. κάτι διαφορετικό, συγκεκριμένο και πρωτότυπο σε συνεργασία με άλλους)

Βοηθήστε τα να καταλάβουν ότι η συνεργασία είναι δύσκολη αλλά όταν ο καθένας έχει έναν ξεκάθαρο ρόλο και βοηθά τους άλλους, για να πετύχουν έναν κοινό στόχο (ως ομάδα), κερδίζουν σε χρόνο και κόπο. Επίσης, συνδέστε την πραγματική ή υποθετική ενέργεια με τα επίπεδα υπευθυνότητας και καθορίστε νέους στόχους με τα παιδιά.

Επίλογος: «Υπεύθυνος για τα αντικείμενα και τις πράξεις μου είμαι εγώ, όχι οι άλλοι».

Διδακτικά σχόλια:

Η υπευθυνότητα δεν αφορά μόνο στην κινητική δράση. Η διαχείριση του υλικού για παράδειγμα, μπορεί να διδαχθεί και να ενταχθεί στο πλαίσιο της προσωπικής υπευθυνότητας.

Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τα επίπεδα του Hellison (2003) και την εφαρμογή τους σε διάφορα περιβάλλοντα (Masser, 1990) (βλ. αντίστοιχο κεφάλαιο στα Ανθρώπινα Δικαιώματα), να τα δώσετε στα παιδιά και να κατατάξουν τον εαυτό τους σε ένα από αυτά. Στη συνέχεια, με τη βοήθειά σας θα προσπαθήσουν να δράσουν, έτσι ώστε να περάσουν σε υψηλότερο επίπεδο.

Αξιολόγηση

Κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων παρακολουθήστε τα παιδιά και εντάξτε τα σε επίπεδα με κριτήρια (π.χ. στο επίπεδο 4 βρίσκεται όποιος μαθητής/τρια α. εκτελεί τη δραστηριότητά του σε όλη την προκαθορισμένη διάρκεια, β. προσπαθεί να πετύχει το στόχο της δραστηριότητας, γ. αναφέρει με ειλικρίνεια τις επιδόσεις του, δ. δεν ενοχλεί, συνεργάζεται, ε. δε θέτει σε κίνδυνο τους άλλους. Στα επίπεδα 3,2,1 βρίσκονται εκείνοι που έχουν ένα, δύο, τρία κτλ. λιγότερα στοιχεία, αντίστοιχα).

Μέσα από τις ερωτήσεις θα βγάλετε συμπεράσματα για τη γνωστική κατανόηση του θέματος από τα παιδιά.

Με βάση τον αριθμό και την πρωτοτυπία των κινήσεων αξιολογήστε την κινητική δημιουργικότητα των παιδιών.

Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις

- Αναρτήστε σε εμφανές σημείο τα δικαιώματα των παιδιών, αλλά και τα δικαιώματά τους στο μάθημα και παροτρύνετέ τα να τα μάθουν και να εξασκηθούν βάσει αυτών.
- Βοηθήστε τα παιδιά να εργαστούν ανάλογα εκτός σχολικού περιβάλλοντος, θέτοντας στόχους και συνδέοντας τη δράση τους με το επόμενο μάθημα.
- Χρησιμοποιήστε στα μεγαλύτερα παιδιά τη στρατηγική «Αιτία-Αποτέλεσμα-Μακροχρόνιο αποτέλεσμα», αντί των ερωτήσεων.
- Συνεργαστείτε με τον/την Κ.Φ.Α. Αναθέστε στα παιδιά της Γ' δημοτικού να συμμετέχουν στο μάθημα Φυσικής Αγωγής μικρότερων παιδιών και να τα βοηθήσουν στην εκτέλεση των δραστηριοτήτων.
- Διαχωρίστε την προσωπική από την κοινωνική υπευθυνότητα και σχεδιάστε ανάλογα μαθήματα.

Ενότητα: Ανθρώπινα δικαιώματα
 Θέμα: Σεβασμός στο δικαίωμα συμμετοχής
 Τίτλος δράσης: Όλοι είμαστε «διαφορετικοί»
 Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α' - Γ' Δημοτικού

<p>Επιδιώξεις: α) σεβασμός στο δικαίωμα συμμετοχής όλων, β) ανάπτυξη της γνώσης για το δικαίωμα συμμετοχής όλων, γ) βελτίωση βασικών κινητικών δεξιοτήτων.</p> <p>Στο τέλος του μαθήματος: οι μαθητές και οι μαθήτριες θα α) έχουν βοηθήσει ουσιαστικά το ζευγάρι ή την ομάδα τους, β) θα γνωρίζουν τρόπους παροχής βοήθειας, γ) θα εκτελούν ικανοποιητικά δεξιότητες μετακίνησης και χειρισμού.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Εισαγωγή: Σήμερα θα μάθουμε πώς να συνεργαζόμαστε και να παρέχουμε ουσιαστική βοήθεια στους συμμαθητές/τριες μας. Όλοι έχετε δικαίωμα να ανήκετε σε μία ομάδα, να συμμετέχετε ενεργά, και να σας παρέχετε ή να παρέχετε βοήθεια κατά την εξάσκηση.</p> <p>Δράση: Δραστηριότητες σε σταθμούς. Π.χ. (1) ντρίμπλα και λάκτισμα, (2) άλματα πάνω από σχοινάκι, (3) ρίψεις σε στόχο κτλ. Κάθε παιδί περνά από κάθε σταθμό και εκτελεί τη δραστηριότητα, σύμφωνα με τις οδηγίες. Στη συνέχεια, τα παιδιά σχηματίζουν δυάδες ή ομάδες (με «διαφορετικά» παιδιά). Οι διαφορές μπορεί να αφορούν στο φύλο, την εθνικότητα, το επίπεδο, τα φυσικά χαρακτηριστικά κτλ.). Κάθε παιδί βοηθά το ζευγάρι του να εκτελέσει όσο καλύτερα μπορεί (π.χ. επιλέγει κατάλληλη μπάλα, ύψος σχοινού, στόχο, δείχνει και μαθαίνει λέξεις σε παιδί άλλης εθνικότητας κτλ.). Εσείς βοηθάτε και εξηγείτε, όπου χρειάζεται. Στόχος είναι η βοήθεια από και προς όλους και η ανάπτυξη της γνώσης.</p>
<p>Χώρος: Στην αυλή ή το γυμναστήριο.</p> <p>Υλικά: Μπάλες, σχοινάκι σπόγγι κ.ά.</p>	<p>Μετά από κάποιες προσπάθειες ρωτάτε τα παιδιά μία από τις παρακάτω ερωτήσεις κάθε φορά. Για τα μεγαλύτερα παιδιά μπορείτε να έχετε κάρτινα μέλη του σώματος του «κύριου Σεβασμού» σκορπισμένα στο χώρο. Κάθε δυάδα ή ομάδα, αφού ολοκληρώσει τη δραστηριότητα σε ένα σταθμό, παίρνει ένα μέλος, διαβάζει την ερώτηση πάνω σε αυτό, γράφει μία σύντομη απάντηση από κάτω και κολλάει το μέλος, έχοντας την ερώτηση-απάντηση στην πρόσθια επιφάνεια σε ένα χαρτόνι που έχετε τοποθετήσει στον τοίχο.</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: α) Πείτε στα παιδιά να προσπαθήσουν να κάνουν κάτι διαφορετικό την επόμενη φορά που θα παίξουν με φίλους ή γνωστούς στο σχολείο ή έξω από αυτό (π.χ. να τους μιλήσουν για το σεβασμό ή να παίξουν πιο δίκαια από πριν). Στο επόμενο μάθημα ρωτήστε τα τι έγινε και πώς αισθάνθηκαν. β) Προτείνετε στα παιδιά να δουν μία ανάλογη ταινία ή παιδική σειρά και να αναφέρουν, γραπτά ή προφορικά, πώς προσέγγισαν οι διαφορετικοί ήρωες το θέμα αυτό.</p>	<p>Στο τέλος μπορείτε να κρατήσετε τον «κύριο Σεβασμό» στην αίθουσα, έτσι ώστε όλα τα παιδιά να μπορούν να τον βλέπουν και να τον συμβουλευούνται.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Τι σημαίνει σεβασμός στο δικαίωμα συμμετοχής; • Γιατί πρέπει να σεβόμαστε τους άλλους; • Τι κάνατε, για να βοηθήσετε το/τη συμμαθητή/τριά σας; • Τα καταφέρατε καλύτερα με τη βοήθειά μου; Πώς νιώθετε ως μικροί δάσκαλοι; • Υποθέστε ότι μεταναστεύετε σε μία άλλη χώρα με τους γονείς σας. Πώς θα θέλατε να σας συμπεριφέρονταν εκεί τα παιδιά; Κάνετε εσείς το ίδιο στη χώρα σας; Γιατί; <p>Επίλογος «Βοηθάω τους άλλους σημαίνει βοηθάω τον εαυτό μου».</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Ο σεβασμός είναι ένα ευρύ κεφάλαιο που σχετίζεται με τα ανθρώπινα δικαιώματα και αφορά στο φύλο, την εθνικότητα, τη θρησκεία, το επίπεδο, την αναπηρία, τους κανόνες, τους συμπαίχτες, τους αντιπάλους, τους διαιτητές, την περιουσία, το περιβάλλον κτλ.</p>	<p>Αξιολόγηση Κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων παρακολουθήστε τα παιδιά και αξιολογήστε με μία κλίμακα από το 1 (καθόλου καλά) έως το 5 ή το 7 (πολύ καλά) τη βοήθεια που προσφέρουν. Από τις απαντήσεις των παιδιών στις ερωτήσεις αξιολογείτε τη γνώση τους στο θέμα, ενώ επιλέγοντας μία ομάδα παιδιών σε κάθε έναν από τους σταθμούς αξιολογείτε την κινητική εκτέλεση ποιοτικά ή ποσοτικά.</p>

Αναφέρετε στα παιδιά αυτές τις έννοιες και ενθαρρύνετέ τα να τις συζητήσουν με τους γονείς ή άλλα κοντινά τους πρόσωπα. Σε κάθε μάθημα αναφερθείτε σε 1-2 έννοιες και συνοψίστε τες.

Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις

- Αποφύγετε παραδοσιακές δραστηριότητες ή παιχνίδια που αποκλείουν τους λιγότερο ικανούς και επιβραβεύουν τον κινητικά καλύτερο ή τροποποιήστε τα ανάλογα.
- Χρησιμοποιήστε ηθικά διλήμματα (υποθετικά ή πραγματικά), για να αναπτύξετε τη σκέψη των παιδιών.
- Συμβουλευτείτε τις γενικές ή τις ειδικές, κατά περίπτωση διαφορετικότητας, οδηγίες διδασκαλίας για τα ανθρώπινα δικαιώματα.
- Σχεδιάστε ένα «διαφορετικό μάθημα», αναθέτοντας σε όλα τα παιδιά να βρουν και να περιγράψουν ή να παρουσιάσουν ένα παιχνίδι της περιοχής ή της χώρας τους.
- Αναθέστε στα παιδιά την υλοποίηση της δραστηριότητας ή του παιχνιδιού που σχεδίασαν τα ίδια και αφορούσε στη συμμετοχή «διαφορετικών» ομάδων (φύλου, εθνικότητας κτλ.).

Διδακτικές κάρτες για την Δ' - ΣΤ' Δημοτικού

Ενότητα: Ανθρώπινα δικαιώματα
Θέμα: Υπευθυνότητα, σεβασμός & συνεργασία
Τίτλος δράσης: Κριτές και αθλητές
Εκπαιδευτική βαθμίδα: Δ'-ΣΤ' Δημοτικού

Επιδιώξεις: **α)** καθορισμός, κατανόηση κανόνων και συμπεριφορά βάσει αυτών, **β)** σεβασμός στους κριτές, **γ)** ανάπτυξη βασικών αθλητικών δεξιοτήτων και συμμετοχή σε αθλητικό παιχνίδι.

Στο τέλος του μαθήματος:

οι μαθητές/τριες θα **α)** θα έχουν κατανοήσει τη σημασία της ύπαρξης των κανόνων των αθλητικών δραστηριοτήτων και των κριτών για το δίκαιο παιχνίδι, **β)** θα συμπεριφέρονται με σεβασμό στους κανόνες και τους κριτές, **γ)** θα εξασκούνται ικανοποιητικά σε αθλητικές δεξιότητες.

Χώρος: Στην αυλή ή το γυμναστήριο.

Υλικά: Μπάλες του μπάσκετ, σχοινιά, κώνοι κτλ., ανάλογα με το σχεδιασμό, μολύβι και χαρτί.

Καθήκοντα εκτός τάξης:

Πείτε στα παιδιά να καταγράψουν περιπτώσεις από την καθημερινή ζωή όπου υπάρχουν κανόνες, τις συνέπειες παραβίασης των κανόνων και να σχολιάσουν ποιους και σε τι βοηθούν αυτοί οι κανόνες.

Ζητήστε από τα παιδιά που θα γίνουν κριτές να συνεργαστούν εκτός σχολείου, για να προετοιμάσουν τη δραστηριότητα (διαδρομή, σταθμοί, κανόνες, σκορ κτλ.).

Διαδικασία

Εισαγωγή: Σήμερα θα μάθουμε να σεβόμαστε τους κανόνες των παιχνιδιών και τους κριτές, αλλά και για τις συνέπειες παραβίασης των κανόνων ή της ανυπακοής στους κριτές.

Δράση: Παιχνίδι - αγώνας σε σταθμούς.

Μπορεί να οργανωθεί σε μια μεμονωμένη διδακτική ώρα ή σε σειρά 2-3 μαθημάτων. Ο βασικός στόχος είναι να περάσουν όλα τα παιδιά και από τις δύο ομάδες.

Τα παιδιά χωρίζονται σε δύο ομάδες, τους «κριτές» και τους «αθλητές». Στις μεγαλύτερες τάξεις η ομάδα των κριτών αναλαμβάνει περισσότερες ή εξ ολοκλήρου τις ευθύνες για το σχεδιασμό μίας «διαδρομής δεξιοτήτων» σε σταθμούς, τον καθορισμό των κανόνων του παιχνιδιού και των συνεπειών παραβίασής τους. Στις μικρότερες τάξεις ο καθηγητής/τρια Φ.Α. συνεργάζεται με τα παιδιά (της ομάδας των κριτών) και καθορίζει όλα ή μέρος των παραπάνω. Κατά τη διάρκεια του αγώνα, οι κριτές, οι οποίοι μοιράζονται στους σταθμούς, ανάλογα με τις ανάγκες (π.χ. σε κάποιο σταθμό μπορεί να απαιτούνται δύο κριτές, ο ένας να μετράει χρόνο και ο άλλος σωστές επαναλήψεις), επιβλέπουν την εκτέλεση μιας συγκεκριμένης δεξιότητας σε κάθε σταθμό και καταγράφουν το σκορ ή/και τις παραβάσεις για κάθε μαθητή-αθλητή (ή για κάθε μικρή ομάδα). Οι αθλητές περνούν κυκλικά και προσπαθούν να εκτελέσουν τη δεξιότητα όσο το δυνατόν καλύτερα, χωρίς να παραβαίνουν τους κανόνες διεξαγωγής της. Βαθμολογείται η τήρηση των κανόνων και η εκτέλεση. Νικητές είναι οι αθλητές/τριες που **α)** έχουν τις λιγότερες παραβάσεις και **β)** τα καλύτερα κινητικά σκορ. Τους καλύτερους κριτές τους υποδεικνύει ο/η διδάσκων/ουσα στο τέλος του μαθήματος ή της σειράς των μαθημάτων (βλέπε αξιολόγηση παρακάτω).

Στο τέλος του αγώνα κατευθύνετε μια συζήτηση με συμμετοχή όλης της τάξης (αθλητές και κριτές), ρωτώντας:

α) τους αθλητές:

- Αν αισθάνθηκαν ότι αντιμετωπίστηκαν δίκαια από τους κριτές.
- Αν ήταν σωστοί και δίκαιοι οι κανόνες.
- Αν αποδέχθηκαν τις αποφάσεις των κριτών.
- Σε τι βελτιώθηκαν και τι έμαθαν.
- Αν διασκέδασαν σ' αυτό το παιχνίδι.

β) τους κριτές:

- Γιατί οι κριτές πρέπει να είναι δίκαιοι και αν οι ίδιοι ήταν δίκαιοι.
- Γιατί πρέπει να εφαρμόζονται οι κανόνες, σε τι βοηθάνε και αν οι δικό τους κανόνες βοήθησαν στη διεξαγωγή ενός σωστού και δίκαιου αγώνα.
- Αν αισθάνονται ικανοποιημένοι με την αντιμετώπιση των αθλητών-συμμαθητών/τριών τους.

Διδακτικά σχόλια:

Αυτή η δραστηριότητα απαιτεί τα παιδιά να είναι στο 3ο-4ο επίπεδο υπευθυνότητας του Hellison. Θα πρέπει να βοηθήσετε τα παιδιά να δράσουν έτσι, ώστε να περάσουν σ' αυτό το επίπεδο.

Δημιουργήστε ομάδες κριτών με μικρό αριθμό παιδιών, έτσι ώστε όλα τα παιδιά να μπορούν να συνεργαστούν μεταξύ τους.

Δώστε 5 λεπτά πριν από την έναρξη του αγώνα για «σύσκεψη κριτών» (συζητάνε τους κανόνες, κτλ.) και «προθέρμανση αθλητών» (δοκιμάζουν τις δεξιότητες).

Επίλογος

«Οι σωστοί κανόνες μάς βοηθάνε να γίνουμε καλύτεροι. Όταν φροντίζουμε να τηρούνται οι κανόνες, βοηθάμε τους γύρω μας να γίνονται καλύτεροι. Καλύτεροι κριτές σήμερα ήταν ..., γιατί ... ».

Αξιολόγηση (1'-3')

α) Αξιολόγηση γνώσεων: με προφορικές ερωτήσεις για τους κανονισμούς εκτέλεσης κάθε δεξιότητας, **β)** Αξιολόγηση συμπεριφοράς: Ο/Η καθηγητής -τρια παρακολουθεί αν οι αθλητές/τριες επιδεικνύουν υπεύθυνη συμπεριφορά προς τους κριτές και αν οι κριτές εφαρμόζουν δίκαια τους κανόνες και καταγράφουν σωστά το σκορ. Ο τρόπος που βαθμολογούν οι κριτές θα αξιολογηθεί στο τέλος από τους αθλητές/τριες με τη βοήθεια του καθηγητή -τριας. Στις μεγαλύτερες τάξεις για την αξιολόγηση των κριτών θα πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν και οι άλλες αρμοδιότητές τους (επιλογή δεξιοτήτων, καθορισμός κανόνων, κτλ.).

Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις

Τροποποιήστε τη δραστηριότητα, ανάλογα με τον προγραμματισμό διδασκαλίας και το υλικό που έχετε στη διάθεσή σας: Ορίστε συγκεκριμένες δεξιότητες (στις μικρότερες τάξεις) ή κατηγορίες δεξιοτήτων (στις μεγαλύτερες), έτσι ώστε να καλύπτεται ένα διδακτικό αντικείμενο (π.χ. καλαθοσφαίριση) και το υλικό να επαρκεί για όλους τους σταθμούς. Βάλτε σκορ με χρόνο, μόνο αν επαρκούν τα χρονόμετρα που διαθέτετε.

Τροποποιήστε τη δραστηριότητα, ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών και το χρόνο που έχετε στη διάθεσή σας: Καθορίστε τον αριθμό των σταθμών και, όταν μπορείτε, δώστε στη δραστηριότητα το όνομα ενός Ολυμπιακού αθλήματος (πένταθλο, έπταθλο ή δέκαθλο), έτσι ώστε τα περισσότερα παιδιά να είναι σε δράση (π.χ. στο δέκαθλο απασχολούνται 20 παιδιά, 10 κριτές - 10 αθλητές ταυτόχρονα). Επαναλάβετε τη δραστηριότητα στα 2-3 επόμενα μαθήματα, έτσι ώστε όλα τα παιδιά να έχουν την ευκαιρία να γίνουν κριτές και να προετοιμάσουν τη δραστηριότητα.

Ζητήστε από τα παιδιά να καταγράψουν ανάλογες συμπεριφορές τους εκτός σχολείου, δηλαδή περιπτώσεις που εφάρμοσαν ή/και βοήθησαν τους άλλους να τηρήσουν κανόνες.

Ενότητα: Ανθρώπινα δικαιώματα
 Θέμα: Ανάπτυξη σεβασμού
 Τίτλος δράσης: «Σέβομαι συμπαίχτες και αντιπάλους»
 Εκπαιδευτική βαθμίδα: Δ'-Στ' Δημοτικού

<p>Επιδιώξεις: Με αυτήν τη δράση οι μαθητές/τριες α) θα κατανοήσουν τη σχέση ατομικής ικανότητας και επίδοσης, β) θα σέβονται συμπαίχτες και αντιπάλους.</p> <p>Στο τέλος του μαθήματος: α) οι μαθητές/τριες θα αναγνωρίζουν και θα σέβονται τις ατομικές διαφορές των συμμαθητών/τριών τους, β) θα γνωρίζουν τρόπους κατάλληλης συμπεριφοράς στη νίκη και την ήττα, γ) θα συμπεριφέρονται ανάλογα.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Εισαγωγή: Σήμερα θα κατανοήσουμε την κινητική διαφορετικότητα των συμμαθητών/τριών μας και θα μάθουμε πώς πρέπει να συμπεριφερόμαστε στους συμπαίχτες και τους αντιπάλους μας, ανεξάρτητα από το αν είμαστε οι νικητές ή οι ηττημένοι σε μία δραστηριότητα.</p> <p>Δράση: Αγώνας ευστοχίας και καλής συμπεριφοράς.</p> <p>Χωρίστε τα παιδιά σε ισάριθμες, αλλά ανομοιογενείς ομάδες, έτσι ώστε οι δύο αντίπαλες ομάδες να βρίσκονται, για παράδειγμα, κοντά σε κάθε καλάθι (δεξιά και αριστερά), αλλά η μία από αυτές να αποτελείται μόνο από τους μαθητές/τριες που έχουν το μεγαλύτερο σωματικό ύψος ή/και την καλύτερη ευστοχία στο σουτ στην καλαθοσφαίριση. Οι μαθητές/τριες εκτελούν σουτ εκ περιτροπής και τα εύστοχα σουτ προστίθενται στο σκορ της ομάδας. Νικήτρια είναι η ομάδα που έχει τους περισσότερους πόντους. Κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας, αλλά και μετά τη λήξη της τα παιδιά πρέπει να συμπεριφέρονται κατάλληλα προς συμπαίχτες και αντιπάλους.</p> <p>Στο τέλος του αγώνα κατευθύνετε μια συζήτηση με συμμετοχή όλης της τάξης, ρωτώντας:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Η συγκεκριμένη ομάδα κέρδισε, επειδή ...; • Το αποτέλεσμα ήταν δίκαιο; • Αξίζει να της δώσουμε συγχαρητήρια; • Πώς πρέπει να συμπεριφέρονται οι νικητές (π.χ. δεν καυχιούνται, είναι σεμνοί, δεν κοροϊδεύουν τους ηττημένους), οι ηττημένοι (π.χ. συγχαίρουν τους νικητές, δεν διαμαρτύρονται, δεν απογοητεύονται, προσπαθούν περισσότερο στη συνέχεια); • Η συμπεριφορά των νικητών ήταν σωστή; • Η συμπεριφορά των ηττημένων ήταν σωστή; <p>Αφού επιβεβαιώσετε ότι τα παιδιά δέχονται ότι το αποτέλεσμα ήταν δίκαιο, γιατί τηρήθηκαν οι κανόνες, και ότι νικητές και ηττημένοι έδειξαν ανάλογη συμπεριφορά, ξεκινήστε έναν καινούργιο αγώνα με τις ίδιες ομάδες, αλλάζοντας, όμως, δεξιότητα (ώστε οι λιγότερο ικανοί στην προηγούμενη δεξιότητα να είναι τώρα οι πιο ικανοί). Στο τέλος, επαναλάβετε τη συζήτηση που βασίστηκε στις παραπάνω ερωτήσεις.</p> <p>Στη συνέχεια, μπορείτε να διοργανώσετε αγώνες καλής συμπεριφοράς.</p>
<p>Χώρος: Στην αυλή ή το γυμναστήριο.</p> <p>Υλικά: Μπάλες μπάσκετ, μπασκέτα, κώνος-στόχος.</p>	<p>Επίλογος</p> <p>«Οι επιδόσεις κάθε ατόμου επηρεάζονται σημαντικά από τα χαρακτηριστικά και τις ικανότητές του, κάτι που πρέπει να το αναγνωρίζουμε και να το σεβόμαστε».</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Πείτε στα παιδιά να καταγράψουν περιπτώσεις από την καθημερινή ζωή, όπου η επιτυχία σε κάποιες δεξιότητες ή καταστάσεις επηρεάζεται από συγκεκριμένες ικανότητες ή χαρακτηριστικά, αλλά και από τη συμπεριφορά, και να αναγνωρίσουν χαρακτηριστικά και συμπεριφορές.</p>	<p>Αξιολόγηση</p> <p>α) Αξιολόγηση γνώσεων: ο/η διδάσκων/ουσα ρωτά τους μαθητές/τριες για τους παράγοντες που επηρεάζουν την αθλητική επίδοση και για τους τρόπους συμπεριφοράς προς συμπαίχτες και αντιπάλους.</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Τα παιδιά θα πρέπει να κατανοήσουν ότι η αθλητική επίδοση οφείλεται και στα διαφορετικά χαρακτηριστικά και τις διαφορετικές ικανότητες κάθε ατόμου. Αυτό είναι κάτι που δεν μπορούμε να το αλλά-</p>	

ξουμε και πρέπει να το σεβαστούμε. Η αθλητική επίδοση, όμως, επηρεάζεται και από την καλή συμπεριφορά προς τους συμπαίχτες και τους αντιπάλους.

Για να κερδίσετε χρόνο, βάλτε τις ομάδες να εκτελούν ταυτόχρονα τις δραστηριότητες και χρησιμοποιήστε βοηθούς για την καταγραφή του σκορ.

Προσέξτε ότι στη συγκεκριμένη ενότητα διδάσκετε ταυτόχρονα και τη σωστή αποδοχή της νίκης και της ήττας.

β) Αξιολόγηση συμπεριφοράς με πίνακα ελέγχου συμπεριφοράς. Ο/Η καθηγητής/τρια Φ.Α. κατά τη διεξαγωγή του μαθήματος παρακολουθεί και βαθμολογεί, εκτός από την επίδοση και τη συμπεριφορά των παιδιών. Η βαθμολογία για τη συμπεριφορά μπορεί να έχει τη μορφή «bonus». Για παράδειγμα, αν οι πιτημένοι σέβονται το αποτέλεσμα χωρίς διαμαρτυρίες και συμπεριφέρονται κατάλληλα, κερδίζουν πόντους. Αν οι νικητές εκδηλώνουν υπερβολικές συμπεριφορές χαράς και υπεροψίας, δεν κερδίζουν πόντους. Σε κάθε περίπτωση, η αξιολόγηση της συμπεριφοράς να μπορεί να διαμορφώσει το τελικό αποτέλεσμα.

Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις

Επιλέξτε τη δραστηριότητα του αγώνα, ανάλογα με τις διαφορές που θέλετε να υπογραμμίσετε και να μάθετε στα παιδιά να σέβονται. Τέτοιες διαφορές μπορεί να είναι το φύλο, η εθνικότητα κτλ.

Μπορείτε, ακόμη, να ζητήσετε από τα παιδιά να χωριστούν ή να τα χωρίσετε εσείς οι ίδιοι σε ισοδύναμες για τη δεξιότητα ομάδες.

Ενότητα: Ανθρώπινα δικαιώματα
Θέμα: Κατανόηση σχετικών εννοιών
Τίτλος δράσης: «Ανθρώπινες έννοιες»
Εκπαιδευτική βαθμίδα: Δ'-Στ' Δημοτικού

Επιδιώξεις: α) να αποσαφηνίσουν οι μαθητές/τριες το νόημα όρων που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα, β) να κατανοήσουν τη συμβολή της Φυσικής Αγωγής και του αθλητισμού στην υιοθέτηση συμπεριφορών που ενισχύουν το σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα, γ) να εξασκηθούν σε αθλητικές δραστηριότητες.

Στο τέλος του μαθήματος:

οι μαθητές/τριες θα γνωρίζουν το περιεχόμενο των εννοιών του πολιτισμού, της διαφορετικότητας, της υπεύθυνης συμπεριφοράς, του καλλιεργημένου ανθρώπου και της ισότητας.

Χώρος: Στην αυλή ή στο γυμναστήριο.

Υλικά: Αντίγραφα του κρυπτόλεξου, αντίγραφα των λέξεων λύσης, μολύβι, χαρτί.

Καθήκοντα εκτός τάξης: Τα παιδιά αναλαμβάνουν να βρουν πώς συνδέονται οι κανονισμοί των αθλημάτων με το σεβασμό και την υπευθυνότητα. Στα μεγαλύτερα παιδιά αναθέστε να βρουν κανονισμούς λιγότερο διαδεδομένων αθλημάτων (π.χ. ξιφασκία).

Διαδικασία

Εισαγωγή: Σήμερα θα κατανοήσουμε έννοιες που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Δράση: Κινητικό παιχνίδι με μολύβι και χαρτί.

Χωρίστε τους μαθητές/τριες σε ομάδες των επτά (7) ατόμων. Κάθε μαθητής/τρια κάθε ομάδας έχει στο χέρι του ένα χαρτί όπου είναι γραμμένη μία από τις επτά (7) λέξεις του κρυπτόλεξου. Απέναντι από κάθε ομάδα υπάρχει ένα έντυπο του κρυπτόλεξου και ένα μολύβι. Κάθε μέλος της ομάδας πρέπει να διανύσει την απόσταση από την αφετηρία μέχρι το έντυπο της ομάδας, περνώντας με επιτυχία τους σταθμούς μιας σύνθετης σκυταλοδρομίας (με σταθμούς από δεξιότητες ενός ή περισσότερων αθλημάτων, για παράδειγμα, σταθμοί με δεξιότητες καλαθοσφαίρισης, όπως σλάλομ ντρίμπλας, διείσδυση, σουτ, κ.ά.). Μόλις φτάνουν στο τέλος της διαδρομής, τοποθετούν τα χαρτάκια το ένα κάτω από το άλλο, ενώ παράλληλα προσπαθούν να βρουν και να σημειώσουν στο έντυπο του κρυπτόλεξου την αντίστοιχη λέξη. Μόλις έρθει και ο 7ος κάθε ομάδας, προσπαθούν όλοι μαζί να βρουν τη λέξη που σχηματίζεται από το πρώτο γράμμα των λέξεων που είχε ο κάθε ένας/μία (δηλ. η λέξη «Παιδεία»).

Αφού τερματίσουν όλοι οι παίχτες, συζητήστε για το νόημα των λέξεων της ακροστιχίδας και τις μεταξύ τους σχέσεις.

Για παράδειγμα:

- Τι είναι πολιτισμός;
- Πώς συνδέεται ο πολιτισμός με το σεβασμό στη διαφορετικότητα κάθε ανθρώπου;
- Ποιο είναι το επίπεδο υπευθυνότητας ενός ατόμου με αξίες; Τι σημαίνει αυτό; Ποιες είναι οι αξίες στη Φυσική Αγωγή και τον αθλητισμό;
- Η υπευθυνότητα έχει σχέση με το σεβασμό; Τι σεβόμαστε στη Φυσική Αγωγή και τον αθλητισμό;
- Τι σημαίνει εκπαίδευση;
- Τι πετυχαίνω με την εκπαίδευση;
- Η παιδεία σημαίνει εκπαίδευση;
- Η Φυσική Αγωγή και ο αθλητισμός συμβάλλουν στην παιδεία; Πώς;
- Η διαφορετικότητα εμποδίζει τη διατήρηση της ισότητας; Γιατί;
- Πώς η Φυσική Αγωγή και ο αθλητισμός μάς μαθαίνουν να σεβόμαστε τη διαφορετικότητα;

Μετά την τελευταία ερώτηση (περίπου 10' πριν από το τέλος του μαθήματος) ζητήστε από τα παιδιά να κάνουν στο τετράδιο του μαθητή/τριας την άσκηση σχετικά με τη διαφορετικότητα και την ισότητα. Αν δεν επαρκεί ο χρόνος, αναθέτετε την άσκηση ως καθήκον για το σπίτι.

Επίλογος

«Οι κλασικές ηθικές αξίες μάς διδάσκουν την υπευθυνότητα και το σεβασμό, αξίες που οδηγούν στον εξανθρωπισμό του ανθρώπου και τον πολιτισμό σε ένα ανώτερο επίπεδο. Έτσι, μαθαίνουμε να σεβόμαστε τη διαφορετικότητα των άλλων και κατ' επέκταση τα δικαιώματά τους».

Διδακτικά σχόλια:

Αφήστε τα παιδιά να κάνουν διάλογο. Καθοδηγήστε τη συμπεριφορά τους και αποτρέψτε τις επικριτικές συμπεριφορές. Επιβραβεύστε τις διαφορετικές απόψεις και τις καλές ιδέες.

Αξιολόγηση (2'-3')

Αξιολόγηση γνώσεων: Γραπτή αντιστοίχιση των εννοιών που έμαθαν και συγκεκριμένων συμπεριφορών ή προφορικές απαντήσεις σε σχετικές με την κατανόηση των εννοιών ερωτήσεις.

Κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας μπορείτε να αξιολογήσετε τα παιδιά στον κινητικό τομέα.

Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις

Αφιερώστε ολόκληρη διδακτική ενότητα σε μια από τις έννοιες της ενότητας «Ανθρώπινα δικαιώματα», για παράδειγμα, στην υπεύθυνη συμπεριφορά και τα επίπεδα της υπευθυνότητας. Χρησιμοποιήστε εφαρμογές από τη Φυσική Αγωγή και μετά γενικεύστε.

Η λύση του κρυπτόλεξου

- ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
- ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ
- ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ
- ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ
- ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
- ΙΣΟΤΗΤΑ
- ΑΞΙΕΣ

Τι σημαίνει η λέξη «παιδεία»

Διδακτικές κάρτες για την Α'- Γ' Γυμνασίου

Ενότητα: Ανθρώπινα δικαιώματα
Θέμα: Ανάπτυξη αυτοσεβασμού & αυτοπεποίθησης
Τίτλος δράσης: «Θέτουμε και πετυχαίνουμε τους στόχους μας»
Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α'- Γ' Γυμνασίου

Επιδίωξη: Να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες ότι μπορούν να ευχαριστηθούν κάθε κινητική δραστηριότητα, αν αντιμετωπίσουν με ειλικρίνεια και σεβασμό τις ικανότητές τους και θέσουν ρεαλιστικές προσδοκίες επίτευξης.

Στο τέλος του μαθήματος:

Οι μαθητές/τριες **α)** θα έχουν κατανοήσει πώς να προσαρμόζουν τις κινητικές δεξιότητες στις ατομικές τους ικανότητες και χαρακτηριστικά, **β)** θα έχουν εξασκηθεί με επιτυχία.

Χώρος: Στην αυλή ή το γυμναστήριο.

Υλικά: 1) για την εμπλοκή των μαθητών/τριών σε 4-5 διαφορετικές κινητικές δραστηριότητες:

- i) 4 μπάλες καλαθόσφαιρας.
  - ii) 4 μπάλες πετόσφαιρας.
  - iii) 4 σχοινάκια.
  - iv) 2-3 ιατρικές μπάλες.
  - v) 5 ρακέτες αντισφαίρισης και μπαλάκια.
- 2)** Αντίστοιχες καρτέλες επίδοσης για κάθε δραστηριότητα.
3) Ατομικές καρτέλες επίδοσης για κάθε μαθητή/τρια (όσοι οι μαθητές/τριες).
4) Μολύβια.

Καθήκοντα εκτός τάξης: Παρακινήστε τους μαθητές και μαθήτριες να σκεφτούν και να οργανώσουν ένα ανάλογο πλάνο δράσης για την επίτευξη μαθησιακών στόχων στα άλλα μαθήματα και ειδικά σ' αυτά που υπολείπονται.

Διαδικασία

Εισαγωγή: Σήμερα θα μάθουμε να θέτουμε στόχους, ανάλογα με το κινητικό μας επίπεδο, και να εξασκούμαστε, σύμφωνα με τις δυνατότητές μας, με επιτυχία. Όλοι έχετε το δικαίωμα εξατομικευμένης εξάσκησης και πολύπλευρης ανάπτυξης (γνωστικής, κινητικής, κοινωνικο-ηθικής).

Δράση

Πριν από την έναρξη του μαθήματος:

Οργανώστε το χώρο σε σταθμούς εξάσκησης και τοποθετήστε τα όργανα και τις καρτέλες καθηκόντων για κάθε σταθμό, ορίζοντας ένα στόχο επίτευξης και τις συνθήκες εξάσκησης, ανάλογα με τις δραστηριότητες που πρέπει να μάθουν τα παιδιά σε αυτές τις ηλικίες.

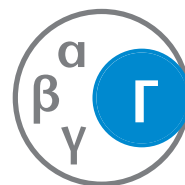
Στο μάθημα:

- 1.** Εξηγήστε στους μαθητές/τριες το «στόχο» και πώς τον ορίζουμε στο συγκεκριμένο μάθημα.
- 2.** Χωρίστε το τμήμα σε 4-5 ομάδες, από 5 το πολύ άτομα η κάθε ομάδα. Μοιράστε στους μαθητές/τριες τα μολύβια και τις ατομικές καρτέλες επίδοσης.
- 3.** Παρουσιάστε σύντομα τη θεωρία των στόχων και την ανάγκη θέσπισης ατομικών στόχων επίτευξης και εξηγήστε το σκοπό και την οργάνωση του μαθήματος.
- 4.** Προτρέψτε τους μαθητές/τριες να πετύχουν τους στόχους που θέσατε στις καρτέλες. Κάθε 5-6 λεπτά οι ομάδες μετακινούνται σε διαφορετικό σταθμό, ώστε όλοι οι συμμετέχοντες να δοκιμάσουν όλες τις δραστηριότητες. Στην πορεία του μαθήματος υπενθυμίστε βασικές αρχές για τους στόχους και ενθαρρύνετε την ενεργή συμμετοχή όλων. Όλοι σημειώνουν την επίδοση στην ατομική τους καρτέλα.
- 5.** Στη συνέχεια, προτείνετε στα παιδιά να τροποποιήσουν τις συνθήκες εκτέλεσης ή τον τρόπο εκτέλεσης των δραστηριοτήτων, ώστε να μπορούν να προσεγγίσουν το στόχο. Σημειώνουν εκ νέου την απόδοσή τους μετά τις αλλαγές που έκαναν.
- 6.** Προτρέψτε τους μαθητές/τριες να θέσουν τους δικούς τους στόχους επίτευξης σε κάθε δραστηριότητα.

Σημεία για συζήτηση: α) Τι τους παρακινεί και τι τους αποθαρρύνει, όταν συμμετέχουν σε κινητικές δραστηριότητες; **β)** Βελτίωσαν την απόδοσή τους και ανταποκρίθηκαν στους στόχους που έθεσαν μετά τις τροποποιήσεις που αποφάσισαν; Αισθάνθηκαν πιο ευχαριστημένοι και ικανοποιημένοι με τον εαυτό τους;

Επίλογος

«Σε κάθε διάσταση της ανθρώπινης δράσης ο κάθε ένας από εμάς μπορεί να τα είναι αποτελεσματικός και επιτυχημένος, όταν θέτει ρεαλιστικούς στόχους, προσπαθεί και μεθοδεύει την επίτευξή τους».

Διδακτικά σχόλια:

Ενθαρρύνετε τη συνεργασία των μαθητών/τριών. Βοηθήστε τους να θέσουν τους δικούς τους στόχους επίτευξης και προτείνετε τρόπους τροποποίησης των καθηκόντων της καρτέλας, ώστε να πετύχουν τους στόχους τους.

Αξιολόγηση (1'-3')

Κινητική αξιολόγηση: Επιλέξτε τυχαία 5 μαθητές/τριες και ζητήστε να εκτελέσουν κάποιες από τις δεξιότητες με βάση τις τροποποιήσεις που έκαναν.

Εναλλακτική αξιολόγηση: (Μαθητικό Ημερολόγιο). Προτρέψτε τα παιδιά να σκεφθούν τις 5 δραστηριότητες που εκτέλεσαν και με βάση την καρτέλα τους να γράψουν σχόλια και παρατηρήσεις που θεωρούν ότι θα τους είναι χρήσιμα για την επόμενη φορά. Να αναφέρουν αν και κατά πόσο βρήκαν χρήσιμη την παραπάνω διαδικασία και αν οι δραστηριότητες έγιναν με αυτόν τον τρόπο πιο προκλητικές για αυτούς.

Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις

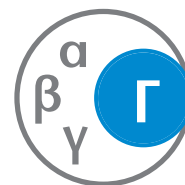
Ανάλογη δράση μπορεί να υλοποιηθεί, με διαφοροποίηση του περιεχομένου των σταθμών (διαφορετικές κινητικές δραστηριότητες).

Ενότητα: Ανθρώπινα δικαιώματα

Θέμα: Σεβασμός προς τους άλλους και επίδειξη ομαδικού πνεύματος εργασίας

Τίτλος δράσης: «Το παιχνίδι του θησαυρού»

Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α'-Γ' γυμνασίου (διάρκεια 1-2 διδακτικές ώρες)

Επιδιώξεις: α) Να κατανοήσουν οι μαθητές-τριες την άτυπη ιεραρχία της τάξης και τις καταστάσεις περιθωριοποίησης ή αποκλεισμού που πηγάζουν απ' αυτή, **β)** να συνεργαστούν αποτελεσματικά για την επίτευξη ενός ομαδικού στόχου.

Στο τέλος του μαθήματος:

Οι μαθητές/τριες **α)** θα έχουν κατανοήσει ότι όλοι είναι χρήσιμοι και αναγκαίοι για την ομαδική επιτυχία, **β)** θα έχουν συνεργαστεί αποτελεσματικά στο παιχνίδι του θησαυρού.

Χώρος: Στην αυλή ή σε ολόκληρη τη σχολική μονάδα.

Υλικά: 1. Το αρχιτεκτονικό σχεδιάγραμμα για έκτακτες ανάγκες που υπάρχει στο σχολείο.
2. Φάκελοι με ερωτήματα, quiz γνώσεων και σπαζοκεφαλιές που θα χρησιμοποιήσετε στο «Παιχνίδι του θησαυρού».

Καθήκοντα εκτός τάξης:

1) Ενθαρρύνετε τα παιδιά να σκεφτούν πώς πρέπει να αντιμετωπίσουν συμμαθητές/τριες τους που συνήθως «αποκλείονται» από τις δράσεις της ομάδας.
2) Στη συνέχεια, να σκεφτούν τρόπους ατομικής «άμυνας» και δράσης, ώστε να μην καταστούν θύματα περιθωριοποίησης και τα ίδια κάποια στιγμή στη ζωή τους.

Διαδικασία

Εισαγωγή: Πολλές δραστηριότητες στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής δεν μπορούν να εκτελεστούν ατομικά. Σήμερα θα κατανοήσουμε ότι κάθε μέλος μίας ομάδας έχει το δικό του σημαντικό ρόλο. Κάθε μέλος της ομάδας πρέπει και μπορεί να βοηθήσει, ανάλογα με τις ικανότητές του, στην επίτευξη ενός ομαδικού στόχου.

Δράση:

Πριν αρχίσει το μάθημα:

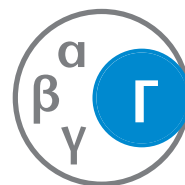
1. Φωτοτυπίστε το αρχιτεκτονικό σχεδιάγραμμα για έκτακτες ανάγκες που υπάρχει στο σχολείο σας τόσες φορές, όσες είναι οι ομάδες της τάξης που θα συμμετάσχουν στο παιχνίδι.
2. Με βάση την τάξη για την οποία σχεδιάζετε το μάθημα, δημιουργήστε μια σειρά καθηκόντων, ώστε κάθε μέλος κάθε επιμέρους ομάδας να μπορεί να συμμετάσχει, να αποδώσει και να καταστεί απαραίτητο για την πρόοδο στο παιχνίδι. Για παράδειγμα, το παιχνίδι μπορεί να ξεκινήσει και να πάρει τον πρώτο φάκελο ο/η συντονιστής, όταν γίνουν πέντε επιτυχημένες βολές σε στόχο [κινητική ικανότητα]. Ο 1ος φάκελος θα δίνει οδηγίες που για να τις εντοπίσουν οι μαθητές/τριες θα πρέπει να απαντήσουν μία ερώτηση ιστορίας π.χ. «ο φάκελος βρίσκεται 5 βήματα δεξιά της φωτογραφίας αγωνιστή του 1821 που πέθανε στο Χάνι της Γραβιάς» (από τις ιστορικές φωτογραφίες που συνήθως βρίσκονται σε όλα τα σχολεία) [γνώσεις ιστορίας]. Ο 2ος φάκελος, για να βρεθεί, πρέπει να μεταφραστεί μια φράση από τα αγγλικά ή γαλλικά (ανάλογα με τη γλώσσα που διδάσκεται στο σχολείο). Ο τρίτος φάκελος θα βρεθεί, μόνο αν οι μαθητές και μαθήτριες μπορέσουν να μετατρέψουν μία κλίμακα από το χάρτη του σχολείου σε πραγματική απόσταση [γνώση γεωγραφίας]. Με την ίδια λογική ο/η Κ.Φ.Α. σε συνεργασία με τους άλλους διδάσκοντες μπορεί να δημιουργήσει διάφορα «προβλήματα» που, για να επιλυθούν, οι ομάδες πρέπει να εργαστούν ομαδικά και να διαθέτουν πλουραλισμό ικανοτήτων.
3. Κρύψτε τους φακέλους σε προκαθορισμένα σημεία του σχολείου με βάση το χάρτη.
4. Ο «θησαυρός» θα είναι ένα γνωμικό για τη σημασία του ομαδικού πνεύματος και της συνεργασίας για την επιτυχία στη ζωή.

Στην τάξη:

1. Χωρίστε το τμήμα σε ομάδες των 4-5 ατόμων. Καλό είναι στη σύνθεση κάθε ομάδας να υπάρχουν μαθητές και μαθήτριες που θα διακρίνονται σε διαφορετικούς τομείς ο καθένας.
2. Εξηγήστε το παιχνίδι στις ομάδες.

Σημεία για συζήτηση:

- Ζητήστε από τα παιδιά να περιγράψουν πώς αισθάνθηκαν στο σημερινό παιχνίδι, όπου ο καθένας συνέβαλε με τον τρόπο του στην προσπάθεια της ομάδας να ολοκληρώσει το παιχνίδι.
- Εξηγήστε στα παιδιά ότι στη Φυσική Αγωγή και τον αθλητισμό αντανακλώνται πολύ έντονα ζητήματα ανισοτήτων, που στη βάση τους οφείλονται στη διαφορετική ικανότητα στα σπορ. Ζητήστε να εντοπίσουν άλλες διαστάσεις της καθημερινής ζωής, όπου η αθλητική ικανότητα είναι τόσο σημαντική για την ατομι-

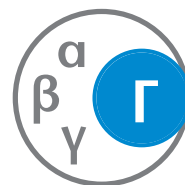

	<p>κή επιτυχία, πέρα από τη διάσταση των σπορ.</p> <p>Επίλογος «Σήμερα περισσότερο από ποτέ η κοινωνική πρόοδος και ευμερσία βασίζεται στη συνεργασία των ατόμων. Ο κάθε ένας/μία από μας έχει πολλά να προσφέρει, αρκεί να του/της δοθεί η ευκαιρία να δείξει το ιδιαίτερο ταλέντο και τις ικανότητες/δεξιότητες που κατέχει».</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Ο ρόλος σας πρέπει να είναι αποκλειστικά συντονιστικός. Διαφυλάξτε το τίμιο παιχνίδι μεταξύ των επιμέρους ομάδων.</p>	<p>Αξιολόγηση (1'-3') Με λίστα κριτηρίων παρατηρήστε το βαθμό συνεργασίας των μελών και την υπακοή στους κανονισμούς του παιχνιδιού που επέδειξαν οι ομάδες, όταν συμμετείχαν στο παιχνίδι.</p> <p>Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις Η ίδια δραστηριότητα μπορεί να οργανωθεί χωρίς αναφορές σε άλλα μαθήματα, αλλά με θέματα (κινητικά, γνωστικά ή/και κοινωνικο-ηθικά) που αφορούν αποκλειστικά στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής. Ανάλογη δραστηριότητα μπορεί να οργανωθεί σε μία σχολική εκδρομή στη φύση [παιχνίδι προσανατολισμού με πυξίδες και χάρτες], όπου οι επιμέρους ομάδες θα απαρτίζονται από αντιπροσωπείες μαθητών/τριών των τμημάτων ή τάξεων.</p>

Ενότητα: Ανθρώπινα δικαιώματα
 Θέμα: Ανάπτυξη σεβασμού
 Τίτλος δράσης: «Χοροί των λαών»
 Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α'-Γ' Γυμνασίου

<p>Επιδίωξη: Να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες ότι ο πολιτισμός δε γνωρίζει σύνορα και ότι υπάρχουν τόσα πολλά κοινά στοιχεία που ενώνουν, παρά διακρίνουν, τους ανθρώπους με διαφορετική εθνικότητα.</p> <p>Στο τέλος του μαθήματος: Οι μαθητές/τριες α) θα έχουν κατανοήσει ότι υπάρχει μια διαχρονική και διαρκής πολιτιστική αλληλεπίδραση μεταξύ των λαών, β) θα έχουν εξασκηθεί σε ανάλογους χορούς.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Εισαγωγή: Σήμερα θα μάθουμε ότι, μέσω της επίδειξης σεβασμού προς άλλους λαούς, μπορούμε να μάθουμε πολλά και ίσως να εντοπίσουμε αρκετά κοινά στοιχεία πολιτισμού. Έχετε το δικαίωμα να μάθετε για τη φιλία και την ανεκτικότητα και την ειρήνη μεταξύ των ανθρώπων και να διαφυλάσσετε πολιτιστικά στοιχεία από τη χώρα από την οποία προέρχετε.</p> <p>Δράση: «Μουσικές και χοροί των λαών των Βαλκανίων».</p> <p>Μέρος Α: Από το προηγούμενο μάθημα έχετε χωρίσει τους μαθητές/τριες σε ολιγομελείς ομάδες. Οι μαθητές/τριες από διαφορετικές χώρες θα δημιουργήσουν υπο-ομάδες κατά εθνικότητα. Ορίστε σε κάθε ομάδα το καθήκον να διεξαγάγει έρευνα και να ετοιμαστεί για να παρουσιάσει έναν τοπικό χορό από μία διαφορετική περιοχή της Ελλάδος και από ένα άλλο κράτος (παρουσίαση του χορού – της μουσικής – φωτογραφίες της τοπικής ενδυμασίας).</p> <p>Μέρος Β: Στο σχολείο κατά τη διάρκεια του μαθήματος δίνεται χρόνος 10 λεπτών περίπου σε κάθε ομάδα, για να παρουσιάσει την εργασία της και να χορέψει το χορό με τη συνοδεία μουσικής. Τα παιδιά των υπόλοιπων ομάδων προσπαθούν να ακολουθήσουν το ρυθμό και τα βήματα.</p> <p>Όλες οι ομάδες πρέπει να έχουν ανάλογο χρόνο, για να παρουσιάσουν τη δική τους εργασία. Στη συνέχεια, γίνεται σύγκριση, με σκοπό να εντοπιστούν τα κοινά πολιτιστικά στοιχεία μεταξύ των χορών, των ακουσμάτων (ρυθμός, όργανα), των ενδυμασιών και της παράδοσης.</p> <p>Επίλογος «Ο πολιτισμός και η τέχνη δε γνωρίζουν σύνορα. Υπάρχουν τόσα πολλά κοινά στοιχεία που ενώνουν, παρά χωρίζουν, τους ανθρώπους με διαφορετική εθνικότητα».</p>
<p>Χώρος: Στην αυλή ή το γυμναστήριο</p> <p>Υλικά: Μουσικές των Βαλκανίων - CD ή κασετόφωνο.</p>	
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Ενθαρρύνετε τους μαθητές/τριες να συνεργαστούν με άτομα διαφορετικών εθνικοτήτων (από το σχολείο ή την κοινότητα) και να καταγράψουν πολιτισμικά στοιχεία που σχετίζονται με τη μουσική και το χορό, τα ήθη και τις παραδόσεις της πατρίδας τους.</p>	
<p>Διδακτικά σχόλια: Οι μαθητές -τριες θα πρέπει να κατανοήσουν ότι οι λαοί των Βαλκανίων –και όχι μόνο– αντάλλαξαν και ανταλλάσσουν συνεχώς πολιτισμικά στοιχεία, τα οποία πλέον έχουν αφομοιωθεί σε τέτοιο βαθμό, ώστε σήμερα να μην είναι ξεκάθαρα διακριτό ποιος είναι ο αρχικός δημιουργός. Τα στοιχεία αυτά αποτελούν μέρος των πολιτισμών μας και μπορούν να αποτελέσουν μια ισχυρή βάση για ειλικρινείς σχέσεις αμοιβαιότητας και εμπιστοσύνης μεταξύ των λαών.</p>	<p style="text-align: center;">Αξιολόγηση (1'-3')</p> <p><i>Αξιολόγηση γνώσεων:</i> Με προφορικές ερωτήσεις στις οποίες οι μαθητές/τριες πρέπει να εντοπίσουν στοιχεία πολιτιστικής αλληλεπίδρασης στο παρελθόν και το παρόν μεταξύ των λαών.</p> <p><i>Ομαδική Εργασία:</i> (εναλλακτική μορφή αξιολόγησης) που μπορεί να αφορά στην αξιολόγηση των εργασιών των επιμέρους ομάδων [συλλογή στοιχείων (μουσικές-στολές-ήθη & έθιμα), ταξινόμηση στοιχείων, συγκριτική μελέτη στοιχείων, αξιολόγηση γραπτής ή προφορικής αναφοράς].</p>

Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις

Σε επόμενο μάθημα ενθαρρύνετε τους μαθητές/τριες να διδάξουν το χορό με αμοιβαίο στυλ διδασκαλίας στις άλλες ομάδες, ώστε όλοι να προσπαθήσουν να μάθουν και να χορέψουν κάθε έναν από τους χορούς με τους οποίους ασχολήθηκαν οι αρχικές ομάδες εργασίας.

Ενότητα 2: Πολυπολιτισμικότητα

Διδακτικές κάρτες για την Α'- Γ' Δημοτικού

Ενότητα: Πολυπολιτισμικότητα
Θέμα: Αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση των φυλών της γης
Τίτλος δράσης: Η σκυταλοδρομία των φυλών της γης
Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α'-Γ' Δημοτικού

<p>Επιδιώξεις: α) Να γνωρίσουν οι μαθητές/τριες βασικά χαρακτηριστικά στοιχεία των φυλών της γης. β) Να κατανοήσουν ότι υπάρχει συνεχής αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση όλων των λαών της γης.</p>	<p>Διαδικασία</p> <p>Εξηγήστε στους μαθητές/τριες ότι σκοπός του παιχνιδιού είναι να σχηματίσουμε τις φωτογραφίες δύο παιδιών (παζλ) που ζουν σε άλλα μέρη του κόσμου και να μάθουμε για τη ζωή τους.</p> <p>Χωρίζουμε το τμήμα σε 4 ομάδες των 5-6 ατόμων (ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών). Απέναντι από κάθε ομάδα, σε απόσταση 10 περίπου μέτρων, τοποθετούμε ένα χαρτόνι και στο έδαφος, μπροστά από αυτό, δύο ολόσωμες φωτογραφίες παιδιών της ίδιας φυλής (ενός αγοριού και ενός κοριτσιού). Κόβουμε κάθε φωτογραφία σε πέντε κομμάτια. Φροντίζουμε κάθε ομάδα να έχει φωτογραφίες παιδιών διαφορετικής φυλής από τις υπόλοιπες.</p>
<p>Υλικά: 2 φωτογραφίες με παιδιά διαφορετικών εθνικοτήτων.</p>	<p>Με το σύνθημα, το πρώτο παιδί κάθε ομάδας πηγαίνει στο χαρτόνι που βρίσκεται απέναντι από την ομάδα του, εκτελώντας μια συγκεκριμένη κινητική δεξιότητα (π.χ. τρέξιμο, αλματάκια, μετακινήσεις στα τέσσερα κ.ά.). Παίρνει από το έδαφος ένα μόνο κομμάτι της φωτογραφίας (είτε του αγοριού είτε του κοριτσιού) και το τοποθετεί στο χαρτόνι, με σκοπό να σχηματίσει την εικόνα. Στη συνέχεια, επιστρέφει στην ομάδα του και ξεκινά το επόμενο, συμπληρώνοντας κάποιο άλλο μέρος της φωτογραφίας. Το παιχνίδι τελειώνει, όταν όλες οι ομάδες σχηματίσουν τις δυο φωτογραφίες.</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Ενθαρρύνετε τους μαθητές/τριες να ανακαλέσουν αναγνώσματα, ταινίες κ.ά. που έχουν υπ' όψιν τους και αναφέρονται στη φυλή που δημιούργησαν.</p>	<p>Στη συνέχεια, συγκεντρώνουμε όλους τους μαθητές/τριες μπροστά από κάθε χαρτόνι και τους ζητούμε να παρατηρήσουν τις φωτογραφίες και στο τέλος τους ζητούμε να απαντήσουν στις παρακάτω ερωτήσεις:</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Ζητήστε από τους μαθητές/τριες να δουν μαζί με τους γονείς και τους φίλους τους μια ταινία κινούμενων σχεδίων με ήρωες που ανήκουν σε διαφορετικές φυλές, για παράδειγμα, <i>Ποκαχόντας</i>, <i>Ο Αστερίξ στην Αίγυπτο</i>, κ.α.</p>	<p>Πιθανές ερωτήσεις που μπορούμε να απευθύνουμε στους μαθητές/τριες:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Έχετε συναντήσει στη χώρα μας σήμερα κάποιον-α με τα ίδια χαρακτηριστικά; • Γιατί νομίζετε ότι ήταν/είναι στη χώρα μας; (τουρισμό, εργασία, κ.ά.). • Είναι σημαντικό για μας που όλοι αυτοί οι άνθρωποι βρίσκονται στη χώρα μας; • Έχουμε σήμερα είδη καθημερινής χρήσης που δημιούργησαν πιθανόν κάποιοι από τις συγκεκριμένες φυλές; (ρούχα, αυτοκίνητα κ.α.). <p>Επίλογος Ωφελούμαστε ο ένας από τον άλλο, κι ας είμαστε τόσο μακριά μεταξύ μας.</p>
	<p>Αξιολόγηση: <i>Αξιολόγηση γνώσεων:</i> 1) με προφορικές ερωτήσεις ή γραπτή αντιστοιχία στοιχείων που διδάξαμε και προσώπων. 2) Βαθμός ομαδικής συμμετοχής στη συζήτηση που γίνεται στη βάση των ερωτήσεων. <i>Εναλλακτική αξιολόγηση:</i> Ζητήστε από τις ομάδες των μαθητών/τριών να δημιουργήσουν μια αφίσα με ανθρώπους από διαφορετικά μέρη της γης.</p>
	<p>Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις Σε προσεχή μαθήματα εμπλουτίστε το μάθημα με στοιχεία των διαφορετικών πολιτισμών (π.χ. ινδιάνικη καλύβα, σινικό τοίχος, παγόδα κ.α. ή ενδυμασίες ή μουσικά όργανα και μουσικές).</p>

Ενότητα: Πολυπολιτισμικότητα

Θέμα: Γνωριμία με τα διαφορετικά χαρακτηριστικά των ανθρώπων από διαφορετικές χώρες

Τίτλος δράσης: Άνθρωποι της γης

Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α'-Γ' Δημοτικού

Επιδίωξη: Να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες ότι οι άνθρωποι που ζουν σε κάθε χώρα έχουν τα δικά τους χαρακτηριστικά (χρώμα δέρματος, ενδυμασία κ.ά.)

Υλικά: φωτογραφίες με παιδιά διαφορετικών εθνικοτήτων.

Διδακτικά σχόλια:

Παρουσιάστε στους μαθητές/τριες τη διαφορετικότητα στο χρώμα του δέρματος. Συλλέξτε όσες περισσότερες φωτογραφίες μπορείτε με λευκούς ανθρώπους (ξανθούς, μελαχρινούς, κοκκινωπούς), σκουρόχρωμους, ερυθρόδερμους κ.ά.

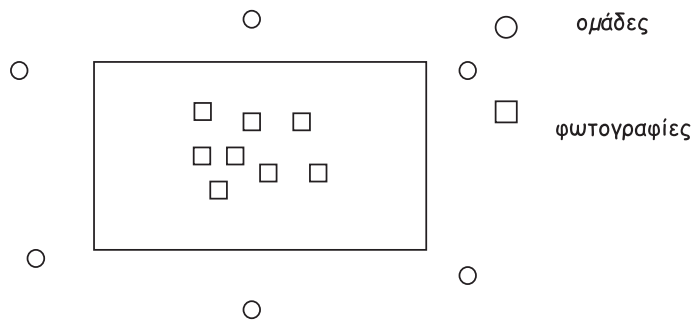
Καθήκοντα εκτός τάξης:

Ζητήστε τους να σας φτιάξουν μια μάσκα με το πρόσωπό τους και να δώσουν όποια χαρακτηριστικά και χρώμα θέλουν.

Διαδικασία

Πείτε στους μαθητές/τριες ότι υπάρχουν παιδιά από διαφορετικές χώρες με διαφορετικά χαρακτηριστικά προσώπου, ήθη και έθιμα. Δείξτε τους φωτογραφίες από παιδιά με διαφορετικά χαρακτηριστικά στο χρώμα δέρματος, ενδυμασία κ.ά.

Οι μαθητές/τριες χωρίζονται σε ομάδες με διάταξη, όπως φαίνεται στο σχήμα. Στο κέντρο του γηπέδου τοποθετούμε τις φωτογραφίες που δείξαμε στους μαθητές/τριες στο εισαγωγικό μέρος.

Παίζουμε σκυταλοδρομία με τους μαθητές/τριες από κάθε ομάδα να προσπαθούν να συλλέξουν όσες περισσότερες φωτογραφίες μπορούν. Ξεκινάει ο πρώτος από κάθε ομάδα, μαζεύει μια φωτογραφία και επιστρέφει στην ομάδα του, για να ξεκινήσει ο επόμενος. Το παιχνίδι τελειώνει, όταν οι μαθητές/τριες μαζέψουν όλες τις φωτογραφίες. Στη συνέχεια, συγκεντρώνουμε τους μαθητές/τριες στο κέντρο και τους ζητούμε να παρατηρήσουν τις φωτογραφίες που μαζέψαν και να τις σχολιάσουν.

Πιθανές ερωτήσεις που μπορούμε να απευθύνουμε στους μαθητές/τριες:

- Τι είδατε στις φωτογραφίες;
- Ποια φωτογραφία σας έκανε περισσότερη εντύπωση και γιατί;
- Ποιες ομοιότητες εντοπίσατε στα παιδιά που απεικονίζονται στις φωτογραφίες;
- Βλέπετε γύρω σας παιδιά που να έχουν παρόμοια χαρακτηριστικά με αυτά που είδατε στις φωτογραφίες;

Επίλογος

Πόσο βαρετός θα ήταν ο κόσμος, αν ήμασταν όλοι όμοιοι.

Αξιολόγηση

Ζητήστε από τους μαθητές/τριες να φανταστούν τους εαυτούς τους με άλλο χρώμα και να μας πουν την πρώτη εικόνα που τους έρχεται στο μυαλό.

Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις

Ζητήστε από τους μαθητές/τριες, παίζοντας το παραπάνω παιχνίδι, να συλλέξουν φωτογραφίες που απεικονίζουν παιδιά με ίδιο χρώμα δέρματος, για παράδειγμα, η μια ομάδα όλες τις φωτογραφίες που απεικονίζονται κινεζάκια, η άλλη ομάδα παιδιών με κοκκινωπό χρώμα δέρματος κ.ά. Στο τέλος αντιστοιχίζουμε τις φωτογραφίες με τις περιοχές του πλανήτη και τις χώρες όπου ζει η κάθε φυλή.

Ενότητα : Πολυπολιτισμικότητα

Θέμα: Γνωριμία με γνωστά και άγνωστα αθλήματα που προέρχονται από άλλες χώρες

Τίτλος δράσης: Ο γύρος της γης

Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α'-Γ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Να μάθουν οι μαθητές/τριες πληροφορίες για διαφορετικά αθλήματα και δραστηριότητες που προέρχονται από άλλες χώρες.</p>	<p>Διαδικασία</p> <p>Χωρίστε τους μαθητές/τριες σας σε ομάδες των 4-5 ατόμων. Γράψτε σε κάποια σημεία του αυλόγυρου το όνομα μιας ηπείρου, όπως φαίνεται στο σχήμα:</p>
<p>Υλικά: Μπάλα μπάσκετ, μπάλα ποδοσφαίρου.</p>	<p style="text-align: center;">ΕΥΡΩΠΗ</p> <p style="text-align: center;">ΑΜΕΡΙΚΗ ΑΣΙΑ</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Πείτε στους μαθητές/τριες ότι μας ενδιαφέρει να κατανοήσουν την πληροφορία που τους δώσαμε και να τη συνδέσουν με το άθλημα.</p>	<p style="text-align: center;">ΑΦΡΙΚΗ ΩΚΕΑΝΙΑ</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Να ζητήσουν από τους γονείς τους να τους περιγράψουν κάποιο άθλημα (τους κανονισμούς, τη χώρα προέλευσής του) και να το παρουσιάσουν στη τάξη.</p>	<p>Αυτά θα αποτελέσουν τους σταθμούς. Βρείτε κάποια δραστηριότητα- άθλημα, χορό κ.ά., που είναι αντιπροσωπευτική της ηπείρου ή κάποιας χώρας από την ήπειρο, την οποία και θα εκτελέσει για συγκεκριμένη χρονική διάρκεια η ομάδα που θα βρίσκεται στο συγκεκριμένο σταθμό. Για παράδειγμα:</p> <ul style="list-style-type: none"> Αμερική: παίζουν μπάσκετ (χώρα προέλευσης του αθλήματος). Αφρική: συνεχόμενο τρέξιμο (χώρα από την οποία προέρχονται οι μεγαλύτεροι δρομείς μεσαίων αποστάσεων). Ωκεανία: μιμούνται τα καγκουρό (ζει μόνο στην Αυστραλία). Ασία: μιμούνται τις κινήσεις ενός αθλητή σούμω (άθλημα που προέρχεται και συναντιέται μόνο στη συγκεκριμένη ήπειρο). Ευρώπη: παίζουν ποδόσφαιρο (το πιο διαδεδομένο άθλημα). <p>Εξηγήστε στους μαθητές/τριες τις δραστηριότητες - αθλήματα που θα εκτελέσουν σε κάθε σταθμό και δώστε τους τις αντίστοιχες πληροφορίες.</p> <p>Οι μαθητές/τριες, χωρισμένοι σε ομάδες, τοποθετούνται σε έναν από τους σταθμούς. Καθορίστε από την αρχή τη χρονική διάρκεια ενασχόλησης των μαθητών/τριών σε κάθε σταθμό. Για παράδειγμα, αν θέλετε οι μαθητές/τριες να περάσουν από κάθε σταθμό δυο φορές, μπορείτε να ορίσετε διάρκεια 3 λεπτών. Με το σύνθημα του καθηγητή/τριας ξεκινούν να εκτελούν τη συγκεκριμένη δραστηριότητα και με το επόμενο σφύριγμα σταματούν και περνούν στον επόμενο σταθμό - ήπειρο. Δώστε στους μαθητές/τριες 1-2 λεπτά ξεκούρασης και κατανόησης της δραστηριότητας με την οποία θα ασχοληθούν τα επόμενα λεπτά.</p> <p>Πιθανές ερωτήσεις:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ποιο άθλημα τους άρεσε περισσότερο και γιατί; • Σε ποια από τις ηπείρους θέλουν να ταξιδέψουν περισσότερο και γιατί; • Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των παιδιών που ζουν σε κάθε ήπειρο; • Ποια άλλα αθλήματα και παιχνίδια φαντάζονται ότι μπορεί να παίζουν τα παιδιά σε κάθε ήπειρο; <p>Επίλογος Είναι σύντομος ο γύρος της γης μέσα από τα αθλήματα.</p>

Αξιολόγηση

Ζητήστε τους να περιγράψουν ή να ζωγραφίσουν πώς φαντάζονται, για παράδειγμα, να παίζει σούμο ένας Ασιάτης με έναν Αφρικανό.

Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις

Αφού οι μαθητές/τριες περιγράψουν ένα άθλημα, καθορίστε διδακτικές ώρες παρουσίασης και εξάσκησης σε κάθε ένα από αυτά. Για παράδειγμα, μπορείτε να ορίσετε διδακτική ώρα Αγγλίας και να παίξουν ράγκμπι, θέτοντας κανόνες με τους οποίους θα διασφαλίζεται η ασφάλεια των μαθητών/τριών.

Διδακτικές κάρτες για την Δ' - ΣΤ' Δημοτικού

Ενότητα : Πολυπολιτισμικότητα

Θέμα: Γνωριμία με τη ζωή των συμμαθητών/τριών από διαφορετική χώρα προέλευσης

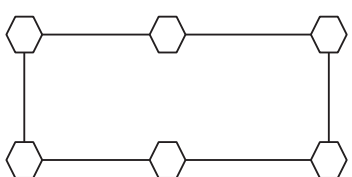
Τίτλος δράσης: Ένας κώνος, μια γνωριμία

Εκπαιδευτική Βαθμίδα: Δ' -ΣΤ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Να μάθουν οι μαθητές/τριες πληροφορίες για τους συμμαθητές/τριες τους που προέρχονται από την ίδια και από διαφορετική χώρα από αυτούς.</p>	<p>Διαδικασία</p> <p>Αφού παίξετε το παιχνίδι του μπίνγκο, χωρίστε τους μαθητές/τριες σας σε ομάδες των 4-5 ατόμων και ζητήστε από τους μαθητές/τριες κάθε ομάδας να γράψουν σε μικρά χαρτάκια τις πληροφορίες που πήραν από τους συμμαθητές/τριες τους. Δώστε σε κάθε ομάδα τα ονόματα 3-4 συμμαθητών/τριών τους από άλλες ομάδες. Κάθε ομάδα γράφει σε κάθε χαρτάκι από μια απάντηση χωρίς να αναφέρει το όνομα του συμμαθητή/τρια της, για παράδειγμα: μένει 2 χρόνια στην Ελλάδα, γεννήθηκε στη Γεωργία, το αγαπημένο του άθλημα είναι το ποδόσφαιρο κ.ά.</p>
<p>Υλικά: Κόλλες Α4 κομμένες στη μέση, κώνοι.</p>	<p>Στο μάθημα διασκορπίστε κώνους σε διάφορα σημεία του αυλόγυρου και τοποθετήστε τα χαρτιά με τις απαντήσεις κάτω από κάθε έναν από αυτούς. Κάτω από κάθε κώνο τοποθετήστε ένα χαρτί - απάντηση.</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Να προσπαθήσουν να θυμηθούν το όνομα του συμμαθητή/τριας τους στη σωστή απάντηση.</p>	<p>Οι μαθητές/τριες, όπως είναι χωρισμένοι σε ομάδες, τοποθετούνται σε ένα σημείο έναρξης και με το σύνθημα του καθηγητή/τριας ξεκινάει ένας από κάθε ομάδα και πηγαίνει σε έναν κώνο, τον σηκώνει και φωνάζει την απάντηση στην ομάδα του. Αν γνωρίζουν το όνομα του συμμαθητή/τριας τους στον οποίο αναφέρεται η απάντηση, ο μαθητής/τρια παίρνει το χαρτί και επιστρέφει στην ομάδα του, για να ξεκινήσει ο επόμενος. Σε περίπτωση που δεν μπορέσουν να θυμηθούν το όνομα του συμμαθητή/τριας τους στον οποίο αφορά η απάντηση (μπορείτε να τους δώσετε 2-3 ευκαιρίες να απαντήσουν), αφήνουν το χαρτί κάτω από τον κώνο και επιστρέφουν στην ομάδα τους. Κάποια ομάδα που ξέρει την απάντηση μπορεί να πάει κατευθείαν στον κώνο, να φωνάξει το όνομα του συμμαθητή/τριας της και να πάρει το χαρτάκι.</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Να κατασκευάσουν μια ιστορία - παραμύθι με ήρωες 3-4 συμμαθητές/τριες τους.</p>	<p>Η δράση μπορεί να εφαρμοστεί και στην Α' - Γ' τάξη με φωτογραφίες τις οποίες έχουν φέρει οι μαθητές/τριες από την πόλη που γεννήθηκαν και έζησαν.</p> <p>Επίλογος Είναι σημαντικό να γνωρίζω πληροφορίες για τη ζωή των συμμαθητών/τριών μου.</p>
	<p>Αξιολόγηση</p> <p>Αντιστοίχιση του ονόματος των συμμαθητών/τριών τους με κάποια πληροφορία στον πίνακα ή σε μια κόλλα χαρτί. Δίνουμε σε κάθε μαθητή/τρια 10 απαντήσεις που έχουν δώσει διαφορετικοί συμμαθητές/τριες τους και 10 ονόματα και τους ζητούμε κάνουν τη σωστή αντιστοίχιση.</p>
	<p>Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Επανάληψη της παραπάνω δράσης με τους μαθητές/τριες να ψάχνουν τα χαρτάκια - απαντήσεις των 3-4 συμμαθητών/τριών τους για τους οποίους ήταν υπεύθυνοι να γράψουν πληροφορίες εξαρχής.</p>

Ενότητα: Πολυπολιτισμικότητα
 Θέμα: Γνωριμία με στοιχεία διαφορετικών πολιτισμών
 Τίτλος δράσης: Μάζεψε τις εικόνες διαφορετικών χωρών
 Εκπαιδευτική βαθμίδα: Δ' - Στ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Να γνωρίσουν στοιχεία διαφορετικών πολιτισμών</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Ζητήστε από τους μαθητές/τριες να βρουν και να φέρουν στην τάξη εικόνες - φωτογραφίες από διαφορετικά μέρη του κόσμου και χρησιμοποιήστε τις ως υλικά της δραστηριότητας. Χωρίστε τους μαθητές/τριες σε 6 ή 8 ομάδες και δώστε τους το όνομα μιας χώρας. Δώστε τους τις εικόνες που αφορούν στη χώρα αυτή. Τοποθετήστε κάθε ομάδα-χώρα σε ένα σημείο στις γραμμές του γηπέδου, όπως φαίνεται στο σχήμα. Βάλτε τους μαθητές/τριες να τοποθετήσουν στο έδαφος της περιοχής τους τις εικόνες.</p>
<p>Υλικά: Εικόνες- φωτογραφίες.</p>	<p>Με το σύνθημά σας, ένας μαθητής/τρια από κάθε χώρα πρέπει να τρέξει σε μια από τις υπόλοιπες, να πάρει μια από τις εικόνες και να γυρίσει στη χώρα του. Ο επόμενος μαθητής/τρια μπορεί να ξεκινήσει, μόλις φθάσει ο προηγούμενος με την εικόνα, και να πάει σε κάποια άλλη χώρα. Τονίστε στους μαθητές/τριες ότι σκοπός τους είναι να συλλέξουν όσα περισσότερα στοιχεία - εικόνες μπορούν από διαφορετικές χώρες. Η δραστηριότητα επαναλαμβάνεται δυο φορές. Μόλις ο τελευταίος μαθητής/τρια ολοκληρώσει τη δεύτερη φορά και επιστρέψει στη χώρα του, τότε όλοι οι μαθητές/τριες της ομάδας κάθονται στο έδαφος. Από τη στιγμή αυτή το παιχνίδι τελειώνει. Μόλις ολοκληρωθεί η δραστηριότητα, δώστε χρόνο στα παιδιά να δουν τις εικόνες που έχουν μαζέψει. Στη συνέχεια, συγκεντρώστε όλους τους μαθητές/τριες στη μέση του γηπέδου και, κοιτάζοντας τις εικόνες, ρωτήστε τους αν αναγνωρίζουν κάποιες από αυτές, από ποια χώρα είναι και συζητήστε για τις διαφορετικές χώρες.</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Παροτρύνονται οι μαθητές/τριες να συζητήσουν με τους γονείς τους για τις εικόνες που είδαν και χαρακτηρίζουν κάθε χώρα.</p>	<div style="text-align: center;"> <p style="margin-left: 150px;">Οι περιοχές των διαφορετικών χωρών</p> </div> <p>Ερωτήσεις:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Γιατί επέλεξαν τη συγκεκριμένη χώρα από την οποία πήραν την εικόνα; • Υπήρχε κάποια εικόνα που τους έκανε ιδιαίτερη εντύπωση; • Βρήκαν ομοιότητες στις εικόνες που είδαν και που προέρχονταν από διαφορετικές χώρες; <p>Επίλογος Υπάρχουν πολλοί και διαφορετικοί πολιτισμοί.</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Εξηγήστε στους μαθητές/τριες ότι στόχος τους είναι να μαζέψουν εικόνες από διαφορετικές χώρες. Πείτε τους ότι υπάρχουν διαφορετικές χώρες και κάθε μια έχει το δικό της πολιτισμό.</p>	<p style="text-align: center;">Αξιολόγηση</p> <p>Να ζωγραφίσουν μια εικόνα από αυτές που είδαν και τους άρεσε περισσότερο και να φέρουν πληροφορίες για αυτή. Για παράδειγμα, αν είναι κάποιο μνημείο, μπορούν οι μαθητές/τριες να φέρουν πληροφορίες για τη χώρα προέλευσης, τη χρονολογία κτήσης, τον αρχιτέκτονα, το συμβολισμό του κ.α.</p>

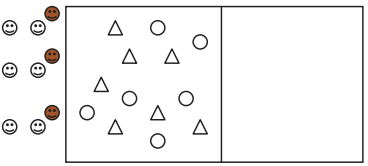

Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις

Μπορείτε να ζητήσετε από τους μαθητές/τριες να ζωγραφίσουν μια εικόνα που να απεικονίζει κάποιο μέρος ή μνημείο από τη δική τους χώρα και να τις χρησιμοποιήσετε ως υλικά της δραστηριότητας. Στο τέλος, μπορείτε να ζητήσετε από κάθε μαθητή/τρια να σας εξηγήσει την ζωγραφιά του και να δώσει κάποια στοιχεία για αυτή.

Ενότητα: Πολυπολιτισμικότητα
 Θέμα: Ανάπτυξη εμπιστοσύνης σε άτομα διαφορετικής εθνικότητας
 Τίτλος δράσης: Το ναρκοπέδιο
 Εκπαιδευτική βαθμίδα: Δ' - Στ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Να εξοικειωθούν με την ακολουθία και την καθοδήγηση και να αναπτύξουν εμπιστοσύνη σε άτομα διαφορετικών εθνικότητων.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Χωρίστε τους μαθητές/τριες σε 5 ή 6 ομάδες και τοποθετήστε τους σε μια σειρά πίσω από την τελική γραμμή. Διασκορπίστε κώνους και στεφάνια μέχρι το κέντρο του γηπέδου, όπως δείχνει το σχήμα. Πείτε στους μαθητές/τριες ότι οι κώνοι και τα στεφάνια είναι οι νάρκες και ότι πρέπει να περάσουν ανάμεσά τους με κλειστά τα μάτια και χωρίς να τους ακουμπήσουν. Ορίστε ένα μαθητή/τρια ως αρχηγό.</p> <p>Εξηγήστε τους ότι με το σύνθημά σας ο αρχηγός πρέπει να καθοδηγήσει, πιάνοντας από το χέρι και δίνοντας λεκτικές οδηγίες, κάθε έναν από τους μαθητές/τριες της ομάδας του, να τον οδηγήσει ανάμεσα από τους κώνους μέχρι το κέντρο του γηπέδου και να επιστρέψει, για να πάρει τον επόμενο. Όλοι οι μαθητές/τριες εκτός από τους αρχηγούς, έχουν κλειστά τα μάτια τους. Σε περίπτωση που κάποιος από τους μαθητές/τριες χτυπήσει σε κώνο, τότε πρέπει να γυρίσει και πάλι πίσω στην τελική γραμμή και να ξεκινήσει ξανά.</p>
<p>Υλικά: Κώνοι, στεφάνια.</p>	<p style="text-align: center;"> </p> <p style="text-align: right;"> Οι μαθητές Οι αρχηγό Κώνοι Στεφάνια </p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Παροτρύνετε τους μαθητές/τριες σας να πάρουν συνέντευξη από τους συμμαθητές/τριες τους που γεννήθηκαν σε διαφορετική πόλη από αυτούς για το τι σημαίνει για αυτούς εμπιστοσύνη και φιλία και να τους περιγράψουν μια ανάλογη εμπειρία που έδειξαν εμπιστοσύνη σε κάποιον στην καθημερινή τους ζωή. Συζητήστε τις εμπειρίες αυτές στην τάξη.</p>	<p>Η δραστηριότητα τελειώνει, μόλις ο αρχηγός περάσει όλους τους μαθητές/τριες του πίσω από τη γραμμή του κέντρου. Αλλάξτε τους αρχηγούς και ορίστε ως αρχηγούς άτομα διαφορετικής εθνικότητας έτσι ώστε όλοι οι μαθητές/τριες να εξοικειωθούν με την ακολουθία των οδηγιών και με την ανάπτυξη εμπιστοσύνης με συμμαθητές/τριες τους που προέρχονται από διαφορετικές από τη δική τους χώρες.</p> <p>Πιθανές Ερωτήσεις:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ποιες ήταν οι εντυπώσεις τους από το παιχνίδι; • Τι έπρεπε να κάνουν, για να καταφέρουν να μετακινηθούν στο χώρο έχοντας τα μάτια τους κλειστά; • Τι σημαίνει για αυτούς η έννοια εμπιστοσύνης; • Μπορούν να εντοπίσουν καταστάσεις στις οποίες έπρεπε να δείξουν εμπιστοσύνη στο ενδοσχολικό και εξωσχολικό περιβάλλον; <p>Επίλογος Μπορούμε να εμπιστευθούμε όλα τα άτομα ανεξαρτήτως εθνικότητας, και να πετύχουμε έναν κοινό στόχο.</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Εξηγήστε ότι είναι σημαντικό να δείξουν εμπιστοσύνη και να ακολουθήσουν τις οδηγίες όλων των συμμαθητών/τριών τους. Πείτε τους ότι πρέπει να παροτρύνουν και τους συμμαθητές/τριες τους και φίλους να δείχνουν εμπιστοσύνη σε όλα τα άτομα.</p>	<p style="text-align: center;">Αξιολόγηση</p> <p>Να σχηματίσουν μια ακροστιχίδα με πέντε λέξεις οι οποίες κατά τη γνώμη τους, σχετίζονται με την έννοια της εμπιστοσύνης.</p> <p style="text-align: center;">Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Μπορείτε να παίξετε οποιοδήποτε παιχνίδι εμπιστοσύνης, δημιουργώντας ομάδες με παιδιά διαφορετικής εθνικότητας.</p>

Διδακτικές κάρτες για την Α' - Γ' Γυμνασίου

Ενότητα : Πολυπολιτισμικότητα

Θέμα: Συλλογή πληροφοριών και γνωριμία με άλλες χώρες και πολιτισμούς

Τίτλος δράσης: Ένας κώνος, μια χώρα

Εκπαιδευτική Βαθμίδα: Α' - Γ' Γυμνασίου

<p>Επιδίωξη: Να μάθουν οι μαθητές/τριες πληροφορίες για διαφορετικές χώρες και πολιτισμούς.</p>	<p>Διαδικασία</p> <p>Από το προηγούμενο μάθημα χωρίστε τους μαθητές/τριες σας σε ομάδες των 4-5 ατόμων και δώστε σε καθεμία το όνομα μιας χώρας. Ζητήστε τους να συλλέξουν κάποιες πληροφορίες για τη χώρα που αντιπροσωπεύουν, για παράδειγμα, ποια είναι η πρωτεύουσα, ποιο είναι το μεγαλύτερο ποτάμι, το μεγαλύτερο βουνό, τα βασικά προϊόντα που παράγει, το πολίτευμα, κάποια από τα ήθη και έθιμα κ.ά. και να γράψουν σε μικρά χαρτιά τις απαντήσεις. Μπορείτε, αν επιθυμείτε, να συμβουλευτείτε τον καθηγητή/τρια της Γεωγραφίας για την ύλη που έχουν ή θα διδαχθούν τα παιδιά και να θέσετε τις κατάλληλες, ανάλογα με το επίπεδο γνώσης των παιδιών, ερωτήσεις. Σε κάθε χαρτί πρέπει να γραφτεί μια απάντηση.</p>
<p>Υλικά: Κόλλες Α4, κομμένες στη μέση, κώνοι.</p>	<p>Στο μάθημα, διασκορπίστε κώνους σε διάφορα σημεία του αυλόγυρου και τοποθετήστε τα χαρτιά με τις απαντήσεις κάτω από κάθε έναν από αυτούς. Κάτω από κάθε κώνο τοποθετήστε ένα χαρτί - απάντηση.</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Να αφήνουν τα χαρτιά που δεν αντιπροσωπεύουν τη χώρα τους κάτω από τους κώνους, έτσι ώστε να μπορεί να τα βρει η αντίστοιχη ομάδα.</p>	<p>Οι μαθητές/τριες, όπως είναι χωρισμένοι σε ομάδες, τοποθετούνται σε ένα σημείο έναρξης και με το σύνθημα του καθηγητή/τριας ξεκινάει ένας από κάθε ομάδα και πηγαίνει σε έναν κώνο, τον σηκώνει και διαβάζει την απάντηση. Αν η απάντηση αφορά στη χώρα που αντιπροσωπεύει, παίρνει το χαρτάκι και επιστρέφει στην ομάδα του. Αν η απάντηση δεν αφορά στη χώρα του, αφήνει το χαρτάκι και επιστρέφει στην ομάδα του. Στη συνέχεια, φεύγει κάποιος άλλος μαθητής/τρια. Το παιχνίδι τελειώνει, όταν μια από τις ομάδες μαζέψει όλα τα χαρτάκια της χώρας που αντιπροσωπεύει. Οι μαθητές/τριες μαζεύονται κοντά στον καθηγητή/τρια και συζητάνε για τις χώρες και τις απαντήσεις.</p> <p>Η δράση μπορεί να εφαρμοστεί και στις τάξεις του δημοτικού: για την Ε' - Στ' μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε πιο απλές πληροφορίες για κάθε χώρα και στην Α' - Γ' τάξη φωτογραφίες.</p> <p>Επίλογος</p> <p>Είναι σημαντικό να γνωρίζω αντιπροσωπευτικά στοιχεία από άλλες χώρες και άλλους πολιτισμούς.</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Οι πληροφορίες που συνέλεξαν οι μαθητές/τριες για να υλοποιηθεί η δράση.</p>	<p>Αξιολόγηση</p> <p>Μετά από τη συζήτηση και για να αξιολογήσετε το βαθμό που οι μαθητές/τριες κατανόησαν το περιεχόμενό της, επαναλάβετε τη δράση, αλλάζοντας σε κάθε ομάδα το όνομα της χώρας. Έτσι, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να συλλέξουν τις σωστές πληροφορίες για τη νέα χώρα που αντιπροσωπεύουν.</p> <p>Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Μπορούμε να ζητήσουμε από τους μαθητές/τριες να συλλέξουν πληροφορίες από διαφορετικές χώρες και να παίρνουν κάτω από τους κώνους όποιο χαρτί βρίσκουν. Μπορούμε να αφήσουμε κάποιους κώνους κενούς, για να δυσκολέψουμε τη δράση. Μόλις οι ομάδες συλλέξουν όλα τα χαρτιά, προσπαθούν η κάθε μια χωριστά να τοποθετήσουν τις απαντήσεις στο σωστό σημείο - χώρα ενός χάρτη που περιλαμβάνει μόνο τα γεωγραφικά όρια των χωρών. Ο χάρτης αυτός με τις πληροφορίες που τοποθέτησαν οι μαθητές/τριες μπορεί να αναρτηθεί στη σχολική αίθουσα.</p>

Ενότητα: Πολυπολιτισμικότητα
 Θέμα: κατανόηση της διαφορετικότητας
 Τίτλος δράσης: Τροποποιημένο ποδόσφαιρο
 Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α' - Γ' Γυμνασίου

<p>Επιδίωξη: Να κατανοήσουν τη διαφορετικότητα και θα υιοθετήσουν στρατηγικές, προκειμένου να ξεπεράσουν τις διαφορές που συνάντησαν.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Χωρίστε τους μαθητές/τριες σε ομάδες των 6 ή 8 ατόμων και δώστε σε κάθε ομάδα το όνομα μιας χώρας. Ζητήστε από τους μαθητές/τριες να αλλάξουν τα ονόματά τους με αντίστοιχα από τη χώρα που εκπροσωπούν, να ζωγραφίσουν τη σημαία της χώρας αυτής στα μπλουζάκια ή στο μπράτσο τους κ.ά.</p> <p>Ζητήστε από κάθε ομάδα να τροποποιήσει το άθλημα του ποδοσφαίρου και να θέσει τους δικούς της κανόνες. Μπορούν, για παράδειγμα, να παίξουν ποδόσφαιρο, χρησιμοποιώντας πόδια και χέρια, να παίξουν ποδόσφαιρο, σε μία εστία, ή να τοποθετήσουν ένα χαμπλό φιλέ στη μέση του γηπέδου, οριοθετώντας έτσι το χώρο μετακίνησης των ομάδων κ.ά. Δώστε χρόνο σε κάθε ομάδα να παρουσιάσει τους κανόνες που έθεσε και τις τροποποιήσεις που έκανε στις υπόλοιπες. Στη συνέχεια, βάλτε τις ομάδες να παίξουν, π.χ. για 10 λεπτά κάθε τροποποιημένο παιχνίδι. Ο χρόνος διάρκειας του παιχνιδιού εξαρτάται από τον αριθμό των ομάδων που έχουν σχηματιστεί. Κάθε ομάδα θα πρέπει να παίξει το παιχνίδι, όπως ακριβώς έχει ορίσει η συγκεκριμένη χώρα.</p> <p>Στο τέλος του μαθήματος συζητήστε με τους μαθητές/τριες για κάποια αθλήματα που είναι διαφορετικά από χώρα σε χώρα.</p> <p>Πιθανές ερωτήσεις:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Πώς σας φάνηκε που έπρεπε να τροποποιήσετε ένα τόσο γνωστό παιχνίδι; • Πώς αισθανθήκατε, όταν έπρεπε να ακολουθήσετε τους κανόνες που όρισε κάποια άλλη ομάδα - χώρα; • Ποιές στρατηγικές αναπτύξατε, για να αντιμετωπίσετε τους νέους κανόνες; • Γνωρίζετε αθλήματα που διαφέρουν στον τρόπο διεξαγωγής τους (κανονισμοί, συνθήκες, χρονική περίοδος κ.ά.) στις διαφορετικές χώρες; • Γιατί πιστεύετε ότι υπάρχουν οι διαφορές αυτές; <p>Επίλογος Είναι σημαντικό να αναγνωρίζω και να σέβομαι τις διαφορές.</p>
<p>Υλικά: Μπάλα ποδοσφαίρου.</p>	
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Παρότρυνε τους μαθητές/τριες να γίνουν ομάδες και να συλλέξουν πληροφορίες για ένα διαπολιτισμικό παιχνίδι, όπως για τη χώρα προέλευσης, την αρχική του μορφή, τους κανόνες κ.ά., και να παρουσιάσουν τις πληροφορίες στην τάξη.</p>	
<p>Διδακτικά σχόλια Εξηγήστε στους μαθητές/τριες ότι δεν είναι πάντα εύκολο να αποδέχονται τους κανόνες που θέτει κάποιος άλλος. Πείτε τους ότι πρέπει να συνειδητοποιήσουν και να σεβαστούν τις διαφορές στους κανόνες που έχει θέσει κάποια άλλη ομάδα - χώρα και να υιοθετήσουν τις κατάλληλες στρατηγικές προκειμένου να ξεπεραστούν τυχόν προβλήματα.</p>	<p style="text-align: center;">Αξιολόγηση</p> <p>Ζητήστε από τους μαθητές/τριες να κάνουν μια λίστα με γνωστά τους αθλήματα και να αναφέρουν σε κάθε ένα από αυτά τρεις αθλητές που θαυμάζουν περισσότερο και τη χώρα γέννησής τους. Πείτε τους να επιλέξουν ένα από τα αθλήματα της λίστας τους και να γράψουν ένα μικρό άρθρο για τη ζωή των τριών αυτών αθλητών.</p>

Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις

Μπορείτε να τους δώσετε το όνομα μιας χώρας όχι πολύ γνωστής και, αφού φέρουν κάποιες πληροφορίες για τον τρόπο διαβίωσης των ανθρώπων εκεί, να τροποποιήσουν ένα άθλημα ανάλογα με τις συνθήκες που θα παιζόταν στη συγκεκριμένη χώρα.

Ενότητα: Πολυπολιτισμικότητα
Θέμα: Συνεργασία μαθητών/τριών διαφορετικής εθνικότητας
Τίτλος δράσης: Ποδόσφαιρο σε ζευγάρια
Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α' - Γ' Γυμνασίου

Επιδίωξη: Να μάθουν να συνεργάζονται με όλα τα άτομα ανεξαρτήτως εθνικότητας.

Υλικά: Δυο μπάλες ποδοσφαίρου.

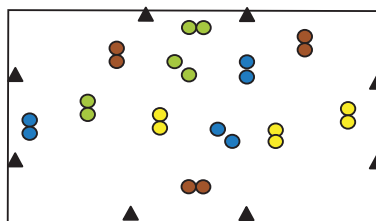
Καθήκοντα εκτός τάξης:

Παροτρύνετε τους μαθητές/τριες να συνεργαστούν με κάποιο συμμαθητή/τρια τους σε μια εργασία με θέμα συνεργασία δυο κρατών. Προτείνετε τους ο συμμαθητής/τρια που θα επιλέξουν να γνωρίζει κάποια ξένη γλώσσα διαφορετική από αυτή που γνωρίζουν οι ίδιοι, επειδή την εργασία αυτή πρέπει να την παρουσιάσουν σε διαφορετικές γλώσσες.

Διαδικασία

Ενημερώστε τους μαθητές/τριες σας ότι θα παίξουν ένα παιχνίδι ποδοσφαίρου, χρησιμοποιώντας δυο μπάλες. Χωρίστε τους μαθητές/τριες σε 4 ομάδες των 6 ατόμων. Σχηματίστε 4 εστίες, μια για κάθε ομάδα.

Οι μαθητές/τριες κάθε ομάδας χωρίζονται σε ζευγάρια της επιλογής τους και πιάνονται από τα χέρια όπως φαίνεται στο σχήμα. Ένα από τα ζευγάρια κάθε ομάδας ορίζεται τερματοφύλακας ενώ τα υπόλοιπα προσπαθούν να σκοράρουν με μια από τις δυο μπάλες στις υπόλοιπες εστίες. Τονίστε στους μαθητές/τριες ότι τα ζευγάρια πρέπει να είναι πιασμένα συνεχώς από τα χέρια είτε προσπαθούν να σκοράρουν είτε να αποκρούσουν την μπάλα.

▲ Κώνοι που οριοθετούν τις εστίες

○ Οι μαθητές (το διαφορετικό χρώμα συμβολίζει τις ομάδες)

Πείτε τους ότι, αν διασπαστούν κατά το σουτ, ακυρώνεται το γκολ. Ενώ, αν διασπαστούν οι τερματοφύλακες, μετράει το γκολ της αντίπαλης ομάδας. Στη συνέχεια, αλλάξτε τα ζευγάρια και βάλτε μαθητές/τριες διαφορετικής εθνικότητας να πιαστούν από τα χέρια και να συνεργαστούν. Σε τακτά χρονικά διαστήματα αλλάξτε τα ζευγάρια έτσι ώστε περισσότεροι μαθητές/τριες να συνεργαστούν μεταξύ τους και κάθε μαθητής/τρια να συνεργαστεί με άτομα περισσότερων εθνικοτήτων.

Στο τέλος του μαθήματος συζητήστε με τους μαθητές/τριες για τη σπουδαιότητα της συνεργασίας τόσο στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής, όσο και στο ενδοσχολικό και εξωσχολικό περιβάλλον.

Πιθανές Ερωτήσεις:

- Μπορέσατε να συνεργαστείτε το ίδιο με όλα τα άτομα;
- Τι γνώμη έχετε για τη συνεργασία δυο και περισσότερων ανθρώπων;
- Σε ποιους τομείς της ζωής μας πιστεύετε ότι είναι απαραίτητη η συνεργασία και σε ποιους όχι;

Επίλογος

Είναι σημαντικό να συνεργάζομαι με όλους.

Αξιολόγηση

Ζητήστε τους να γράψουν μια μικρή έκθεση για την εμπειρία τους από τη δράση αυτή. Να καταγράψουν τα αισθήματά τους, τις εντυπώσεις τους και τις στρατηγικές που ανέπτυξαν με τα ζευγάρια τους, προκειμένου να πετύχουν τους στόχους τους.

Διδακτικά σχόλια:

Εξηγήστε ότι τα ζευγάρια θα πρέπει να λειτουργούν και να κινούνται, χωρίς να διασπαστούν καθόλου, δηλαδή σα να είναι ένα άτομο. Πείτε τους ότι είναι σημαντικό να βρουν τρόπους συνεργασίας, ώστε να φθάσουν στον κοινό τους στόχο.

Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις

Ζητήστε από τους μαθητές/τριες να γίνουν ζευγάρια, να πιαστούν από το χέρι και να παίξουν ένα παιχνίδι καλαθοσφαίρισης. Από κάθε ζευγάρι ο ένας θα χρησιμοποιεί το δεξί του χέρι και ο άλλος το αριστερό. Μπορεί να παίζει κάθε ζευγάρι αντιμέτωπο με κάποιο άλλο ή να γίνουν ομάδες.

Ενότητα 3: Ρατσισμός – Ξενοφοβία

Διδακτικές κάρτες για την Α' - Γ' Δημοτικού

Ενότητα: Ρατσισμός - Ξενοφοβία
Θέμα: Η ταυτότητά μου
Τίτλος δράσης: Παιχνίδια ταυτότητας - γνωριμίας
Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α' - Γ' Δημοτικού

Επιδίωξη: Να γνωρίσουν τους συμμαθητές/τριες τους και να κάνουν το πρώτα βήμα για την εξοικείωση.

Υλικά: Μαντήλι ή κορδέλα, κομμάτι ύφασμα.

Καθήκοντα εκτός τάξης: Παροτρύνετε τα παιδιά να συμπληρώσουν το φύλλο εργασίας του τετραδίου τους.

Διαδικασία

ΣΤΑΔΙΟ ΠΡΩΤΟ

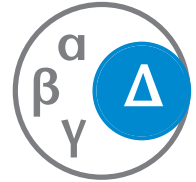
Βάλτε τους μαθητές/τριες να σχηματίσουν κύκλο, καθιστοί στο γυμναστήριο. Αρχίστε, λέγοντας εσείς το όνομά σας. Θα πείτε, π.χ. «Ονομάζομαι κυρία Παπαδοπούλου». Ο/Η μαθητής/τρια που κάθεται δεξιά θα πει: «Ονομάζομαι Γιάννης και δίπλα μου είναι η κα Παπαδοπούλου». Κάντε το ίδιο με όλους, έτσι ώστε ο καθένας να πει το όνομα όλων των υπόλοιπων συμμαθητών/τριών του. Σε περίπτωση δυσκολίας, όλοι βοηθούν τον/τη συμμαθητή/τρια τους να θυμηθεί τα ονόματα των υπολοίπων. Κάντε ένα δεύτερο γύρο, ζητώντας ο καθένας να προσθέσει μια ιδιότητα στο όνομά του. Έτσι θα πείτε: «Είμαι η κα Παπαδοπούλου και μ' αρέσει να τραγουδώ». Ο/Η μαθητής/τρια που κάθεται δεξιά σας θα πει: «Είμαι ο Γιάννης και μ' αρέσει το ποδόσφαιρο». Συνεχίστε τον κύκλο. Στον κύκλο αυτό τα παιδιά θα συνειδητοποιήσουν ότι έχουν κοινά ενδιαφέροντα με πολλά άλλα. Μια άλλη παραλλαγή είναι να πει ο καθένας τι αισθάνεται. Σε παιδιά δευτέρας και τρίτης δημοτικού μπορεί να προστεθεί ένας ακόμη κύκλος με τις χώρες προέλευσης. «Είμαι η κα Παπαδοπούλου από την Ελλάδα και μ' αρέσει να τραγουδώ». Η μαθήτρια που κάθεται δίπλα σας θα πει: «Είμαι η Ολένα από την Ουκρανία και μου αρέσει το κολύμπι». Η διαφορετική καταγωγή δε θα πρέπει να είναι ταμπού και δε θα πρέπει να αποσιωπάται, γιατί αποτελεί βασικό στοιχείο της ταυτότητας του καθενός.

(Πηγή: Τα Δικαιώματα των Παιδιών του Κόσμου- Ένα εγχειρίδιο εκπαίδευσης για την ανάπτυξη, Unicef 1990, σελ. 18-19).

ΣΤΑΔΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

1ο Παιχνίδι: Ψάρεμα στο σκοτάδι. Καλύψτε με ένα μαντήλι ή μια κορδέλα τα μάτια ενός μαθητή/τριας - του ψαρά. Τα υπόλοιπα παιδιά είναι τα «ψάρια». Τα «ψάρια» τρέχουν δίπλα και γύρω από τον ψαρά και προσπαθούν να τον αγγίξουν, ενώ παράλληλα προσέχουν, ώστε να μην τα πιάσει. Ο χώρος που κινούνται τα «ψάρια» πρέπει να είναι οριοθετημένος. Αν ο ψαράς πιάσει ένα «ψάρι», επιχειρεί να μαντέψει ποιο παιδί είναι. Οι υπόλοιποι συμμαθητές/τριες του το βοηθούν, φωνάζοντας δυνατά πρώτα το ενδιαφέρον του μαθητή/τριας που έχει πιαστεί: π.χ. «του/της αρέσει το κολύμπι». Αν ο ψαράς αποτύχει και πάλι, τα παιδιά μπορούν να προσθέσουν και ένα ακόμη χαρακτηριστικό τους που είναι γνωστό από την παρουσίαση, π.χ. την χώρα καταγωγής, δηλ. «είναι από την Ουκρανία». Αν αποτύχει και πάλι ο ψαράς να μαντέψει το όνομα του/της συμμαθητή/τριας του, το «ψάρι» είναι ελεύθερο και το παιχνίδι συνεχίζεται. Αν μαντέψει σωστά, τότε αλλάζει ρόλους με το «ψάρι».

2ο Παιχνίδι: Κρυφτό γνωριμίας. Η ομάδα είναι όρθια σε κύκλο. Όλοι/ες οι μαθητές/τριες κρατάνε στο χέρι ένα μαντήλι και κοιτάζονται προσεκτικά. Στη συνέχεια, κινούνται μέσα στο χώρο. Τα παιδιά κλείνουν τα μάτια με το μαντήλι και συνεχίζουν να κινούνται. Ο εκπαιδευτικός παίρνει ένα/μία μαθητή/τρια και τον κρύβει εκτός ομάδας. Μ' ένα σύνθημα η ομάδα σταματάει. Οι μαθητές/τριες ανοίγουν τα μάτια και προσπαθούν να βρουν ποιος λείπει. Τα χρωματιστά μαντήλια βοηθούν τους/τις μαθητές/τριες να θυμηθούν πιο εύκολα. Ως παραλλαγή του παιχνιδιού μπορούμε να καλύψουμε με υφάσματα τα σώματα των παιδιών και να αφή-

Διδακτικά σχόλια:

Είναι σημαντικό να αποφεύγονται σχόλια για την ταυτότητα του καθενός από τον εκπαιδευτικό και τα παιδιά. Τα παιχνίδια ταυτότητας - γνωριμίας, αλλά και επαφής βοηθούν στην εξοικείωση και προκαλούν θετικά συναισθήματα.

σουμε να φαίνονται μόνο τα χέρια ή τα πόδια τους. Οι υπόλοιποι μαθητές/τριες πρέπει να αναγνωρίσουν τα παιδιά από τα ορατά άκρα τους.

Επίλογος

«Όλα τα παιδιά της τάξης πρέπει να γίνουν μια παρέα. Τα παιχνίδια θα μας βοηθήσουν στην εξοικείωση».

Αξιολόγηση

Ζητήστε από τους/τις μαθητές/τριες να κάνουν μια λίστα με τα ονόματα των συμμαθητών/τριών τους.

Στη Β' και Γ' τάξη η λίστα μπορεί να συμπεριλάβει τις χώρες προέλευσης και τα ενδιαφέροντα των συμμαθητών/τριών τους.

Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις

Διαμορφώστε σχετικά αινίγματα, ζητώντας από τα παιδιά να μαντέψουν το όνομα του/της συμμαθητή/τριας τους. Π.χ. «Είναι ψηλή, είναι ξανθιά, της αρέσει το κολύμπι και είναι από την Ουκρανία. Πώς τη λένε;».

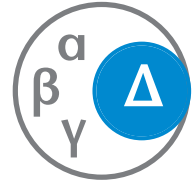
Για τα κινητικά παιχνίδια γνωριμίας βλέπε: Μ. Φιλιππάκη, Δημιουργικά Παιχνίδια εξωτερικού χώρου, Χανιά: Λευκό αερόστατο.

Ενότητα: Ρατσισμός - Ξενοφοβία
 Θέμα: Αμφισβήτηση Στερεοτύπων - Προκαταλήψεων
 Τίτλος δράσης: Ο καλός λύκος
 Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α' - Γ' Δημοτικού (Προτείνεται η εφαρμογή του στη Β' & Γ' Δημοτικού)

<p>Επιδίωξη: Να αμφισβητήσουν στερεότυπα και να ευαισθητοποιηθούν σε κοινωνικά θέματα.</p>	<p>Διαδικασία</p>
<p>Υλικά: Κόκκινα περιβραχιόνια, όσα και οι μισοί μαθητές/τριες της τάξης. Παραμύθι που επισυνάπτεται.</p>	<p>ΣΤΑΔΙΟ ΠΡΩΤΟ</p> <p>Διαβάζουμε στα παιδιά μερικά αποσπάσματα του παραμυθιού «Ο καλόκαρδος λύκος» του Geoffrey de Pennart. (Εκδόσεις Παπαδόπουλος). Στο παραμύθι ο λύκος παρουσιάζεται με διαφορετικά χαρακτηριστικά από αυτά με τα οποία τον συναντάμε σε παραδοσιακά παραμύθια. Περιγράφεται ως καλόκαρδος, καλλιεργημένος, ανεκτικός και με ευαισθησίες. Ανατρέπεται, έτσι, το στερεότυπο που καλλιεργείται συνήθως και χαρακτηρίζει το λύκο κακό, άγριο, ανόητο, πεινασμένο, βίαιο. Στόχος μας είναι η ανατροπή των στερεοτύπων που αποκτούν τα παιδιά μέσα από τη λογοτεχνία και η διεύρυνση της φαντασίας τους και της κριτικής τους σκέψης.</p> <p>Ακολουθεί συζήτηση με τα παιδιά στα παρακάτω θέματα:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Σύγκριση του ρόλου και των χαρακτηριστικών του λύκου στη συγκεκριμένη ιστορία με το ρόλο του σε άλλες ιστορίες και παραμύθια • Αμφισβήτηση των στερεοτύπων που συναντάμε στα παραμύθια: «πονηρή αλεπού», «τεμπέλης τζιτζίκας», «εκδικητική γάτα», «σοφή κουκουβάγια» κτλ. • Παράλληλισμός των αντιλήψεων με τα στερεότυπα της κοινωνίας μας που αφορούν σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες: τσιγγάνοι, μαύροι, Άλβανοί, Πόντιοι κτλ. <p>Είναι σημαντικό να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες ότι τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις δεν είναι μόνο για ηθικούς λόγους ανεπίτρεπτα, αλλά είναι καταδικαστέα, γιατί αποτελούν λογικό σφάλμα. Στηρίζονται σε γενικεύσεις, χαρακτηρίζοντας, έτσι, χωρίς περιστροφές τους ανθρώπους μιας κοινωνικής ομάδας ως τεμπέληδες, εγκληματίες, βρομιάρηδες, άξεστους, αμόρφωτους, πονηρούς κτλ.</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Παροτρύνετε τα παιδιά να συζητήσουν και στο σπίτι αυτά τα στερεότυπα για το χαρακτηρισμό κοινωνικών ομάδων (τσιγγάνοι, μαύροι, Άλβανοί).</p>	<p>ΣΤΑΔΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ</p> <p>Ακολουθεί παιχνίδι στην αυλή του σχολείου. Τα παιδιά χωρίζονται σε δύο ομάδες. Η μία ομάδα είναι οι λύκοι και η άλλη τα πρόβατα. Οι λύκοι, για να ξεχωρίζουν, φορούν ένα διακριτικό π.χ. κόκκινο περιβραχιόνιο. Στο παιχνίδι αυτό ανατρέπονται οι ρόλοι. Τα πρόβατα κυνηγούν τους λύκους. Όταν κάποιο πρόβατο πιάσει ένα λύκο, γίνονται ζευγάρι, δένοντας τα χέρια τους. Το κάθε νέο ζευγάρι προσπαθεί να πιάσει όσο περισσότερους λύκους μπορεί, οι οποίοι δένουν τα χέρια τους, σχηματίζοντας μια αλυσίδα που συνεχώς μεγαλώνει. Νικήτρια είναι η ομάδα που θα σχηματίσει τη μεγαλύτερη αλυσίδα. Λύκοι και πρόβατα συνυπάρχουν και συνεργάζονται, σε αντίθεση με άλλα παιχνίδια, όπου οι λύκοι «τρώνε» τα πρόβατα και τα «αποκλείουν» από το παιχνίδι.</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Είναι σημαντικό τα παιδιά να αντιληφθούν πόσο λανθασμένα είναι τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις που έχουμε για συγκεκριμένες ομάδες (π.χ. Ασιάτες κτλ.).</p>	<p>Επίλογος</p> <p>«Δεν πρέπει να εμπιστευόμαστε τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις. Ο λύκος δεν είναι πάντα κακός. Μπορεί να είναι και καλόκαρδος».</p>
	<p>Αξιολόγηση</p> <p>Πείτε στους μαθητές/τριες να χωριστούν σε ομάδες και, συζητώντας, να επινοήσουν ένα δικό τους μήνυμα για το σημερινό</p>

μάθημα ή να ζωγραφίσουν κάτι σχετικό. Μπορούν να χρησιμοποιήσουν το χώρο του τετραδίου τους ή το μπλοκ ζωγραφικής τους. Ζητήστε τους, επίσης, να καταγράψουν τα στερεότυπα που συνάντησαν στα παραμύθια.

Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις

Άλλα βιβλία με παρόμοιο περιεχόμενο (ο λύκος σε μη συμβατικά δεδομένα) που μπορούν να ενταχθούν σε αυτήν τη διδακτική ενότητα είναι: «Τα τρία μικρά λυκάκια» του Ε. Τριβιζά, «Ο χορτοφάγος λύκος» της Δ. Μήπτα.

Ο Καλόκαρδος λύκος

Ο Λουκάς ο νεαρός λύκος, ζούσε ευτυχισμένος με την οικογένειά του.

- Μεγάλωσα, είπε μια μέρα στους γονείς του. Ήρθε η ώρα να ζήσω μόνος μου.

- Αχ! το 'ξερα ότι η ώρα αυτή θα ερχόταν, είπε, αναστενάζοντας, ο πατέρας του.

- Πόσο θα μου λείψεις γιε μου, μουρμούρισε δακρύνοντας η μητέρα του.

- Είσαι το φως των ματιών μου, είπε η γιαγιά του. Να έρχεσαι τακτικά να μας βλέπεις.

- Να πάρει το ρολόγι μου, μουρμούρισε ο παππούς του. Πάντα σου άρεσε.

- Αχ παπού! Δεν είναι σωστό να το πάρω!

- Δεν θέλω αντιρρήσεις. Δεν πρέπει να παρακούς ΠΟΤΕ τον παππού σου, απάντησε ο γερόλυκος.

- Εμπρός τώρα γιόκα μου, είπε ο πατέρας του. Ώρα να πηγαίνεις. Πάρε αυτόν τον κατάλογο. Έχω γράψει όλα όσα μπορείς να φας.

- Και προσπάθησε να μην είσαι και πολύ καλόκαρδος, πρόσθεσε η μητέρα του.

Έτσι ο νεαρός λύκος, ξεκίνησε το ταξίδι του. Δεν είχε φάει, όμως, καλό πρωινό και μετά από λίγο τον έπιασε η πείνα.

Πάνω που σκεφτότανε τι να βρει να φάει, συνάντησε μια κατσίκα με τα μικρά της.

- Ποια είστε; Την ρώτησε ευγενικά.

- Εγώ είμαι η κυρία κατσίκα και αυτά εδώ είναι τα εφτά κατσικάκια μου.

- Για να δούμε. Α, είστε πρώτη, πρώτη στον κατάλόγό μου, είπε ο Λουκάς ο νεαρός ο λύκος. Τώρα θα σας φάω.

- Αν είναι έτσι, είπε η κυρία κατσίκα με δάκρυα στα μάτια, καλύτερα να μην αφήσεις κανέναν μας. Πώς θα τα βγάλουν πέρα στη ζωή, αν μείνουν μόνα τους, τα μικρά μου;

- Χμ, είπε συγκινημένος ο Λουκάς, τώρα που το ξανασκέφτομαι δεν πεινάω και τόσο πολύ. Αντίο σας κυρία Κατσίκα, πηγαίνετε στο καλό.

Και ο Λουκάς συνέχισε τον δρόμο του. «Μάλλον δεν έπρεπε να αφήσω τέτοιο καλό φαί» σκέφτηκε «αλλά δεν πειράζει, κάτι θα βρω παρακάτω». Ξαφνικά, καθώς προχωρούσε στο δάσος, μπροστά του είδε ένα κοριτσάκι ντυμένο στα κόκκινα.

- Ποια είσαι εσύ, μικρή μου; Ρώτησε ο Λουκάς.

- Είμαι ... είμαι η Κοκκινোসκουφίτσα, απάντησε το κοριτσάκι, τρέμοντας από φόβο.

- Για να δω. Αχά, είσαι κι εσύ στον κατάλόγό μου. Τώρα θα σε φάω.

- Αχ, σας παρακαλώ, κύριε λύκε, μην το κάνετε αυτό, τον παρακάλεσε κλαίγοντας η Κοκκινোসκουφίτσα. Η γιαγιά μου θα πεθάνει από την λύπη της. Λέει πως είμαι το φως των ματιών της.

Ο Λουκάς τα 'χασε.

- Και η δική μου γιαγιά το ίδιο λέει. Χάσου λοιπόν, γρήγορα από μπροστά μου, πριν αλλάξω γνώμη.

Έτσι, ο Λουκάς συνέχισε με άδειο στομάχι.

.....

Πηγή: Geoffroy de Pennart. (1998). Ο καλόκαρδος λύκος, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος.

Ενότητα: Ρατσισμός - Ξενοφοβία
 Θέμα: Διαφορετικότητα στην κίνηση
 Τίτλος δράσης: «Πιο γρήγορα-πιο αργά»
 Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α' - Γ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Να γνωρίσουν πως η γρήγορη και άνετη κίνηση περιορίζεται κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες και πως το κάθε παιδί είναι διαφορετικό όσον αφορά στην κίνηση και το παιχνίδι</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Καταρχήν αφήστε τους-τις μαθητές-τριες να κινηθούν ελεύθερα στο χώρο με περπάτημα αργό, γρήγορο και τρέξιμο (μπορεί αυτό το διάστημα να συνοδεύεται και από μουσική, γρήγορη ή αργή). Στη συνέχεια επαναλάβετε την ίδια δραστηριότητα με τα παιδιά σε διαφορετικές θέσεις που περιορίζουν την ελεύθερη και άνετη κίνηση. Τέτοιες θέσεις μπορεί να είναι:</p>
<p>Υλικά: Δεν χρειάζεται υλικό. Η δραστηριότητα εφαρμόζεται κατά προτίμηση σε κλειστό γυμναστήριο.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • η καθιστή, • ποδαράκι, • κουτσό, • με τα πόδια ενωμένα στην όρθια θέση, • βάδιση προς τα πίσω, • (σκεφθείτε και άλλες τέτοιες θέσεις)
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Παροτρύνετε τα παιδιά να συμπληρώσουν το φύλλο εργασίας του τετραδίου τους.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ρωτήστε τα παιδιά να σας πουν πώς προτιμούν να κινούνται και γιατί. • Ρωτήστε τι επιπτώσεις νομίζουν πως θα είχε στο παιχνίδι τους εάν ήταν υποχρεωμένοι να κινούνται με έναν από τους παραπάνω τρόπους. • Ρωτήστε εάν θα συμπεριλάμβαναν στο παιχνίδι τους κάποιο συμμαθητή ή συμμαθήτρια ο/η οποίος/α θα ήταν αναγκασμένος/η να κινείται με αυτόν τον τρόπο. • Εξηγήστε τη διαφορετικότητα στην κίνηση και πόσο σημαντικό είναι να συμμετέχουν όλοι στο παιχνίδι ανεξάρτητα από τη δύναμη, την ταχύτητα και την ικανότητα. <p>Επίλογος Ο καθένας κινείται στη δική του ταχύτητα και στο δικό του ρυθμό, αλλά όλοι συμμετέχουν στο παιχνίδι.</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Στην κίνηση και το παιχνίδι δεν υπάρχει μόνο αργό & γρήγορο. Υπάρχει ποικιλία στην ταχύτητα και την άνεση και το κάθε παιδί μπορεί να έχει τη δική του ταχύτητα. Όλοι όμως πρέπει να συμμετέχουν.</p>	<p style="text-align: center;">Αξιολόγηση</p> <p>Ζητήστε από τους μαθητές/τριες να κατατάξουν την κίνηση στις παραπάνω θέσεις από την πιο αργή στην πιο γρήγορη.</p> <p style="text-align: center;">Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Μπορείτε να επαναλάβετε τη συγκεκριμένη δραστηριότητα, χρησιμοποιώντας και άλλο υλικό, όπως μπάλες διαφορετικού μεγέθους, τις οποίες τα παιδιά θα πρέπει να χειρισθούν στις διάφορες θέσεις. Να τις πετάξουν, να τις πιάσουν, να σημαδέψουν με αυτές κτλ.).</p>

Διδακτικές κάρτες για την Δ' - ΣΤ' Δημοτικού

Ενότητα: Ρατσισμός-Ξενοφοβία
Θέμα: Ίσα δικαιώματα στο παιχνίδι
Τίτλος δράσης: «Αποκλεισμός των μη λευκών»
Εκπαιδευτική βαθμίδα: Δ' - ΣΤ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Να συναισθανθούν οι μαθητές/τριες τη θέση των αποκλεισμένων, λόγω φυλετικής καταγωγής.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Λέμε στους/στις μαθητές/τριες ότι σήμερα θα παίξουν ελεύθερα ποδόσφαιρο αγόρια και κορίτσια και θα συμμετέχουν μόνο όσοι φορούν άσπρες μπλούζες (ή μόνο όσοι έχουν άσπρο χρώμα στα ρούχα τους). Οι άλλοι θα καθαρίσουν το γυμναστήριο ή την αυλή του σχολείου ή θα αναλάβουν οποιαδήποτε αγγαρεία. Νομίζετε ότι αυτό θα τους κάνει να αντιδράσουν; Το πιθανότερο είναι έχετε διαμαρτυρίες. Μείνετε αμετακίνητοι στην απόφασή σας και αφήστε να αναλάβουν ρόλους για 5- 10 λεπτά. Πείτε τους ότι στη συνέχεια του μαθήματος θα τους εξηγήσετε τον λόγο.</p> <p>Μετά από κάποιο χρονικό διάστημα και, αφού θα έχουν ακουστεί οι σχετικές διαμαρτυρίες, μαζέψτε τους όλους κοντά σας και ρωτήστε πρώτα αυτούς που ανέλαβαν την αγγαρεία πώς αισθάνθηκαν και αν ήταν δίκαιο αυτοί να καθαρίζουν και οι άλλοι να παίζουν. Μετά ρωτήστε και τους/τις μαθητές/τριες που έπαιζαν (τους λευκούς) πώς τους φάνηκε το γεγονός ότι, όσο αυτοί έπαιζαν, οι συμμαθητές/τριες τους έκαναν αγγαρεία. Ρωτήστε τους αν έχουν αισθανθεί κάπως έτσι άλλη φορά και σε ποιες περιπτώσεις. Αν δεν αναφερθούν από τα παιδιά, πείτε τους εσείς τα παρακάτω:</p> <ul style="list-style-type: none"> • «Έχει καμιά σχέση αυτό που μόλις βιώσατε με τις περιπτώσεις αποκλεισμού παιδιών από το παιχνίδι, λόγω φυλετικής καταγωγής, θρησκείας κτλ. ; Συνηθίζετε να αποκλείετε από το παιχνίδι σας σιγγανόπουλα, μετανάστες, μουσουλμάνους κ.ά.»; • «Έχει καμιά σχέση αυτό που μόλις βιώσατε με τις περιπτώσεις αποκλεισμού των συνανθρώπων μας διαφορετικής καταγωγής από τα βασικά δικαιώματα της ελευθερίας, της εκπαίδευσης, της εργασίας, της υγείας κτλ.»; • «Έχετε υπ' όψιν σας τέτοιου είδους διακρίσεις και αποκλεισμούς στην ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων και του Αθλητισμού;». (Πηγή: Τσιάκαλος Γ. (2000). Οδηγός Αντιρατσιστική εκπαίδευσης, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, σελ. 327-329.) <p>Αφιερώστε το υπόλοιπο της ώρας σε κάποιο παιχνίδι που θα επιλέξουν, αρκεί να συμπεριληφθούν όλοι σε αυτό χωρίς διακρίσεις.</p>
<p>Υλικά: Μπάλα του ποδοσφαίρου.</p>	
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Πείτε στα παιδιά να ψάξουν και να μάθουν την καταγωγή των μεταναστών που σήμερα ζουν στην Ελλάδα.</p>	
<p>Διδακτικά σχόλια: Αν υπάρχουν παιδιά μειονοτήτων που φοιτούν στο σχολείο κατευθύνετε τη συζήτηση στο πώς πρέπει να συμπεριφερόμαστε απέναντί τους. Προσέξτε τις αντιδράσεις των παιδιών στη διάκριση. Κρατήστε τις ισορροπίες.</p>	<p style="text-align: center;">Αξιολόγηση</p> <p>Ζητήστε από τους μαθητές/τριες να καταγράψουν παραδείγματα αποκλεισμού που υπέπεσαν στην αντίληψή τους, λόγω φυλετικής καταγωγής στο σχολείο ή στον κοινωνικό τους περίγυρο.</p> <p style="text-align: center;">Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Μπορείτε να εσιτιάσετε τη δραστηριότητα σε συγκεκριμένες ομάδες μεταναστών που ζουν στην Ελλάδα.</p>

Ενότητα: Ρατσισμός - Ξενοφοβία
 Θέμα: Συμβίωση - Συνεργασία
 Τίτλος δράσης: «Παιχνίδια συνεργασίας και επαφής»
 Εκπαιδευτική βαθμίδα: Δ' - ΣΤ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Να αντιληφθούν τη δύναμη της συνεργασίας και την αξία της βοήθειας απέναντι σε ανήμπορους.</p>	<p>Διαδικασία</p> <p>1ο Παιχνίδι: Κυλιόμενος διάδρομος - Ανθρώπινη γέφυρα Με κλήρωση επιλέγεται από την τάξη ένα παιδί που παριστάνει τον «ανήμπορο». Δύο σειρές παιδιών, η μία απέναντι στην άλλη, δίνουν τα χέρια. Ο/Η μαθητής/τρια που παριστάνει τον «ανήμπορο» ξαπλώνει μπρούμυτα επάνω στο διάδρομο που σχηματίζουν τα χέρια, καθώς είναι δεμένα καλά μεταξύ τους. Μετά από συντονισμένες κινήσεις τον μεταφέρουν σιγά - σιγά ως το τέλος του διαδρόμου. Αφήστε όσους θέλουν να δοκιμάσουν τον κυλιόμενο διάδρομο.</p>
<p>Υλικά: Αυτοκόλλητα χαρτιά, δύο σεντόνια, δύο μπάλες.</p>	<p>2ο παιχνίδι: Ποιος θα φτάσει ψηλότερα; Τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες των 4 ατόμων, ανάλογα με το συνολικό αριθμό της τάξης. Κάθε ομάδα με κλήρωση επιλέγει ένα /μία μαθητή/τρια, ο οποίος παριστάνει τον «ανήμπορο». Τους προτρέπουμε να δώσουν ένα όνομα κοινά αποδεκτό από όλους στην ομάδα τους. Σε κάθε ομάδα δίνουμε από ένα αυτοκόλλητο χαρτάκι, στο οποίο οι μαθητές/τριες θα γράψουν το όνομά τους. Τους λέμε ότι με κάποιον τρόπο πρέπει να κολλήσει το χαρτάκι ο «ανήμπορος», όσο γίνεται πιο ψηλά στον τοίχο που τους ορίζουμε. Θα πρέπει συνεργαζόμενοι να βρουν τρόπους να σηκώσουν ψηλότερα τον «ανήμπορο». Κερδίζει η ομάδα που θα κολλήσει ψηλότερα το χαρτί.</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Πείτε στα παιδιά να αναζητήσουν στοιχεία συνεργασίας, αλληλοβοήθειας από τον τόπο τους (συνεταιρισμοί, φιλανθρωπικοί σύλλογοι, εθελοντικές οργανώσεις, σύλλογοι αιμοδοτών). Προτείνετε στους μαθητές/τριες να βρουν στοιχεία για τους Διεθνείς Οργανισμούς UNICEF, UNESCO, ACTION AID κτλ.</p>	<p>3ο παιχνίδι: Το μεγάλο χέρι. Η τάξη χωρίζεται σε δύο ομάδες. Τα παιδιά της κάθε ομάδας κρατούν περιμετρικά το σεντόνι και προσπαθούν να καθοδηγήσουν την κίνηση της μπάλας με απότομες κινήσεις πετάγματος και υποδοχής. Οι ομάδες προσπαθούν να ανταλλάξουν τις μπάλες τους. Μετά το τέλος των παιχνιδιών προκαλέστε συζήτηση στα παρακάτω θέματα:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Τι ήταν απαραίτητο για να πετύχουν τα παιχνίδια; • Για το επιτυχές αποτέλεσμα ήταν απαραίτητη η ουσιαστική συμμετοχή όλων; • Είναι απαραίτητη η συνεργασία μεταξύ των ανθρώπων στην κοινωνία μας; • Ποιοι χρειάζονται περισσότερο τη βοήθειά μας; • Ανταποκρινόμαστε θετικά απέναντι στις εκκλήσεις για βοήθεια ; • Συνεργαζόμαστε χωρίς πρόβλημα στο σχολείο στα μαθήματα και το παιχνίδι, ανεξάρτητα από την καταγωγή κάποιων μαθητών/τριών;
<p>Διδακτικά σχόλια: Παροτρύνετε τα παιδιά να συνεργάζονται με όλους αδιακρίτως.</p>	<p style="text-align: center;">Αξιολόγηση</p> <p>Ζητήστε από τα παιδιά να σκεφτούν αν υπάρχει κλίμα συνεργασίας στο σχολείο τους. Τι μπορεί να διορθωθεί;</p> <hr/> <p style="text-align: center;">Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε ένα μεγάλο αριθμό παιχνιδιών συνεργασίας, σωματικής επαφής και εμπιστοσύνης.</p>

Ενότητα: Ρατσισμός - Ξενοφοβία
 Θέμα: Αποκλεισμός στο παιχνίδι
 Τίτλος δράσης: «Όλοι μαζί»
 Εκπαιδευτική βαθμίδα: Δ' - ΣΤ' Δημοτικού

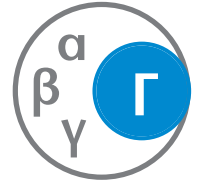
<p>Επιδίωξη: Να κατανοήσουν πόσο εύκολο είναι για κάποιον/α «αδύνατο/η» κινητικά συμμαθητή ή συμμαθήτριά τους να απομονωθεί και να στιγματιστεί σαν «αδέξιος/α», «ανίκανος/η» κτλ. Από την άλλη μεριά να μάθουν, επίσης, πόσο εύκολο είναι με καλή διάθεση και φαντασία να αποτρέψουν τέτοια φαινόμενα.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Οργανώστε μία δραστηριότητα που να απαιτεί αδρή συμμετοχή όλου του σώματος και να δίνει τη δυνατότητα αποκλεισμού, όπως για παράδειγμα, το άλμα εις ύψος ή η υπερπήδηση ενός εμποδίου. Κανονίστε το ύψος σε ένα εύκολο επίπεδο, ώστε να μπορούν όλοι να επιτύχουν. Επιλέξτε τυχαία ένα μαθητή ή μαθήτριά ο-η οποίος-α θα κινείται, φορώντας ένα ζευγάρι μεγάλο νούμερο παπούτσια ή μπότες ή θα είναι δεμένα τα πόδια μ' ένα σχοινί μήκους ενός μέτρου, ώστε να περιοριστεί η κίνηση (μπορείτε να φανταστείτε και άλλους τρόπους) και θα παίξει τον ρόλο του/της αδύνατου/της κινητικά. Ξεκινήστε τις προσπάθειες. Όλοι θα επιτυχάνουν εκτός από τον «αδέξιο» μαθητή ή μαθήτριά, ο-η οποίος-α κάποια στιγμή θα κουραστεί να αποτυγχάνει και θα αποσυρθεί!</p> <p>Αλλάξτε δραστηριότητα και επιλέξτε κάποιον άλλο μαθητή ή μαθήτριά να παίξει το ρόλο του παιδιού με χαμηλή κινητική ικανότητα.</p>
<p>Υλικά: Για τη συγκεκριμένη δραστηριότητα ένα σχοινί ώστε να δημιουργηθεί το εμπόδιο. Επίσης, ένα σχοινί ενός μέτρου, ένα ζευγάρι μπότες (γαλότσες) σε μεγάλο σχετικά νούμερο για τον περιορισμό της κίνησης (ή ό,τι άλλο χρειαστεί για αυτόν το λόγο). Οι δραστηριότητες εφαρμόζονται κατά προτίμηση σε κλειστό γυμναστήριο.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ζητήστε από τους «αδέξιους» μαθητές-τριες να περιγράψουν τα συναισθήματά τους. • Ζητήστε από την υπόλοιπη τάξη να εκφράσει τα δικά της συναισθήματα για τον «αδύνατο» συμμαθητή ή συμμαθήτριά. • Συζητήστε για τις λέξεις «λύπη» ή «οίκτος» σε αντίθεση με τις λέξεις «συμμετοχή», «προσαρμογή», «βοήθεια». • Συζητήστε για τις λέξεις «αποκλεισμός», «απομόνωση», «στιγματισμός».
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Παροτρύνετε τα παιδιά να συμπληρώσουν το φύλλο εργασίας του τετραδίου τους και να εφαρμόσουν τις δραστηριότητες που αναφέρονται σε αυτό.</p>	<p style="text-align: center;">Επίλογος</p> <p>Στο περιβάλλον του σχολείου αλλά και στο παιχνίδι ο στόχος είναι να συμμετέχουν όλοι.</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Είναι πολύ εύκολο τα παιδιά με χαμηλή κινητική ικανότητα να απομονωθούν και να στιγματιστούν. Εξηγήστε στα παιδιά πως ένας από τους στόχους που έχει το μάθημα της Φυσικής Αγωγής στο σχολείο είναι να δίνει τη δυνατότητα σε όλους/ες να συμμετέχουν ισότιμα.</p>	<p style="text-align: center;">Αξιολόγηση</p> <p>Ζητήστε από τα παιδιά να προτείνουν λύσεις και προσαρμογές για τις συγκεκριμένες δραστηριότητες ώστε να συμμετέχουν όλοι ισότιμα.</p> <p style="text-align: center;">Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Οργανώστε τις δραστηριότητες, διαφοροποιώντας τους κανονισμούς και τα κριτήρια, ώστε να μην υπάρχει αποκλεισμός και απομόνωση. Χρησιμοποιήστε κριτήρια όπως «όλοι επιτυγχάνουν» ή «όλοι αποτυγχάνουν», ώστε να μην υπάρχει διάκριση και στιγματισμός.</p>

Διδακτικές κάρτες για την Α' - Γ' Γυμνασίου

Ενότητα: Ρατσισμός - Ξενοφοβία
Θέμα: Αποκλεισμοί
Τίτλος δράσης: «Το παιχνίδι της εξουσίας»
Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α' -Γ' Γυμνασίου

<p>Επιδίωξη: Να βιώσουν τη σχέση εξουσίας υποτέλειας μέσα από ένα παιχνίδι και να φορτισθούν συναισθηματικά για θέματα ανισότιμων κοινωνικών σχέσεων.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>ΣΤΑΔΙΟ ΠΡΩΤΟ</p> <p>Χωρίζουμε το σύνολο των μαθητών/τριών σε τρεις ομάδες. Η κάθε ομάδα φοράει και από ένα διαφορετικό χρώμα περιβραχιόνιου (π.χ. κόκκινο, πράσινο και μπλε).</p> <p>Πρώτος γύρος:</p> <p>Οι πράσινοι έχουν όλη τη δύναμη στο παιχνίδι και κάθονται άνετα σε καρέκλες. Μπορεί, επίσης, να τους προσφερθεί νερό ή καραμέλες. Διατάζουν τους κόκκινους να στέκονται όρθιοι, όλοι μαζί με τις μύτες τους ακουμπισμένες στον τοίχο. Δεν τους επιτρέπουν να κοιτούν γύρω-γύρω ή να μιλούν. Τους απαγορεύουν οποιαδήποτε δραστηριότητα. Στο μεταξύ δίνουν διαταγές στους μπλε, όπως για παράδειγμα, «χοροπηδήστε στο ένα πόδι», «κάντε 10 κάμψεις», «εκτελέστε 20 κοιλιακούς», «εκτελέστε 20 ημικαθίσματα με ιατρικές μπάλες», «μιμηθείτε φωνές ζώων». Οι μπλε πρέπει να εκτελούν ό,τι τους υποδεικνύουν οι πράσινοι.</p>
<p>Υλικά: Χρωματιστά περιβραχιόνια (από χαρτί ή ύφασμα).</p>	<p>Δεύτερος γύρος:</p> <p>Μετά από λίγα λεπτά σταματήστε και αλλάξτε ρόλους, δίνοντας τη δύναμη στην κόκκινη ομάδα, βάζοντας τους μπλε με τη μύτη στον τοίχο και τους πράσινους να εκτελούν τις εντολές των κόκκινων.</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης:</p> <p>Παροτρύνετε τους μαθητές/τριες να συλλέξουν στοιχεία από εφημερίδες με περιπτώσεις όπου διάφορες κοινωνικές ομάδες εμφανίζουν ρατσιστική συμπεριφορά (εξουσιαστική, καταπιεστική) απέναντι σε άλλες ομάδες και να εντοπίσουν ανάλογες περιπτώσεις από την ιστορία (Απαρτχάιντ στη Νότια Αφρική, Κου - Κλουξ - Κλαν στις Η.Π.Α.).</p>	<p>Τρίτος γύρος:</p> <p>Στον τρίτο γύρο αλλάζουν και πάλι οι ρόλοι, έτσι ώστε όλοι να περάσουν από όλες τις θέσεις.</p> <p>ΣΤΑΔΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ</p> <p>Δώστε την ευκαιρία σε όλους να μιλήσουν για το τι συνέβη στο παιχνίδι, τι είδους συναισθήματα ένιωσαν σε κάθε γύρο του παιχνιδιού και πως ήθελαν να αντιδράσουν.</p> <p>Εστιάστε την προσοχή σας στο πώς ένιωσαν τα παιδιά: παραμελημένα, θυμωμένα, γεμάτα δύναμη κτλ.</p> <p>ΣΤΑΔΙΟ ΤΡΙΤΟ</p> <p>Εξετάστε τι μας διδάσκει το παιχνίδι για την πραγματική ζωή.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Συμβαίνει κάτι ανάλογο στη σημερινή κοινωνική πραγματικότητα; • Ποιες κατηγορίες ανθρώπων στην Ελλάδα είναι αποκλεισμένες; • Αναπτύσσονται σχέσεις εξουσίας και υποτέλειας στην Ελλάδα; • Ποιες κοινωνικές ομάδες (π.χ. δημόσιες υπηρεσίες, δημοτικές αρχές, γείτονες κτλ.) με τις πράξεις τους λειτουργούν στην κοινωνική πραγματικότητα όπως οι «δυνατοί» στο παιχνίδι; • Εντοπίζονται ανάλογα φαινόμενα στο σχολείο;
<p>Διδακτικά σχόλια</p> <p>Εξηγήστε στους/στις μαθητές/τριες ότι δεν είναι πάντα εύκολο να λες τη γνώμη σου για τέτοια θέματα. Πείτε τους, όμως, ότι</p>	<p style="text-align: center;">Αξιολόγηση</p> <p>Ρωτήστε τους/τις μαθητές/τριες πώς αντιλαμβάνονται τις σχέσεις εξουσίας και υποτέλειας. Ζητήστε να σας απαριθμήσουν ανάλογα φαινόμενα στο σχολείο και τον κοινωνικό τους περίγυρο.</p>

πάντα υπάρχει κάτι για να κάνουν, ώστε να βοηθήσουν την υποστήριξη των ανθρώπινων δικαιωμάτων, να πολεμήσουν την κοινωνική ανισότητα και το θέμα των ανισότιμων κοινωνικών σχέσεων. Εξηγήστε ότι, όσο μικρή και αν είναι η συμβολή, πάντα μετράει.

Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις

Μπορείτε να εστιάσετε τη συζήτηση με τους μαθητές/τριες σε πιο συγκεκριμένα είδη αποκλεισμού, π.χ. αποκλεισμός των μεταναστών ή των μειονοτήτων από το δικαίωμα στην υγειονομική περίθαλψη, τη δουλειά, ή την εκπαίδευση ή των ατόμων με ειδικές ανάγκες από την πρόσβαση σε δημόσια αγαθά (π.χ. σχολεία ή υπηρεσίες χωρίς «ράμπα»).

Πηγή: Όλοι διαφορετικοί - Όλοι ίσοι, Έκδοση της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς, Αθήνα 1998.

<p>Επιδίωξη: Να ενημερωθούν για την ανισότητα ευκαιριών στην κοινωνία και να κατανοήσουν την κατάσταση των «άλλων».</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p style="text-align: center;">Δημιουργούμε μια ήρεμη ατμόσφαιρα.</p>
<p>Υλικά: Κάρτες ρόλων ΡΟΛΟΙ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Είσαι μια ανύπαντρη μητέρα. • Είσαι η κόρη ενός διευθυντή τράπεζας. Σπουδάζεις οικονομικά. • Είσαι ένα κορίτσι που ζει με τους γονείς του, οι οποίοι είναι πιστοί Άραβες μουσουλμάνοι. • Είσαι ανάπηρος και μετακινείσαι μόνο με καρότσι. • Είσαι ένα 17χρονο τσιγγανόπουλο, που ποτέ δεν τέλειωσες το Δημοτικό. • Είσαι άνεργος δάσκαλος σε μια χώρα της οποίας τη γλώσσα δεν μιλάς καλά, • Είσαι ένας 24χρονος Αφγανός πρόσφυγας, • Είσαι γιος μετανάστη που έχει ένα πετυχημένο εστιατόριο στην πόλη. • Είσαι η κόρη του Αμερικανού πρέσβη. • Είσαι ένας επιτυχημένος επιχειρηματίας με εταιρείες εισαγωγών-εξαγωγών. • Είσαι ένας 27χρονος άστεγος. • Είσαι ένα μοντέλο μόδας από την Αφρική. • Είσαι συνταξιούχος εργάτης εργοστασίου. • Είσαι πρόεδρος μιας οργάνωσης νεολαίας και το κόμμα σου βρίσκεται στην εξουσία. • Είσαι Ελληνοπόντιος πρόσφυγας με περιστασιακή απασχόληση. 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Μοιράζουμε τυχαία τις κάρτες ρόλων, μία για κάθε συμμετέχοντα. 2) Τους ζητάμε να δουν το ρόλο τους και να μην κοινοποιήσουν το ρόλο τους στους άλλους. 3) Ο καθένας διαβάσει το ρόλο του μόνος του σε μια γωνιά του χώρου. 4) Τους ζητάμε να προσπαθήσουν να «μπουν» μέσα στο ρόλο. Για να βοηθήσουμε, τους διαβάζουμε τις ακόλουθες ερωτήσεις, προσπαθώντας να τους δώσουμε λίγο χρόνο να σκεφτούν για την καθημερινότητα του ρόλου τους (πώς είναι η ζωή του ανθρώπου που θα υποδυθούμε;) i) Πώς ήταν η παιδική του ηλικία; Σε τι σπίτι ζούσε; Ποια ήταν τα παιχνίδια του; Τι δουλειά έκαναν οι γονείς του; ii) Πώς είναι η καθημερινή του ζωή σήμερα; Πού συχνάζει; Τι κάνει συνήθως το πρωί, το μεσημέρι ή το απόγευμα; iii) Τι ζωή κάνει; Πού ζει; Πόσα χρήματα κερδίζει κάθε μήνα; Τι ρούχα φορά; Τι κάνει στον ελεύθερό του χρόνο; iv) Τι τον ευχαριστεί και τι τον φοβίζει στη ζωή του; 5) Τώρα ζητάμε από τους συμμετέχοντες να σταθούν σιωπηλοί σε μια σειρά ο ένας δίπλα στον άλλο. 6) Λέμε στους συμμετέχοντες ότι θα διαβάσουμε μια σειρά από περιστατικά της καθημερινής ζωής. Κάθε φορά που μπορούν να απαντήσουν «ΝΑΙ» στην ερώτηση, θα προχωρούν ένα βήμα εμπρός και θα κοιτούν γύρω τους για να δουν ποια είναι η θέση τους σε σχέση με άλλους. 7) Διαβάζουμε μια περίπτωση ζωής κάθε φορά. Κάνουμε μια παύση ανάμεσα στις επιμέρους δηλώσεις-περιπτώσεις, επιτρέποντας τους συμμετέχοντες να κάνουν ένα βήμα εμπρός και να παρατηρήσουν τη θέση τους σε σχέση με άλλους. 8) Στο τέλος, ζητάμε από όλους να δουν την τελική τους θέση. Τους αφήνουμε δύο λεπτά να «βγουν» από το ρόλο τους, πριν να προχωρήσουμε στην ανασκόπηση της δραστηριότητας.
<p>Διδακτικά σχόλια: Οι ρόλοι που προτείνονται είναι ενδεικτικοί. Είναι καλό να αποφεύγετε ρόλους που ταυτίζονται με την ιδιότητα των παιδιών που έχετε στην τάξη σας. Έτσι, δεν θα φέρετε σε δύσκολη θέση κάποιους μαθητές ή μαθήτριες.</p>	<p style="text-align: center;">Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις:</p> <p>Μπορείτε να συνεχίσετε το παιχνίδι ρόλων διαφοροποιώντας το περιεχόμενο των ερωτήσεων. Οι νέες ερωτήσεις θα επικεντρώνουν την προσοχή τους στον προσωπικό αγώνα του καθενός, για να αναβαθμίσει την κοινωνικο-οικονομική του κατάσταση. Έτσι γρήγορα θα αντιληφθούν όλοι ότι τώρα βήματα μπροστά θα κάνουν αυτοί που στο προηγούμενο παιχνίδι ρόλων υστερούσαν.</p>

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Ξεκινάμε, ρωτώντας τους συμμετέχοντες για το τι τους συνέβη και πώς αισθάνθηκαν κατά τη διάρκεια της δραστηριότητάς τους, ποια ερωτήματα δημιουργήθηκαν μέσα τους και τι έμαθαν, αν έμαθαν κάτι.

1. Πώς αισθάνονταν, όταν έκαναν ένα βήμα εμπρός και πώς, όταν παρέμειναν ακίνητοι;
2. Αυτοί που προχωρούσαν εμπρός, σε ποιο σημείο αντελήφθηκαν ότι οι άλλοι έμειναν πίσω;
3. Αισθάνθηκε κάποιος κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας ότι βασικά ανθρώπινα δικαιώματά του αγνοήθηκαν;
4. Μπορούν να μαντέψουν τους ρόλους των άλλων; Σε αυτό το σημείο αποκαλύπτονται οι ταυτότητες όλων.
5. Πόσο εύκολο ή δύσκολο ήταν να παίξουν το ρόλο ενός ανθρώπου; Πώς φαντάζονται τη ζωή τους ανθρώπου που υποδύθηκαν; (Ο κάθε ένας παρουσιάζει με λεπτομέρειες το ρόλο του).
6. Ποια ανθρώπινα δικαιώματα ρισκάρονται για κάθε έναν από τους ρόλους;
7. Με ποιους τρόπους θα μπορούσε κανείς να ευαισθητοποιήσει την κοινωνία του για την προστασία των δικαιωμάτων προσφύγων και μεταναστών;

Το πιο δυνατό κομμάτι της δραστηριότητας είναι η επίδραση στους συμμετέχοντες, όταν βλέπουν να μεγαλώνει η απόσταση μεταξύ τους, ειδικά στο τέλος, μεταξύ αυτών που προχώρησαν πολύ και αυτών που δεν προχώρησαν σχεδόν καθόλου. Για να ενισχύσουμε αυτό το αποτέλεσμα, είναι σημαντικό να ζητήσουμε από τους συμμετέχοντες να προσαρμοστούν όσο το δυνατόν περισσότερο στους ρόλους τους. Ζητάμε από τους συμμετέχοντες να αναρωτηθούν ποιοι άνθρωποι έχουν λιγότερες ευκαιρίες στην κοινωνία μας, δέχονται διακρίσεις και αποκλεισμούς και να σκεφτούμε ποια ευθύνη και ποια καθήκοντα έχουμε ΕΜΕΙΣ, η τοπική κοινωνία απέναντι σε αυτούς τους ανθρώπους.

ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΖΩΗΣ:

Διαβάζουμε δυνατά, αφήνουμε λίγο χρόνο, για να αποφασίσουν οι συμμετέχοντες να προχωρήσουν.

1. Δεν αντιμετωπίσες ποτέ σοβαρά οικονομικά προβλήματα.
2. Έχεις ένα αξιοπρεπές σπίτι με τηλέφωνο και τηλεόραση.
3. Πιστεύεις ότι η γλώσσα, ο πολιτισμός και η θρησκεία σου είναι σεβαστά στη χώρα που ζεις.
4. Πιστεύεις ότι τα πιστεύω σου και οι ιδέες σου εισακούονται στην κοινωνία που ζεις.
5. Άλλοι άνθρωποι ζητούν τη συμβουλή σου για διάφορα ζητήματα ζωής.
6. Δε φοβάσαι μήπως σε σταματήσουν στο δρόμο αστυνομικοί.
7. Ξέρεις πού πρέπει να απευθυνθείς, αν χρειαστείς βοήθεια.
8. Δεν υπέστης ποτέ διακρίσεις εξαιτίας της καταγωγής σου.
9. Έχεις κοινωνική και ιατρική ασφάλεια για τις ανάγκες της ζωής σου.
10. Μπορείς να καλέσεις φίλους για δείπνο στο σπίτι σου.
11. Έχεις μια ενδιαφέρουσα ζωή και είσαι αισιόδοξος/η για το μέλλον.
12. Πιστεύεις ότι μπορείς να σπουδάσεις και να εξασκήσεις το επάγγελμα που θέλεις.
13. Δεν φοβάσαι ότι κάποιος μπορεί να σε παρενοχλήσουν στο δρόμο ή στην εργασία σου, εξαιτίας της καταγωγής σου.
14. Μπορείς να ψηφίσεις σε τοπικές εκλογές.
15. Μπορείς να γιορτάσεις με φίλους/ες και συγγενείς τις σημαντικές για σένα θρησκευτικές γιορτές.
16. Μπορείς να πας στο σινεμά ή στο θέατρο τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα.
17. Μπορείς να αντιμετωπίσεις τα τυχόν προβλήματα της υγείας σου στα Δημόσια Νοσοκομεία.
18. Μπορείς να κάνεις σχέση με το πρόσωπο της επιλογής σου.
19. Πιστεύεις ότι οι ικανότητες και η αξία σου εκτιμώνται από τον κοινωνικό σου περίγυρο.
20. Μπορείς να χρησιμοποιήσεις το Διαδίκτυο.

Παιχνίδι: Ίσες ευκαιρίες σε όλους για παιχνίδι

Επιδίωξη: Η δραστηριοποίηση όλων στο παιχνίδι.

Παιχνίδι με τροποποιημένους κανονισμούς μπάσκετ

Ζητήστε από τα παιδιά να παίξουν μπάσκετ. Αλλάξτε απλά τους κανονισμούς, έτσι ώστε να επιβραβεύεται η συνεργασία όλων για την επίτευξη του καλαθιού. Αν το καλάθι επιτευχθεί με τη συνεργασία όλων, μετράει έξι (6) πόντους, αν επιτευχθεί διαφορετικά, (χωρίς να περάσει απ' όλους η μπάλα), μετράει δύο (2) πόντους.

Ενότητα: Ρατσισμός - Ξενοφοβία
 Θέμα: Ανταγωνισμός - Ρατσισμός
 Τίτλος δράσης: «Συμμετοχή ή νίκη;»
 Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α' - Γ' Γυμνασίου

<p>Επιδίωξη: Να κατανοήσουν πόσο εύκολο είναι κάτω από συνθήκες ανταγωνισμού να παγιδευτούν στην ιδέα της νίκης και να οδηγηθούν σε ρατσιστικές συμπεριφορές απέναντι στους συμμαθητές/τριές τους με χαμηλές κινητικές δυνατότητες.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Οργανώστε μία ανταγωνιστική δραστηριότητα (π.χ. σκυταλοδρομία είτε σε απλή ταχύτητα είτε σε συνδυασμό ταχύτητας & υπερπήδησης εμποδίων ή επιδεξιότητας ζγκ-ζαγκ κτλ.). Επιλέξτε τυχαία ένα μαθητή ή μαθήτρια ο-η οποίος-α θα παίξει το ρόλο του «αδύνατου» κινητικά και θα κινείται, φορώντας ένα ζευγάρι μεγάλο νούμερο παπούτσια ή μπότες ή θα είναι δεμένα τα πόδια μ' ένα σχοινί μήκους ενός μέτρου, ώστε να περιοριστεί η κίνηση (μπορείτε να φανταστείτε και άλλους τρόπους). Καθορίστε ένα έπαθλο για τον/τη νικητή/τρια και ζητήστε από δύο παιδιά να χωρισθούν σε δύο ομάδες! Παρατηρήστε τι θα γίνει, όταν είναι να επιλεγεί ο «αδέξιος» μαθητής/τρια. Εάν δημιουργηθεί ένταση, χωρίστε εσείς τις δύο ομάδες και πραγματοποιήστε τη δραστηριότητα. Είναι λογικό η ομάδα του «αδύνατου» μαθητή/τριας να χάνει συνεχώς. Θα υπάρξουν διαμαρτυρίες και το ενδιαφέρον για τη δραστηριότητα θα χαθεί.</p>
<p>Υλικά: Κώνοι, στεφάνια, μπάλες για την κατασκευή του στίβου της σκυταλοδρομίας. Επίσης, ένα σχοινί ενός μέτρου, ένα ζευγάρι μπότες (γαλότσες) σε μεγάλο σχετικά νούμερο για τον περιορισμό της κίνησης (ή ό,τι άλλο χρειαστεί για αυτόν το λόγο). Οι δραστηριότητες εφαρμόζονται κατά προτίμηση σε κλειστό γυμναστήριο.</p>	<p>Ζητήστε από τους μαθητές/τριες να καθίσουν σε κύκλο και συζητήστε θέματα, όπως:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Τι είναι πιο σημαντικό, η νίκη ή η συμμετοχή όλων; • Τι επίδραση έχει ο ανταγωνισμός στους πιο αδύνατους κινητικά μαθητές/τριες; • Ζητήστε από τους «αδέξιους» μαθητές/τριες να περιγράψουν τα συναισθήματά που ένιωθαν, όταν διαπίστωσαν πως δεν τους ήθελαν στις ομάδες τους οι συμμαθητές/τριές τους. • Συζητήστε το πώς οι παραπάνω συμπεριφορές αποτελούν ρατσισμό με θύματα συμμαθητές/τριες και φίλους ή φίλες που απλά δεν τα καταφέρνουν τόσο καλά σε κινητικές δραστηριότητες. • Ζητήστε από τα παιδιά προτάσεις για το πώς τα ανταγωνιστικά παιχνίδια και δραστηριότητες μπορούν να αναπροσαρμοσθούν, ώστε όλοι να συμμετέχουν και όλοι να ευχαριστούνται.
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Παροτρύνετε τα παιδιά να συμπληρώσουν το φύλλο εργασίας του τετραδίου τους και να εφαρμόσουν τις δραστηριότητες που αναφέρονται σε αυτό.</p>	<p>Επίλογος Στο περιβάλλον του σχολείου αλλά και στο παιχνίδι σημαντική είναι η συμμετοχή και όχι η νίκη.</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Ο ρατσισμός δεν αναφέρεται μόνο στις φυλετικές διακρίσεις. Είναι πολύ συχνό το φαινόμενο του καθημερινού ρατσισμού ακόμη και μέσα στο περιβάλλον του σχολείου και μάλιστα σε ευχάριστες δραστηριότητες, όπως είναι το παιχνίδι.</p>	<p style="text-align: center;">Αξιολόγηση</p> <p>Ζητήστε από τα παιδιά να προτείνουν προσαρμογές ανταγωνιστικών ομαδικών δραστηριοτήτων, ώστε να μην υπάρχει το άγχος του ανταγωνισμού.</p> <hr/> <p style="text-align: center;">Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Εφαρμόστε την παραπάνω κατάσταση σε ανταγωνιστικές αθλοπαιδιές όπως το ποδόσφαιρο, το μπάσκετ και το βόλεϊ.</p>

Ενότητα 4: Φύλα και Ισότητα

Διδακτικές κάρτες για την Α' - Γ' Δημοτικού

Ενότητα: Φύλα και Ισότητα
 Θέμα: Ομοιότητες & διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών
 Τίτλος δράσης: «Ζωγραφίζω γυναίκες και άνδρες»
 Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α' - Γ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Να γνωρίσουν τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ των φύλων, εστιάζοντας, όμως, στις ομοιότητες.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Ζητήστε από τους μαθητές και τις μαθήτριές σας να ζωγραφίσουν δύο εικόνες στο πλαίσιο του τετραδίου ή σε δυο διαφορετικά χαρτιά (μία εικόνα που να απεικονίζει έναν οποιονδήποτε άνδρα και μια γυναίκα).</p> <p>Χρησιμοποιήστε ερωτήσεις, όπως είναι οι παρακάτω, για να συζητήσετε με τα παιδιά:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Σε τι μοιάζουν οι δυο εικόνες που ζωγραφίσατε; • Ποιες είναι οι διαφορές μεταξύ των εικόνων; • Γιατί νομίζετε ότι υπάρχουν αυτές οι διαφορές; • Πέρα από τις διαφορές που βλέπετε στα σώματά τους, υπάρχουν άλλες διαφορές; (π.χ. εστίαστε στο ότι όλοι σκεφτόμαστε, όλοι νιώθουμε, όλοι κλαίμε, όλοι αρρωσταίνουμε, όλοι δουλεύουμε). • Τι παιχνίδια μαθαίνουν να παίζουν τα μικρά αγόρια και κορίτσια; Μπορούν να παίζουν τα ίδια παιχνίδια; Αν όχι, γιατί; <p>Εναλλακτική δραστηριότητα: Μαζέψτε τα ζευγάρια των εικόνων που ζωγράρισαν τα παιδιά και μοιράστε τα τυχαία σε άλλα παιδιά. Ζητήστε από τις μαθήτριες και τους μαθητές/τριες να παρουσιάσουν τις εικόνες που ζωγράψαν κάποιον άλλο παιδί.</p>
<p>Υλικά:</p> <p>Παιδιά: Μολύβια, μιογιές.</p> <p>Εκπαιδευτικός: Δυο φωτογραφίες νεογέννητων (1 αγόρι και 1 κορίτσι).</p>	<p>Δείξτε στα παιδιά τις δυο φωτογραφίες μωρών (αγόρι και κορίτσι) και ζητήστε να παρατηρήσουν εκεί ομοιότητες και διαφορές, όπου στο στάδιο των νεογέννητων είναι ελάχιστες.</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Εστίαστε στις ομοιότητες και όχι στις διαφορές. Να θυμάστε ότι οι κοινωνικά κατασκευασμένες διαφορές είναι αυτές που δημιουργούν τις ανισότητες στην κοινωνία.</p>	<p>Επίλογος Ζητήστε από ένα-δυο παιδιά να συνοψίσουν τα κύρια μηνύματα που προέκυψαν από τη συζήτηση και τις δραστηριότητες της ημέρας.</p> <hr/> <p style="text-align: center;">Αξιολόγηση</p> <p>Πείτε στους μαθητές και μαθήτριες να γράψουν ένα δικό τους μήνυμα για το σημερινό μάθημα ή να ζωγραφίσουν κάτι σχετικό. Μπορούν να χρησιμοποιήσουν το χώρο του τετραδίου τους ή το μπλοκ ζωγραφικής τους.</p> <hr/> <p style="text-align: center;">Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Μπορείτε να προσεγγίσετε με παρόμοιο τρόπο τους ρόλους που έχουν οι γονείς των παιδιών στο σπίτι ή άλλες γυναίκες και άνδρες που γνωρίζουν. Ζητήστε από τα παιδιά να εντοπίσουν τις δουλειές που κάνουν οι γονείς μέσα και έξω από το σπίτι και ρωτήστε τα αν οι γονείς θα μπορούσαν να μάθουν και να ανταλλάξουν δουλειές στο σπίτι.</p>

Ενότητα: Φύλα και ισότητα
Θέμα: ΜΜΕ & φύλο
Τίτλος δράσης: «Τι δείχνει η τηλεόραση;»
Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α' - Γ' Δημοτικού

Επιδίωξη: Να γνωρίσουν πώς παρουσιάζει η τηλεόραση τα αγόρια και τα κορίτσια, τι είναι πραγματικό και τι φανταστικό στις απεικονίσεις αυτές.

Υλικά:

Παιδιά: Μολύβια, μπογιές.

Εκπαιδευτικός: Φωτογραφίες από κόμικς που διαφοροποιούν τα αγόρια και τα κορίτσια.

Διδακτικά σχόλια:

Εστιάστε στο πραγματικό και το φανταστικό που δείχνουν τα Μ.Μ.Ε., καθώς και στο ότι στο σπίτι και στο σχολείο δε διαφέρουν τόσο αγόρια και κορίτσια.

Διαδικασία

Οι μαθητές και οι μαθήτριές σας συζητούν για το αγαπημένο τους πρόγραμμα στην τηλεόραση και τι τους αρέσει στο πρόγραμμα αυτό.

Ζητήστε από τα παιδιά να πουν στο διπλανό παιδί ποιο είναι το αγαπημένο τους πρόγραμμα και γιατί (δηλαδή τι τους αρέσει). Αφήστε κάθε παιδί να μιλήσει για 3 λεπτά και μετά ζητήστε αλλαγή, για να μιλήσει άλλα 3 λεπτά το άλλο παιδί.

Ξεκινήστε τη συζήτηση με τις παρακάτω ερωτήσεις:

- Τα κινούμενα σχέδια ή άλλες παιδικές εκπομπές πώς δείχνουν τα παιδιά; Να κάνουν πράγματα που κάνουν στο σπίτι και στο σχολείο ή να κάνουν απίθανα πράγματα;
- Τα αγόρια τι κάνουν, πώς μιλούν, τι ρούχα φορούν, πώς φέρονται στα κινούμενα σχέδια;
- Τα κορίτσια τι κάνουν, πώς μιλούν, τι ρούχα φορούν, πώς φέρονται στα κινούμενα σχέδια;
- Γίνονται όλα αυτά στην πραγματικότητα;
- Τι είναι αληθινό και τι είναι ψεύτικο/φανταστικό;

Καταλήξτε στις ερωτήσεις:

- Σας αρέσει που κορίτσια και αγόρια είναι τόσο διαφορετικά;
- Ποια παιδιά έχετε αδερφό ή αδερφή του άλλου φύλου; Στα αλήθεια, είναι όλα τόσο διαφορετικά στο σπίτι σας;

Όταν τελειώσετε τη συζήτηση, ζητήστε από 5-6 παιδιά ή όσα θέλουν (ίδιο αριθμό αγοριών και κοριτσιών) να σηκωθούν και να αναπαραστήσουν κάτι που κάνει ή λέει ο αγαπημένος τους χαρακτήρας στην τηλεόραση και ρωτήστε τι θα γινόταν, αν φέρονταν με τον τρόπο αυτό στο σπίτι ή στο σχολείο;

Επίλογος

Σχολιάστε το θέμα τι είναι πραγματικό και τι είναι φανταστικό στα όσα δείχνει η τηλεόραση και πώς αγόρια και κορίτσια μπορούν να μαθαίνουν και να μεγαλώνουν μαζί.

Αξιολόγηση

Ζητήστε από τους μαθητές και μαθήτριες να δημιουργήσουν έναν τηλεοπτικό χαρακτήρα που θα είναι κοινός για αγόρια και κορίτσια.

Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις

Μπορείτε να προσεγγίσετε με παρόμοιο τρόπο τα παιχνίδια που διαφημίζονται για αγόρια και κορίτσια, τα ρούχα, καθώς και γενικότερα το χώρο της διαφήμισης που ενισχύει τόσο έντονα τη διαφοροποίηση των φύλων. Φέρτε στην τάξη διαφημίσεις περιοδικών.

Ενότητα: Φύλα και ισότητα
 Θέμα: Συνεργασία μεταξύ κοριτσιών και αγοριών
 Τίτλος δράσης: «Συνεργάζομαι με όλους!»
 Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α' - Γ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Να μάθουν οι μαθητές/τριες να συνεργάζονται και να διασκεδάζουν σε μικτές ομάδες.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Χωρίστε τα παιδιά σε δύο ή τέσσερις μικτές ομάδες, ανάλογα με το συνολικό αριθμό παιδιών. Παίξτε την παρακάτω σκυταλοδρομία, ως εξής: Παρατάξτε τα παιδιά σε ζευγάρια (αγόρι - κορίτσι) σε σειρά και σε απόσταση 20 περίπου μέτρων βάλτε ένα στεφάνι με μια μπάλα μέσα και μετά από 5 περίπου μέτρα βάλτε ένα καλάθι ή κουτί στην ίδια ευθεία με κάθε ομάδα.</p>
<p>Υλικά: 4 μπάλες, 4 στεφάνια, 4 καλάθια ή κουτιά ή εναλλακτικά κιμωλίες ή φαρδιά κολλητική ταινία.</p>	
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Παροτρύνετε τα παιδιά να παίζουν για τον επόμενο μήνα σταθερά στις ομάδες που έφτιαξαν τόσο στα διαλείμματα, όσο και στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής.</p>	<p>Στόχος της σκυταλοδρομίας είναι να παίρνουν τα παιδιά τη μπάλα μέσα από το στεφάνι, να τη ρίχνουν μέσα στο καλάθι - κουτί και να την επιστρέφουν στο στεφάνι. Τρέχουν χέρι-χέρι μέχρι το στεφάνι και οι δύο μαθητές/τριες. Ο ένας την παίρνει και τη ρίχνει μέσα στο καλάθι και ο άλλος τη μαζεύει και την επιστρέφει στο στεφάνι. Μετά πιάνονται χέρι-χέρι και τρέχουν πίσω στη θέση τους, για να ακολουθήσει το επόμενο ζευγάρι. Αφήστε να διαλέξουν τα ζευγάρια τους. Πείτε τους ότι από το κάθε ζευγάρι τη μία φορά το αγόρι θα βάζει τη μπάλα στο καλάθι και την άλλη φορά το κορίτσι. Όποια ομάδα κάνει πρώτη 2 γύρους χωρίς κανένα λάθος ή ζαβολιά κερδίζει 10 πόντους. Για κάθε λάθος ή ζαβολιά αφαιρούνται 2 πόντοι. Παίξτε 2- 3 φορές το παιχνίδι και μετά συζητήστε με τη βοήθεια των παρακάτω ερωτήσεων:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Συνεργαστήκατε καλά με το ζευγάρι σας; • Συνεργαστήκατε καλά με την ομάδα σας; • Διασκεδάσατε, παίζοντας όλοι μαζί; • Συνηθίζετε με την παρέα σας να μην αφήνετε να παίξουν άλλα παιδιά μαζί σας επειδή είναι αγόρια ή κορίτσια; • Πώς αισθανθήκατε, όταν δεν σας άφησαν να παίξετε μαζί τους; • Είναι σωστό να μην παίζουμε σε κάποια παιχνίδια, επειδή είμαστε αγόρια ή κορίτσια; <p>Επίλογος «Αγόρια κορίτσια συνεργαζόμαστε στα παιχνίδια και τη ζωή και διασκεδάζουμε όλοι μαζί».</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Βοηθήστε τα παιδιά να βρουν τον τρόπο (τακτική) μέσα στο παιχνίδι, που θα δυναμώσει τις ομάδες τους.</p>	<p style="text-align: center;">Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Μπορείτε να διαλέξετε οποιαδήποτε άλλη ευχάριστη κινητική δραστηριότητα η οποία θα στοχεύει στη συνεργασία αγοριών-κοριτσιών για την επίτευξη κοινού στόχου.</p>

Διδακτικές κάρτες για την Δ' - ΣΤ' Δημοτικού

Ενότητα: Φύλα και ισότητα
Θέμα: Ανδρικά και γυναικεία σπορ
Τίτλος δράσης: «Μπορείτε να τους ξεχωρίσετε;»
Εκπαιδευτική βαθμίδα: Δ' - Στ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Να γνωρίσουν οι μαθητές/τριες ορισμένα από τα στερεότυπα που υπάρχουν σε σχέση με τα δύο φύλα στον αθλητισμό και να απομυθοποιήσουν τα ανδρικά και γυναικεία σπορ.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Δείξτε στις μαθήτριες και τους μαθητές/τριες τις εικόνες του τετραδίου τους, όπου απεικονίζονται δύο χιονοδρόμοι κατά τη διάρκεια του αγώνα γιγαντιαίας τεχνικής κατάβασης.</p> <p>Ζητήστε από τους μαθητές και τις μαθήτριάς σας να παρατηρήσουν τις εικόνες και χρησιμοποιήστε ερωτήσεις, όπως οι παρακάτω για να συζητήσετε μαζί τους:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Έχεις γνωρίσει κάποιο ή κάποια σκιέρ; • Σε τι μοιάζουν οι δυο φωτογραφίες; • Ποιες οι διαφορές μεταξύ αυτών των φωτογραφιών; • Μπορείτε να αναγνωρίσετε ποιος σκιέρ είναι άνδρας και ποια γυναίκα; • Σε άλλα σπορ είναι εύκολο να διακρίνετε το φύλο των αθλητών; Πώς τους διακρίνετε; (π.χ. ρούχα, σώματα). • Υπάρχει κάποιο πρόβλημα, όταν δε μπορούμε να ξεχωρίσουμε ποιος είναι άνδρας και ποια γυναίκα; Μήπως το επίπεδο ικανοτήτων και τα χρόνια εξάσκησης κάνουν τη διαφορά και όχι το φύλο; • Αγόρια και κορίτσια μπορούν να ασκούνται και να αγωνίζονται μαζί στο ίδιο αγώνισμα; Για παράδειγμα, συζητήστε για το άθλημα της ιππασίας, όπου αγωνίζονται άνδρες και γυναίκες. • Υπάρχουν «ανδρικά» και «γυναικεία» σπορ; • Πώς διαχωρίζουμε τα σπορ σε ανδρικά και γυναικεία;
<p>Υλικά: Μολύβια, μπογιές</p>	<p>Ζητήστε από τους μαθητές/τριες να αιτιολογήσουν την απάντηση που δίνουν, όταν προσπαθούν να προσδιορίσουν το φύλο των σκιέρ. Το κύριο ερώτημα είναι: «Υπάρχουν ανδρικά και γυναικεία σπορ και γιατί;». Αυτός ο διαχωρισμός θα πρέπει να συζητηθεί αναλυτικά.</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Παροτρύνετε τους μαθητές/τριες να βρουν και άλλες εικόνες όπου το φύλο δεν είναι εύκολο να αναγνωριστεί και δεν αποτελεί την ειδοποιό διαφορά στην εκτέλεση ενός αθλήματος (π.χ. κωπηλασία, καγιάκ, αναρρίχηση).</p>	<p style="text-align: center;">Εναλλακτική δραστηριότητα</p> <p>Συζητήστε με τι σπορ ή αθλητικές δραστηριότητες ασχολούνται ή παρακολουθούν η μαμά και ο μπαμπάς και γιατί υπάρχουν διαφορές.</p> <p style="text-align: center;">Επίλογος</p> <p>Ζητήστε από ένα-δυο παιδιά να συνοψίσουν τα κύρια μηνύματα που προέκυψαν από τη συζήτηση και τις δραστηριότητες της ημέρας.</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Το σημερινό μάθημα αποσκοπεί στο να βοηθήσει στην αναγνώριση ανδρικών στερεοτύπων που συναντάμε πολύ συχνά στον αθλητισμό.</p>	<p style="text-align: center;">Αξιολόγηση</p> <p>Πείτε στους μαθητές και μαθήτριες να βρουν δυο φωτογραφίες ανάλογες με αυτές που είδαν και να γράψουν το δικό τους μήνυμα.</p> <p style="text-align: center;">Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Μπορείτε να προσεγγίσετε με παρόμοιο τρόπο το θέμα της παρουσίας ανδρών και γυναικών σε άλλους χώρους του αθλητισμού, που επηρεάζονται από προκαταλήψεις και στερεότυπα ανωτερότητας του ανδρικού φύλου (π.χ. με εικόνες ενός άνδρα διαιτητή και μιας γυναίκας διαιτητή ποδοσφαίρου). Προσεγγίστε με παρόμοια συζήτηση το θέμα «Υπάρχει φύλο στο επάγγελμα του προπονητή;».</p>

Ενότητα : Φύλα και ισότητα
Θέμα: Συνεργασία αγοριών - κοριτσιών
Τίτλος δράσης: «Παίζουμε χόκεϊ;»
Εκπαιδευτική βαθμίδα: Δ' -Στ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Συνεργασία αγοριών - κοριτσιών.</p>	<p>Διαδικασία</p> <p>Επιλέξτε ένα μη διαδεδομένο άθλημα, όπως το χόκεϊ, ενημερωθείτε καλά για τους βασικούς κανόνες και δεξιότητες και ξεκινήστε να το μαθαίνετε μαζί με τα παιδιά. Τα μη διαδεδομένα αθλήματα έχουν το πλεονέκτημα ότι τα παιδιά δεν έχουν σαφή εικόνα για το αν είναι αγορίστικα ή κοριτσιστικά σπορ, με αποτέλεσμα να αφήνονται ελεύθερα στη διασκέδαση μέσα από την εκμάθηση ενός νέου παιχνιδιού.</p>
<p>Υλικά: Μπαστούνια του χόκεϊ και μπάλα του χόκεϊ (αυτοσχέδια ή κανονικά)</p>	<p>Εξερευνήστε τα μη διαδεδομένα αυτά αθλήματα μαζί με τα παιδιά. Ξεκινήστε με ένα βιβλίο ή πληροφορίες από τις ιστοσελίδες των ομοσπονδιών (κάποια μη διαδεδομένα αθλήματα θα βρείτε και στα ελληνικά). Βρείτε φωτογραφίες ή ταινίες με αγώνες, για να δείτε πώς εφαρμόζονται στην πράξη, και ξεκινήστε!!</p>
<p>Διδακτικά σχόλια Δίνουμε έμφαση στην εκμάθηση του νέου παιχνιδιού σε μικτές ομάδες και δεν εστιάζουμε στο ποια ομάδα θα νικήσει στα παιχνίδια ή τις ασκήσεις που κάνουμε.</p>	<p>Μοιράζετε ρόλους στους μαθητές/τριες από την αρχή που θα μαθαίνετε τις βασικές δεξιότητες (ο ένας να εκτελεί και ο άλλος να διορθώνει, έχοντας μια φωτογραφία ή σειρά φωτογραφιών με τα κύρια σημεία της δεξιότητας στα χέρια του και μετά να αλλάζουν), μέχρι και όταν θα παίζετε σε ομάδες ή ακόμη και αν αποφασίσετε να κάνετε ένα μικρό πρωτάθλημα. Αυτή η δράση, βέβαια, απαιτεί περισσότερες διδακτικές ώρες από τις άλλες για να πετύχει το στόχο της.</p> <p>Εκμεταλλευτείτε κάθε ευκαιρία που σας δίνεται και κάντε μικρές συζητήσεις με τα παιδιά, τονίζοντας την ισοτιμία στο παιχνίδι αγοριών - κοριτσιών.</p> <p>Επίλογος «Αγόρια - κορίτσια μαζί μπορούμε να παίξουμε όλα τα παιχνίδια και όλα τα σπορ».</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Προτρέπουμε τα παιδιά να συνεργάζονται αγόρια - κορίτσια σε όλα τα παιχνίδια και αθλήματα που παίζουν.</p>	<p>Αξιολόγηση</p> <p>Μίνι πρωτάθλημα χόκεϊ σε μικρές ομάδες εντός τάξης ή μεταξύ ίδιων τάξεων.</p> <p>Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Σκεφτείτε και άλλα μη διαδεδομένα παιχνίδια και μάθετέ τα στα παιδιά, φτιάχνοντας πάντα μικτές ομάδες και κατά τη διάρκεια της εξάσκησης των βασικών δεξιοτήτων, αλλά και όταν αρχίσουν να παίζουν σε ομάδες.</p>

Ενότητα: Φύλα και ισότητα
 Θέμα: Αλλάζουμε τα στερεότυπα;
 Τίτλος δράσης: «Ποδόσφαιρο για όλους!»
 Εκπαιδευτική βαθμίδα: Δ' - Στ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Να δημιουργήσουν τα παιδιά μικτές ομάδες εξάσκησης για όλα τα αθλήματα.</p>	<p>Διαδικασία</p> <p>Χωρίστε τους μαθητές και τις μαθήτριες σε 4 ισάριθμες ομάδες, με ίδιο αριθμό αγοριών και κοριτσιών.</p> <p>Πείτε τους ότι αυτές τις ομάδες θα τις κρατήσουν σταθερές για μια σειρά μαθημάτων, π.χ. για 4-6 μαθήματα σε ό,τι παιχνίδια ή δραστηριότητες θα κάνουν.</p> <p>Συνεννοηθείτε και με τους τυχόν άλλους εκπαιδευτικούς Φυσικής Αγωγής που διδάσκουν στα ίδια παιδιά και ζητήστε τους, αν μπορούν, να διατηρήσουν και αυτοί τις ίδιες ομάδες για το ίδιο χρονικό διάστημα.</p> <p>Στη συνέχεια, βάλτε τις ομάδες να παίξουν ένα παιχνίδι ποδοσφαίρου, με σκοπό να εντοπίσει ο κάθε μαθητής/τρια τις δεξιότητες που πρέπει να βελτιώσει, για να παίξουν όλοι καλύτερα.</p> <p>Να καταγράψουν αυτές τις δεξιότητες στο τετράδιό τους και να βρουν με ποιον ή ποια θα τις δουλέψουν στο επόμενο μάθημα.</p> <p>Για το επόμενο μάθημα ετοιμάστε ασκησιολόγιο που θα τους δώσετε να δουλέψουν σε ζευγάρια (μπορείτε να ετοιμάσετε καρτέλες αμοιβαίας διδασκαλίας). Στο επόμενο μάθημα, αφού εξασκηθούν στις δεξιότητες που υστερούσαν, βάλτε τους το τελευταίο δεκάλεπτο να ξαναπαίξουν σε ομάδες, για να δουν την πρόδο τους μέσα στο παιχνίδι και να εντοπίσουν νέες αδυναμίες που θα πρέπει να βελτιώσουν.</p> <p>Αφιερώστε τα τελευταία 5-10 λεπτά, συζητώντας τα παρακάτω θέματα:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Τι σας άρεσε στο σημερινό μάθημα; (Δώστε έμφαση στην εξάσκηση όλων σε κοινή δραστηριότητα). • Τι δε σας άρεσε στο μάθημα; (Αντιμετωπίστε σεξιστικά σχόλια κοριτσιών και αγοριών). • Υπάρχουν προβλήματα που προέκυψαν από τις μικτές ομάδες που δε μπορούν να ξεπεραστούν με εξάσκηση; • Τι χρειάζεται να κάνουμε, για να μάθουμε να παίζουμε ποδόσφαιρο όλοι μαζί; <p>Εστιάστε τη συζήτηση στο ότι όλοι μπορούμε να γίνουμε καλύτεροι, αρκεί να δουλέψουμε πάνω σε αυτό.</p>
<p>Υλικά: Μπάλες ποδοσφαίρου.</p>	
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης:</p> <p>Για την επόμενη εβδομάδα κάθε παιδί να φτιάξει μια λίστα με δεξιότητες στις οποίες χρειάζεται να βελτιωθεί, για να παίζει καλύτερα ποδόσφαιρο με την ομάδα του.</p> <p>Αφιερώστε το επόμενο μάθημα σε εξάσκηση δεξιοτήτων που πρέπει να βελτιώσουν οι μαθητές/τριες, εξασκούμενοι σε ζευγάρια αγόρι-κορίτσι όπου ο ένας θα βοηθάει τον άλλο να βελτιωθεί στην ίδια ή και σε διαφορετική δεξιότητα.</p>	<p>Επίλογος</p> <p>«Όλοι μπορούμε να γίνουμε καλοί, αρκεί να το θέλουμε».</p>
<p>Διδακτικά σχόλια:</p> <p>Αντιμετωπίστε τις τυχόν δυσκολίες, εξηγώντας ότι όλα τα παιχνίδια είναι για όλους και ό,τι δυσκολίες συνήθως υπάρχουν, γιατί κάποιοι/κάποιες απλά δεν έχουν μάθει να παίζουν ποδόσφαιρο!</p>	<p>Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε οποιοδήποτε άθλημα θεωρείτε κατάλληλο, π.χ. μπάσκετ, βόλεϊ, χάντμπολ ή χορούς, για να περάσετε στους μαθητές/τριες το μήνυμα ότι δεν υπάρχουν «ανδρικά» και «γυναικεία» αθλήματα. Ο αθλητισμός είναι για όλους!</p>

Διδακτικές κάρτες για την Α' - Γ' Γυμνασίου

Ενότητα: Φύλα και ισότητα

Θέμα: Πρότυπα για άνδρες και γυναίκες

Τίτλος δράσης: «Αθλητές και αθλήτριες που θαυμάζω»

Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α' - Γ' Γυμνασίου

Επιδίωξη: Να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες την επίδραση των Μ.Μ.Ε. στα πρότυπα και τα στερεότυπα που υπάρχουν για διάσημους άνδρες και γυναίκες.

Υλικά:

Παιδιά: Μολύβι και χαρτί.

Εκπαιδευτικός: Πίνακας και κιμωλία.

Καθήκοντα εκτός τάξης:

Για ένα μήνα οι μαθητές/τριες να συλλέξουν περισσότερες πληροφορίες για τα πρότυπά τους. Συζητήστε αν μετά τα όσα έμαθαν θέλουν ακόμη να τους μοιάσουν και γιατί.

Διδακτικά σχόλια:

Οι συζητήσεις οδηγούν σε συμπεράσματα που είναι προσωπικά, καθώς σκοπός είναι η ανίχνευση και η αναγνώριση των προτύπων που δημιουργεί κάθε παιδί.

Διαδικασία

Χωρίστε τον πίνακα στα δυο και γράψτε στην αριστερή και στη δεξιά πάνω πλευρά του πίνακα: «Πρότυπα».

Δράση: Ζητήστε από τους/της μαθητές/τριες να γράψουν στο τετράδιό τους τον αθλητή ή την αθλήτρια που θαυμάζουν περισσότερο. Ζητήστε να το ανακοινώσουν (αν κάποια παιδιά δεν μπορούν να βρουν αθλητή ή αθλήτρια που να θαυμάζουν, αφήστε να επιλέξουν ένα άλλο πρόσωπο που θαυμάζουν). Οι επιλογές των κοριτσιών θα σημειώνονται στην αριστερή λίστα του πίνακα κάτω από τη λέξη «πρότυπα» και οι επιλογές των αγοριών στη δεξιά λίστα. Μετρήστε πόσους άνδρες και πόσες γυναίκες γράψατε στον πίνακα και σημειώστε κάτω από την αριστερή λίστα πόσες γυναίκες και πόσους άνδρες έχουν για πρότυπα τα κορίτσια. Το ίδιο κάντε και για τα αγόρια στη δεξιά λίστα. Ξεκινήστε συζήτηση με το θέμα γιατί πιστεύουν ότι υπάρχει αυτή η διαφορά.

- Γιατί οι άνδρες γίνονται περισσότερο πρότυπα για τα παιδιά;
- Μήπως οι άνδρες εμφανίζονται περισσότερο στα Μ.Μ.Ε.;
- Πώς εμφανίζονται οι άνδρες στα Μ.Μ.Ε. και πώς οι γυναίκες; Πώς φέρονται, πώς ντύνονται, πώς μιλούν, τι επιτυχίες έχουν;
- Τι ξέρετε για το πρότυπό σας (άνδρα ή γυναίκα);
- Τον/την γνωρίζετε μόνο μέσα στα γήπεδα και από επιτυχίες ή γνωρίζετε και κάποια πράγματα για τη ζωή του/της;
- Τι θαυμάζετε στον αθλητή ή στην αθλήτρια;
- Θα θέλατε να της/του μοιάσετε και σε τι θα θέλατε να του/της μοιάσετε;

Εναλλακτική δραστηριότητα

Θυμίστε ή δείξτε σε βίντεο τη συμπεριφορά του Ζιντάν στον τελικό του Μουντιάλ 2006 (κεφαλιά προς τον αντίπαλο) και ζητήστε να σχολιάσουν αγόρια και κορίτσια τη συμπεριφορά του. Συζητήστε αναλυτικά τις διαφορετικές απόψεις αγοριών και κοριτσιών για κατάλληλες και μη κατάλληλες συμπεριφορές (βίαιες και μη βίαιες).

Επίλογος

Ζητήστε από ένα κορίτσι και ένα αγόρι να συζητήσουν για 5 λεπτά και να επιλέξουν ένα κοινό πρότυπο το οποίο θα παρουσιάσουν στην τάξη.

Αξιολόγηση

Σκεπτόμενα τα παιδιά το πρότυπό τους, να γράψουν: «Σε τι θέλω να του/της μοιάσω, γιατί θα είναι αυτό καλό για μένα, όταν μεγαλώσω, σε τι θα με βοηθήσει;».

Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις

Να βρουν άνδρες και γυναίκες πρότυπα από το χώρο της τέχνης ή των επιστημών, τεκμηριώνοντας τις επιλογές τους (δηλ. γιατί θα είναι αυτό καλό για μένα, όταν μεγαλώσω, σε τι θα με βοηθήσει;).

Ενότητα: Φύλα και ισότητα
 Θέμα: Διάκριση των φύλων μέσα από τη γλώσσα
 Τίτλος δράσης: «Πώς μιλάω για τους άνδρες και πώς για τις γυναίκες;»
 Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α' - Γ' Γυμνασίου

<p>Επιδίωξη: Να μάθουν οι μαθητές/τριες πως η γλώσσα που χρησιμοποιούμε καθημερινά στον αθλητισμό ενισχύει τη διαφορά των φύλων και να μάθουν να χρησιμοποιούν μη σεξιστική γλώσσα.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Ζητήστε από τα παιδιά να διαβάσουν το σύντομο απόσπασμα από άρθρο εφημερίδας που περιγράφει την επιτυχία μιας γυναικείας ομάδας.</p> <p>Ρωτήστε τα:</p> <ul style="list-style-type: none"> Υπάρχει κάτι που δεν σας αρέσει στο κείμενο που διαβάσατε; Αν δεν βρίσκουν κάτι, ρωτήστε πώς γίνεται αναφορά στον προπονητή και πώς στις αθλήτριες. Διαβάστε εσείς το κείμενο στα παιδιά πρόταση-πρόταση και ζητήστε να αναγνωρίζουν στην κάθε πρόταση λέξεις που υποτιμούν τις αθλήτριες και διαφοροποιούν τη θέση τους ως γυναικών. Ζητήστε από τα παιδιά να κάνουν ομάδες 4-5 ατόμων (αγόρια και κορίτσια χωριστά) και να ξαναγράψουν το κείμενο στο τετράδιό τους στο διπλανό κουτάκι, αλλάζοντας τη γλώσσα σε ουδέτερη. Κάθε ομάδα θα διαβάσει το κείμενο μιας άλλης ομάδας, ψάχνοντας να εντοπίσει πιθανά λάθη ή ελλείψεις.
<p>Υλικά:</p> <p>Παιδιά: Μολύβι και χαρτί.</p> <p>Εκπαιδευτικός: Αποσπάσματα εφημερίδων/περιοδικών με κείμενα γραμμένα σε σεξιστική γλώσσα.</p>	<p>Εναλλακτική δραστηριότητα:</p> <ul style="list-style-type: none"> Διαβάστε στα παιδιά πρόταση-πρόταση ένα άλλο κείμενο που έχετε βρει και ζητήστε να αναγνωρίζουν στην κάθε πρόταση λέξεις που υποτιμούν τις αθλήτριες και διαφοροποιούν τη θέση τους ως γυναικών σε σχέση με τους άνδρες. Ζητήστε από τα παιδιά να σκεφτούν και να γράψουν σεξιστικές λέξεις ή φράσεις που χρησιμοποιούν, όταν μιλάνε με τους συμμαθητές και συμμαθήτριά τους ή όταν παίζουν με τους/τις φίλους/ες τους στη γειτονιά.
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης:</p> <p>Ζητήστε από τους/τις μαθητές/τριες να βρουν ένα άρθρο εφημερίδας ή ένα απόσπασμα από τα βιβλία τους με σεξιστική γλώσσα.</p>	<p>Επίλογος</p> <p>«Μπορεί να είναι μόνο λέξεις, αλλά, όταν τις ακούμε καθημερινά στην τηλεόραση και τις διαβάζουμε στις εφημερίδες και τα βιβλία, στο τέλος τις χρησιμοποιούμε και εμείς».</p>
<p>Διδακτικά σχόλια:</p> <p>Βοηθήστε τα παιδιά να συνεχίσουν να χρησιμοποιούν ουδέτερες λέξεις και μετά το πέρας του μαθήματός σας μέσα και έξω από την τάξη και το γήπεδο.</p>	<p style="text-align: center;">Αξιολόγηση</p> <p>Ζητήστε από τα παιδιά να φτιάξουν ένα γλωσσάρι με μη σεξιστικές λέξεις.</p>

Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις

Παρακολουθήστε μαζί με την τάξη σας ένα βίντεο από έναν αγώνα beach volley, όπου συνήθως οι σχολιαστές και οι εικονολήπτες ασχολούνται περισσότερο με την εμφάνιση, το παρουσιαστικό και το στήσιμο των αθλητριών μέσα στο γήπεδο, παρά με την απόδοσή τους. Δείτε αποσπάσματα και από έναν αγώνα ανδρών. Συζητήστε τις διαφορές στο σχολιασμό και τις εικόνες στις οποίες εστιάζει η κάμερα. Μπορείτε να συζητήσετε και για το ντύσιμο των αθλητών και αθλητριών (προκλητικά μαγιό που ενισχύουν τη θηλυκότητα, αλλά αφήνουν ακάλυπτο το σώμα να κολλάει άμμο - φαρδιά, μακριά παντελονάκια και μπλούζες, για να παίζουν άνετα και να απωθούν την άμμο).

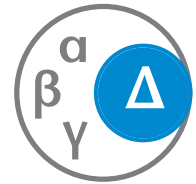
Ενότητα: Φύλα και ισότητα
 Θέμα: Διακρίσεις φύλων μέσα στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής
 Τίτλος δράσης: «Παρατηρώ κορίτσια και αγόρια μέσα στο μάθημα»
 Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α' - Γ' Γυμνασίου

<p>Επιδίωξη: Να αναγνωρίσουν τα παιδιά πιθανές διακρίσεις που γίνονται μέσα στο μάθημα από τον/την εκπαιδευτικό.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Ένα παιχνίδι βόλει, όπου θα συμμετέχουν μικτές ομάδες αγοριών και κοριτσιών.</p>
<p>Υλικά: Παιδιά: Φόρμες και αθλητικά παπούτσια.</p>	<p>Θα χωριστούν τα παιδιά σε 2 ομάδες των έξι ατόμων όπου κάθε ομάδα θα έχει 3 αγόρια και 3 κορίτσια. Τα υπόλοιπα παιδιά θα έχουν ρόλο παρατηρητών σε ομάδες των 4-6 ατόμων. Οι ομάδες παρατηρητών θα είναι αμιγείς, δηλαδή θα αποτελούνται μόνο από κορίτσια και μόνο από αγόρια. Μετά από 20 λεπτά παιχνιδιού θα συνεδριάσει η κάθε ομάδα για 5 λεπτά και ένα άτομο θα παρουσιάσει τις συνολικές παρατηρήσεις στο σύνολο των μαθητών/τριών.</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Για 2 εβδομάδες παρατηρήστε και καταγράψτε σε ποιες άλλες περιστάσεις τα αγόρια και κορίτσια δέχονται διαφορετική ανατροφοδότηση (π.χ. σε άλλα μαθήματα ή εξωσχολικές δραστηριότητες). Ανταλλάξτε σημειώσεις μέσα στο μάθημα και συζητήστε γιατί πιστεύετε ότι γίνεται αυτό.</p>	<p>Συζητήστε με τα παιδιά τα παρακάτω:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Παρατήρησαν κάτι στις διορθώσεις του/της καθηγητή/τριας; • Έχουν κάτι άλλο να σχολιάσουν ή να προσθέσουν; <p>Επίλογος Οι έννοιες «ισότητα» και «ισοτιμία» είναι ταυτόσημες;</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Προσπαθήστε να παρέχετε στα παιδιά όσο το δυνατόν ισότιμη (δίκαιη, με βάση τις ανάγκες τους) ανατροφοδότηση, δίνοντας ενθάρρυνση, κάνοντας διορθώσεις στην τεχνική ή επιβάλλοντας τιμωρίες για τυχόν παραβάσεις κανόνων.</p>	<p style="text-align: center;">Αξιολόγηση</p> <p>Ζητήστε από τα παιδιά να φτιάξουν έναν κώδικα.</p> <p style="text-align: center;">Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Παίξτε μπάσκετ, ποδόσφαιρο, χάντμπολ και ό,τι άλλο αρέσει στα παιδιά με τον ίδιο τρόπο, αλλάζοντας, όμως, τους παρατηρητές και τους παίκτες, ώστε όλοι να περάσουν από τους δυο ρόλους.</p>

Ενότητα 5: Κοινωνικός αποκλεισμός - Κοινωνικές ανισότητες

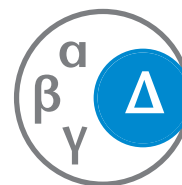
Διδακτικές κάρτες για την Α' - Γ' Δημοτικού

Ενότητα: Κοινωνικός αποκλεισμός - Κοινωνικές ανισότητες
 Θέμα: Ανισότητες στην εκπαίδευση
 Τίτλος δράσης: «Μαθαίνω να γράφω και να διαβάζω»
 Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α' -Γ' Δημοτικού

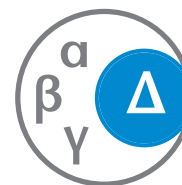
<p>Επιδίωξη: Να ευαισθητοποιηθούν για τις ανισότητες στην εκπαίδευση.</p>	<p>Διαδικασία</p> <p>Πείτε στους μαθητές/τριες να παρατηρήσουν τις 2 εικόνες της αντίστοιχης δράσης του τετραδίου τους.</p>
<p>Υλικά: Μολύβια, μπογιές.</p>	<p>Χρησιμοποιήστε ερωτήσεις, όπως είναι οι παρακάτω, για να συζητήσετε με τους μαθητές/τριες:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Σε τι μοιάζουν και σε τι διαφέρουν οι μαθητές/τριες στις 2 εικόνες; • Υπάρχουν παιδιά στην ηλικία σας που δεν πηγαίνουν στο σχολείο; • Γιατί νομίζετε ότι αυτά τα παιδιά δεν πηγαίνουν σχολείο; • Τι μπορούμε να κάνουμε εμείς, για να βοηθήσουμε;
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Ενημερώστε τους μαθητές/τριες για τη Unicef και παροτρύνετε όσους μπορούν και θέλουν να συνεισφέρουν, π.χ. αγοράζοντας σχολικά της Unicef .</p>	<p>Επίλογος</p> <p>Καταλήξτε με μια πρόταση στο κύριο νόημα του μαθήματος, π.χ. όλα τα παιδιά της γης πρέπει να μπορούν να πηγαίνουν στο σχολείο.</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Βεβαιωθείτε ότι οι μαθητές/τριες καταλαβαίνουν τις λέξεις που χρησιμοποιείτε. Εξηγήστε τους τις βασικές και βάλτε τους να τις γράψουν στο τετράδιό τους.</p>	<p>Αξιολόγηση</p> <p>Πείτε στους/στις μαθητές/τριες να γράψουν ένα δικό τους μήνυμα για το σημερινό μάθημα ή να ζωγραφίσουν κάτι σχετικό. Μπορούν να χρησιμοποιήσουν το χώρο του τετραδίου τους ή το μπλοκ ζωγραφικής τους.</p> <p>Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Μπορείτε να προσεγγίσετε με παρόμοιο τρόπο άλλου είδους κοινωνικές ανισότητες, τις οποίες πιθανόν να καταφέρουν να εντοπίσουν τα παιδιά μέσα από τη συζήτηση που θα πραγματοποιήσετε.</p>

Ενότητα: Κοινωνικός αποκλεισμός – Κοινωνικές ανισότητες
 Θέμα: Αποκλεισμός
 Τίτλος δράσης: «Όλοι χωράνε στο παιχνίδι μας»
 Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α' -Γ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Να βιώσουν τον αποκλεισμό και να μάθουν ότι πρέπει όλοι να συμμετέχουν στα παιχνίδια και να διασκεδάζουν.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Παίξτε τα παρακάτω παιχνίδια στην αυλή ή το γυμναστήριο. Χωρίστε τους/τις μαθητές/τριες σε 3-4 ομάδες, ανάλογα με το χρώμα των ρούχων τους. Επιλέξτε 2-3 παιχνίδια που ξέρετε ότι αρέσουν πολύ σε όλα τα παιδιά. Πείτε στα παιδιά ότι θα παίξετε το πρώτο παιχνίδι που επιλέξατε. Αμέσως μετά πείτε στους/στις μαθητές/τριες ότι όσοι έχουν, π.χ. κόκκινο χρώμα στα ρούχα τους όχι μόνο δε θα συμμετέχουν σε αυτό το παιχνίδι, αλλά και θα πρέπει να καθίσουν σε ένα συγκεκριμένο σημείο απ' όπου μόνο θα βλέπουν, δε θα μιλάνε κτλ. (μπορείτε να τους βάλετε και άλλους περιορισμούς). Μετά παίξτε ένα άλλο παιχνίδι και αποκλείστε άλλη ομάδα παιδιών. Επαναλάβετε, μέχρι όλες οι ομάδες να περάσουν από το ρόλο του αποκλεισμένου. Στη συνέχεια, συγκεντρώστε τους/τις μαθητές/τριες και χρησιμοποιήστε ερωτήσεις, όπως είναι οι παρακάτω, για να συζητήσετε:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Πώς σας φάνηκε, όταν οι άλλοι έπαιζαν και η ομάδα σας καθόταν και δεν έπαιζε; • Πώς νομίζετε ότι αισθάνονται κάποια παιδιά που γεννιούνται διαφορετικά από τους περισσότερους, π.χ. δε μπορούν να περπατήσουν ή δεν ακούνε και βλέπουν τους άλλους να παίζουν και να διασκεδάζουν, ενώ αυτά δε μπορούν; • Έχετε γνωρίσει τέτοια παιδιά; • Μπορούμε να κάνουμε αλλαγές στα παιχνίδια μας, για να μπορούν όλα τα παιδιά να παίζουν και να διασκεδάζουμε; <p>Λέμε στους/στις μαθητές/τριες να διαλέξουν ένα από τα παιχνίδια και το ξαναπαίζουμε όλοι μαζί.</p>
<p>Υλικά: Ανάλογα με τα παιχνίδια που θα επιλέξετε.</p>	<p style="text-align: center;">Επίλογος</p> <p>«Δεν πρέπει να αποκλείουμε τα διαφορετικά παιδιά από τα παιχνίδια μας».</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Πείτε στα παιδιά να ρωτήσουν ένα άτομο με αναπηρία τι δυσκολίες αντιμετωπίζει στην καθημερινή του ζωή.</p>	<p style="text-align: center;">Αξιολόγηση</p> <p>Πείτε στους/στις μαθητές/τριες να γράψουν ένα δικό τους μήνυμα για το σημερινό μάθημα ή να ζωγραφίσουν κάτι σχετικό. Μπορούν να χρησιμοποιήσουν το χώρο του τετραδίου τους ή το μπλοκ ζωγραφικής τους.</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Χειριστείτε προσεκτικά τα παιδιά που αποκλείονται από το παιχνίδι και αλλάξτε γρήγορα τους ρόλους για να μη δημιουργηθούν προβλήματα. Στο επόμενο μάθημα κάντε στην τάξη την αντίστοιχη δράση στο τετράδιο του/της μαθητή/τριας.</p>	<p style="text-align: center;">Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Μπορείτε να αλλάξετε την κατεύθυνση του αποκλεισμού από το άτομο με αναπηρία, που είναι προσανατολισμένο αυτό το μάθημα, σε οποιαδήποτε άλλη, π.χ. παιδιά από άλλες χώρες που δεν ξέρουν καλά τη γλώσσα μας κ.ά.</p>

Ενότητα: Κοινωνικός αποκλεισμός - Κοινωνικές ανισότητες
 Θέμα: Ανισότητες
 Τίτλος δράσης: «Ίσα δικαιώματα»
 Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α' - Γ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Να βιώσουν πώς οι διαφορετικοί κανονισμοί προκαλούν ανισότητες.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Παίξτε το παρακάτω παιχνίδι στην αυλή ή το γυμναστήριο: Χωρίστε τους/τις μαθητές/τριες τυχαία σε 2 ομάδες, τους «Άσπρους» και τους «Μαύρους». Τοποθετήστε τους στο χώρο. Πείτε τους ότι νικήτρια θα είναι η ομάδα που πρώτη θα πετύχει 10 φορές τον κώνο με τη μπάλα. Βάλτε τους εξής διαφορετικούς κανόνες ανά ομάδα: Όσοι από την ομάδα των «άσπρων» δεν πετυχαίνουν τον κώνο βγαίνουν από το παιχνίδι, ενώ όσοι από την ομάδα των «μαύρων» πετύχουν τον κώνο, ξαναπαίρνουν τη μπάλα αμέσως, για να ξαναπροσπαθήσουν.</p>
<p>Υλικά: Μία μπάλα, ένας κώνος, κιμωλία και χαρτάκια-περιβραχιόνια όσα και οι μαθητές/τριες, μισά άσπρα και μισά μαύρα.</p>	<p>Αφήστε τα παιδιά να παίξουν το παιχνίδι, έως ότου εντοπίσουν την αδικία και αρχίσουν να διαμαρτύρονται. Σταματήστε το παιχνίδι και χρησιμοποιήστε ερωτήσεις, όπως είναι οι παρακάτω, για να συζητήσετε το πρόβλημα με τους/τις μαθητές/τριες</p> <ul style="list-style-type: none"> • Τι πρόβλημα είχαμε, παίζοντας αυτό το παιχνίδι; • Είχαν οι 2 ομάδες ίδιους κανόνες; • Τι προκάλεσε το πρόβλημα; • Έχετε συναντήσει άλλη φορά στην καθημερινή σας ζωή παρόμοιο πρόβλημα; • Τι πρέπει να κάνουμε, για να μην έχουμε πρόβλημα στο παιχνίδι μας, τώρα που θα το ξαναπαίζουμε;
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Παροτρύνετε τα παιδιά να συζητήσουν τις καινούργιες λέξεις και έννοιες που έμαθαν σε αυτή την ενότητα. Δείτε την ταινία «Η ζούγκλα» (The wild) της Walt Disney Home entertainment (80' διάρκεια) και μετά κάντε μια συζήτηση για το θέμα της ταινίας με τη βοήθεια της αντίστοιχης δραστηριότητας του τετραδίου του/τις μαθητή/τριας.</p>	<p>Ξαναπαίζουμε το παιχνίδι με ίσους κανόνες.</p> <p>Επίλογος «Όλοι παίζουμε ισότιμα».</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Είναι σημαντικό τα παιδιά να μην καταλάβουν την ανισότητα, πριν ξεκινήσει το παιχνίδι, αλλά μόνο εφόσον το παίξουν. Στο επόμενο μάθημα, κάντε στην τάξη την αντίστοιχη δράση στο τετράδιο του/της μαθητή/τριας.</p>	<p style="text-align: center;">Αξιολόγηση</p> <p>Πείτε στους/στις μαθητές/τριες να συμπληρώσουν την άσκηση: «Τι θα κάνεις, έτσι ώστε να δείξεις σε παιδιά που έχουν έρθει από άλλες χώρες ότι τα αντιμετωπίζεις ισότιμα με εσένα;». Δώστε παραδείγματα και ιδέες, αν τα παιδιά δυσκολεύονται.</p>
	<p style="text-align: center;">Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε οποιοδήποτε άλλο παιχνίδι και να αλλάξετε τους κανόνες, για να καταλάβουν τα παιδιά την ανισότητα που προκαλεί η διαφορετική αντιμετώπιση. Επίσης, μπορείτε να κάνετε παραπομπή - σύνδεση με οποιαδήποτε άλλη κοινωνική ανισότητα.</p>

Διδακτικές κάρτες για την Δ' - ΣΤ' Δημοτικού

Ενότητα : Κοινωνικός αποκλεισμός - Κοινωνικές ανισότητες

Θέμα: Κοινωνικός αποκλεισμός

Τίτλος δράσης: «Ένα σχολείο για όλους»

Εκπαιδευτική βαθμίδα: Δ' - ΣΤ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Να προβληματιστούν για την εικόνα που έχουν για διαφορετικούς από αυτούς ανθρώπους.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Κάντε την παρακάτω δραστηριότητα στην τάξη:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Όλοι κάθονται σε κύκλο. 2. Ένας θα είναι παρατηρητής εκτός κύκλου και θα γράφει τις ιστορίες που θα δημιουργηθούν. 3. Οι υπόλοιποι θα δημιουργήσουν μία ιστορία, χρησιμοποιώντας μία μπάλα. 4. Λέτε στα παιδιά: «αυτή είναι η ιστορία του Αντώνη, ενός νέου από τη Λάρισα» και πασάρτε τη μπάλα σε ένα παιδί, λέγοντάς του να συνεχίσει την ιστορία με μία ή δύο προτάσεις και μετά να πασάρει τη μπάλα σε κάποιον άλλο. 5. Συνεχίζεται, έτσι, το παιχνίδι και η ιστορία χτίζεται με την συνεργασία όλων. 6. Μετά από 10-12 πάσες ζητάτε τη μπάλα και λέτε: «ο Αντώνης γνωρίζει τον Πέτρο, που μετά από ένα ατύχημα είναι καθηλωμένος στο αναπηρικό καροτσάκι», πασάροντας τη μπάλα σε ένα παιδί, ζητώντας του να συνεχίσει την ιστορία του Πέτρου. 7. Ολοκληρώστε την διαδικασία μετά από 10'-15'. 8. Βοηθήστε τα παιδιά να φτιάξουν τις ιστορίες, λέγοντάς τους να αναφέρουν πώς περνάνε τη μέρα τους, τι τους αρέσει να παίζουν, να διαβάζουν κτλ.
<p>Υλικά: Μια μπάλα, χαρτί και μολύβι.</p>	
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Αν υπάρχουν παιδιά με κινητικά προβλήματα ή αισθητηριακές διαταραχές στο σχολείο, πείτε στους/στις μαθητές/τριες να βρουν παιχνίδια που τους αρέσουν και να τα προσαρμόσουν, έτσι ώστε να μπορούν να τα παίζουν στο διάλειμμα και με αυτά τα παιδιά. Παροτρύνετε τους μαθητές και μαθήτριες να κάνουν την καταγραφή των προβλημάτων πρόσβασης στο χώρο του σχολείου, αν υποθέσουμε ότι υπήρχε (ή αν υπάρχει) παιδί που μετακινείται με καροτσάκι.</p>	<p>Ζητήστε από τον παρατηρητή να διαβάσει τις σημειώσεις που κράτησε από τις ιστορίες.</p> <p>Μετά, χρησιμοποιώντας ερωτήσεις, όπως είναι οι παρακάτω, βοηθήστε να συζητήσουν:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Μπορούν οι 2 ήρωες της ιστορίας σας να είναι φίλοι, συμμαθητές/τριες, συμμαίκτες/τριες; • Τι έχουν ίδιο και τι διαφορετικό οι 2 ήρωες; • Αντιμετωπίζονται τα άτομα με αναπηρία το ίδιο, όπως και όλοι οι άλλοι; • Γνωρίζει κάποιος/α από εσάς άτομα με αναπηρία; Τι διαφορές και τι ομοιότητες έχουν με εσάς; Αντιμετωπίζουν προβλήματα στην καθημερινότητά τους; • Γιατί κάποιοι φέρονται διαφορετικά σε άτομα με αναπηρία; • Πώς πρέπει να συμπεριφερόμαστε στα άτομα με αναπηρία; • Είναι δίκαιο να αποκλείονται από παιχνίδια που θα μπορούσαν να συμμετέχουν, απλά γιατί διαφέρουν; <p>(Προσαρμογή από "Antonio & Ali", All different all equal, Education pack, Council of Europe, 1995, σελ. 63).</p> <p>Επίλογος Το δικό μας σχολείο είναι για όλα τα παιδιά». Προτρέψτε τα παιδιά να φτιάξουν το δικό τους μήνυμα και να το γράψουν στο τετράδιό τους.</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Μπορείτε να δώσετε επιπλέον πληροφορίες στα παιδιά για τις κατηγορίες των ατόμων με αναπηρία. Στο επόμενο μάθημα κάντε στην τάξη την αντίστοιχη δράση στο τετράδιο του/της μαθητή/τριας.</p>	<p style="text-align: center;">Αξιολόγηση</p> <p>Πείτε στα παιδιά να κάνουν μικρές ομάδες και να δημιουργήσουν ένα μικρό τετράστιχο ποίημα με το οποίο θα δείχνουν σε ένα παιδί με αναπηρία ότι δεν το αντιμετωπίζουν ως διαφορετικό, αλλά ως ίσο προς ίσο.</p>

Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις

Μπορείτε να φτιάξετε ιστορίες για παιδιά από άλλες χώρες ή με άλλες θρησκείες ή από άλλη φυλή κτλ. και να εστιάσετε σε άλλου είδους ανισότητες και αποκλεισμούς.

Ενότητα: Κοινωνικές ανισότητες - Κοινωνικός αποκλεισμός
 Θέμα: Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός
 Τίτλος δράσης: «Πλειονότητες - Μειονότητες»
 Εκπαιδευτική βαθμίδα: Δ' - ΣΤ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Να προβληματιστούν για την ύπαρξη μειονοτήτων και πλειονοτήτων στην καθημερινή ζωή και την κοινωνία.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Παιχνίδι στην αυλή. Χωρίστε στην τύχη τους/τις μαθητές/τριες σε ομάδες και βάλτε τους να παίξουν ένα παιχνίδι μπάσκετ με άνισο αριθμό παικτών στην κάθε ομάδα, για παράδειγμα 2 εναντίον 5. Βάλτε στόχο να λήξει το παιχνίδι, όταν η μία από τις 2 ομάδες πετύχει 5 καλάθια. Κάντε αλλαγές, έτσι ώστε να περάσουν όσο γίνεται περισσότερα παιδιά και από τις 2 ομάδες. Στη συνέχεια, συζητήστε με ερωτήσεις, όπως:</p>
<p>Υλικά: Μπάλες του μπάσκετ.</p>	<p>• Σας άρεσε αυτός ο τρόπος με τον οποίο παίξατε το μπάσκετ; Τι δε σας άρεσε; • Γιατί η ομάδα με τους πολλούς παίκτες είχε τις περισσότερες πιθανότητες να νικήσει; • Πώς πιστεύετε ότι αισθάνονται οι «λίγοι» απέναντι στους «πολλούς»; (Πείτε τους ότι τους λίγους συνηθίζουμε να τους λέμε «μειονότητα» και τους πολλούς «πλειονότητα») • Έχετε σκεφτεί ποτέ πώς μπορεί να αισθάνονται κάποιοι άνθρωποι που αποτελούν «μειονότητα» σε μια χώρα; • Στη δική μας χώρα υπάρχουν τέτοιες ομάδες ανθρώπων; • Έχετε σκεφτεί ποτέ ότι άνθρωποι από τη χώρα μας μπορεί να αποτελούν «μειονότητες» σε άλλες χώρες; • Πώς νομίζετε ότι πρέπει να συμπεριφερόμαστε απέναντι στις «μειονότητες»;</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Προτείνετε στους/στις μαθητές/τριες να βρουν σε λεξικά τους ορισμούς για κάθε λέξη του σταυρόλεξου που υπάρχει στο τετράδιό τους. Μετά να το δώσουν σε μεγαλύτερούς τους (γονείς, αδέρφια, φίλους κ.ά.) να το συμπληρώσουν. Αφού το λύσουν, να μαντέψουν σε ποια θέματα αναφέρονται αυτές οι λέξεις και να τα συζητήσουν μαζί τους.</p>	<p>Επίλογος: «Η δύναμη των πολλών δεν πρέπει να καταπιέζει τα δικαιώματα των λίγων».</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Αν οι μαθητές/τριες δυσανασχετήσουν από τον άνισο αριθμό παικτών πριν ξεκινήσετε το παιχνίδι, εσείς επιμείνετε να το δοκιμάσουν.</p>	<p style="text-align: center;">Αξιολόγηση</p> <p>Βάλτε τους/τις μαθητές/τριες να γράψουν για το επόμενο μάθημα μια μικρή παράγραφο στην οποία να περιγράψουν κάποια φορά που η απόφαση πολλών άλλων τους έφερε σε δύσκολη θέση. Γιατί αυτό συνέβη και πώς αισθάνθηκαν.</p>

Ενότητα : Κοινωνικές ανισότητες - Κοινωνικός αποκλεισμός
 Θέμα: Κοινωνικός αποκλεισμός
 Τίτλος δράσης: «Μπορούν όλοι να τα καταφέρουν στα αθλήματα!»
 Εκπαιδευτική βαθμίδα: Δ' - Στ' Δημοτικού

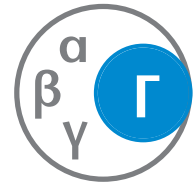
<p>Επιδίωξη: Να μάθουν να αποδέχονται τις διαφορετικές ικανότητες των συμμαθητών/τριών τους στα ομαδικά αθλήματα.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Συζητήστε αρχικά με τα παιδιά πώς συνηθίζουν να χωρίζονται σε ομάδες, για να παίξουν τα παιχνίδια που αγαπάνε.</p> <p>Μετά συζητήστε μαζί τους μερικά από τα κριτήρια που συνήθως χρησιμοποιούμε εμείς οι εκπαιδευτικοί, για να φτιάξουμε ομάδες, ανάλογα με την περίπτωση ή το σκοπό του παιχνιδιού.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Χωρισμός σε ομάδες ανά φύλο. • Χωρισμός σε ομάδες με ίδιο επίπεδο ικανοτήτων μεταξύ των παικτών. • Χωρισμός σε ομάδες με μικτό επίπεδο ικανοτήτων ανά ομάδα. • Χωρισμός σε ομάδες τυχαία. • Σταθερές ομάδες ή ομάδες που συνεχώς αλλάζουν τα μέλη τους.
<p>Υλικά: Μπάλες, για να παίξετε τα παιχνίδια που επιλέξατε.</p>	<p>Σε κάθε ένα από τα κριτήρια προσπαθήστε μαζί με τους/τις μαθητές/τριες να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Συνηθίζετε να χωρίζετε έτσι; • Για ποιους λόγους; • Σε ποιες περιπτώσεις είναι προτιμότερος αυτός ο τρόπος; • Υπάρχουν προβλήματα σε αυτό το είδος χωρισμού σε ομάδες; • Συγκρίνετε αυτόν με τους άλλους τρόπους χωρισμού σε ομάδες και βάλτε τους με σειρά προτίμησης.
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Παροτρύνετε τα παιδιά να δοκιμάσουν στα παιχνίδια που παίζουν μόνο τους να χωρίζονται τυχαία, π.χ. με χρώματα ρούχων ή μήνες γέννησης (μονοί-ζυγοί) ή άλλους τρόπους.</p>	<p>Πείτε τους ότι στο περιβάλλον του σχολείου ο στόχος μας, όταν φτιάχνουμε ομάδες, για να παίξουμε, είναι είτε, για να μάθουμε καινούρια παιχνίδια είτε, για να διασκεδάσουμε, παίζοντας με παιχνίδια που ήδη γνωρίζουμε. Οι διαφορετικές ικανότητες που έχει κάθε μαθητής/τρια σε κάθε άθλημα δεν πρέπει να καθορίζουν τη συμμετοχή του ή όχι στα παιχνίδια που παίζουμε στο σχολείο. Όλοι συμμετέχουμε, για να μάθουμε και να διασκεδάσουμε, γιατί:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ένας τρόπος υπάρχει, για να γίνουμε καλύτεροι σε κάποιο παιχνίδι: Παίζοντας! • Μαθαίνουμε και από τους/τις συμμαθητές/τριες μας και γινόμαστε καλύτεροι/ες, παίζοντας μαζί τους. Δεν μαθαίνουμε μόνο από τον εκπαιδευτικό Φυσικής Αγωγής! • Έχετε φανταστεί ποτέ πόσο βαρετό θα ήταν ένα παιχνίδι, αν όλοι μας είχαμε ακριβώς τις ίδιες ικανότητες; <p>Επιλέξτε ένα παιχνίδι και βγείτε να το παίξετε στην αυλή, δοκιμάζοντας τους 2 πρώτους τρόπους χωρισμών ομάδων που διαλέξατε ως προτιμότερους.</p> <p>Συζητήστε στο τέλος αν πραγματικά αυτοί ήταν οι καλύτεροι τρόποι χωρισμού σε ομάδες ή αν χρειάζεται οι μαθητές/τριες να αναθεωρήσουν και να δοκιμάσουν και άλλους τρόπους σε επόμενα μαθήματα.</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Όσο συζητάτε ή παίζετε, θυμίζετε συνεχώς στα παιδιά ότι οι στόχοι μας είναι να μαθαίνουμε όλοι και να διασκεδάσουμε όλοι στα παιχνίδια που παίζουμε.</p>	<p style="text-align: center;">Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Δοκιμάστε να προσεγγίσετε με δικό σας τρόπο τις διαφορές ικανοτήτων στα ατομικά αγωνίσματα.</p>

Διδακτικές κάρτες για την Α' - Γ' Γυμνασίου

Ενότητα: Κοινωνικές ανισότητες - Κοινωνικός αποκλεισμός
Θέμα: Διακρίσεις που οδηγούν σε αποκλεισμό
Τίτλος δράσης: «Στερεότυπα και προκαταλήψεις»
Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α' - Γ' Γυμνασίου

<p>Επιδίωξη: Να μάθουν για τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα και πώς αυτά οδηγούν σε διακρίσεις και αποκλεισμό.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <ul style="list-style-type: none"> • Διαβάστε στα παιδιά την παρακάτω παράγραφο: «Η Μαίρη άκουσε τον παγωτατζή να έρχεται από την άλλη πλευρά του δρόμου. Θυμήθηκε τα λεφτά που της χάρισαν στα γενέθλιά της και έτρεξε μέσα στο σπίτι». Πείτε τους να την ερμηνεύσουν. Μετρήστε πόσες υποθέσεις έκαναν για τις πληροφορίες που τους λείπουν και εντοπίστε τες μέσα από ερωτήσεις (π.χ. πού ξέρετε ότι η Μαίρη είναι ένα νεαρό κορίτσι, πού το ξέρετε ότι θα αγοράσει παγωτό;). Δοκιμάστε να αλλάξετε τη λέξη «λεφτά» με τη λέξη «όπλο» και προσπαθήστε πάλι να ερμηνεύσετε την παράγραφο. Ποιες είναι τώρα οι υποθέσεις που κάνουν για τη Μαίρη; (All different - all equal, Education pack, European Youth Centre, 1995, σελ. 31) • Στη συνέχεια, πείτε τους να φανταστούν διάφορους φίλους που έχουν. Με άλλους συνήθως παίζουν ποδόσφαιρο, με άλλους ακούνε μουσική και με άλλους διαβάζουν. Πόσο σίγουροι είναι για όλους τι μουσική ακούνε, τι ομάδα είναι και τι φαγητό τους αρέσει; Ξέρουν ή απλά μαντεύουν; Το να κάνουμε υποθέσεις είναι κοινό και εύκολο. Αν είναι τόσο εύκολο να κάνουμε λάθη για ανθρώπους που νομίζουμε ότι ξέρουμε καλά, σκεφτείτε πόσο εύκολο είναι να έχουμε λανθασμένες κρίσεις για ανθρώπους που δεν γνωρίζουμε και πολύ καλά ή καθόλου. • Πείτε στους/στις μαθητές/τριες να διαβάσουν τους ορισμούς για τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα από το τετράδιό τους. Στη συνέχεια, πείτε τους ότι οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα μας βοηθούν να εξηγήσουμε την πραγματικότητα. Όταν η πραγματικότητα δεν ανταποκρίνεται στην προκατάληψή μας, είναι ευκολότερο για το μυαλό μας να αλλάξουμε την ερμηνεία της πραγματικότητας, παρά να αλλάξουμε την προκατάληψή μας. Οι προκαταλήψεις μάς βοηθούν να συμπληρώσουμε πληροφορίες, όταν μας λείπουν.
<p>Υλικά: Μολύβι και χαρτί.</p>	
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Πείτε στους/στις μαθητές/τριες να ελέγξουν τις υποθέσεις (τι μουσική ακούνε, τι ομάδα είναι και τι φαγητό τους αρέσει) που έκαναν για τους/τις φίλους/ες τους ρωτώντας τους.</p>	<p>Στη συνέχεια, ρωτήστε τους:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Μπορείτε να εντοπίσετε προκαταλήψεις και στερεότυπα που έχετε αφομοιώσει ασυνείδητα για κάποιες από τις παρακάτω ομάδες ατόμων: τσιγγάνους, μετανάστες, άτομα άλλων θρησκειών, άτομα με αναπηρία; • Τι είδους διακρίσεις γίνονται προς τέτοιες ομάδες ατόμων; • Από ποιες κοινωνικές δραστηριότητες στις οποίες όλοι συμμετέχουν αυτοί αποκλείονται; <p>Ολοκληρώστε, λέγοντάς τους ότι οι διακρίσεις είναι οι προκαταλήψεις στην πράξη. Ομάδες ατόμων ονομάζονται ως διαφορετικές και γίνονται διακρίσεις προς αυτές, με αποτέλεσμα να αποκλείονται από διάφορους τομείς της κοινωνικής ζωής.</p> <p>Επίλογος «Μπορεί να είναι δύσκολο να αλλάξουμε τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα που έχουμε για ομάδες ατόμων, όμως ένα καλό πρώτο βήμα είναι να μπορούμε να τα εντοπίσουμε».</p>

Διδακτικά σχόλια;

Ενθαρρύνετε τα παιδιά να κάνουν ερωτήσεις για λέξεις και έννοιες που δεν καταλαβαίνουν. Στο επόμενο μάθημα κάντε στην τάξη την αντίστοιχη δράση στο τετράδιο του/της μαθητή/τριας.

Αξιολόγηση

Πείτε στους/στις μαθητές/τριες να συμπληρώσουν τις ασκήσεις που βρίσκονται στο τετράδιό τους. Βοηθήστε τους να βρουν τις σωστές απαντήσεις μέσα από καθοδηγούμενες ερωτήσεις.

Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις

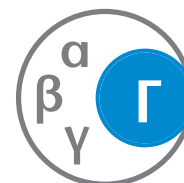
Αυτήν τη δράση μπορείτε να την εστιάσετε σε στερεότυπα και προκαταλήψεις προς μία συγκεκριμένη ομάδα ατόμων και να την προσεγγίσετε αναλυτικότερα.

Ενότητα: Κοινωνικές ανισότητες - Κοινωνικός αποκλεισμός

Θέμα: Ανισότητες

Τίτλος δράσης: «Ευκαιρίες και ανισότητες»

Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α' - Γ' Γυμνασίου

Επιδίωξη: Να μάθουν και να προβληματιστούν για το πώς οι διαφορετικές ευκαιρίες οδηγούν σε κοινωνικές ανισότητες.

Υλικά: Μία μπάλα του μπάσκετ και ένα μπαλάκι του τένις.

Διδακτικά σχόλια:

Βοηθήστε τα παιδιά με ερωτήσεις να εντοπίσουν όσο γίνεται περισσότερες διαστάσεις των ανισοτήτων που προκύπτουν από τις διαφορετικές ευκαιρίες. Αποφύγετε να αποδώσετε ευθύνες σε «όλους και κανέναν», που θα αφήσουν στα παιδιά την εντύπωση ότι δεν μπορούν να κάνουν τίποτα, για να αναστείλουν τις ανισότητες που δημιουργούνται γύρω τους. Στο επόμενο μάθημα κάντε στην τάξη την αντίστοιχη δράση στο τετράδιο του/της μαθητή/τριας.

Καθήκοντα εκτός τάξης:

Να ετοιμάσουν τα παιδιά ένα άρθρο με τις προτάσεις που θα κάνουν για ίσες ευκαιρίες στην εκπαίδευση. Να το δημοσιεύσουν στην εφημερίδα του σχολείου ή στον τοπικό τύπο.

Διαδικασία

Χωρίζουμε τους/τις μαθητές/τριες τυχαία σε δυο ομάδες. Βάζουμε τη μία ομάδα σε σειρά, στη γραμμή της προσωπικής βολής, να σκοράρει στο καλάθι του μπάσκετ με μια μπάλα του μπάσκετ. Την άλλη ομάδα τη βάζουμε σε σειρά, πίσω από τη γραμμή του τρίποντου, να σκοράρει στο καλάθι του μπάσκετ. Τους λέμε ότι νικήτρια θα είναι η ομάδα που πρώτη θα καταφέρει να πετύχει 11 καλάθια. Μετά, να αλλάξουν θέσεις και να επαναλάβουν.

Μετά το τέλος του παιχνιδιού χρησιμοποιήστε ερωτήσεις, όπως είναι οι παρακάτω, για να συζητήσετε με τους/τις μαθητές/τριες:

- 1) Τι προκάλεσε την ανισότητα μεταξύ των δύο ομάδων;
- 2) Μπορείτε να εντοπίσετε τις διαφορετικές ευκαιρίες που έχουν ως προς την εκπαίδευση:
  - i) Παιδιά μεταναστών ή μειονοτήτων με τα παιδιά της χώρας μας;
  - ii) Παιδιά που ζουν στις πόλεις και παιδιά που ζουν σε απομονωμένα χωριά;
  - iii) Παιδιά που οι γονείς τους έχουν μεγάλες διαφορές στο εισόδημά τους;
  - iv) Παιδιά που γεννήθηκαν με κάποια διαφορετικότητα;
- 3) Τι κοινωνικές ανισότητες προκαλούν οι διαφορετικές ευκαιρίες ως προς την εκπαίδευση σε κάθε μία από τις παραπάνω περιπτώσεις;
- 4) Τι αλλαγές θα πρότεινες να γίνουν στην εκπαίδευση έτσι ώστε όλα τα παιδιά να έχουν ίσες ευκαιρίες, για να έχουν όλα δικαίωμα σε μια καλύτερη ζωή;
- 5) Μπορείτε να εντοπίσετε τις διαφορετικές ευκαιρίες που έχουν τα παραπάνω παιδιά και σε άλλους τομείς, όπως στην υγειονομική περίθαλψη, την πληροφόρηση για κοινωνικές παροχές κ.ά.;
- 6) Με δεδομένο ότι για όλες αυτές τις ανισότητες δε μπορούμε να πούμε με ασφάλεια ότι φταίει αποκλειστικά κάποιος ή κάποιοι συγκεκριμένα, εμείς στην καθημερινότητά μας τι νομίζετε ότι μπορούμε να κάνουμε για τη βελτίωση της κατάστασης;

Επίλογος

Ευθύνονται οι άνθρωποι για τις κοινωνικές ανισότητες ή μήπως οι διαφορετικές ευκαιρίες δημιουργούν τις κοινωνικές ανισότητες;».

Αξιολόγηση

Συνεργαστείτε με το/τη φιλόλογο και βάλτε τα παιδιά να γράψουν μια έκθεση με θέμα: «Αν ήμουν Υπουργός Παιδείας για μία μέρα, τι αλλαγές θα έκανα, ώστε όλα τα παιδιά να έχουν τις ίδιες ευκαιρίες στην εκπαίδευση;». Τις καλύτερες δημοσιοποιήστε τες με όποιο τρόπο νομίζετε καλύτερο.

Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις

Μπορείτε να εστιάσετε τη δραστηριότητα σε συγκεκριμένη ομάδα παιδιών μόνο και να εμβαθύνετε περισσότερο.

Ενότητα: Κοινωνικές ανισότητες - Κοινωνικός αποκλεισμός
 Θέμα: Κοινωνικός αποκλεισμός
 Τίτλος: «Κοινωνική κατασκευή του σώματος»
 Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α' - Γ' Γυμνασίου

<p>Επιδίωξη: Να προβληματιστούν για την κοινωνική κατασκευή του ιδανικού σώματος σήμερα.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Ενημερώστε τους/τις μαθητές/τριες από το προηγούμενο μάθημα να φέρουν από το σπίτι τους περιοδικά ποικίλης ύλης που έχουν στο σπίτι τους. Τα περιοδικά θα πρέπει να είναι αυτά που αγοράζει συχνότερα η οικογένεια.</p>
<p>Υλικά: Περιοδικά ποικίλης ύλης ευρείας κυκλοφορίας.</p>	<p>Θα πρέπει σε ομάδες να καταγράψουν σε έναν πίνακα τη συχνότητα εμφάνισης και προβολής συγκεκριμένων σωματότυπων (π.χ. πόσες εικόνες με αδύνατα μοντέλα υπάρχουν, πόσες ολόσωμες φωτογραφίες διασημοτήτων υπάρχουν, πόσες αντίστοιχα φωτογραφίες απόμων με περισσότερα κιλά υπάρχουν και ίσως με ποια σχόλια συνοδεύονται).</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Όλα τα στοιχεία και τις απόψεις που συζητήθηκαν μπορούν να τα συγκεντρώσουν και να φτιάξουν μια μεγάλη αφίσα, η οποία θα αναρτηθεί σε κεντρικό σημείο του σχολείου, ή να ετοιμάσουν ένα άρθρο για τη σχολική εφημερίδα τους.</p>	<p>Αφού η κάθε ομάδα ανακοινώσει τις συχνότητες εμφάνισης, συζητήστε για το ποιος είναι ο ρόλος των Μ.Μ.Ε. στη διαμόρφωση αντιλήψεων για το ιδανικό σώμα. Ποιος είναι ο ρόλος του ιδανικού σωματότυπου και πώς μπορεί να επηρεάσει έφηβους και νέους; Ποια είναι η σχέση της υγείας με το πολύ αδύνατο ή το πολύ παχύ σώμα;</p> <p>Στη συνέχεια, μπορείτε να συζητήσετε για το πώς αλλάζει το πρότυπο του ιδανικού σώματος ανά εποχή τόσο για τους άνδρες, όσο και για τις γυναίκες. Θα βοηθούσε πολύ να βρείτε πρώτα σχετικές φωτογραφίες (ξεκινήστε από τα σχολικά βιβλία) από διάφορες χρονικές περιόδους, π.χ. αναγέννηση, κλασικά χρόνια, αρχαιότητα κτλ. Συζητήστε με τους/τις μαθητές/τριες ποια είναι τα στοιχεία της κάθε χρονικής περιόδου που επιδρούν στη διαμόρφωση του ιδανικού σώματος ανά εποχή.</p> <p>Επίλογος Κλείστε τη δραστηριότητα, τονίζοντας στα παιδιά ότι το ιδανικό σώμα είναι το υγιές σώμα.</p>
<p>Διδακτικά σχόλια Εκμεταλλευτείτε αυτήν τη δραστηριότητα για να δώσετε επιπλέον γνώσεις στα παιδιά για άσκηση και διατροφή.</p>	<p style="text-align: center;">Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Μπορείτε να πείτε στους μαθητές και μαθήτριες να παρακολουθήσουν για 1 ώρα τηλεόραση και να καταγράψουν τη συχνότητα εμφάνισης και προβολής συγκεκριμένων σωματότυπων.</p>

Επιθετικότητα και Βία

Επιθετικότητα και Βία

Διδακτικές κάρτες για την Α' - Γ' Δημοτικού

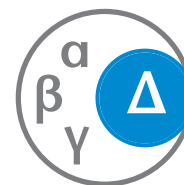
Επιθετικότητα και βία

Θέμα: Προβολή θετικών αθλητικών προτύπων

Τίτλος δράσης: «Ο αθλητής και η αθλήτρια που θαυμάζω»

Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α' - Γ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Να αποκτήσουν θετικά αθλητικά πρότυπα.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Κάντε μια συζήτηση με τους/τις μαθητές/τριες για το ποιους αθλητές -αθλήτριες θαυμάζουν και γιατί.</p> <p>Παροτρύνετέ τους να ετοιμάσουν για τον/την αγαπημένο/η τους αθλητή-αθλήτρια ένα μικρό άλμπουμ- λεύκωμα, που να περιέχει τα παρακάτω:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Μία σελίδα τίτλου. • Έναν πίνακα περιεχομένων. • Μια φωτογραφία ή ζωγραφιά του αθλητή ή της αθλήτριας. • Βιογραφικές πληροφορίες, π.χ. πότε και που γεννήθηκε, πότε ξεκίνησε αθλητισμό κτλ. • Στατιστικά στοιχεία που σχετίζονται με την απόδοσή του, π.χ. εξέλιξη του ρεκόρ, συμμετοχές κτλ. • Τους λόγους για τους οποίους ο μαθητής ή η μαθήτρια θεωρεί ότι το είδωλό του είναι καλός/ή αθλητής/τρια, με παραδείγματα έντιμης αθλητικής συμπεριφοράς ή γενικότερης έντιμης συμπεριφοράς στην καθημερινή του ζωή.
<p>Υλικά: Φωτογραφίες από αθλητικά ή άλλα περιοδικά, μολύβι, χαρτί.</p>	
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Ζητήστε τους από το προηγούμενο μάθημα να φέρουν αθλητικά περιοδικά και εφημερίδες.</p>	
<p>Διδακτικά σχόλια: Μην απορρίπτετε οποιαδήποτε επιλογή αθλητή/τριας από τους μαθητές/τριες, αρκεί να εστιάσουν στις θετικές του συμπεριφορές.</p>	<p style="text-align: center;">Αξιολόγηση</p> <p>Πείτε στα παιδιά να συμπληρώσουν την παρακάτω φράση: Για μένα «έντιμη αθλητική συμπεριφορά είναι...»</p> <p style="text-align: center;">Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Μπορείτε να περιορίσετε τις επιλογές των μαθητών/τριών στην επιλογή αθλητή ή αθλήτριας, διαλέγοντας μόνο αθλητές/τριες από ομαδικά ή μόνο από ατομικά αγωνίσματα ή μόνο Έλληνες ή άλλους αθλητές/τριες.</p> <p>Εναλλακτικά, μπορείτε να ζητήσετε να φέρουν φωτογραφίες από αθλητές και αθλήτριες και να φτιάξουν ένα κολάζ με φωτογραφίες τους και μηνύματα έντιμης αθλητικής συμπεριφοράς.</p>

Επιθετικότητα και βία
Θέμα: Τήρηση κανόνων αθλητικής συμπεριφοράς
Τίτλος δράσης: «Οι κανόνες μας»
Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α' – Γ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Να συμμετέχουν στη θέσπιση και τήρηση των κανόνων συμπεριφοράς στα παιχνίδια που παίζουν</p>	<p>Διαδικασία</p> <p>Κάντε μια εισαγωγική συζήτηση με τα παιδιά για το ποιες συμπεριφορές τους αρέσουν και ποιες όχι όταν παίζουν παιχνίδια. Καθοδηγήστε τη συζήτηση με τη βοήθεια των παρακάτω ερωτήσεων:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Πώς αισθάνεστε, όταν σε κάποια αστοχία ή αποτυχία σας στο παιχνίδι οι συμμαθητές/τριες σας σας μαλώνουν και πώς, όταν σας λένε καλά λόγια, για να ξαναπροσπαθήσετε για κάτι καλύτερο; • Τι λόγια ή χειρονομίες θέλετε να χρησιμοποιούμε για να ενθαρρύνουμε ένα/μία συμμαίκτη/τρια μας που δεν τα πήγε καλά στο παιχνίδι; • Πώς αισθάνεστε, όταν η ομάδα σας έχει χάσει και οι νικητές της άλλης ομάδας σας κοροϊδεύουν και πώς όταν οι νικητές σας δίνουν το χέρι και σας ευχαριστούν για το ωραίο παιχνίδι που παίξατε; • Τι λόγια ή χειρονομίες θέλετε να χρησιμοποιούμε, όταν λήγει το παιχνίδι μας; • Πώς αισθάνεστε, όταν στα παιχνίδια που παίζετε κάποιοι συμμαθητές/τριες σας «κλέβουν» και έτσι κερδίζετε; Αισθάνεστε το ίδιο χαρούμενοι/ες για τη νίκη σας όπως αν έπαιζαν χωρίς «κλεψιές»; • Τι συνέπειες πρέπει να ορίσουμε για όσους «κλέβουν» στα παιχνίδια, άσχετα αν νικάμε ή χάνουμε;
<p>Υλικά: Μολύβι, χαρτί, μπάλα ή άλλο αθλητικό υλικό, ανάλογα με τα παιχνίδια που θα επιλέξουν.</p>	<p>Αφού καταλήξετε σε συγκεκριμένες συμπεριφορές γράψτε τις και ζητήστε από όλους τους/τις μαθητές/τριες να υπογράψουν κάτω από τους κανόνες που έφτιαξαν ότι θα τους τηρούν σε όλα τα παιχνίδια που θα παίζουν μέσα και έξω από το μάθημα.</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Ζητήστε τους να αναρτήσουν στην τάξη τους τους κανόνες που έφτιαξαν</p>	<p>Στη συνέχεια, πείτε στα παιδιά να επιλέξουν όποιο παιχνίδι θέλουν και να βγούνε στην αυλή να το παίξουν εφαρμόζοντας τις συμπεριφορές που αποφάσισαν.</p> <p>Επίλογος «Σεβόμαστε όλους τους κανόνες που εμείς φτιάξαμε για τα παιχνίδια μας».</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Καθοδηγήστε με ερωτήσεις τα παιδιά έτσι ώστε να πάρουν σωστές και ρεαλιστικές αποφάσεις για τους κανόνες που θα θεσπίζουν.</p>	<p>Αξιολόγηση</p> <p>Ζητείστε από τους/τις μαθητές/τριες να εφαρμόσουν τους κανόνες τους σε όλα τα μαθήματα που θα ακολουθήσουν, αλλά και στα παιχνίδια που θα παίζουν εκτός μαθήματος.</p>

Διδακτικές κάρτες για την Δ' - ΣΤ' Δημοτικού

Επιθετικότητα και βία

Θέμα: Μ.Μ.Ε. και βία στους αθλητικούς χώρους

Τίτλος δράσης: «Ο μικρός ρεπόρτερ»

Εκπαιδευτική βαθμίδα: Δ' - ΣΤ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Να μάθουν για το ρόλο των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στη βία και την επιθετικότητα στους αθλητικούς χώρους.</p>	<p>Διαδικασία</p> <p>Πείτε στους/στις μαθητές/τριες να παρακολουθήσουν την ειδησεογραφία στις αθλητικές εφημερίδες, για 1-2 εβδομάδες. Να κόβουν τα άρθρα και τις φωτογραφίες που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την αθλητική βία και επιθετικότητα και τα άρθρα και φωτογραφίες που προβάλλουν έντιμες αθλητικές συμπεριφορές.</p> <p>Αφού μαζέψουν όλο το υλικό, ταξινομήστε το, διαβάστε το και συζητήστε τα παρακάτω:</p>
<p>Υλικά: Εφημερίδες, ψαλίδια, μολύβια, χαρτιά, χαρτόνια,μπογιές-μαρκαδόροι.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ποιες είναι οι πιο συχνές αναφορές, αυτές στη βία και την επιθετικότητα ή αυτές στην έντιμη αθλητική συμπεριφορά; • Προσέξτε το ύφος με το οποίο είναι γραμμένα τα άρθρα. Τα βίαια επεισόδια ή οι επιθετικές συμπεριφορές που περιγράφουν αντιμετωπίζονται με επιείκεια, δηλαδή δικαιολογούνται, ή αποδοκιμάζονται; • Εντοπίστε αν τα άρθρα που περιγράφουν βία ή επιθετικότητα συνοδεύονται από φωτογραφίες. • Εντοπίστε αν τα άρθρα που περιγράφουν έντιμες αθλητικές συμπεριφορές συνοδεύονται από φωτογραφίες. • Ψάξτε μέσα στα άρθρα αν αναφέρουν τις επιπτώσεις των βίαιων ή επιθετικών συμπεριφορών. Επισημαίνουν τις άσχημες επιπτώσεις από τη χρήση βίας ή επιθετικότητας ή τις αγνοούν και τονίζουν μόνο τα γεγονότα;
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Παροτρύνετε τα παιδιά να εκθέσουν το φωτογραφικό υλικό που συνέλεξαν σε ένα πόστερ και να το αναρτήσουν στην τάξη ή στο σχολείο. Τις φωτογραφίες των έντιμων συμπεριφορών να τις ομαδοποιήσουν κάτω από μια επικεφαλίδα - σύνθημα - μήνυμα (π.χ. επικροτούμε και μιμούμαστε), ενώ τις φωτογραφίες των βίαιων και επιθετικών συμπεριφορών να τις ομαδοποιήσουν κάτω από μια επικεφαλίδα - σύνθημα - μήνυμα (π.χ. απορρίπτουμε και αποφεύγουμε).</p>	<p>Συνοψίστε τους άμεσους και έμμεσους τρόπους που χρησιμοποιούν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, για να προβάλλουν τη βία και την επιθετικότητα.</p> <p>Συζητήστε τους λόγους που τα Μ.Μ.Ε. δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στη βία, παρά στις έντιμες αθλητικές συμπεριφορές.</p> <p>Επίλογος</p> <p>Για κάθε βίαιη ή επιθετική συμπεριφορά που εντόπισαν συζητήστε με τα παιδιά ποια θα έπρεπε να είναι η σωστή συμπεριφορά σε κάθε περίπτωση.</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Χρησιμοποιήστε επιπλέον καθοδηγητικές ερωτήσεις, για να βοηθήσετε τους/τις μαθητές/τριες να εντοπίσουν τους τρόπους που τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης χρησιμοποιούν, για χάρη του κέρδους, τη βία και την επιθετικότητα στους αθλητικούς χώρους.</p>	<p>Αξιολόγηση</p> <p>Μετά την ανάλυση και συζήτηση που θα κάνετε, ζητήστε από τους/τις μαθητές/τριες να γράψουν σε μια παράγραφο την απάντηση στην ερώτηση: «Με ποιους τρόπους νομίζετε ότι τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης επηρεάζουν τους νέους για το θέμα της βίας και επιθετικότητας στους αθλητικούς χώρους;»</p> <p>Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Μπορείτε να παροτρύνετε τους/τις μαθητές/τριες, αντί να συλλέξουν στοιχεία από τις εφημερίδες, να παρακολουθήσουν αθλητικές εκπομπές στο ράδιο ή την τηλεόραση για τον ίδιο σκοπό και να τις σχολιάσουν.</p>

Επιθετικότητα και βία
Θέμα: Στάσεις, συμπεριφορές
Τίτλος δράσης: «Παιχνίδι στην αυλή»
Εκπαιδευτική βαθμίδα: Δ' - Στ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Να μάθουν να ξεχωρίζουν τις αποδεκτές από τις μη αποδεκτές συμπεριφορές, όταν παίζουν παιχνίδια.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Επιλέξτε ένα ομαδικό παιχνίδι και χωρίστε τους μαθητές και μαθήτριες σε 2 ομάδες, για να παίξουν. Κρατήστε εκτός ομάδων 4-6 παιδιά. Σε 2-3 παίκτες κάθε ομάδας δέστε ένα σχοινί στη μέση τους και βάλτε από ένα μαθητή ή μαθήτρια (από αυτούς που είναι εκτός ομάδων) να τους κρατάει από το σχοινί και να κινείται συνεχώς μαζί τους, πίσω τους. Δώστε οδηγίες σε αυτούς που κρατούν τα σχοινιά να εμποδίζουν συνεχώς την κίνηση των παικτών που «κρατάνε δεμένους». Αφήστε τους να παίξουν λίγη ώρα έτσι και μετά αλλάξτε ρόλους στους/στις μαθητές/τριες. Προσοχή! Αν το παιχνίδι γίνεται επικίνδυνο διακόψτε το άμεσα.</p> <p>Διακόψτε μετά από λίγη ώρα και συζητήστε το πώς τους φάνηκε, όταν δεν τους άφηναν να κινηθούν ελεύθερα και αν έχουν αισθανθεί παρόμοια κάποιες φορές στα παιχνίδια τους.</p> <p>Κάντε μαζί μια λίστα με συμπεριφορές που επιτρέπονται σύμφωνα με τους κανόνες του παιχνιδιού και με συμπεριφορές που αποτελούν επιθετικότητα.</p> <p>Ξεκαθαρίστε τους ότι είναι άλλο να παίζουν με το γράμμα των κανόνων και άλλο να παίζουν με το πνεύμα των κανόνων.</p> <p>Στη συνέχεια, βάλτε τους/τις μαθητές/τριες να παίξουν κανονικά το παιχνίδι τους, χωρίς τα σχοινιά, και παροτρύνετε τους να ελέγχουν τις ενέργειές τους μέσα στο παιχνίδι, έτσι ώστε να μην παραβιάζουν το πνεύμα των κανόνων του παιχνιδιού.</p>
<p>Υλικά: Μπάλες για το παιχνίδι.</p>	<p style="text-align: center;">Αξιολόγηση</p> <p>Ζητήστε από τους/τις μαθητές/τριες να ξεκαθαρίσουν ποιες συμπεριφορές ή ενέργειες είναι αποδεκτές και ποιες αποτελούν επιθετικότητα σε άλλα παιχνίδια που παίζουν.</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Πείτε στους/στις μαθητές/τριες να ετοιμάσουν μερικά σχετικά μηνύματα, να τα επιμεληθούν με εικόνες ή σκίτσα και να τα τοιχοκολλήσουν στο γυμναστήριο.</p>	<p style="text-align: center;">Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Μπορείτε να επιλέξετε οποιοδήποτε άλλο ομαδικό άθλημα και οποιαδήποτε άλλη μορφή συγκαλυμμένου «σκληρού μαρκαρίσματος» (π.χ. τράβηγμα μπλούζας). Προσοχή! Αν το παιχνίδι γίνεται επικίνδυνο διακόψτε το άμεσα.</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Διακόψτε το παιχνίδι, για να αλλάξετε ρόλους στους/στις μαθητές/τριες ή για να συζητήσετε, πριν εκδηλωθούν σοβαρότερες αντιδράσεις, αφήνοντας πρώτα να εκδηλωθεί η δυσαρέσκεια ή ενόχληση με διαμαρτυρίες.</p>	

Επιθετικότητα και βία

Θέμα: Κατανόηση των συνεπειών της επιθετικότητας

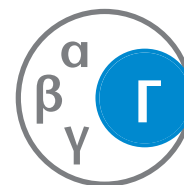
Τίτλος δράσης: «Το χαμογελαστό παιχνίδι»

Εκπαιδευτική βαθμίδα: Δ' - Στ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Να κατανοήσουν τις αρνητικές συνέπειες της επιθετικότητας στον αθλητισμό.</p>	<p>Διαδικασία</p> <p>Πριν ξεκινήσετε τη δραστηριότητα, δείξτε στα παιδιά αποκόμματα από εφημερίδες και περιοδικά με σχολιασμούς πράξεων «ευ αγωνίζεσθαι» και «επιθετικές» πράξεις σε διάφορα αθλήματα. Πείτε στα παιδιά τι συνέπειες είχε η κάθε πράξη [πρακτικά για την εξέλιξη του αγώνα, συναισθηματικά για τους παίκτες που έλαβαν μέρος στο επεισόδιο (θετικό ή αρνητικό), συνέπειες στην υστεροφημία τους]. Να τονίσετε στα παιδιά τη διαφορά της επιθετικότητας και της βίας, αλλά και να επισημάνετε την αντικανονικότητα και των δύο.</p>
<p>Υλικά: Μία μπάλα, χαρτί και μολύβι.</p>	<p>«Το χαμογελαστό παιχνίδι»: τα παιδιά θα παίξουν το αγαπημένο τους ομαδικό παιχνίδι. Ορίστε εσείς ποιο θα είναι. Χωρίστε τα παιδιά σε δύο ομάδες. Κάθε ομάδα θα ορίσει τον «Παρατηρητή» της. Εξηγήστε το ρόλο του «Παρατηρητή». Ο «Παρατηρητής» θα πρέπει στο χαρτί που έχει να καταγράφει κάθε ενέργεια παίκτη της ομάδας του, η οποία είχε επιθετική μορφή (με οποιαδήποτε έκφραση της επιθετικότητας). Μετά από 10 λεπτά παιχνιδιού, σταματήστε τους και ζητήστε από κάθε ομάδα να απαντήσει στα ερωτήματα του τετραδίου της.</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Ζητείστε να φτιάξει όλη η τάξη ένα κολάζ που να καταδικάζει τη βία και την επιθετικότητα στον αθλητισμό, αλλά και την καθημερινή ζωή.</p>	<p>Βοηθήστε τα παιδιά με ερωτήσεις να κατανοήσουν:</p> <ul style="list-style-type: none"> • τις αρνητικές συνέπειες της επιθετικότητας στην εξέλιξη του παιχνιδιού, • τις αρνητικές συνέπειες της επιθετικότητας στα συναισθήματα της ομάδας όλης και του κάθε παιδιού ξεχωριστά, • τις συνέπειες στην επίδοση των παικτών, • το ρόλο των κανόνων και της τήρησής τους, <p>Στη συνέχεια βάλτε τα παιδιά να ξαναπαιξουν το ίδιο παιχνίδι για 10 ακόμη λεπτά, όμως τώρα κάθε φορά που θα εμφανίζουν μια συμπεριφορά του «ευ αγωνίζεσθαι» (π.χ. χαμόγελο, χειραψία, βοήθεια στον αντίπαλο) η ομάδα θα κερδίζει έναν έξτρα βαθμό.</p> <p>Στο τέλος τους παιχνιδιού εστιάστε στο ότι τη δεύτερη φορά ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΑΝ περισσότερο.</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Διευκρινίστε τη διαφοροποίηση της βίας από την επιθετικότητα και αναφέρετε και τη λεκτική επιθετικότητα, ως μια πολύ συχνή και εξίσου επώδυνη μορφή επιθετικότητας.</p>	<p>Αξιολόγηση</p> <p>Ζητήστε από τα παιδιά να βγάλουν το δικό τους μήνυμα κατά της επιθετικότητας και της βίας στον αθλητισμό, αλλά και στη ζωή.</p> <p>Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Εναλλακτικά, πείτε στα παιδιά να συγκρίνουν το πώς παρουσιάζουν ένα αντιαθλητικό γεγονός τα διάφορα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.</p>

Διδακτικές κάρτες για την Α' - Γ' Γυμνασίου

Επιθετικότητα και βία

Θέμα: Η επίδραση των Μ.Μ.Ε. στην αθλητική παιδεία

Τίτλος δράσης: «Συζητάμε για την επιθετικότητα»

Εκπαιδευτική βαθμίδα: Α' - Γ' Γυμνασίου

Επιδίωξη: Να προβληματιστούν για τη βία και την επιθετικότητα στους αθλητικούς χώρους και για το ρόλο των Μ.Μ.Ε.

Υλικά: Φωτογραφίες και αρθρογραφία από βίαια επεισόδια σε αθλητικούς χώρους.

Διδακτικά σχόλια: (*) Σε αυτή την εργασία, οι απαντήσεις των μαθητών/τριών μπορεί να διαφέρουν. Κάποιοι μπορεί να σας πουν, ότι τις βρίσκουν συναρπαστικές και ενδιαφέρουσες. Τέτοιες απαντήσεις χρησιμοποιήστε τις, για να οδηγήσετε τη συζήτηση στο ότι σε αυτά τα συναισθήματα στοχεύουν τα Μ.Μ.Ε. και γι' αυτό τις υπέρ - προβάλλουν.

Διαδικασία

Χρησιμοποιήστε ερωτήσεις, όπως τις παρακάτω, για να συζητήσετε με τα παιδιά:

- Πόσοι από εσάς ασχολείστε με τα ομαδικά σπορ;
- Ποια σπορ;
- Ποιοι είναι οι κανόνες που ισχύουν στα αθλήματα που συμμετέχετε σχετικά με τη βίαιη φυσική επαφή μεταξύ των παικτών (π.χ. σπρώξιμο, χτύπημα κτλ.);
- Πώς αισθάνεστε όταν ένας άλλος παίκτης σας σπρώξει ή σας χτυπήσει;
- Ποιες είναι οι πιο συχνές τιμωρίες που επιβάλλονται σε παίκτες που συμπεριφέρονται έτσι;
- Πόσο συχνά τέτοιες συμπεριφορές συμβαίνουν στο σπορ που συμμετέχετε;
- Αναφέρετε μια λίστα με χαρακτηριστικά και συμπεριφορές που πρέπει να έχει ένας καλός και έντιμος αθλητής στο σπορ σας.
- Θεωρείτε τον εαυτό σας έναν καλό και έντιμο αθλητή; Εφαρμόζετε αυτές τις συμπεριφορές, όταν παίζετε;
- Στη συνέχεια, συζητήστε για τα σπορ που προβάλλονται συνήθως στην τηλεόραση. Χρησιμοποιήστε κάποιες από τις παρακάτω ερωτήσεις:
  - Ποια σπορ βλέπετε συνήθως στην τηλεόραση;
  - Συγκρίνετε τα σπορ που παίζετε με αυτά που βλέπετε στην τηλεόραση. Ποια φαίνονται πιο βίαια;
  - Τι είδους βίαιες συμπεριφορές στα σπορ βλέπετε να προβάλλονται στην τηλεόραση;
  - Οι παίκτες που βλέπουμε στα σπορ της τηλεόρασης είναι ενήλικες και κάποιοι από αυτούς έχουν παιδιά. Φαντάζεστε τι παράδειγμα δίνουν στα παιδιά τους, όταν τους βλέπουν να συμπεριφέρονται βίαια στους αγωνιστικούς χώρους;

Βρείτε φωτογραφίες που να δείχνουν βίαια επεισόδια σε αθλητικούς χώρους, δείξτε κάποιες από αυτές στα παιδιά και συζητήστε με τη βοήθεια των παρακάτω ερωτήσεων:

- Πώς αισθάνεστε, βλέποντας τέτοιες φωτογραφίες; (*)
- Τι μηνύματα περνάει στους/στις νέους/ες η προβολή τέτοιων γεγονότων;
- Γιατί νομίζετε ότι τα Μ.Μ.Ε. υπερτονίζουν τη βία και την επιθετικότητα και υποπροβάλλουν τις έντιμες αθλητικές συμπεριφορές;
- Σε ποια σπορ δεν παρατηρούμε τέτοιες αντιαθλητικές συμπεριφορές; Βρίσκετε αυτά τα σπορ ενδιαφέροντα; Πόσο τα προβάλλουν τα Μ.Μ.Ε. σε σχέση με αυτά που παρουσιάζουν αυξημένα ποσοστά βίας;
- Θυμηθείτε τη λίστα με τα χαρακτηριστικά που έχει ένας καλός/ή και έντιμος/η αθλητής/τρια. Αναφέρετε αθλητές/τριες που έχουν αυτά τα χαρακτηριστικά και αθλητές/τριες που δεν τα έχουν.

Επίλογος

Η βία σκοτώνει, το «ευ αγωνίζεσθαι» ενώνει.

Καθήκοντα εκτός τάξης:

Μηνύματα, φωτογραφίες, σατιρικά σκίτσα, σχόλια και μικρά σχετικά κείμενα μπορούν να γίνουν ένα πόστερ για τον πίνακα ανακοινώσεων του σχολείου.

Αξιολόγηση

Ζητήστε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να γράψουν σε χαρτόνια και να τοικοκολλήσουν στην τάξη τους 2-3 από τα καλύτερα μηνύματα που θα σκεφτούν για την καταπολέμηση της βίας και επιθετικότητας στους αθλητικούς χώρους.

Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις

Αν βρείτε ταινία (βίντεο ή DVD) με βίαια αθλητικά γεγονότα, μπορείτε να την προβάλετε για ευαισθητοποίηση και να ξεκινήσετε μετά τη συζήτηση. Φροντίστε, όμως, να έχετε σαν αντίβαρο και ταινία με έντιμες αθλητικές συμπεριφορές, για να την προβάλετε επίσης και να τη συζητήσετε.

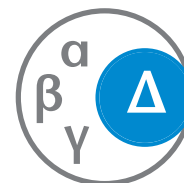

Διδακτικές κάρτες
(προτάσεις εκπαιδευτικών
που συμμετείχαν στα σεμινάρια)

Ενότητα : Φύλα και ισότητα
 Θέμα: Συνεργασία αγοριών - κοριτσιών
 Τίτλος δράσης: «Σπέρνω - Θερρίζω»
 Εκπαιδευτική βαθμίδα : Α' - Γ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Συνεργασία αγοριών - κοριτσιών</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Σύντομη εισαγωγική συζήτηση στην οποία θα τονίζουμε τη σημασία της συνεργασίας αγοριών-κοριτσιών στα παιχνίδια που παίζουμε.</p>
<p>Υλικά: Στεφάνια, μπαλάκια, κώνοι.</p>	<p>Δύο ομάδες, χωρισμένες σε ζευγάρια αγόρι-κορίτσι. Μπροστά από κάθε ομάδα τοποθετώ σε ευθεία 3 στεφάνια σε απόσταση 5 μέτρων μεταξύ τους. Κάθε ζευγάρι κρατάει 3 μικρά μπαλάκια. Το ζευγάρι τρέχει χέρι-χέρι από στεφάνι σε στεφάνι και το κορίτσι αφήνει διαδοχικά από ένα μπαλάκι σε κάθε στεφάνι. Σε έναν κώνο που έχουμε τοποθετήσει στο τέλος της διαδρομής το ζευγάρι γυρίζει προς τα πίσω και το αγόρι μαζεύει τα μπαλάκια. Συνεχίζοντας να είναι πιασμένοι χέρι-χέρι, επιστρέφουν στην ομάδα τους, δίνουν τα μπαλάκια στο επόμενο ζευγάρι και πάνε τελευταίοι.</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Δίνουμε έμφαση στη συνεργασία και όχι στη νίκη</p>	<p>Αφού το παίζουμε μερικές φορές, εναλλάσσοντας τους ρόλους (αφήνει το αγόρι και μαζεύει το κορίτσι), κάνουμε μια σύντομη συζήτηση με ερωτήσεις όπως:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Συνεργαστήκατε αποτελεσματικά σε ζευγάρια και σε ομάδες; • Διασκεδάσατε; • Στα παιχνίδια που παίζετε στην αυλή ή στη γειτονιά και το σπίτι σας παίζετε αγόρια κορίτσια μαζί; <p>Επίλογος «Αγόρια - κορίτσια είμαστε ίσοι και παίζουμε, για να διασκεδάσουμε»</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Προτρέπουμε τα παιδιά να παίζουν αγόρια - κορίτσια και στην αυλή και στη γειτονιά τους.</p>	<p style="text-align: center;">Αξιολόγηση</p> <p>Την επόμενη μέρα ζητάμε από τα παιδιά να κάνουν μόνα τους ομάδες και ελέγχουμε αν θα δημιουργήσουν μικτές ομάδες.</p> <p style="text-align: center;">Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Μπορείτε να σκεφτείτε παρόμοια παιχνίδια συνεργασίας και να τα παίζετε σε μικτά ζευγάρια. Για παράδειγμα, μια άλλη σκυταλοδρομία σε ομάδες, με ζευγάρια αγόρια - κορίτσια. Ξεκινάει πρώτα το κορίτσι κάνει 4 βήματα και σταματάει με τα πόδια σε διάσταση, το αγόρι τρέχει, περνάει κάτω από τα ανοιχτά πόδια κάνει άλλα 4 βήματα και σταματάει πάλι σε διάσταση, τότε το κορίτσι τρέχει και περνάει κάτω από τα ανοιχτά πόδια του αγοριού, κάνει άλλα 4 βήματα και σταματάει πάλι σε διάσταση κ.ο.κ. Στο τέλος της διαδρομής σταματάνε και ξεκινάει το επόμενο ζευγάρι, μέχρι να τελειώσει όλη ομάδα ζευγαριών.</p>

<p>Επιδίωξη: Να εντοπίσουν τις συμπεριφορές που προκαλούν πρόβλημα στη διεξαγωγή του παιχνιδιού.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Βάλτε τους/τις μαθητές/τριες να παίξουν ένα από τα αγαπημένα τους ομαδικά παιχνίδια με μπάλα. Ορίστε 4 παιδιά «ζιζάνια», τα οποία θα έχουν ως στόχο να «χαλάσουν» το παιχνίδι που θα παίζουν τα άλλα παιδιά (π.χ. να κλωτσάνε τη μπάλα μακριά, να μπαίνουν μπροστά από τους άλλους, να κοροϊδεύουν), χωρίς, όμως, να έχουν σωματική επαφή με τους/τις παίκτες/τριες. Ανά διαστήματα αλλάζετε τα παιδιά που παριστάνουν τα «ζιζάνια». Διακόψτε το παιχνίδι, μόλις αρχίσουν οι πρώτες διαμαρτυρίες και συζητήστε με τη βοήθεια των παρακάτω ερωτήσεων:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Πώς αισθανθήκατε, όταν τα «ζιζάνια» σας χαλούσαν το παιχνίδι; • Έχετε «ζιζάνια» στα παιχνίδια που παίζετε εκτός μαθήματος στην αυλή ή τη γειτονιά; • Τι πρέπει να κάνουμε, όταν κάποιος στην ομάδα δεν τηρούν τους κανόνες του παιχνιδιού και χαλάνε το παιχνίδι; • Γιατί είναι σημαντικό, όταν παίζουμε παιχνίδια να τηρούμε όλοι τους κανόνες; <p>Επίλογος «Μην κάνεις ότι δε θέλεις να σου κάνουν».</p>
<p>Υλικά: Μπάλα για το παιχνίδι που θα επιλέξουν.</p>	
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Ζητήστε τους να φτιάξουν μια λίστα θετικών συμπεριφορών που θα εφαρμόζουν σε όλα τα παιχνίδια τους.</p>	
<p>Διδακτικά σχόλια: Επιμένετε στο να μην έχουν σωματική επαφή τα «ζιζάνια» με τους παίκτες των ομάδων για να προλάβετε τραυματισμούς και ανάρμοστες αντιδράσεις.</p>	<p style="text-align: center;">Αξιολόγηση</p> <p>Πείτε στα παιδιά να συζητήσουν και να αποφασίσουν ποιές είναι οι αποδεκτές και ποιές οι μη αποδεκτές συμπεριφορές στα αγαπημένα τους παιχνίδια και να δεσμευτούν όλα ότι θα τηρούν τους κανόνες συμπεριφοράς που θα αποφασίσουν.</p>
	<p style="text-align: center;">Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Μπορείτε να δοκιμάσετε το ίδιο και σε άλλου είδους παιχνίδια, π.χ. σκυταλοδρομίες ή παραδοσιακά παιχνίδια. Φροντίστε μόνο τα παιδιά να γνωρίζουν τους κανονισμούς του παιχνιδιού που παίζουν.</p>

Ενότητα: Ανθρώπινα δικαιώματα
 Θέμα: Ανάπτυξη σεβασμού
 Τίτλος δράσης: «Διαφορετικό ποδόσφαιρο»
 Εκπαιδευτική βαθμίδα: Δ' - ΣΤ' Δημοτικού

<p>Επιδιώξεις: α) Να μάθουν να σέβονται το αθλητικό υλικό, β) να συμμετέχουν αποτελεσματικά είτε σε τροποποιημένο είτε σε κανονικό παιχνίδι ποδοσφαίρου.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Σήμερα θα κατανοήσουμε γιατί είναι σημαντικό να σεβόμαστε το υλικό που χρησιμοποιούμε στο μάθημα και θα προτείνουμε τρόπους προστασίας του.</p>
<p>Στο τέλος του μαθήματος: οι μαθητές-τριες α) θα έχουν κατανοήσει ότι η σωστή χρήση και η φύλαξη του υλικού είναι σημαντική για τη διεξαγωγή του μαθήματος, β) θα έχουν προτείνει τρόπους προστασίας του υλικού, γ) θα έχουν ικανοποιητική επίδοση σε παιχνίδι ποδοσφαίρου.</p>	<p>Αναθέτουμε στα παιδιά να είναι υπεύθυνα για τη μεταφορά του αθλητικού υλικού πριν από την έναρξη και μετά τη λήξη του μαθήματος.</p> <p>Χωρίζουμε τα παιδιά σε τέσσερις ομάδες, για να παίξουν ποδόσφαιρο ανά 2 ομάδες. Στις δύο αντίπαλες ομάδες δίνουμε μία ξεφούσκωτη μπάλα και στις άλλες δύο μία κανονική. Μετά από 8-10 λεπτά οι ομάδες αλλάζουν μπάλες.</p> <p>Κατά τη διάρκεια και στο τέλος των δραστηριοτήτων κάνουμε ερωτήσεις για το σεβασμό στο αθλητικό υλικό:</p>
<p>Υλικά: Κώνοι, μία μπάλα ποδοσφαίρου ξεφούσκωτη και μία κανονική.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Πώς αισθάνεστε, όταν παίζετε με την ξεφούσκωτη μπάλα; Όταν παίζετε με την κανονική; • Τι πρέπει να προσέχουμε, για να διατηρούμε τις μπάλες μας σε καλή κατάσταση, ώστε να ευχαριστιόμαστε πάντα το παιχνίδι; • Γιατί είναι σημαντικό να σεβόμαστε τα αντικείμενα εξάσκησης; • Σε ποιους άλλους χώρους πρέπει να σεβόμαστε τα αντικείμενα τα οποία χρησιμοποιούμε; Γιατί;
<p>Διδακτικά σχόλια: Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να παίζουν με ασφάλεια, σεβόμενοι το χώρο και το υλικό στην αυλή, την τάξη και το σπίτι.</p>	<p style="text-align: center;">Επίλογος</p> <p>«Σεβασμός στους χώρους και τα υλικά που χρησιμοποιούμε για ευχάριστο και ασφαλές παιχνίδι».</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Να παίξουν στο σπίτι με παιχνίδια χαλασμένα και με παιχνίδια που είναι σε καλή κατάσταση και να μοιραστούν τις εμπειρίες τους.</p>	<p style="text-align: center;">Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Ανάλογη δράση μπορεί να εφαρμοστεί και σε παιδιά Α'-Γ' δημοτικού με εκπαιδευτικό, αντί για αθλητικό παιχνίδι.</p> <p>Αντί για μπάλες, μπορούν να χρησιμοποιηθούν ανάλογα άλλα υλικά (π.χ. κώνοι που οριοθετούν ένα χώρο, στοιχείο απαραίτητο για την ομαλή διεξαγωγή ενός παιχνιδιού).</p> <p>Σε περιπτώσεις κατά τις οποίες, παρά τη διδασκαλία για τη σημασία της φύλαξης και της διατήρησης του υλικού σε καλή κατάσταση, τα παιδιά αδιαφορούν για τα αντικείμενα που χρησιμοποιούν στο μάθημα (δεν τα προσέχουν κατά τη διάρκεια και μετά τη λήξη του μαθήματος) μπορείτε να κάνετε ένα υποθετικό σενάριο μαζί τους. Μπορείτε, για παράδειγμα, να ορίσετε μία ημέρα ως «ημέρα ποδοσφαίρου χωρίς μπάλες». Να κρύψετε τις μπάλες (προσποιούμενοι, μαθητές/τριες και εκπαιδευτικός ότι έχουν καταστραφεί) και να αφήσετε τα παιδιά να αυτοσχεδιάσουν για τη διεξαγωγή του μαθήματος. Στη συνέχεια τα παιδιά θα μοιραστούν τα συναισθήματά τους και θα αποφασίσουν πώς θα διαχειριστούν το υλικό από το επόμενο μάθημα.</p>

Ενότητα: Φύλα και ισότητα
Θέμα: Συνεργασία αγοριών κοριτσιών
Τίτλος δράσης: «Χάντμπολ για όλους»
Εκπαιδευτική βαθμίδα : Δ' - Στ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Να συνεργάζονται αγόρια κορίτσια σε τροποποιημένα γνωστά παιχνίδια.</p>	<p>Διαδικασία</p> <p>Χωρίζουμε το τμήμα σε 2 μικτές, ισάριθμα, ομάδες και τοποθετούμε την κάθε ομάδα σε σχηματισμό «μαντηλάκι», με τα παιδιά εναλλάξ, αγόρι-κορίτσι. Δίνουμε μονούς αριθμούς στα κορίτσια και ζυγούς στα αγόρια. Μπορούμε να βάλουμε τις ομάδες στις μικρές τελικές γραμμές του γηπέδου του μπάσκετ με 2 κώνους για τέρματα στην κάθε πλευρά.</p>
<p>Υλικά: 4 κώνοι, 1 μπάλα.</p>	<p>Τοποθετούμε τη μπάλα του χάντμπολ στο κέντρο του γηπέδου και φωνάζουμε 2 ή 4 νούμερα (ισάριθμα μονά και ζυγά). Όποιος φτάσει πρώτος παίρνει τη μπάλα και ξεκινάει αμέσως παιχνίδι χάντμπολ μεταξύ των 2 ομάδων. Πριν αρχίσει το παιχνίδι, ορίζουμε κανόνες για το παιχνίδι. Υποχρεωτικός κανόνας: Διπλάσιος αριθμός πασών από τον αριθμό των παικτών της κάθε ομάδας. Οι υπόλοιποι στις τελικές γραμμές μπορούν να κάνουν τον τερματοφύλακα ή και άμυνα (χωρίς δικαίωμα κατοχής μπάλας). Αφού παίξουν για λίγη ώρα, διακόπτουμε και φωνάζουμε άλλους αριθμούς για να παίξουν.</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Φροντίστε να παίξουν όλα τα παιδιά.</p>	<p>Στο τέλος, κάνουμε μια σύντομη συζήτηση με ερωτήσεις όπως:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Συνεργαστήκατε αποτελεσματικά στις ομάδες σας; • Συνηθίζετε να παίζετε το ίδιο παιχνίδι σε μικτές ομάδες, όταν παίζετε μόνοι σας; • Διασκεδάσατε το ίδιο; <p>Επίλογος Αγόρια - κορίτσια μπορούν να συνεργαστούν στα παιχνίδια, στη ζωή και να διασκεδάζουν όλοι μαζί.</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Να συνεργάζονται στα παιχνίδια που παίζουν στο διάλειμμα ή τη γειτονιά.</p>	<p>Αξιολόγηση</p> <p>Ζητάμε από τα παιδιά να εντοπίσουν και άλλες δραστηριότητες στις οποίες απαιτείται συνεργασία των δύο φύλων για επιθυμητό αποτέλεσμα.</p> <p>Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Αντί για χάντμπολ, μπορούμε να παίξουμε οποιοδήποτε άλλο παιχνίδι (μπάσκετ, ποδόσφαιρο) με αντίστοιχους κανόνες.</p>

Ενότητα: Κοινωνικές ανισότητες - Αποκλεισμός
 Θέμα: Ανισότητες λαών
 Τίτλος δράσης: «Οι βασικές μας ανάγκες»
 Εκπαιδευτική βαθμίδα : Δ' - Στ' Δημοτικού

<p>Επιδίωξη: Να βιώσουν τα παιδιά τις ανισότητες στην προσβασιμότητα βασικών αγαθών διάφορων χωρών.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Εισαγωγή: Κάνουμε μια σύντομη συζήτηση με τα παιδιά για τις ανισότητες στην προσβασιμότητα σε βασικά αγαθά διαφορετικών λαών. Δείχνουμε φωτογραφίες ή κάποια ταινία για ευαισθητοποίηση και βεβαιωνόμαστε ότι τα παιδιά έχουν κατανοήσει και εντοπίσει το πρόβλημα.</p> <p>Δράση: Χωρίζουμε τα παιδιά τυχαία σε 3 ισάριθμες ομάδες και τους δίνουμε όνομα από 1 ήπειρο (ή χώρα) π.χ. Ευρώπη, Ασία, Αφρική. Τοποθετούμε τα παιδιά σε τρεις σειρές, για να κάνουν την εξής σκυταλοδρομία: Στόχος της κάθε ομάδας είναι να «πάρει» από το τέλος της διαδρομής τα βασικά αγαθά: νερό, τροφή, υγειονομική περιθαλψη, εκπαίδευση και εργασία. Αυτά τα «αγαθά» μπορεί να είναι σχετικά αντικείμενα (π.χ. πλαστικά ποτήρια, πιάτα, βιβλία, ένα εργαλείο και ένας επίδεσμος) ή χαρτάκια με ζωγραφισμένα επάνω τα αγαθά. Δυσκολεύουμε τη διαδρομή στις ηπείρους ή χώρες (ομάδες παιδιών) που αντιμετωπίζουν τέτοια προβλήματα, βάζοντας για παράδειγμα, εμπόδια που πρέπει να περάσουν από πάνω ή από κάτω ή ζιγκ-ζαγκ διαδρομές που πρέπει να ακολουθήσουν, ενώ αφήνουμε χωρίς εμπόδια τις ηπείρους ή χώρες (ομάδες παιδιών) που έχουν λιγότερα προβλήματα προσβασιμότητας σε βασικά αγαθά.</p>
<p>Υλικά: Πλαστικά ποτήρια, πιάτα, βιβλία, εργαλεία και επίδεσμοι ή χαρτιά με ζωγραφιές παρόμοιων αντικειμένων.</p>	<p>Το παιχνίδι παίζεται 3 φορές, ώστε όλα τα παιδιά να περάσουν από όλες τις διαδρομές. Στη συνέχεια, κάνουμε άλλη μια σύντομη συζήτηση πάνω σε αυτό το θέμα με ερωτήσεις όπως:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ποια διαδρομή ήταν πιο δύσκολη; • Πώς αισθανθήκατε, όταν είχατε δυσκολία να φτάσετε στα βασικά αγαθά; • Φαντάζεστε πόσο δύσκολη είναι η ζωή παιδιών σε χώρες που αντιμετωπίζουν τέτοια προβλήματα; • Τι νομίζετε ότι μπορούμε να κάνουμε εμείς, για να βοηθήσουμε αυτά τα παιδιά; • Γνωρίζετε οργανώσεις που προσπαθούν να βοηθήσουν αυτά τα παιδιά; • Κλείστε τη δράση, ενημερώνοντας τα παιδιά για έγκυρες τέτοιες οργανώσεις επισκεπτόμενοι τις ιστοσελίδες τους ή δείχνοντάς τους ενημερωτικά σχετικά φυλλάδια. <p>Επίλογος «Όλοι τα παιδιά του κόσμου είναι ίσα και έχουν τις ίδιες ανάγκες σε βασικά αγαθά».</p>
<p>Διδακτικά σχόλια: Φροντίστε όλα τα παιδιά να περάσουν από όλες τις διαδρομές.</p>	
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Παροτρύνετε τα παιδιά να συνεισφέρουν σε κάθε ευκαιρία με όποιο τρόπο μπορούν, έτσι ώστε όλα τα παιδιά του κόσμου να έχουν πρόσβαση σε βασικά αγαθά.</p>	<p style="text-align: center;">Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Μπορείτε, αντί να δυσκολέψετε μόνο τη διαδρομή, να βάλετε και λιγότερα «αγαθά» στις ηπείρους-χώρες που αντιμετωπίζουν προβλήματα προσβασιμότητας. Έτσι, δε θα φτάσουν τα «αγαθά» για όλα τα παιδιά της ομάδας και θα συνειδητοποιήσουν καλύτερα την έλλειψη και τον αριθμό των «αγαθών».</p>

Ενότητα: Ρατσισμός – Ξενοφοβία
 Θέμα: Συνεργασία
 Τίτλος δράσης: «Όλοι μαζί μπορούμε ψηλότερα»
 Εκπαιδευτική βαθμίδα : Α' – Γ' Γυμνασίου

<p>Επιδίωξη: Να αντιληφθούν οι μαθητές/τριες τη δύναμη της συνεργασίας και τη σημασία της ομαδικότητας.</p>	<p>Διαδικασία</p> <p>Χωρίζουμε την τάξη σε 5 ομάδες των 4 ατόμων, φροντίζοντας να συμπεριλάβουμε στην κάθε ομάδα άτομα «διαφορετικά» μεταξύ τους.</p> <p>Δίνουμε σε κάθε ομάδα μια κιμωλία με διαφορετικό χρώμα.</p> <p>Οι ομάδες στέκονται μπροστά σε έναν τοίχο και προσπαθούν να βάλουν ένα σημάδι με την κιμωλία, όσο πιο ψηλά στον τοίχο μπορούν.</p> <p>Στην αρχή, λέμε στα παιδιά ο καθένας μόνος του να προσπαθήσει να σημαδέψει και μετά τους παροτρύνουμε να συνεργαστούν, έτσι ώστε να σημαδέψουν, όσο γίνεται ψηλότερα.</p> <p>Ερωτήσεις που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε, για να τονίσουμε την αξία της συνεργασίας:</p>
<p>Υλικά: Χρωματιστές κιμωλίες.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Πότε μπορέσατε να σημαδέψετε ψηλότερα, όταν προσπαθήσατε ο καθένας μόνος του ή όταν συνεργαστήκατε; • Σε ποια αθλήματα η συνεργασία φέρνει καλύτερα αποτελέσματα από την ατομική προσπάθεια; • Έχει σημασία στην ομαδική προσπάθεια η χώρα καταγωγής των ατόμων που την αποτελούν; • Στην καθημερινή ζωή μας σε ποιες περιπτώσεις η συνεργασία μεταξύ ατόμων από διαφορετικές χώρες φέρνει καλύτερα αποτελέσματα;
<p>Διδακτικά σχόλια: Προτείνουμε στα παιδιά τρόπους συνεργασίας, για να πετύχουν το στόχο τους. Φροντίζουμε για την ασφάλειά τους.</p>	<p>Επίλογος</p> <p>«Όλοι μαζί πετυχαίνουμε περισσότερα παρά ο καθένας μόνος του».</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Τους προτρέπουμε να βρουν ομάδες με παίκτες από διάφορες χώρες.</p>	<p>Αξιολόγηση</p> <p>Προτείνουμε στα παιδιά να φτιάξουν ένα κολάζ με φωτογραφίες και συνθήματα-σλόγκαν με θέμα: «Ο αθλητισμός ανήκει σε όλους τους ανθρώπους της γης».</p> <p>Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Μπορείτε, αντί για κιμωλία, να χρησιμοποιήσετε αυτοκόλλητα χαρτάκια με τα ονόματα των παιδιών και των ομάδων.</p>

<p>Επιδίωξη: Να μάθουν τα παιδιά να εκτιμούν την αξία του καθενός, άσχετα από το φύλο.</p>	<p style="text-align: center;">Διαδικασία</p> <p>Χωρίζουμε τα παιδιά σε 2 μικτές ισάριθμες ομάδες και τους τοποθετούμε στο γήπεδο του βόλεϊ σε διάταξη παιχνιδιού βόλεϊ. Τους λέμε ότι θα παίξουν μια τροποποιημένη μορφή του βόλεϊ, όπου τα κορίτσια θα χτυπάνε τη μπάλα με τα χέρια κανονικά, αλλά τα αγόρια θα χτυπάνε τη μπάλα με τα πόδια. Διατηρούμε τους υπόλοιπους κανονισμούς του βόλεϊ.</p> <p>Οι υπόλοιποι παίρνουν ρόλους διαιτητών και γραμματείας και σε τακτά χρονικά διαστήματα κάνουμε αλλαγές, για να παίξουν όλα τα παιδιά.</p>
<p>Υλικά: 1 μπάλα, χαρτιά, μολύβια για τη γραμματεία.</p>	<p>Στο τέλος κάνουμε μια σύντομη συζήτηση με ερωτήσεις, όπως:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Διασκεδάσατε με αυτό το παιχνίδι που συνδύασε 2 διαφορετικά σπορ; • Γνωρίζετε αθλήματα στα οποία τροποποιούνται οι κανονισμοί, ανάλογα με το φύλο; • Γνωρίζετε αθλήματα στα οποία συμμετέχουν αγόρια κορίτσια στην ίδια ομάδα χωρίς τροποποιήσεις κανονισμών; • Διασκεδάσατε το ίδιο, όπως αν παίζατε τα 2 αυτά αθλήματα σε ξεχωριστές ομάδες αγοριών-κοριτσιών; • Σε ποιες άλλες περιπτώσεις της καθημερινής μας ζωής συνεργάζομαστε αγόρια κορίτσια (άνδρες-γυναίκες), αξιοποιώντας τις ιδιαίτερες ικανότητες του καθένα για την επίτευξη κοινού στόχου;
<p>Διδακτικά σχόλια: Φροντίστε να παίξουν όλα τα παιδιά.</p>	<p style="text-align: center;">Επίλογος</p> <p>«Μέσα από το παιχνίδι συνεργάζομαι και αξιοποιώ τις ιδιαίτερες δεξιότητες του καθένα».</p>
<p>Καθήκοντα εκτός τάξης: Να σκεφτούν και άλλους συνδυασμούς παιχνιδιών, για να φτιάξουν νέα δικά τους παιχνίδια που θα παίζουν σε μικτές ομάδες.</p>	<p style="text-align: center;">Αξιολόγηση</p> <p>Ζητάμε από τα παιδιά να εντοπίσουν και άλλες δραστηριότητες στις οποίες απαιτείται συνεργασία των δύο φύλων για επιθυμητό αποτέλεσμα.</p> <hr/> <p style="text-align: center;">Προτάσεις για παρόμοιες δράσεις</p> <p>Μπορείτε να κάνετε συνδυασμούς παιχνιδιών που τυχόν συνηθίζουν να παίζουν τα παιδιά χωριστά αγόρια-κορίτσια, φτιάχνοντας μικτές ομάδες και εφαρμόζοντας συνδυασμένους κανόνες παιχνιδιών.</p>

Ευχαριστίες

Οι συγγραφείς του βιβλίου ευχαριστούν:

- τους εκπαιδευτικούς Φυσικής Αγωγής που συμμετείχαν στα επιμορφωτικά σεμινάρια για την Εφαρμογή Προγραμμάτων που προωθούν την Ισότητα στην Κοινωνία – ΚΑΛΛΙΠΑΤΕΙΡΑ, για τις ουσιώδεις επισημάνσεις τους επί των προτεινόμενων δράσεων (διδασκτικές κάρτες). Οι παρεμβάσεις τους και η κατάθεση πρωτότυπων ιδεών είχαν ως αποτέλεσμα τη βελτίωση και τον εμπλουτισμό του επιμορφωτικού και εκπαιδευτικού υλικού

- τους μικρούς μαθητές και μαθήτριες που με τη συμμετοχή τους στη φωτογράφιση των σχολικών δραστηριοτήτων και τα έργα τους εμπλούτισαν την εικαστική απόδοση της έκδοσης.

Αλληλεγγύη **Ισότητα**
Αποδοχή των άλλων
Καλοσύνη **Ακεραιότητα**
Γενναιοδωρία Τίμιο παιχνίδι
Ίσες ευκαιρίες σε όλους
Υπευθυνότητα **Αξιοπιστία**
Αυτοσεβασμός

